

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of the FACULTY of
ECONOMICS and
ADMINISTRATIVE SCIENCES

ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052

Yıl / Year: 2021

Cilt / Volume: 10

Sayı / Number: 1

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl: 2021 Cilt: 10 Sayı: 1
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Yılda İki Defa Yayımlanır

SAHİBİ

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, (İİBF Dekan V.)

BAŞ EDITÖR

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ

EDITÖR

Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ

EDITÖR YARDIMCILARI

Arş. Gör. Altuğ KOÇ
Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK
Arş. Gör. Emre AKUSTA

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Harun AÇIL (İİBF Fakülte Sekreteri)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George Mason Üniversitesi, (ABD)
Prof. Dr. Bauyrzhan OMAROV, L. N. Gumiyov Eurasia National
Üniversitesi, (Kazakistan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS Üniversitesi, (İtalya)
Prof. Dr. Farhang MORADY, Westminster Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Dibyesh ANAND, Westminster Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO, SOAS Londra Üniversitesi, (İngiltere)
Prof. Dr. Julia DOBREVA, VUZF Üniversitesi, (Bulgaristan)
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, New York Üniversitesi, (ABD)
Doç. Dr. Andrei NESTIAN, Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi, (Romanya)
Doç. Dr. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi,
Yeni Delhi, (Hindistan)
Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, Moskova Devlet Diploması
Enstitüsü-MGIMO Üniversitesi, (Rusya)
Doç. Dr. Samaghan MYRZAİBRAİMOV,
Osh State Üniversitesi, (Kırgızistan)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV, Kırgızistan
Oş State Üniversitesi, (Kırgızistan)
Doç. Dr. Valerij DERMOL, International School for Social and
Business Studies, (Slovenya)
Dr. Öğr. Üyesi Aarbakke VEMUND, Aristotelis Üniversitesi, (Yunanistan)
Dr. Öğr. Üyesi Ebrar İBRAİMİ, Tetova Üniversitesi, (Makedonya)
Dr. Öğr. Üyesi Nassef Manabilang ADJONG, Philippines
Üniversitesi, (Filipinler)
Dr. Öğr. Üyesi Senem ÇEVİK, California Üniversitesi, (ABD)
Dr. Adam SOFRONJEVIC, Belgrad Üniversitesi, (Sırbistan)

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Hun Joo Park, KDI School of Public Policy and
Management, (Güney Kore)
Prof. Dr. Ljiljana Markovic, University of Belgrade, (Sırbistan)
Prof. Dr. Mike O'Donnell, University of Westminster, (İngiltere)
Prof. Dr. Georgios Katsangelos A., University of
Thessaloniki, (Yunanistan)
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, Peshawar Üniversitesi, (Pakistan)
Prof. Dr. Ata ATUN (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (ODTÜ)

Prof. Dr. Kamer KASIM (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Sayım YORGUN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Yaşar SARI (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilek Demirbaş (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami SEZGİN (Siirt Üniversitesi)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK (Language Science Enstitüsü Kazakistan)
Doç. Dr. Akbota ZHOLDASBEKOVA, International Cooperation
Eurasian National Üniversitesi, (Kazakistan)
Doç. Dr. Marina LAPENKO, Saratov State Üniversitesi, (Rusya)
Doç. Dr. Raif CERĞİBOZAN (Kırklareli Üniversitesi)
Doç. Dr. Semanur Soyyiğit (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR (Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Steve ON, National Sun Yat-Sen Üniversitesi, (Tayvan)
Dr. Öğr. Üyesi John L. FROITZHEIM, Virginia
Commonwealth Üniversitesi, (ABD)
Dr. Öğr. Üyesi Ali HUSEYİNOĞLU (Trakya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Emre OZAN (Kırklareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ALBAYRAK (Kırklareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İskender KARAKAYA (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İsmail DÜLGEROĞLU (Kırklareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri Gökhan TOPRAK (Kırklareli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özüm Sezin UZUN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Vittorio Ferro, IRES, (İtalya)
Dr. Aqil Mammadov, Azerbaijan State Un.of Economics, (Azerbaycan)

YURTDIŞI TEMSİLCİLERİ

Prof. Dr. Ata ATUN, Yakın Doğu Üniversitesi, (KKTC)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS Üniversitesi, (İtalya)
Doç. Dr. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi, (Hindistan)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV, Kırgızistan
Osh state Üniversitesi, (Kırgızistan)
Dr. Öğr. Üyesi Sheharyar KHAN, İqra Üniversitesi, (Pakistan)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR, George Washington Üniversitesi, (ABD)
Eralis Mekonen FARIS, Sarajevo Uluslararası Üniversitesi (Bosna-Hersek)
Oktay KURTULUŞ, National Graduate Enstitüsü, GRIPS, Tokyo, (Japonya)

2021 MART SAYISI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Fatma TAŞDEMİR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Doç. Dr. Anıl BOZ SEMERCİ (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. İhsan Ömer ATAGENÇ (Kırklareli Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet BÖLÜKBAŞ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa ÜNVER (Kırkkale Üniversitesi)
Doç. Dr. Sinem KOCAMAZ (Ege Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Nafiz ÜNALMIŞ (Ege Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Erhan ZALLUHOĞLU (Ege Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Caner DEMİR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet İnanç ÖZKEMEKÇİ (Erciyes Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖZDEMİR (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YETİM (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nazlı KEYİFLİ (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nıray TUNÇEL (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Orkun DEMİRBAĞ (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sami KIRAZ (Hitit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Selim KANAT (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDOĞDU (Munzur Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sevdâ KESKİN (Piri Reis Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yunus OZCAN (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Kocfaç Yolu Üzeri KIRKLARELİ,
Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71, E-Posta Adresi: iibfdergi@klu.edu.tr Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/pub/klujf80>

GRAFİK TASARIM ve BASKI

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi Kırklareli Üniversitesi Basımevi, Rektörlük Binası C Blok Kat.3,
Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36) Faks: 0 (288) 212 96 79,
Mail: halklaileskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Öğr. Gör. Yılmaz KUS

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Süreli Yayın

YAYIN TARİHİ

Mart 2021

KIRKLARELİ UNIVERSITY

JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Year: 2021, Volume: 10, No:1
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Published twice a year

OWNER

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, Dean of EAS Faculty

CHIEF EDITOR

Assoc. Prof. Muharem EKŞİ

EDITORS

Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ

VICE-EDITORS

Res. Assist. Altuğ KOÇ
Res. Assist. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK
Res. Assist. Emre AKUSTA

DESK EDITOR

Harun AÇIL (EAS Faculty Secretary)

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George Mason University, (USA)
Prof. Dr. Bauryzhan OMAROV, L.N. Gumiyov Eurasia National University, (Kazakhstan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS University, (Italy)
Prof. Dr. Farhang MORADY, Westminster University, (UK)
Prof. Dr. Dibyesh ANAND, Westminster University, (UK)
Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO, SOAS Londra University, (UK)
Prof. Dr. Julia DOBREVA, VUZF University, (Bulgaria)
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, New York University, (USA)
Assoc. Prof. Andrei NESTIAN, Alexandru Ioan Cuza University, (Romania)
Assoc. Prof. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central Universitesi, Yeni Delhi, (India)
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, Moskova Devlet Diplomasi Enstitüsü-MGIMO University, (Russia)
Assoc. Prof. Samaghan MYRZALBRAIMOV, Osh State University, (Kirghizistan)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV, Kirghizistan Osh State University, (Kirghizistan)
Assoc. Prof. Valerij DERMOL, International School for Social and Business Studies, (Slovenia)
Assist. Prof. Aarbakke VEMUND, Aristotelis University, (Greece)
Assist. Prof. Ebrar İBRAİMİ, Tetova University, (Macedonia)
Assist. Prof. Nassef Manabliang ADIONG, Philippines University, (Philippines)
Assist. Prof. Senem ÇEVİK, California University, (USA)
Dr. Adam SOFRONIJEVIĆ, Belgrad University, (Serbia)

ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Hun Joo Park, KDI School of Public Policy and Management, (South Korea)
Prof. Dr. Ljiljana Markovic, University of Belgrade, (Serbia)
Prof. Dr. Mike O'Donnell, University of Westminster, (UK)
Prof. Dr. Georgios Katsangelos A., University of Thessaloniki, (Greece)
Prof. Shabir Ahmad KHAN, Peshawar University, (Pakistan)
Prof. Dr. Ata ATUN (Near East University)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (METU)

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL (Ankara Hacı Bayram Veli University)
Prof. Dr. Kamer KASIM (Abant İzzet Baysal University)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN (Yeditepe University)
Prof. Dr. Sayım YORGUN (Istanbul University)
Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ (Istanbul University)
Prof. Dr. Yaşar SARI (Abant İzzet Baysal University)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK (The Institute of Kazakhstan Language Science)
Prof. Dr. Selami SEZGIN (Siirt University)
Assoc. Prof. Akbota ZHOLDASBEKOVA, International Cooperation Eurasian National University, (Kazakhstan)
Assoc. Prof. Marina LAPENKO, Saratov State University, (Russia)
Assoc. Prof. Semanur SOYYİĞİT (Erzincan Binali Yıldırım University)
Assoc. Prof. Raif CERGİBOZAN (Kırklareli University)
Assoc. Prof. Bülent Sarper AĞIR (Adnan Menderes University)
Asst. Prof. John L. FROITZHEIM, Virginia Commonwealth University, (USA)
Asst. Prof. Steve ON, National Sun Yat-Sen University, (Taiwan)
Asst. Prof. Ali HUSEYİNOĞLU (Trakya University)
Asst. Prof. Emre OZAN (Kırklareli University)
Asst. Prof. Gökhan ALBAYRAK (Kırklareli University)
Asst. Prof. Iskender KARAKAYA (Yozgat Bozok University)
Asst. Prof. İsmail DÜLGEROĞLU (Kırklareli University)
Asst. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK (Kırklareli University)
Asst. Prof. Özüm Sezin UZUN (Istanbul Aydın University)
Dr. Vittorio Ferro, IRES, (Italy)
Dr. Aqil Mammadov, Azerbaijan State Un.of Economics, (Azerbaijan)

REPRESENTATIVES ABROAD

Prof. Dr. Ata ATUN, Near East University, (KKTC)
Prof. Dr. Desiree PANGERC, CIELS University (Italy)
Assoc. Prof. Mujib ALAM, Jamia Millia Islamia Central University, (India)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV, Kirghizistan Osh State University (Kirghizistan)
Asst. Prof. Sheharyar KHAN, Iqra University, (Pakistan)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR, George Washington University, (USA)
Erdis Mekonen FARIS, International University of Sarajevo (B. Herzegovina)
Oktay KURTULUŞ, National Graduate Institute, GRIPS, Tokyo, (Japan)

REFEREES OF THE MARCH 2021 ISSUE

Prof. Dr. Fatma TAŞDEMİR (Ankara Hacı Bayram Veli University)
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA (Istanbul Aydın University)
Assoc. Prof. Anıl BOZ SEMERCİ (Hacettepe University)
Assoc. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ (Kırklareli University)
Assoc. Prof. Mehmet BÖLÜKBAŞ (Ayдын Adnan Menderes University)
Assoc. Prof. Mustafa ÜNVER (Kırıkkale University)
Assoc. Prof. Sinem KOCAMAZ (Ege University)
Assist. Prof. Ahmet Nafiz ÜNALMIŞ (Ege University)
Assist. Prof. Ali Erhan ZALLUHOĞLU (Ege University)
Assist. Prof. Caner DEMİR (Manisa Celal Bayar University)
Assist. Prof. Mehmet İnanç ÖZKEMEKÇİ (Erciyes University)
Assist. Prof. Muhlis ÖZDEMİR (Gümüşhane University)
Assist. Prof. Mustafa YETİM (Eskişehir Osmangazi University)
Assist. Prof. Nazlı KEYİFLİ (Gümüşhane University)
Assist. Prof. Niray TUNÇEL (Hacettepe University)
Assist. Prof. Orkun DEMİRBAĞ (Gümüşhane University)
Assist. Prof. Sami KIRAZ (Hitit University)
Assist. Prof. Selim KANAT (Süleyman Demirel University)
Assist. Prof. Serkan GÜNDOĞDU (Munzur University)
Assist. Prof. Sevda KEŞKİN (Piri Reis University)
Assist. Prof. Yunus OZCAN (Istanbul Ticaret University)

CORRESPONDANCE-COMMUNICATION

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Kofçaz Yolu Üzeri KIRKLARELİ,
Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71, E-Posta Adresi: iibfdergisi@klu.edu.tr, Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas>

GRAPHIC DESIGN AND PUBLISHING HOUSE

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi - Kırklareli Üniversitesi Basımevi Rektörlük Binası C Blok Kat:3
Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36) Faks: 0 (288) 212 96 79, Mail: halklaileskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Lec. Yılmaz KUS

PERIODICAL TYPE

Biannual, double blind Peer Reviewed and
International, Periodical Academic Journal

PUBLISHING DATE

March 2021

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Yıl: 2021 / Cilt: 10 / Sayı: 1

AMAÇ ve KAPSAM

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; akademiye, bilime ve literatüre katkı sağlamak amacıyla 2012 yılında yayın hayatına başlamış olup, sosyal bilimler alanında disiplinler arası özgün araştırma makaleleri, derlemeleri, araştırma notları, teknik notları, kitap eleştirileri/incelemelemleri ve bilimsel nitelikli editöre mektupları yayınlayan uluslararası hakemli ücretsiz ve açık erişimli bir dergidir.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; İşletme, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, Ekonometri, İstatistik, Maliye, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanıyla ilgili olan çalışmaları kapsamaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Derginin yayın periyodu Mart ve Eylül ayları olmak üzere yılda iki defadır.

.....

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Year: 2021 | Volume: 10 | No: 1

AIM and SCOPE

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences; is an international, peer reviewed, unpaid and open access journal that publishes original interdisciplinary research articles, reviews, research notes, technical notes, book reviews / reviews and letters to the scientific editor in the field of social sciences in order to contribute to academia, science and literature since 2012.

The journal accepts papers from Business, Labor Economics and Industrial Relations, Economics, Public Finance, Public Administration and International Relations disciplines. The language of the journal is Turkish and English. The publication period of the journal is twice a year, in March and September.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

YAZIM KURALLARI

(Güncel kurallar için lütfen websitemizi kontrol edin.)

1. Gönderilen makalenin ilk sayfasında orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, yazar bilgileri, Türkçe özet, Türkçe anahtar kelimeler, varsa Türkçe bilgilendirme, Etik Beyanı; İngilizce başlık, İngilizce abstract, İngilizce keywords, varsa İngilizce acknowledgement ve Ethics Statement; makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, yazar bilgileri, İngilizce abstract, İngilizce keywords, varsa İngilizce acknowledgement, Türkçe başlık, yazar bilgileri, Türkçe özet, Türkçe anahtar kelimeler, varsa Türkçe bilgilendirme yer almalıdır.
2. Makaleye ait başlık 11 punto, büyük harfli, kalın (bold), Cambria yazı tipinde ve sayfaya ortali olarak yazılmalıdır.
3. Makale başlığının altına, ortali, Yazar(lar)ın adlarının ilk harfleri büyük diğer harfler küçük, soyadlarının ise tamamı büyük olacak şekilde, tam adları kalın (bold) olarak yazılmalıdır. Adın altına yine ortali şekilde ünvan, kurum ve bir alta da, e-posta adresi ile ORCID numarası verilmelidir.
4. Özet/Abstract kısımlarının altında hem Türkçe hem İngilizce ayrı olacak şekilde anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Anahtar kelimelerin ilki ve özel isimlerin dışındaki tüm kelimeler küçük harfle başlamalı ve virgül ile ayrılmalıdır. Özet/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Özet/Abstract kısımları 100 kelimeyi aşmamalıdır.
5. Özet/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük, kalın (bold) ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Başlık, yazar bilgileri, özet, anahtar kelimeler, İngilizce başlık, abstract, keywords, bilgilendirme ve acknowledgement tek sayfaya sığdırılmalıdır.
6. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse Anahtar kelimeler/Keywords başlıklarının altına hem Türkçe hem İngilizce ayrı olacak şekilde "Bilgilendirme/Acknowledgement" başlığında gerekli açıklama yapılmalıdır.
7. "Giriş" bölümü bir sonraki sayfadan başlamalıdır.
8. "Dergipark Makale Başvuru Sistemi"ne başvuru yapılırken telif hakkı formu tüm yazarlarca doldurulmalıdır. Bu form, dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.
9. Dergimizde metin içi atıf sistemi (APA 6.0) kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için: <https://www.apastyle.org/>
10. Gönderilen makaleler önce ve sonra 6nk ve tek satır aralıklı yazılmalıdır. Makaleler; başlık, yazar bilgisi, özet, anahtar kelimeler, title, abstract, keywords, metin, tablo, şekiller ve kaynakça ile birlikte 4.000 ile 7.500 kelime arasında olmalıdır (Genişletilmiş özet hariç). Yazı 11 puntoda Cambria ve Türkçe font kullanılarak hazırlanmalıdır. Sayfa yapısı alt, üst, sağ ve soldan 1,5 cm olmalı, cilt payı bırakılmamalıdır. Kenardan uzaklık alt bilgi 0,5 cm, üst bilgi 0,5 cm olmalıdır. Ayrıca Türkçe kaleme alınmış eserler için kaynakçadan sonra; metnin sonuna "Genişletilmiş İngilizce Özet" yazının İngilizce başlığı ve yazar(lar)ın adıyla eklenmelidir. Bu özet 700 ile 1.000 kelime arasında olmalıdır.
11. Metinde başlık sınıflandırması rakamlarla yapılmalıdır. 1, 1.1, 1.1.1; 2, 2.1, 2.1.1, 3, 3.1, 3.1.1 gibi.
12. Giriş başlığına numara verilmeyecektir. Makalenin metin içindeki tüm başlıkları; bütün kelimelerin olacak şekilde ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük olacak şekilde, kalın (bold), 11 punto, Cambria yazı tipinde ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilmemelidir.
13. Makalede alt orta kısımda olmak üzere sayfa numarası belirtilmelidir.
14. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır. Sadece çalışma içerisinde kullanılan maddelendirilmelerde ve tırnak içerisindeki alıntılarda 1 cm madde, 1,5 cm yazı olacak şekilde içeriden yazılmalıdır.

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF
THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

AUTHOR GUIDELINES

(For updated guidelines please check our website.)

1. If the original language of the submitted article is Turkish, Turkish title, Turkish abstract, keywords, English title, English abstract and keywords; If the original language of the article is English, English title, English abstract and keywords Turkish title, Turkish abstract and keywords should be included. Exceptionally, foreign authors do not have to write Turkish abstracts and titles.
2. The title of the manuscript should be written in 11 font size, capital, bold, Cambria font and centered on the page.
3. Under the title of the manuscript, the first letters of the author's names should be capitalized, the other letters should be small, and the last names should be in capital and full name should be bold and centered. Title, institution and contact information (e-mail address and ORCID) should be given under the name and centered.
4. Keywords should be written under abstract. All words except the first and special names in the keywords should start with lowercase letters and separated by commas. Abbreviations should not be used in abstract writing. Abstract should not exceed 100 words.
5. Abstract headings should be written in 11 pt, with the first letters capitalized of each words, the other letters small, bold and left aligned. Title, author information, abstract, keywords, English title, abstract, keywords, information and acknowledgement should be placed on one page.
6. If the study has been presented before, if it is produced from a project or thesis, an explanation should be given under the title Keywords as "Acknowledgment".
7. The "Introduction" section should start from the next page.
8. The copyright form must be filled by all authors when applying to the Dergipark Article Application System. This form is available on our web site and on the application system.
9. In-text citation system (APA 6.0) is used in our journal. For more information: <https://www.apastyle.org/>
10. Submitted articles should be written before and after 6nk and single line spaced. Articles; title, author information, abstract, keywords, title, text, tables, figures and references, should be between 4,000 and 7,500 words. Manuscript should be written in 11 font size using Cambria. Page structure should be 1,5 cm from the top, bottom, right and left and no binding should be left. The distance from the edge should be 0,5 cm in the footer and 0,5 cm in the top. In addition, after the bibliography for works written in Turkish; "Extended English Summary" should be added at the end of the text. This abstract should be between 700 and 1,000 words.
11. The title classification in the text should be made with numbers. Such as; 1, 1.1, 1.1.1; 2, 2.1, 2.1.1, 3, 3.1, 3.1.1.
12. The entry/intro title will not be assigned a number. All titles of the article in the text; the first letters should be in capital letters and the other letters small, all in bold, in 11 font size, in Cambria font and left aligned. The result also should not be included in the title classification.
13. The page number should be specified in the article at the bottom center.
14. Articles submitted for publication should not contain any paragraph indent in the text and titles. Only with the quotations in quotation marks or in the lists, 1 cm substance should be written from the inside.
15. Graphs and tables should appear as much as possible on the cited page or immediately after. The references and notes under the charts and tables should aim to make these materials understandable regardless of the main text.
16. The table and figure title should be bold, centered and numbered

15. Grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki kaynaklar ve notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımamalıdır.

16. Tablo ve şekil başlığı, ortalı, kalın (bold) olmalı ve rakam ile sıralanmalıdır ("Table 1:" veya "Şekil 5:" gibi...).

17. Tablo ve şekil başlıkları, tablo ya da şeklin üstünde olmalıdır (Örnek: **Table 1: 1989-2016 Kamu Yatırım Harcamaları**). Tablo ve şekiller ortalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen notlar ve kaynaklar Cambria yazı tipinde 11 punto ve ortalı olarak yazılmalıdır.

18. Tablo ve şekillerden önce ve sonra (not ya da kaynak varsa, not ya da kaynaktan sonra olacak şekilde) bir satır boşluk bırakılmalıdır.

19. Makalede yer verilen her bir ek, ayrı sayfalarda ve kaynağadan sonra verilmelidir. Eklerin başlığında yer alan kelimelerin her birinin ilk harfi büyük ve sola dayalı sadece Ek kelimesi kalın (bold) şeklinde yazılmalıdır ("Ek 1: Anket Formu" gibi).

20. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekiyorsa sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, s. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik vd., (2016) (üç ve daha fazla yazarlı ise)... gibi. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde yıl sırası ile verilmelidir. Örneğin: (Tuncer, 2004; Tuncer ve Özçelik, 2007; Tuncer vd., 2009; Özçelik, 2014).

21. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, alıntı tırnak içinde gösterilmelidir.

22. Kaynaklar, "Kaynakça" başlığı altında sonuç kısmından hemen sonra yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniyeye doğru verilir. Yazarın aynı tarihten birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynağı başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir.

Kaynakça bilgileri APA 6.0 ışığında aşağıdaki örneklerde olduğu gibi düzenlenmelidir:

Ön not: Tüm eserlerin başlıklarının ilk kelimesinin ilk harfi büyük, diğerleri küçük harf olmalıdır.

a) Kitap;

a1) Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

a2) Çok yazarlı kitap:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

a3) Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. Editör Soyadı, A. (Haz./Ed.), *Kitap adı* (ss. sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

a4) Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap adı* (Çev. Soyadı, A.). Yayın yeri: Yayınevi, Kaynak Yaptın Yayın Yılı.

a5) Elektronik kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. doi:

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. Kitap bağlantısı Erişim tarihi:

b) Kurum Yayınları:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). *Yayın adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

c) Tezler:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Tez Adı* (Yüksek Lisans / Doktora Tezi).

("Table 1:" or "Figure 5:").

17. Table and figure titles should be above the table or figure (Example: **Table 1: 1989-2016 Public Investment Expenditures**). Tables and figures should be centered and the text scrolling feature should be turned off. Notes and references below the table should be written in Cambria font, 11 points and centered.

18. After and before the tables and figures (if there is a note or source, after the note or source), one line space should be left.

19. Each appendix to the article should be given on separate pages and after the bibliography. The first letter of each of the words in the title of the Appendix should be capitalized and left aligned only the word Appendix with number should be bold (such as **Appendix 1: Questionnaire**).

20. Authors' surnames and publication dates (and page information, if necessary) should be used when referring to references. For example: Özçelik (2015) ...; Özçelik (2015, p. 150) ...; Özçelik (2015, p. 182-186) ...; According to Özçelik (2014) ...; According to Özçelik and Tuncer (2014) ...; Özçelik and Tuncer (2014) ...; Özçelik et al., (2016) (if there are three or more authors)... If more than one work is referred to at the end of the sentence, these references should be given in parentheses in the order of the year. For example: (Tuncer, 2004; Tuncer and Özçelik, 2007; Tuncer et al., 2009; Özçelik, 2014).

21. If the source is quoted exactly, it should be shown in quotation marks.

22. The reference should be written under the title Bibliography immediately after the conclusion. Names of all authors should be given when writing references. The researcher should write the sources used in his / her work in alphabetical order of surnames. In the writing of each resource, all the lines except the first line are written 1 cm inside. When referring to more than one work of the same author, references are given from old to new according to the year of publication. If the author has more than one publication with the same date, the sources are separated by placing letters such as a, b next to the publication date. Articles should include the starting and ending page number(s) in the source where the article is published.

Bibliography information should be organized in the guidance of APA 6.0 as in the following examples:

Preliminary note: Only the first words of the titles should be capital, the other of all words of title should be lower case.

a) Book;

a1) Single author book:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Book Title*. Place of Publication: Publisher.

a2) Multi-author book:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of Publication). *Book Title*. Place of Publication: Publisher.

a3) Chapter in the book:

Author Surname, N. (Year of Publication). Title of Work. Editor (Prep./ Ed.). *Book name* (page numbers). Publication place: Publisher.

a4) Translation books:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Name of the book* (Translator Surname, N.). Place of publication: Publisher, Year of the source publication.

a5) Elektronik books:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Name of the book*. doi:

or

Author Surname, N. (Year of Publication). *Name of the book*. URL Date of access:

b) Corporate Publications:

Name of the Institution (Year of Publication). *Title of publication*. Place of Publication: Publisher.

c) Thesis:

Author Surname, N. (Year of Publication). *Thesis Title* (Master / PhD Thesis). Name of the Institute, Location.

d) Titles without Author:

Enstitü Adı, Yer.

d) Yazarı Olmayan Eser:

Eser Adı. (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

e) Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı, cilt(sayı), sayfa aralığı*. doi:

veya,

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı, cilt(sayı), sayfa aralığı*. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

DOI veya URL çevrimiçi erişilen makaleler içindir.

f) Gazete Makalesi:

f1) Yazarı olan:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. *Gazete Adı, sayfa aralığı*.

f2) Yazarı olmayan:

Makale adı. (Yıl, Ay Gün). *Gazete adı, sayfa aralığı*.

f3) Çevrimiçi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. *Gazete Adı*. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

g) Bildiri:

g1) (Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. Editör (Ed.). *Kitap Adı (sayfa numarası)*. Yayın Yeri: Yayınevi.

g2) (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl, Ay). Bildiri Adı. *Toplantı Adı*. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

h) Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay). Posterin Adı. *Toplantı Adı*. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

i) Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. *Yapıt Adı, (cilt no: sayfa no)*. Yayın Yeri: Yayınevi.

j) Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). *Rapor Adı* (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Rapor Adı* (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

k) Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). Yayın Adı, Sayı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir.

24. İngilizce gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Gönderilen çalışmaların **Dergi Etik Beyanı ve Yayın İlkeleri'ne** uygun olması gerekmektedir. Makale ilk sayfasında Etik Beyanı'na yer verilmeli ve yapılan araştırmalarda alınan etik kurul raporu belgelendirilmelidir.

26. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde değerlendirme sürecine dahil edilmeden editörler kurulu tarafından reddedilir.

Title (Year of Publication). Place of Publication: Publisher.

e) Scientific Journal Article:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. *Journal Name, volume (number), page range*. doi:

or

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. *Journal Name, volume(number), page range*. URL Date of access:

The DOI or URL are for articles accessed online.

f) Newspaper Article:

f1) With author:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. *Newspaper Name, page range*.

f2) Without author:

Article Name. (Year, Month Day). *Newspaper Name, page range*.

f3) Online:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. *Newspaper Name*. URL Date of access:

g) Proceedings:

g1) Published:

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the paper. Editor (Ed.). *Book Title* (page number). Place of Publication: Publisher.

g2) Unpublished:

Speaker Surname, N. (Year, Month). Proceedings Name. *Meeting Name*. Institution Name, Meeting Place.

h) Poster:

Author Surname, N. (Year, Month). *Poster Name*. Meeting Name. Institution Name, Meeting Place.

i) Encyclopedia Article:

Author Surname, N. (Year of Publication). Article Name. *Name of Encyclopedia, (volume no: page no)* Place of Publication: Publisher.

j) Report:

Institution Name. (Year of Publication). *Report Name* (Report No). Place of Publication: Issuer.

or

Author Surname, N. (Year of Publication). *Report Name* (Report No). Place of Publication: Issuer.

k) Laws and Regulations:

Name of the Law. (Year Month Day of Acceptance). Publication Name, Issue.

23. [For Turkish authors or articles in Turkish.] The articles should be taken as examples of the spelling guide and spelling rules of the Turkish Language Association. For detailed information, please refer to the website of the Turkish Language Association: www.tdk.gov.tr. Turkish dictionaries should be used instead of foreign words. When using unusual words in Turkish, the equivalent in foreign language can be given in parentheses.

24. The articles written in English and the English sections of the articles submitted in Turkish should be subjected to a proficient language check prior to submission. Regardless of the content, articles that are insufficient in terms of language are returned / rejected. It is important that authors pay maximum attention to this issue.

25. The submitted manuscripts must comply with the **Journal Ethics Statement and Publication Principles**. The Ethics Statement should be included on the first page of the article and the ethics committee report should be documented.

26. If the submitted articles do not meet the above mentioned requirements, they will be rejected by the editorial board without being included in the evaluation process.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER
FAKÜLTESİ DERGİ YAYIN ETİĞİ VE AYKIRI EYLEM BEYANI

(Güncel beyan için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık, "KLÜ İİBF Dergi" denilecektir.), bilimsel araştırma ile ilgili olarak yayımlanan bağımsız bir yayındır ve yayın politikasını Editör Kurulu belirlemektedir. Bu bildirge dergi imtiyaz sahibi, editörler, hakemler ve yazarların etik davranışlarını içermektedir. Derginin etik beyanı, Committee on Publication Ethics (COPE) beyan ve esaslarına dayanmaktadır ve bu kaynaklar www.publicationethics.org web adresinde ücretsiz olarak paylaşılmaktadır.

A. DERGİ İMTİYAZ SAHİBİNİN SORUMLULUKLARI

1. Editöryal Bağımsızlık

KLÜ İİBF Dergi, herhangi bir kimse veya ticari ortaklarının etkisi olmadan editöryal kararların bağımsızlığının sağlanmasını taahhüt etmektedir.

2. Fikri Mülkiyet ve Telif Hakkı

KLÜ İİBF Dergi, dergide yayımlanan makalelerin yazar(lar)daki mülkiyet ve telif haklarını korur ve her makalenin yayımlanmış versiyonunun kaydını sağlamaktadır. KLÜ İİBF Dergi yayımlanmış her makalenin bütünlüğünü ve şeffaflığını sağlamaktadır.

3. Bilimsel Suistimal

KLÜ İİBF Dergi, hileli yayın veya yayıncı intihali ile ilgili olarak daima uygun tedbirleri almaktadır.

B. EDİTÖRLERİN SORUMLULUKLARI

1. Yayın ve Sorumluluk Kararı

KLÜ İİBF Dergi editörü, dergideki her şeyi kontrol altında tutmaktadır ve okuyucular ile yazarların ihtiyaçlarına cevap vermek için çaba göstermektedir. Editör ayrıca, dergiye gönderilen makalelerden hangilerinin dergide yayınlanacağına ve hangilerinin onur kırıcı yayın, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili yasal gerekliliklere tabi politikalarla karar verilmesinden sorumludur. Editör, yayın kararı verilirken hakemler ile müzakere edebilir. Editör, içerik ve genel olarak yayın kalitesinden sorumludur. Editör adil ve uygun bir hakem süreci sağlamalıdır.

2. Tarafsızlık

Dergiye gönderilen makaleler daima, herhangi bir ön yargı olmaksızın değerlendirilmektedir.

3. Gizlilik

Dergiye gönderilen bir makale ile ilgili herhangi bir bilgi, editör tarafından yayın kurulu, hakemler ve dergi sahibi dışında herhangi bir kimseye ifşa edilmemelidir.

4. Çıkar Çatışmaları ve İfşa Etme

KLÜ İİBF Dergi editörü; yazarlar, hakemler ve editörler gibi taraflar arasındaki herhangi çıkar çatışmalarına izin vermez. Dergiye gönderilen bir makaledeki yayınlanmamış materyaller, yazarın sarıh bir yazılı onayı olmadan herhangi biri tarafından kullanılmamaktadır.

C. HAKEMLERİN SORUMLULUKLARI

1. Değerlendirme

Hakemler yazarların kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimi veya siyasi felsefesine bakılmaksızın eserleri değerlendirmektedirler. Hakemler ayrıca, dergiye gönderilen metinlerin değerlendirilmesi için adil bir kör hakemlik süreci sağlamaktadırlar.

2. Gizlilik

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF
THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF
ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES PUBLICATION
ETHICS AND MALPRACTICE STATEMENT

(For updated statement please check our website.)

Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an independent publication with regards to scientific research and the editor decide its publication policy. The statement signifies the ethical behavior of the publisher, the editor, the reviewers and the authors. The ethics statement for KLU JFEAS is based on COPE Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors and COPE Best Practice Guidelines for Journal Editors available at www.publicationethics.org.

A. DUTIES OF PUBLISHER

1. Editorial Autonomy

KLU JFEAS is committed to ensure the autonomy of editorial decisions without influence from anyone or commercial partners.

2. Intellectual Property and Copyright

KLU JFEAS protects author(s) property and copyright of the articles published in the Journal and maintains each article's published version of record. KLU JFEAS provides the integrity and transparency of each published articles.

3. Scientific Misconduct

KLU JFEAS always takes all appropriate measures in respect to fraudulent publication or plagiarism the publisher.

B. DUTIES OF EDITORS

1. Decision on Publication and Responsibility

The editor of KLU JFEAS keeps under control everything in the journal and strives to meet the needs of readers and authors. The editor also is responsible for deciding which articles submitted to journal ought to be published in the journal, and may be guided by the policies subjected to legal requirements regarding libel, copyright infringement and plagiarism. The editor might discuss with reviewers while making publication decision. Editor is responsible for the contents and overall quality of the publication. Editor ought to provide a fair and appropriate two-side blinded peer-review process.

2. Objectivity

Articles that submitted to journal are always evaluated without any prejudice.

3. Confidentiality

Any information about a submitted article must not be disclosed by editor to anyone other than editorial staff, reviewers, and publisher.

4. Conflicts of Interest and Disclosure

The Editor of KLU JFEAS does not allow any conflicts of interest between the parties such as authors, reviewers and editors. Unpublished materials in a submitted article must not be used by anyone without the express written assent of the author.

C. DUTIES OF REVIEWERS

1. Evaluation

Reviewers evaluate manuscripts without origin, gender, sexual orientation or political philosophy of the authors. Reviewers also ensure a fair blind peer review of the submitted manuscripts for evaluation.

2. Confidentiality

Dergiye gönderilen makalelere ilişkin tüm bilgiler gizli tutulmaktadır. Hakemler ve editör tarafından yetkilendirilmiş olanlar dışında başkaları müzakere etmemelidir.

3. İfşa Etme ve Çıkar Çatışması

Hakemlerin; yazarlar, fon sağlayıcılar, editörler vb. gibi taraflar ile menfaat çatışması bulunmamaktadır.

4. Editöre Destek

Hakemler, karar verme aşamasında editörlere yardım ederler ve ayrıca metinlerin iyileştirilmesinde yazarlara yardımcı olabilmektedirler.

5. Tarafsızlık

Objektif bir karar değerlendirmesi, daima hakemler tarafından yapılmaktadır. Hakemler, uygun destekleyici iddialarla, açık bir şekilde görüşlerini ifade etmektedirler.

6. Kaynakların Referansı

Hakemler ayrıca, kendi bilgileri dahilindeki yayınlanmış diğer herhangi bir makale ile dergiye gönderilen metin arasında herhangi önemli bir benzerlik veya örtüşme ile ilgili olarak editörü bilgilendirmelidir.

D. YAZARLARIN SORUMLULUKLARI

1. Bildirme Standartları

Dergiye gönderilen bir metin özgün olmalıdır ve yazarlar, metnin daha önce herhangi bir dergide yayınlanmamış ve/veya telifle konu izinlerin alınmış olmasını sağlamalıdır. Araştırmanın verileri, makalede tam olarak belirtilmelidir. Dergiye gönderilen bir metin, başkalarının çalışmayı türetmesine izin vermek üzere yeterli detay ve referansları içermelidir. Çalışma eğer yazarın önceden yaptığı bir çalışmadan türetiliyorsa (tez, bildiri, vb.) bu durum bilgilendirme olarak verilmelidir. Tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar ile izine tabii anket, mülakat, röportaj gibi araştırmalar için ayrı etik kurul onayı ve katılımcılardan izinler alınmış olmalı, bu onay ve izinler makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

2. Özgünlük

Çalışmalarını dergiye göndermek isteyen yazarlar, çalışmalarının tamamen özgün olmasını sağlamalıdır ve literatürden elde edilen kelimeler ile cümleler uygun bir şekilde alıntılanmalıdır. Tüm çalışma [Dergi Yazım Kuralları](#)'na uygun olarak hazırlanmalıdır.

3. Birden Fazla Yerde Yayın

Yazarlar, aynı çalışmayı herhangi bir başka dergide yayınlanmak üzere göndermemelidirler. Aynı çalışmanın birden fazla dergiye eş zamanlı gönderilmesi etik olmayan bir davranış teşkil etmektedir ve kabul edilemez.

4. Kaynakların Referansı

Başkalarının çalışmalarınıyla ilgili olarak uygun referanslar verilmelidir. Yazarlar, çalışmalarının belirlenmesinde etkili olmuş yayınlara referans vermelidirler. Çalışma sürecinde kullanılan kaynakların tümü belirtilmeli ve kullanılmamış herhangi bir kaynak, kaynakçada yer almamalıdır.

5. Makale Yazarlığı

Makale yazarlığı, çalışmaya kayda değer katkıda bulunan kişilerle sınırlı olmalıdır. Araştırma sürecine katılan başkaları var ise, bu kişiler katkıda bulunanlar olarak listelenmelidir. Yazarlık ayrıca, derginin editörü ile iletişim halinde olan yazışmadan sorumlu olan bir yazar içermelidir. Yazışmadan sorumlu yazar, tüm yardımcı yazarların makaleye dahil olmasını sağlamalıdır.

6. İfşa Etme ve Çıkar Çatışmaları

Finansal destek ile ilgili tüm kaynaklar açıklanmalıdır. Tüm yazarlar, çalışmalarının oluşturulması sürecinde yer alan çıkar çatışmasını ortaya koymalıdır.

7. Yayınlanmış Çalışmalardaki Temel Hatalar

Yazarlar göndermiş oldukları çalışmalarında dikkat çekici bir hata

All the information relative to submitted articles is kept confidential. The reviewers must not be discussed with others except if authorized by the editor.

3. Disclosure and Conflict of Interest

The reviewers have no conflict of interest with regard to parties such as authors, funders, editors and etc..

4. Contribution to editor

Reviewers give help the editor in making decisions and may also assist the author in improving the manuscript.

5. Objectivity

The objective judgment evaluation is always done by them. The reviewers express their views clearly with appropriate supporting arguments.

6. Acknowledgement of Sources

Reviewers ought to identify relevant published study that has not been cited by the authors. Reviewers also call to the editor's attention any substantial similarity or overlap between the manuscript and any other published paper of which they have personal knowledge.

D. DUTIES OF AUTHORS

1. Reporting Standards

A submitted manuscript should be original and the authors ensure that the manuscript has never been published previously in any journal or all copyrighted permissions on the subject matter should be obtained. Data of the research ought to be represented literally in the article. A manuscript ought to include adequate detail and references to allow others to replicate the study. If the study is derived from a previous work of the author (thesis, paper, etc.), this should be given as acknowledgement. Ethics committee approval must be obtained for research conducted in all disciplines and for studies on clinical and experimental humans and animals requiring ethical committee decision, approval and permission must be obtained from the participants for researches such as surveys, interviews. This approval should be stated and documented in this article.

2. Originality

The authors who want to submit their study to the journal must ensure that their study entirely original and the words and sentences getting from literature should be appropriately cited. Articles should be prepared in accordance with the [Journal Writing Guidelines](#).

3. Multiple Publications

Authors should not submit the same study for publishing any other journals. Simultaneous submission of the same study to more than one journal is unacceptable and constitutes unethical behavior.

4. Acknowledgment of Sources

Convenient acknowledgment of the study of others has to be given. Authors ought to cite publications that have been efficient in determining the study. All of the sources that used process of the study should be remarked. An unused resource should not be included in the bibliography.

5. Authorship of a Paper

Authorship of a paper ought to be limited to those who have made a noteworthy contribution to study. If there are others who have participated process of the research, they should be listed as contributors. Authorship also includes a corresponding author who is in communication with editor of a journal. The corresponding author should ensure that all appropriate co-authors are included on a paper.

6. Disclosure and Conflicts of Interest

All sources of financial support should be disclosed. All authors ought to disclose a meaningful conflict of interest in the process of forming their study.

7. Fundamental Errors in Published Works

If authors find out a remarkable error in their submitted study, they

bulduklarında, bu hata ile ilgili olarak derhal dergiyi bilgilendirmek zorundadırlar. Yazarların, hataların düzeltilmesini sağlamak üzere editör ile birlikte çalışma yükümlülükleri vardır.

8. Sorumluluk

Dergide yayınlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu tamamıyla yazara/yazarlarına aittir.

9. Rıza

Dergiye makale gönderen yazar(lar) derginin etik beyanlarını ve yazım kurallarını kabul etmiş sayılmaktadır.

E. DERGI İŞLEYİŞİ (Yönetmelik)

1. Eser Gönderimi

Tüm eserler, Dergipark sistemi (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/klujfeas>) üzerinden gönderilmeli ve tüm işlemler Dergipark sisteminden yürütülmelidir. Değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim Dergipark sistemi ile gerçekleştirilir. (Ayrıntılı bilgi için: [Dergi açık erişim politikası, telif hakları ve CC lisansları](#))

2. İnceleme ve Değerlendirme

Dergiye gönderilen makaleler, öncelikle Editörler Kurulu tarafından bilimsel içerik ve şekil bakımından ön incelemeye tabi tutulur. Editörler Kurulu, yayınlanabilecek nitelikte bulmadığı veya yazım kurallarına uygun hazırlanmayan makaleleri hakemlere göndermeden ret kararı verme hakkına sahiptir. Değerlendirmeye alınabilecek olan makaleler, incelenmek üzere iki ayrı hakeme (kör hakem) gönderilir. İki hakemin görüşleri bir ret bir kabul şeklinde gerçekleşirse, çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir. Editörler Kurulu, hakem raporlarını dikkate alarak makalelerin yayınlanmak üzere kabul edilip edilmemesine karar verir.

3. Genel Esaslar

- Yazarlardan ve okurlardan herhangi bir ücret talep edilmediği gibi, herhangi bir muhataba ödeme yapılmamaktadır.
- Çift yönlü kör hakem uygulaması kullanılmaktadır. Yazarlar, hakemleri; hakemler, yazarları bilmemektedir.
- Benzerlik oranı yazarlardan gelen Ithenticate ve Turnitin raporlarıyla denetlenmekte olup çalışmanın özelliklerine göre değerlendirilerek, Editör Kurulu tarafından incelenmekte ve karar verilmektedir.

• have to instantly inform it. Authors have a liability to cooperate with editor to provide corrections of errors.

8. Responsibility

• All kinds of responsibility for the works to be published in the journal belongs enterly to the author(s).

9. Consent

• The author(s) who submit an article to the journal are deemed to have accepted the journal's ethical statements and rules of writing.

E. JOURNAL PROCESSES (Regulations)

1. Sending Article

• Studies must be sent via Dergipark website (<https://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas>). All communication related to article submission and evaluation processes is carried out with Dergipark system. (For more information: [Open access policy, copyrights and CC license](#))

2. Review

• Papers are firstly checked for their eligibility for technical and journal's style. The manuscripts that do not suit journal's standards or not suitably correspond to the scope journal are refused with unexplained reason. Manuscripts that are found suitable for peer review will be assigned to two expert reviewers (blind review). If one of the reviewer's decision is rejection and the other one's is acceptance, then the article is sent to third reviewer. The final decision to accept or reject a manuscript will be made by the Editorial Boards. After the review process, the Editorial Boards will inform the authors of acceptance, rejection or necessity of revision of the manuscript.

3. Principles

- The journal is not charging any submission or processing fee from authors or readers. Also no payment is made to anyone.
- The journal is using double-blind review policy. Authors and referees doesn't know each other.
- The similarity rate is controlled by Ithenticate and Turnitin reports which sent by authors and evaluated according to the characteristics of the study, examined and decided by the Editorial Board.

Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı
(Güncel politikalarımız için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, açık erişimli bir dergi olup, [Budapeşte Açık Erişim Girişimi](#)'nden yana yayın politikası izlemektedir. Bu anlamda derginin hiçbir aşamasında ücret talep edilmemektedir. Derginin [tüm arşivi](#) çevrimiçi olarak ücretsiz bir şekilde herkese açıktır.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, [Creative Commons Atıf-AynılısanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisansı ile](#) lisanslanmıştır.

Dergi telif politikası yazar tarafından imzalanacak olan telif formu doğrultusunda aşağıdaki şekildedir:

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık "dergi" olarak geçecektir), dergide yayınlanan makaleye uygun atıfta bulunulması şartıyla makalenin yazar(lar)daki haklarına herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Çalışmanın tüm telifi, çalışmanın yazar(lar) üzerinde kalmaya devam eder, dergi gönderilen çalışmayı yayınlama ve kullanma hakkını edinir. Yazar, dergiye uygun atıfları ve bilgilendirmeleri yapmak kaydıyla dilerse çalışmalarını yeniden kullanabilir.

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen makale/çalışma ile beraber tüm yazar(lar) dergi [Yayın Etiği, Yayın İlkeleri ve Aykırı Eylem Beyanı'nı, Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı'nı, Yazım Kurallarını](#) ve;

1. Çalışmanın akademik etik ve ahlak çerçevesinde bilimsel özveriyle hazırlanmış olduğunu;
2. Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu;
3. Tüm yazarların bu çalışmaya bireysel olarak katılmış olduğunu (çalışmanın içeriğine/tasarımına; ya da çalışma için verilerin toplanmasına, analiz edilmesine ve yorumlanmasına önemli katkı sağlamış olmak) ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu almayı;
4. Yazı taslağını hazırlamış ya da önemli fikrinsel içeriğin eleştirel incelemelerini yapmış olduğunu;
5. Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve gözden geçirecek onayladığını;
6. Çalışmanın herhangi bir bölümünün geçerliliği ve doğruluğuna ilişkin soruların uygun şekilde soruşturulduğunun ve çözümlendiğinin garantisini vermek amacıyla çalışmanın her yönünden sorumlu olmayı;
7. Makalenin başka bir yerde yayınlanmadığını veya yayınlanmak için gönderilmediğini veya telifle konu tüm izinlerin alındığını (Herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılarda, toplantının adı, yeri ve tarihi bilgisi verilmelidir.);
8. Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara/çalışmalara ait olan "Telif Haklarını" ihlal etmediğini, makalede kullanılan tüm diğer çalışmalara dair doğru atıfların verilerek, kaynakçada yer verildiğini;
9. Tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar ile izine tabii anket, mülakat, röportaj gibi araştırmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı ve katılımcılardan izinler alınmış olduğunu ve bunu çalışmada gösterdiğini;
10. Basım, yayım, dağıtım ve İnternet yoluyla iletim de dahil olmak üzere açık yayım politikasıyla her türlü kamuya iletişim haklarını Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yetkili makamlarınca ve derginin dahil olduğu dizinler ve indekslerce sınırsız ve ücretsiz olarak kullanılmak üzere izin verildiğini;
11. Yazar(lar)ın yayınlanan makalenin tamamından tek sorumlu taraf olduğunu;

Kabul etmiş olur.

Open Access Policy, Copyrights and CC License
(For updated policies please check our website.)

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an open-access journal and follows the publication policy of the [Budapest Open Access Initiative](#). In this sense, no fee is charged at any process of the journal. The entire [archive of the journal](#) is available online to everyone without any fee.

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License](#).

The journal's copyright policy is in accordance with the copyright form to be signed by the author.

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (referred as "journal" from now on) does not impose any restrictions on the rights of the author(s), only with the condition provided that the published article is cited appropriately. All copyrights of the work remains on the author(s), and the journal acquires the non-exclusive rights to publish and use the submitted work. Authors of the work can republish their works with the appropriate credit to journal.

It is deemed to have accepted that all author(s) of articles/works submitted for publication in the journal all of these: [Publishing Ethics, Publishing Principles and Malpractice Statement, Open Access Policy, Copyrights and CC License, and Author Guidelines](#), with also;

1. Article is prepared with scientific devotion within the framework of academic ethic;
2. The submitted article is the original work of the author(s);
3. Participation of all authors individually (contributing significantly to the content / design of the study, or to collecting, analyzing and interpreting data for the study) and taking all responsibility for this study;
4. That author(s) has prepared the manuscript or made critical reviews of important intellectual content;
5. All authors have seen the final version of the manuscript submitted and reviewed and approved it;
6. Be responsible for all aspects of the study in order to ensure that the questions concerning the validity and accuracy of any part of the study are properly investigated and resolved;
7. The article has not been published elsewhere or sent for publication, or all copyrighted permissions have been obtained (in case of papers submitted and not published in any scientific meeting, the name, location and date of the meeting should be provided in acknowledgment);
8. The text, figures and documents in the article do not violate other persons' / works' copyrighted material, and that the correct references to all other works used in the article are given in the bibliography;
9. Approval of the ethics committee and permission from the participants have been obtained and shown in the article for the researches conducted in all disciplines and for the studies on clinical and experimental human and animals that require the decision of the ethics committee, and for the researches such as surveys, interviews and interviews that are subject to permission;
10. Kırklareli University Faculty of Economics and Administrative Sciences and its accepted indexes are authorized to use all kinds of public broadcasting rights, including printing hardcopies, publishing, distribution and transmission via the Internet, without any limit or restriction and free of charge.
11. The author(s) is the sole responsible party for the entire published article.

ÖNSÖZ

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde hazırladığımız dergimizin 2021 Mart sayısı ile karşınızda olmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. 2012 yılında yayın hayatına başlayan dergimiz, Sosyal Bilimler alanındaki güncel tartışmaları takip eden eserleri yayınlamayı hedeflemektedir. Dergimiz Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus ve RootIndexing gibi önde gelen indeksler tarafından taranmaktadır. 2021 Mart sayısı için 15 eser başvuruda bulunmuş, 10 eser editörler kurulu ve hakemler tarafından yeterli bulunarak yayına kabul edilmiştir.

Bu sayımızda; ***Investment-Driven Economic Growth In Nigeria: The Role Of Oil Rent, Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Gruplar ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci, Karbon Fiyatlandırmasında Emisyon Ticaret Sistemi ve Önemi, Covid-19 Salgınının Türk Kamu Diplomasisine Etkisi, Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Çin'in Covid-19'La Mücadelesi: Sağlık İpek Yolu ve Küresel Propaganda Savaşları, Kurumsal Ahlaki Çöküntü: Yozlaşma ve Yolsuzluk Üzerine Teorik Bir İnceleme*** başlıklı makaleler ve ***Immanuel Wallerstein (2020) Dünya Sistemi ve Afrika (Çev.) Ata Mert Binicioğlu Ankara: Aryen Yayınları Erdem Demirtaş (2017), Ortadoğu'da Devlet ve İktidar: Otoriter Rejimler Üzerine Bir İnceleme İstanbul: Metis Yayınları İlan Pappé (2018), İsrail Hakkında On Mit. (Çev.) S. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınevi. Roger Garaudy (2019) İsrail Mitler ve Terör İsrail Siyasetinin Dayandığı Efsaneler (Çev.) Cemal Aydın İstanbul: Timaş Yayınları*** başlıklı eserlerin incelemeleri yer almaktadır.

Ayrıca dergimize desteklerini esirgemeyen Rektörümüz Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR'e ve Dekanımız Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR'a teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız. Son olarak dergimize katkı sağlayan yayın kurulumuza, hakemlerimize ve yazarlarımıza teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
iibfdergi@klu.edu.tr

Baş Editör

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ (Kırklareli Üniversitesi) **muharremeksi@klu.edu.tr**

Editör

Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ (Kırklareli Üniversitesi) **omerfarukgulec@klu.edu.tr**

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Altuğ KOÇ (Kırklareli Üniversitesi) **altugkoc@klu.edu.tr**

Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK (Kırklareli Üniversitesi) **betul.gultekin@klu.edu.tr**

Arş. Gör. Emre AKUSTA (Kırklareli Üniversitesi) **emre.akusta@klu.edu.tr**

PREFACE

We are very glad to present the March 2021 issue of Kirklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS). Our Journal, which started broadcasting in 2012, aimed to publish researches following the current debates in the field of Social Sciences. Our journal is indexed by leading indexes such as Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus and RootIndexing. For the March 2021 issue of our Journal, 15 out of 10 articles were found acceptable by the editorial board and referees. KLUJFEAS aims to continue to broadcast without sacrificing its scientific quality with an awareness of the difficulties such as being accepted as a reputational journal by authors and audience.

The included articles in this issue are ***Investment-Driven Economic Growth In Nigeria: The Role Of Oil Rent, Political Groups In The European Parliament And Turkey's European Union Full Membership Process, Emission Trading System And Its Importance In Carbon Pricing, Effects Of Covid-19 Pandemi To The Turkish Public Diplomac, Dispute Settlement Mechanism In International Law And Compliance Mechanisms In International Law: A Comparative Analysis, China's Struggle With Covid-19: Health Silk Road And Global Propaganda Wars, Institutional Moral Hazard: A Theoretical Review On Corruption And Degeneration*** And the book reviews of ***Immanuel Wallerstein. (2020). Dünya Sistemi ve Afrika. (Çev.) Ata Mert Binicioğlu. Ankara: Aryen Yayinlari., Erdem Demirtaş. (2017). Ortadoğu'da Devlet ve İktidar: Otoriter Rejimler Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: Metis Yayinlari., Ilan Pappé. (2018). İsrail Hakkında On Mit. (Çev.) S. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınevi., Roger Garaudy. (2019). İsrail Mitler ve Terör İsrail Siyasetinin Dayandığı Efsaneler. (Çev.) Cemal Aydın.*** are covered in our March issue.

We would also wish to express our sincere gratitude to our Rector Prof. Dr. Bülent Şengörür and our Dean Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR for their unflagging support. Lastly, we would like to thank our editorial board, writers and referees for their contribution.

KIRKLARELİ UNIVERSITY

JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

iibfdergi@klu.edu.tr

Chief Editor

Assoc. Prof. Dr. Muharrem EKŞİ (Kirklareli University) muharremeksi@klu.edu.tr

Editor

Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ (Kirklareli University) omerfarukgulec@klu.edu.tr

Assistant Editors

Res. Asst. Altuğ KOÇ (Kirklareli University) altugkoc@klu.edu.tr

Res. Asst. Betül GÜLTEKİN ALBAYRAK (Kirklareli University) betul.gultekin@klu.edu.tr

Res. Assist. Emre AKUSTA (Kirklareli University) emre.akusta@klu.edu.tr

TARANAN İNDEKSLER ve VERİ TABANLARI
INDEXES and DATABASES

Güncel dizin bilgilerimiz için websitemizi ziyaret edebilirsiniz. | You can check our website for updated indexes.

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

arastirmax
Scientific Publication Index

INTERNATIONAL
Scientific Indexing

idealonline

CiteFactor
Academic Scientific Journals

DergiPark
AKADEMİK

ROOTINDEXING
JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE

İÇİNDEKİLER

Makaleler

- INVESTMENT-DRIVEN ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: THE ROLE OF OIL RENT - **Udi JOSHUA, Audu Ismaila AMEH, Andrew Adewale ALOLA**.....1-18
- AVRUPA PARLAMENTOSU'NDAKİ SİYASİ GRUPLAR ve TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİ - **Ekrem Yaşar AKÇAY, Halil Emre DENİŞ**.....19-46
- KARBON FİYATLANDIRMASINDA EMİSYON TİCARET SİSTEMİ ve ÖNEMİ - **Biol UBAY, Yüksel BİLGİCİ**.....47-72
- COVID-19 SALGINININ TÜRK KAMU DİPLOMASİSİNE ETKİSİ - **Fusun ÖZERDEM, Burhan BARLAS**.....73-98
- ULUSLARARASI HUKUKTA ÇÖZÜM MEKANİZMALARI ve ULUSLARARASI HUKUKTA UYGUNLUĞUN SAĞLANMASI MEKANİZMALARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ - **Bora AKİNCE**.....99-114
- ÇİN'İN COVID-19'LA MÜCADELESİ: SAĞLIK İPEK YOLU ve KÜRESEL PROPAGANDA SAVAŞLARI - **Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM**.....115-132
- KURUMSAL AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ: YOZLAŞMA ve YOLSUZLUK ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME - **Sara ONUR**.....133-168

Kitap İncelemeleri

- IMMANUEL WALLERSTEİN. (2020). DÜNYA SİSTEMİ ve AFRİKA. (ÇEV.) ATA MERT BİNİCİOĞLU. ANKARA: ARYEN YAYINLARI. - **İskender GÜMÜŞ**.....169-171
- ERDEM DEMİRTAŞ. (2017). ORTADOĞU'DA DEVLET ve İKTİDAR: OTORİTER REJİMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME. İSTANBUL: METİS YAYINLARI. - **Fatma Dilan TAŞ**172-175
- ILAN PAPPÉ. (2018). İSRAİL HAKKINDA ON MİT. (ÇEV.) S. ERDEM TÜRKÖZÜ. ANKARA: NİKA YAYINEVİ. ROGER GARAUDY. (2019). İSRAİL MİTLER VE TERÖR İSRAİL SİYASETİNİN DAYANDIĞI EFSANELER. (ÇEV.) CEMAL AYDIN.İSTANBUL: TİMAŞ YAYINLARI. - **Aylin Gamze ATEŞ**.....176-180

CONTENT

Articles

- INVESTMENT-DRIVEN ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: THE ROLE OF OIL RENT - **Udi JOSHUA, Audu Ismaila AMEH, Andrew Adewale ALOLA**.....1-18
- POLITICAL GROUPS IN THE EUROPEAN PARLIAMENT AND TURKEY'S EUROPEAN UNION FULL MEMBERSHIP PROCESS - **Ekrem Yaşar AKÇAY, Halil Emre DENİŞ**.....19-46
- EMISSION TRADING SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN CARBON PRICING - **Biol UBAY, Yüksel BİLGİCİ**.....47-72
- EFFECTS of COVID-19 PANDEMI TO THE TURKISH PUBLIC DIPLOMACY - **Fusun ÖZERDEM, Burhan BARLAS**.....73-98
- DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM IN INTERNATIONAL LAW AND COMPLIANCE MECHANISMS IN INTERNATIONAL LAW: A COMPARATIVE ANALYSIS - **Bora AKİNCE**.....99-114
- CHINA'S STRUGGLE WITH COVID-19: HEALTH SILK ROAD AND GLOBAL PROPAGANDA WARS - **Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM**.....115-132
- INSTITUTIONAL MORAL HAZARD: A THEORETICAL REVIEW ON CORRUPTION AND DEGENERATION - **Sara ONUR**.....133-168

Book Reviews

- IMMANUEL WALLERSTEİN. (2020). DÜNYA SİSTEMİ ve AFRİKA. (ÇEV.) ATA MERT BİNİCİOĞLU. ANKARA: ARYEN YAYINLARI. - **İskender GÜMÜŞ**.....169-171
- ERDEM DEMİRTAŞ. (2017). ORTADOĞU'DA DEVLET ve İKTİDAR: OTORİTER REJİMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME. İSTANBUL: METİS YAYINLARI. - **Fatma Dilan TAŞ**172-175
- ILAN PAPPÉ. (2018). İSRAİL HAKKINDA ON MİT. (ÇEV.) S. ERDEM TÜRKÖZÜ. ANKARA: NİKA YAYINEVİ. ROGER GARAUDY. (2019). İSRAİL MİTLER VE TERÖR İSRAİL SİYASETİNİN DAYANDIĞI EFSANELER. (ÇEV). CEMAL AYDIN.İSTANBUL: TİMAŞ YAYINLARI. - **Aylin Gamze ATEŞ**176-180

INVESTMENT-DRIVEN ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: THE ROLE OF OIL RENT

Udi JOSHUA

Federal University Lokoja, Department of Economic
udijoshua@yahoo.com | ORCID: 0000-0002-7862-0547

Audu Ismaila AMEH

Federal University Lokoja, Department of Economic
philipsaudu@yahoo.com

Andrew Adewale ALOLA

Istanbul Gelisim University, Department of Economics and Finance,
aadewale@gelisim.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5355-3707

Abstract

Considering the economic confidence currently perceived in smaller economies of the world, the contribution of investment strategies such as the Foreign Direct Investment (FDI) among other investment pathways cannot be immediately ignored. Given this observation, the current study set out to examine the dynamics of FDI inflow, domestic investment and outward foreign investment in Nigeria from 1981 from 2018. The investigation employs the ARDL bound test which revealed that FDI affect economic growth in a positive but weak way and that outward FDI is an anti-economic expansion. Furthermore, oil rent was found to be a key player in the equation of economic expansion in Nigeria. Thus, recommendation was made of the need to woo new foreign investor into the country by provide an investment-friendly environment with incentive such as tax holidays, free license for operation, peaceful economic and political environment. This study further recommends a new paradigm for the Nigeria economy through diversification to forestall future occurrence of recession occasioned by global price shock.

Keywords: Investment; foreign direct investment; oil rent; economic growth; Nigeria

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics."

1. Introduction

It is believed that FDI serves as an agent of economic growth especially to the developing economic who needed advance technologies and knowledge to improve on their production patterns. This has influenced the drastic increase in international relations between countries. Similarly, Mehrara *et al.*, (2017) submits that the current global flow of FDI outweighs that of economic growth. Pandya and Sisombat (2017) see FDI as an investment outside of the investors' country which is capable to produce economic gains. Despite the age long argument in protection the infant firms, empirical evidences still abound that FDI inflow is an integral part of growth equation of the host country (see: Sarkodie and Stezov, 2019; Pradhan *et al.*, 2019; Kalai & Zghidi, 2019 and Sokhanvar, 2019) which cement the work of Gungor and Katirlioglu, (2010) in the case of Turkey. Lee (2013) conclude that the process of capital formation of the host country is complemented by the inflow of FDI. Flora and Agrawa (2014) and Mehic *et al.*, (2017) submit that FDI is a panacea for technical advancement in the host country. This argument is not without contention. Zandile and Phiri (2019) see FDI inflow as anti-economic growth in Burkina Faso as supported by (see Claassen *et al.*, 2011; Carike 2012 Shahbaz & Rahman 2011; Shahbaz & Rahman 2011). In the developing economies like Nigeria, FDI flows into sectors such as the extractive sector. Furthermore, Oladipo (2010) submits that market size among others is the key determinant of FDI inflow to Nigeria. Except for the recent recession experience in (2017&2018) Nigeria has been the leader in terms of FDI inflow to Africa UN conference on Trade and Development, (UNCTAD, 2012). For instance in 2012, Nigeria achieved FDI inflow of \$8.92- billions which drop drastically during the recent recession. Report from UNCTAD (2018) shows that FDI inflow to Nigeria reduced by 21 percent in 2018 to \$3.5 billion; a margin worthy of drawing serious attentions from both the authority concern and the researchers. The sharp fall is presumed to be connected to the significant fall in the global pump price in the market since the FDI inflow into the economy are major for the extraction sector for which oil sector is one. This coupled with the low demand brewing in the economic which have forced many consumer-based firms to exit the economy. Though some works have been carry out which confirm the FDI-led growth nexus, however consensus agreement is yet to be establish in the literature as to whether or not FDI inflow serves as a promoter of economic advancement (See: Sarkodie and Stezov 2019; Pradhan *et al.*, 2019; Kalai & Zghidi, 2019 and Sokhanvar, 2019; Sunde, 2017; Khobai *et al.*, 2017 and Tshepo, 2014). The case is not different with Nigeria. Some studies though backed the growth driving role of FDI inflows; others still question the contribution of FDI to the growth process in Nigeria. This is so because Nigeria has been the flood gate of FDI into the continent yet it seems the desired impact has not been felt especially viewing its contribution as touching the improvement in the standard of living of the citizenry and its complementarity role on domestic capital. Nigeria still suffers insufficient capital available for domestic investment. In view of the above, this study seeks to re-examine the FDI-led growth nexus by incorporating oil rent,

outward FDI and domestic investment as intervening variables in an attempt to build an augmented functional model for the Nigeria economy. The enclosure of the oil rent in particular became necessary because it is an established assertion that the economy of Nigeria is dependent on the oil sector UNCTAD (2018). Similarly, Nigeria is seen as an investment hub for the West African sub-region. This informed the need to embark on this study in order to prove the reality of the presumed impact of FDI and other investment components for the economy of Nigeria particularly, considering the fact that Nigeria as the leader of FDI inflow into the continent witnessed a drastic fall in FDI inflow in recent time. Thus, this study intends to examine the impact of the oil sector relative to that of the investment world to ascertain which one pays off most, thereby contributing to the extant literature. The clear distinction between this study and other previous studies is majorly the comparative analysis of the two important segments of the Nigeria economy – investment world and the oil sector and how they affect economic growth. Most studies focused on either of the two relationships.

The rest of the study consists of the literature review which follows immediately after this section. Next is the theoretical framework, econometric procedures, presentation and interpretation of the result and finally the concluding remarks.

2. Empirical Literature Review

Several empirical findings lend their support to the relationship between FDI inflow and economic growth while others question its potency in driving economic growth which is applicable in the case of Nigeria. It is these mixed feelings without general conclusion that keep the debate an ongoing one. Thus, Sarkodie and Stezov (2019) reaffirm the potency of FDI in driving economic growth. Pradhan *et al.*, (2019) examine the said relationship and submit that economic advancement is a consequence of FDI inflow into the host country. According to the study, FDI will naturally drive economic growth of the host country through its spillover effect in the form of technological transfer and the development of human capital. Similarly, Kalai & Zghidi (2019) submit that FDI inflow is critical in promoting economic advancement of the host nation. The study emphasizes about the complementarity of FDI on the home investment in a quest to advance the course of economic development. Sokhanvar (2019) argued that FDI inflow is a driving force in the developmental process of any given economy. According to the study, the impact of FDI inflow is not just evidence in the long run, but rather felt even within the short run. The work of Gungor and Katircioglu (2010) maintained that a well-developed financial system will trigger the spillover potentials of FDI inflow in order to drive economic growth appropriately as supported by Borensztein *et al.* (1998). Borensztein *et al.* (1998) asserts that once the host country attains the threshold, the spillover effect of FDI inflow becomes natural. Gungor and Rigim (2017) opines that FDI is a key determining factor in the economic growth of Nigeria. This is closely supported by the work of Gungor *et al.*, (2014) and Joshua *et al.* (2020) which also confirmed the FDI-led growth hypothesis in their empirical findings. The study sees FDI as an important factor in determining the productive capacity of the host economy. Sunde (2017) submit that FDI is a critical

determinant of economic progress of South Africa and recommends that the authority concerned should do the needful in an attempt to woo new foreign investors as a way of boasting their growth process. Tshepo (2014) found that FDI is a strong driver of economic growth in South Africa. The findings also confirmed the fact that FDI is an agent that fosters employment opportunity for the citizen of South Africa. In essence, FDI contribute to the reduction of unemployment rate in South Africa by absorbing a significant number of the unemployed youths of the country. Nistor (2014) found similar case for the Romania economy as well as the work of Abbes et al., (2015) for 65 economies in a panel study. Almfraji and Almsafir (2014) investigate the relationship between FDI and economic growth and confirmed the said hypothesis through a review of several empirical literature from 1994 to 2012. This is not different from the work of (see Omr & Kahoulib 2013; Adams 2009). According to Shahbaz and Rahman (2013), FDI is a promoter of economic development in the study area. According to the study, the idea of wooing new foreign investors is embracing economic development in disguise cementing the work of Srinivasan *et al.*, (2011) for the SAARC economies and the work of Lee (2013) for the G20 economies. The study of Abdouli and Hammami, (2017) submitted that the influence of FDI inflow is country-specific for the MENA economies. Except for Egypt and Lebanon the result revealed a negative relationship between the variables. Flora and Agrawa (2014) admit that FDI and economic growth drive each other accordingly. This shows that FDI inflow will promote the course of economic growth, while economic growth will serve as an enlarge market to house more FDI inflow. Pandya and Sisombat, (2017) study viewed FDI inflow as a promoter of economic expansion in Australia. They conclude that the Australian economy advances in part through the spillover contribution of FDI inflow. Mehic *et al.*, (2013) carry out a research on the nexus between FDI and GDP and conclude that FDI is a driver of economic growth. The work of Claassen *et al.*, (2011) and Carike (2012) revealed an interdependent benefit between FDI inflow and economic growth. On the other hand, studies who question the dynamics of FDI in the home economies include the study of Goh *et al.*, (2017) which submit that the purported influence of FDI in the long run is unnoticed in the Asian nations. The study further found that the influence of export on economic growth could not be account for. This is consistent with the work of Mah (2010) for the China economy. Instead, a unidirectional interaction running from economic expansion to FDI inflow was revealed. Khobai *et al.*, (2017) and Bezuidenhout (2009) concluded that the influence of FDI inflow on economic expansion is a mere presumption without empirical evidence. Similarly, the work of Zandile and Phiri (2019) see FDI inflow as an agent that is capable to undo the course of development. On the other hand, the argument about the effect of trade on economic expansion is a long standing one. For instance, Batuo et al., (2018) found a positive influence of trade openness on economic growth which concretized the work of Asongu and Kodila-Tedila (2013). The studies of Nyasha and Odhiambo (2017), Asongu and De More (2017), Ajide et al. (2019), Asongu et al. (2018) and Iyke and Ho (2017) obtain separate outcomes as regards the subject matter.

2.2 Theoretical Link between FDI and Economic Growth

Several theories have been advanced to link FDI inflow and economic growth among which are the modernization and the dependency theory. This study leveraged on these two theories mentioned above to examine the said relationship. Modernization theory strongly asserts that globalization for which FDI inflow is an integral part benefits especially the developing economies. To the modernists, FDI inflow is a transmitter of development in the form of advance technology, knowledge and capital which is of greater benefits especially for the less developed economies. Pradhan and Kumar (2002) and Liu (2005) are of the opinion that FDI inflow comes along with benefits such as human capital development. Li and Borensztein *et al.*, (1998) opine that the spillover effect of FDI in the form of technological exerts positive impact on economic growth more than home investment. This theory argued that FDI inflow which is the product of economic openness is of great benefits to the host country especially those FDI flowing from the developed world to the developing world. To the modernist, FDI inflow apart from playing a complementary role to the domestic capital in sponsoring domestic investment, it also help in advancing the course of development in the host country through the provision of employment opportunity and so on. Dependency theory on the contrary is of the view that FDI inflow is exploitative in nature and aim at under-developing the less developed economies. According to Chan and Clark (1996) the creditor nations often contract out loan with a high interest rate to the developing nations. The study maintained that the contractual loans often contracted by the developing nations from developed world is exploitative in nature which most time lead to capital flight through debt servicing and debt overhang. The implication is that the debtor economies normally suffer from the problem of debt overhang through the accumulation of interest charged in addition to the principal where the remaining resources may not be able to sponsor the productive stream of the home economies as supported by Adams (2009).

3. Data and Methodological Procedures

This study seeks to investigate the relationship between FDI inflow and economic using annual data between 1981- 2018 for econometric estimation of the functional model for this study. All data are extracted from the World Bank pool of data. The variables incorporated in the model includes real GDP which stand for economic expansion (constant 2010, US\$), oil rent (OIR) as % of GDP, foreign direct investment (FDI) as net inflow (% of GDP), home investment (DI) which is the summation of domestic investment in a financial sector with private participation and domestic investment in a non-financial sector with private participation, outward foreign investment (FDO), interest rate (INT) real interest in percentage and exchange rate (EXR) as real effective exchange rate index. Data on all the variables are transformed into natural log to ascertain the level of the growth effect.

3.1 Functional Model Specification

The estimation of the link between FDI inflow and economic expansion is examined by incorporating three extra intervening variables. These include Oil rent, outward FDI (FDO) and domestic investment. The explanatory variables which include FDI inflow, oil rent, outward FDI, domestic investment, interest rate and exchange rate to explain the changes in the real GDP over the period understudied. The functional model is expressed as:

$$RDGP = f(OIR, FDI, DI, FDO, INT, EXR) \quad (1)$$

$$LnGDP = \beta_0 + \beta_1 LnOIR + \beta_2 LnFDI + \beta_3 LnDI + \beta_4 LnFDO + \beta_5 LnINT + \beta_6 LnEXR + \mu_t \quad (2)$$

Where;

LNGDP = Logarithmic value of Gross Domestic product

LNOR = Logarithmic value of oil rent

LNFDI = Logarithmic value of Foreign Direct Investment

LNDI = Logarithmic value of domestic investment

LNFDI = Logarithmic value of outward foreign investment

LNINT = Logarithmic value of interest rate

LNEXR = Logarithmic value of exchange rate

μ_t = Error term

β_i = The parameter for estimation.

3.2 Stationary Test

It is widely established that time series data need to be subjected to stationarity test because most of the times, they exhibit the form of non-stationarity Gujarati (2009). Thus, the stationarity test is necessary to detect the maximum order of integration of the variable of interest for the purpose of doglegged misleading achieved from spurious. In view of the above, this study adopts the widely known ADF and PP proposed by Dickey and Fuller (1981) and Phillip and Perron (1988) respectively for stationarity tests. Thus, the general formula for these widely known unit root test is as stated below;

$$\Delta Y_t = \alpha_1 + \alpha_2 + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

Where, Gaussians white noise that is assumed to have a mean value of zero is represented by ε_t , and possible autocorrelation represent series to be regressed on the time t.

3.3 ARDL Bounds Testing

It is imperative to estimate existence of cointegration between series in the long run following the assertion made by Gujarati (2009) that most macroeconomic series are not natural trended without disturbances. Therefore, the ARDL bounds test as developed by Pesaran *et al.* (2001) is preferably used in place of OLS method and more suitable for cointegration testing. This is because the method accepts any form of integration of the series whether same order of integration or mixed order. In essence ARDL bound test is more flexible than the traditional method. It helps to determine whether the variables of interest correct the short run disequilibrium between the variables to co-move in the long run or otherwise.

$$\Delta Z = \mu_0 + \mu_1 t + \varepsilon_1 \delta_{t-1} + \sum_{i=1}^n \sigma_1 v_{it-1} + \sum_{j=1}^k \phi_j \Delta Z_{t-j} + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^k \omega_{ij} \Delta V_{it-j} + \Upsilon D_t + \varepsilon_t \quad (4)$$

$$H_0 : \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_{n+2} = 0$$

$$H_1 : \beta_1 \neq \beta_2 \neq \dots \neq \beta_{n+2} \neq 0$$

The reject of the H_0 implies that the series converged in the long run and vice versa.

4. Empirical Finding and Discussion

This study attempted to employ the widely known ADF and PP unit root tests to establish the stationarity of the series under investigation in a quest to avoid a misleading result from spurious regression. Table 1 below represents the unit root test which indicates that apart from the GDP, all variables were stationary at level under the ADF unit root test. For instance, FDI and FDO and interest rate were statistically significant at 1% level under the ADF. In contrast, OIR, DI and EXR were found to be stationary at 5% level of significance. However, GDP become stationary at 1% degree of freedom only after first differencing. Similarly, the outcome from the PP unit root test confirmed the result as reported by the ADF test. Furthermore, these residual were estimated against the value for the dependent variable (real GDP) to ensure there is no evidence of serial correlation as shown in table 3 below. The result proves absent of serial correlation with the residual as confirmed by the Breusch-Godfrey serial correlation LM Test. The result further indicate a homogenous model which means the influence of the independent variable on the dependent variable can be trusted to be consistence over the period of the study. Similarly, the result from the Ramsey reset test which is responsible to detect error in model specification; whether or not a variable has been omitted shows that the model is well specified. Finally, since the F-Statistic is greater than all the upper bounds, we reject the null hypothesis and conclude that the series under investigation do converged in the distance future. This means that the disequilibrium among the series in the short run can be correct in the long run as presented in table 2.

Table 1. Unit Root Stationarity Result

Variables	ADF	P-V	I(d)	PP	P-V	I(d)
LNGDP	-3.8087	0.0063	I(1)	-3.8087	0.0063	I(1)
LNOR	-2.9972	0.0444	I(0)	-2.8300	0.0638	I(0)
LNFDI	-3.0392	0.0034	I(0)	-3.0392	0.0034	I(0)
LNFD0	-3.4062	0.0013	I(0)	-3.4755	0.0010	I(0)
LNDI	-4.1882	0.0110	I(0)	-4.0746	0.0002	I(0)
LNINT	-7.1781	0.0000	I(0)	-6.7871	0.0000	I(0)
LNEXR	-1.9895	0.0902	I(0)	-1.6255	0.0973	I(0)

Note: Author's Computation

Table 2: ARDL Bound Test

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	23.86955	10%	2.387	3.671
K	6	5%	2.864	4.324
		1%	4.016	5.797

Note: Author's Computation

Table 3: Diagnostic Tests

Tests	F-statistic	P. Value
X2 NORMALITY	0.5220	0.7702
X2 SERIAL	1.4444	0.2914
X2 SERIAL	0.7577	0.7080
X2 SERIAL	0.0252	0.8774

Source: Author computation 2019.

Table 5 below presents the result from the long run and short run relationship between the variables. The findings show that oil rent exerts a positive and significant relationship on GDP in Nigeria both in the short run and long run. In the short run, a 1% change in the oil rent will result to an increase in GDP by 0.10 ($P > 0.0027$) in the previous year and 0.04 ($P > 0.0086$) in the current year, whereas, in the long run the change will generate about 0.46% (0.0002) increase in GDP which confirm the position of the World Bank Development Indicator (WDI 2018) that the oil sector is the main driver of the Nigeria economy. The impact of FDI on GDP in the short run is negative and significant for all the previous and the current years. Thus, a 1% change in FDI will hurt GDP by 0.035 ($P > 0.0045$), 0.05% ($P > 0.0002$) and 0.03 ($P > 0.0003$) in the last two years, last year and the current year respectively. However, the outcome turn out to be positive and insignificant in the long

run such that a 1% increase in FDI will lead to a 0.13(P>0.13) increase in GDP. This mean that the impact of FDI on economic growth is positive and insignificant validating the work of Joshua (2019). Shockingly, the result prove that domestic investing influences GDP negatively in both terms, accounting for about 0.19% (P>0.0010), and 0.27% (P>0.0005) in the last one year and the current year. In the long run the negative significant impact turn out to be elastic such that a 1% increase in DI will hurt the GDP by 1.24% (0.0000). This shocking outcome which align with the work of Bouchoucha and Bakari (2019), Fakraoui and Bakari (2019), Bayar (2014), Bakari (2017) and Bakari and Mabrouki (2017) for Tunisia, India, Turkey, Algeria, Tunisia respectively is likely to be associated with poor management of domestic investment couple with the issue of insecurity ravaging the country. Similarly, a 0.004% (P>0.2019), 0.01% (P>0.0516) and 0.009% (P>0.0111) increase in the dependent variable in the last two year, last year and the current year resulted from a 1% change in FDO. In the long term the impact of FDO on GDP remained negative and significance as expected indicating that for every 1% increase in the FDO, economic expansion witnesses a slowdown of about 0.09% (P>0.0031). The implication is that the aftermath effect of Nigerian investment oversea is harmful to the path of economic fortune. Interestingly, the result prove that interest rate influences GDP positively in a significant way in both term. A 1% change in interest rate will lead to a 0.001% (P>0.0702) and 0.003 (P>0.0000) increase in GDP in the last one year and current year of the short run. While in the long run, a 1% change in interest rate will bring about a 0.01%% increase in the GDP. This means that the authority concern must ensure that interest rate should be lower to encourage investors to borrow money for investment purpose, particularly the ones targeted on the productive sector that will bring future economic gain. In addition, exchange rate demonstrate negative and significant impact on GDP both in the short and long run. For instance, in the short run, for every 1% increase in exchange rate GDP will decrease by 0.0003% (P>0.0244), while in the long run GDP will decrease by about 0.0016% (P>0.0039. This suggests that exchange rate is not a contributor to the path of economic advancement in Nigeria. Finally, the ECT indicated in Table 6 shows that the speed of adjustment between the series is 22% implying that any disequilibrium in the short run will be corrected in the distance future with the speed of 22%. Similarly, the cumulative sum of recursive residuals (CUSUM and CUSUMSQ) as presented in figure 1 (a) and 1 (b) below is employed to test the stability of the functional model. The estimated model parameter is represented by the blue line in the critical bound. Since the blue line in both CUSUM and CUSUMSQ are well fitted into the critical bound, suggests that the model is stable and fit for estimation as supported by Joshua (2020).

Table 5. ARDL Short Run and Long Run Relationship

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Short Run				
LNOIR(-1)	0.1032	0.0261	3.9550	0.0027

LNOIR	0.0488	0.0149	3.2589	0.0086
LNNOIR(-1)	0.1032	0.0261	3.9550	0.0027
LNFDI	-0.0307	0.0084	-3.6425	0.0045
LNFDI(-1)	-0.0554	0.0096	-5.7381	0.0002
LNFDI(-2)	-0.0346	0.0063	-5.4488	0.0003
LNDI	-0.1904	0.0416	-4.5704	0.0010
LNDI(-1)	-0.2744	0.0550	-4.9865	0.0005
LNFD0	-0.0047	0.0034	-1.3658	0.2019
LNFD0(-1)	-0.0105	0.0047	-2.2092	0.0516
LNFD0(-2)	-0.0099	0.0032	-3.1057	0.0111
LNINT	0.00107	0.0005	2.0268	0.0702
INT(-1)	0.0034	0.0004	7.0831	0.0000
D(EXR)	-0.0003	0.0001	-2.6484	0.0244
LNEXR(-1)	-0.0003	0.0001	-3.1014	0.0112
ECT(-1)	-0.2212	0.0135	-16.3505	0.0000
Long Run				
LNOIR	0.4666	0.0813	5.7375	0.0002
LNFDI	0.1304	0.0791	1.6492	0.1301
LNDI	-1.2408	0.0878	-14.119	0.0000
LNFD0	-0.0916	0.0237	-3.8645	0.0031
INT	0.0156	0.0032	4.7981	0.0007
EXR	-0.0016	0.0004	-3.7321	0.0039

Note: Author's Computation

Table 6. TY Causality Result

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
Dependent variable: LNOIR			
LNOIR	10.83850	2	0.0044
LNFDI	26.21097	2	0.0000
LNDI	11.01907	2	0.0040
LNFD0	10.92605	2	0.0042
INT	40.93019	2	0.0000

EXR	7.697420	2	0.0213
All	66.94429	12	0.0000
Dependent variable: LNOIR			
LNGDP	3.132023	2	0.2089
LNFDI	3.057940	2	0.2168
LNDI	2.714669	2	0.2573
LNFD0	1.314667	2	0.5182
INT	0.850643	2	0.6536
EXR	0.564031	2	0.7543
All	17.49185	12	0.1320
Dependent variable: LNFDI			
LNGDP	0.231352	2	0.8908
LNOIR	0.494923	2	0.7808
LNDI	2.148269	2	0.3416
LNFD0	1.279197	2	0.5275
INT	1.819080	2	0.4027
EXR	0.011333	2	0.9943
All	7.585633	12	0.8166
Dependent variable: LNDI			
LNGDP	29.82943	2	0.0000
LNOIR	6.526256	2	0.0383
LNFDI	15.58068	2	0.0004
LNFD0	31.52472	2	0.0000
INT	13.79859	2	0.0010
EXR	3.179664	2	0.2040
All	97.05353	12	0.0000
Dependent variable: LNFD0			
LNGDP	4.819514	2	0.0898
LNOIR	2.271783	2	0.3211
LNFDI	1.163680	2	0.5589
LNDI	2.149488	2	0.3414
INT	0.350350	2	0.8393
EXR	11.31088	2	0.0035

All	17.44826	12	0.1335
Dependent variable: INT			
LNGDP	9.384666	2	0.0092
LNOIR	0.942691	2	0.6242
LNFDI	0.414161	2	0.8130
LNDI	2.583225	2	0.2748
LNFD0	8.422854	2	0.0148
EXR	0.849100	2	0.6541
All	33.31879	12	0.0009
Dependent variable: EXR			
LNGDP	1.466367	2	0.4804
LNOIR	3.575755	2	0.1673
LNFDI	3.737330	2	0.1543
LNDI	4.634692	2	0.0985
LNFD0	0.651354	2	0.7220
INT	0.927513	2	0.6289
All	33.31009	12	0.0009

Note: Author's Computation

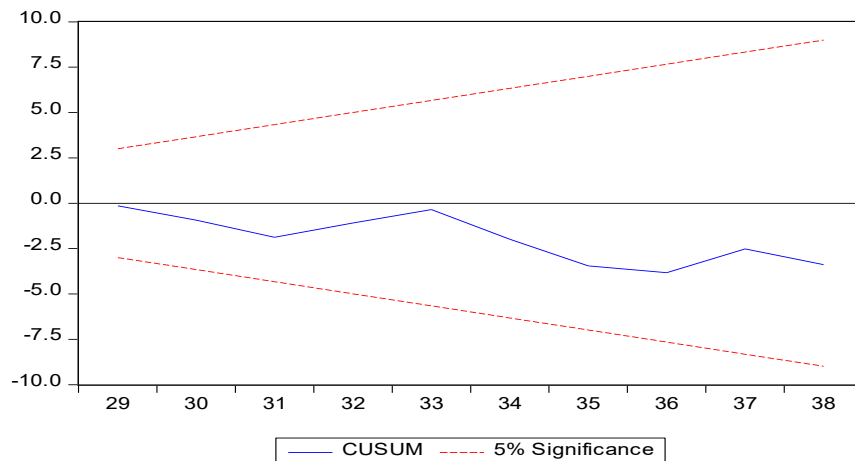

Figure 1 (a): Plot of Cumulative sum of Recursive Residuals

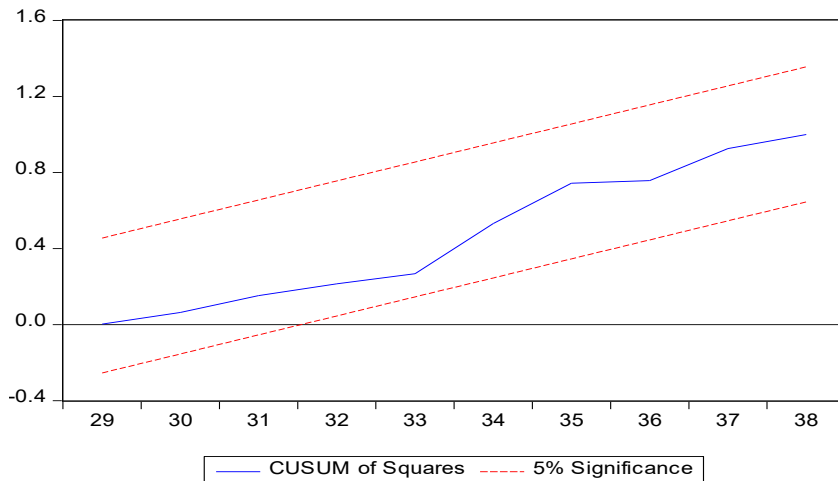

Figure 2 (b): Plot of Cumulative Sum of Squares of Recursive Residual

The result from the causality test is presented in Table 6. The findings from the test show a bidirectional connection between GDP and DI, GDP and FDI as well as between GDP and INT. Similarly, the overall result proves that all the variables Granger cause GDP. This implies that the variables under investigation are predictors of GDP in the Nigeria economy which is consistent with our a priori expectation. This implies that FDI is a key determinant of economic growth in Nigeria as economic expansion (market size) also plays a key role in wooing investors into the economy. The Nigeria government must set in motion some machinery such as tax holidays for the newcomers in an attempt to attract new investors. Furthermore, the authority concerned should be informed that infant industry protection policy which most of the time restricts inflow of FDI would not be healthy to the economy. Thus, more of FDI inflow into the country will strengthen the path of economic prosperity in Nigeria. Similarly, the result reveals that all the variables with the exception of exchange rate are determinants of DI. This means that for domestic investment to yield meaningful results a stable macroeconomic environment is required. These include, stable interest rate, complementary role of FDI, proper management of the crude oil revenue and the stable rate of economic growth. In essence, all things being equal, achieving reasonable inflow of FDI, economic growth and stable interest rate will enhance the Nigeria domestic investment which is instructive to the authority concerned. The result indicates a bidirectional link between GDP and DI which implies that achieving economic advancement is of great benefit to Nigeria as it will determine the level of domestic investment in the economy and vice versa. The authority concerned should know that the investment potential of the country depends on the economic prosperity of Nigeria as a whole.

5. Conclusion and Policy Recommendation

This study seeks to reinvestigate the relationship between the investment path and economic growth in Nigeria to ascertain a comparative impact between the investment world and the oil sector from 1981 to 2018. Thus, the focus is on; first, to check the interaction between FDI and economic advancement in Nigeria and to also find out which of the FDI inflow and outward (FDO) exerts or influence the path of economic growth significantly in Nigeria. And also to examine if oil sector exhibits a significant impact on economic growth than the investment components. This studies became necessary and timely because of the current economic situations characterizing the Nigeria economy, ranging from drastic fall in FDI inflow, drop in oil price in the global market and a general economic recession both in the recent time. Notes that the oil sector control the economy of Nigeria which make this study very relevant to undertake. Empirical conclusion indicates that FDI exhibits positive but insignificant influence on the economic advancement of Nigeria in the long run similar to the work of Joshua (2019) in the case of Nigeria. The result from the granger causality confirmed the FDI-led economic growth for the Nigerian economy. This shows that FDI into the economy of Nigeria is a driving force for the economic prosperity of the country. Furthermore, this study also established that outward FDI act as an obstacle to the path of economic expansion. This is not surprising as the outward FDI is a channel of outward flow of resources which is expected to benefit majorly the outside world. The government must look for diplomatic way of discouraging indigenou investment outside the shore of Nigeria. The inability of the domestic investment to influence economic growth positively is likely to be connected to mismanagement and the unstable macroeconomic environment prevailing in the country at the moment where political and ethnic crises distorting economic activities in the nation particularly in the recent past. Thus, in other to encourage domestic investment to produce the desire achievement the government must put in place various machineries to restore peace back to the country in other to make the country investment friendly for the potential domestic investors. Secondly, the study revealed that the oil sector remain the major actor that influence the Nigerian economy similar to the work of Asagunla and Agbede (2018) in Nigeria, but negates the study of Akanni (2007) for the oil exporting countries in Africa for which Nigeria is inclusive. In essence, the impact of the oil sector on economic growth is more notable than the investment world. Although this sound good, it poses danger to the economy in terms of global oil price shocks which could result to economic distress and recession as experience occasionally, the most recent in 2015. Thus, a called for proper diversification of the economy to avoid been trap in the mono-economy syndrome due to over-dependent on the oil sector. Sectors such as the industry, agriculture can be revitalize to increase the productivity (market size) of the economy. This will in turn increase the investment viability of the economy, thus, wooing new investors to the economy will follow naturally. The clear distinction between this study and other previous studies is majorly the comparative analysis of the two important segments of the Nigeria economy – investment world and the oil sector and how they affect economic growth. Most studies focused on either of the two relationships.

Author's Role: Udi Joshua conceptualized the idea and wrote the introduction and the literature review. Audu Ismaila AMEH run the estimations and interpretation. Finally, Andrew Adewale Alola wrote the methodology and the conclusion and the policy implication.

References

- Abbes, S. M., Mostéfa, B., Seghir, G., Zakarya, G. Y. (2015). Causal interactions between FDI, and economic growth: evidence from dynamic panel co-integration. *Procedia Economics and Finance*, 23, 276-290.
- Abdouli, M., Hammami, S. (2017). The impact of FDI inflows and environmental quality on economic growth: an empirical study for the mena countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 8(1), 254-278.
- Asagunla, T. M., Agbede, M. O. (2018). Oil revenue and output growth in Nigeria. *International Journal of Economics and Business Management*, 4(6), 65-74.
- Akanni, O. P. (2007). Oil wealth and economic growth in oil exporting African countries.
- Adams, S. (2009). Foreign direct investment, domestic investment, and economic growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of Policy Modeling*, 31(6), 939-949.
- Ajide, K. B., Raheem, I. D., Asongu, S. A. (2019). Dollarization and the “Unbundling” of Globalization in sub-Saharan Africa. *Research in International Business and Finance*, 47, 398-409.
- Almfraji, M. A., Almsafir, M. K. (2014). Foreign direct investment and economic growth literature review from 1994 to 2012. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 129, 206-213.
- Asongu, S. A., De Moor, L. (2017). Financial globalisation dynamic thresholds for financial development: evidence from Africa. *The European Journal of Development Research*, 29(1), 192-212.
- Asongu, S. A., Efobi, U., Tchamyou, V. S. (2018). Globalisation and governance in Africa: a critical contribution to the empirics. *International Journal of Development Issues*.
- Asongu, S., Kodila-Tedika, O. (2017). Trade, aid and terror. *International Journal of Development Issues*.
- Bakari, S. (2017). The impact of domestic investment on economic growth: New policy analysis from Algeria.
- Bakari, S., Mabrouki, M. (2017). The impact of domestic investment in the industrial sector on economic growth with partial openness: Evidence from Tunisia.
- Batuo, M., Mlambo, K., Asongu, S. (2018). Linkages between financial development, financial instability, financial liberalisation and economic growth in Africa. *Research in International Business and Finance*, 45, 168-179.
- Bayar, Y. (2014). Effects of foreign direct investment inflows and domestic investment on economic growth: Evidence from Turkey. *International Journal of Economics and Finance*, 6(4), 69-78.

- Bezuidenhout, H. (2009). A regional perspective on aid and FDI in Southern Africa. *International Advances in Economic Research*, 15(3), 310-321.
- Borensztein, E., De Gregorio, J., Lee, J. W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? 1. *Journal of international Economics*, 45(1), 115-135.
- Bouchoucha, N., Bakari, S. (2019). The impact of domestic and foreign direct investment on economic growth: Fresh evidence from Tunisia.
- Carike, C., Elsabé, L., Henri, B. (2012). Chinese foreign direct investment in Africa: Making sense of a new economic reality. *African Journal of Business Management*, 6(47), 11583-11597.
- Claassen, C., Loots, E., Bezuidenhout, H. (2011). Chinese foreign direct investment in Africa. *Economic Research Southern Africa Working Paper*, 267.
- Clark, C., Chan, S. (1996). MNCs and developmentalism: Domestic structures as an explanation for East Asian dynamism. In *Foreign Direct Investment in a Changing Global Political Economy* (pp. 84-103). Palgrave Macmillan, London.
- Fakraoui, N., & Bakari, S. (2019). Tie Among Domestic Investment, Exports And Economic Growth: Empirical Analysis From India. *Journal of Smart Economic Growth*, 4(1), 1-15.
- Flora, P., Agrawal, G. (2014). Foreign direct investment (FDI) and economic growth relationship among highest FDI recipient Asian economies: A panel data analysis. *International Business Management*, 8(2), 126-132.
- Goh, S. K., Sam, C. Y., McNown, R. (2017). Re-examining foreign direct investment, exports, and economic growth in asian economies using a bootstrap ARDL test for cointegration. *Journal of Asian Economics*, 51, 12-22.
- Gungor, H., Katircioglu, S. T. (2010). Financial development, FDI and real income growth in Turkey: an empirical investigation from the bounds tests and causality analysis. *Actual Problems of Economics*, 11(114), 215-225.
- Güngör, H., Ringim, S. H. (2017). Linkage between foreign direct investment, domestic investment and economic growth: Evidence from Nigeria. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(3), 97-104.
- Güngör, H., Katircioglu, S., Mercan, M. (2014). Revisiting the nexus between financial development, FDI, and growth: New evidence from second generation econometric procedures in the Turkish context. *Acta Oeconomica*, 64(1), 73-89.
- Iyke, B. N., Ho, S. Y. (2017). The real exchange rate, the Ghanaian trade balance, and the J-curve. *Journal of African Business*, 18(3), 380-392.
- Joshua, U. (2019). An ARDL Approach to the government expenditure and economic growth nexus in Nigeria. *Academic Journal of Economic Studies*, 5(3), 152-160.
- Joshua, U., Rotimi, M. E., Sarkodie, S. A. (2020). Global FDI Inflow and its implication across economic income groups. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(11), 291.
- Joshua, U. (2020). Accounting for the determinants of FDI inflow in Nigeria amidst Global Oil Price Shock and economic recession. *Academic Journal of Economic Studies*, 6(3), 30-38.

- Kalai, M., Zghidi, N. (2019). Foreign direct investment, trade, and economic growth in MENA countries: empirical analysis using ARDL bounds testing approach. *Journal of the Knowledge Economy*, 10(1), 397-421.
- Khobai, H., Hamman, N., Mkhombo, T., Mhaka, S., Mavikela, N., & Phiri, A. (2018). The FDI-growth nexus in South Africa: A re-examination using quantile regression approach. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Oeconomica*, 63(3), 33-55.
- Kumar, N., Pradhan, J. P. (2002). FDI, externalities and economic growth in developing countries: Some empirical explorations and implications for WTO negotiations on investment. *RIS Discussion Paper*, (27).
- Lee, J. W. (2013). The contribution of foreign direct investment to clean energy use, carbon emissions and economic growth. *Energy Policy*, 55, 483-489.
- Liu, X., Buck, T., Shu, C. (2005). Chinese economic development, the next stage: outward FDI?. *International Business Review*, 14(1), 97-115.
- Mah, J. S. (2010). Foreign direct investment inflows and economic growth of China. *Journal of Policy Modeling*, 32(1), 155-158.
- Mehic, E., Silajdzic, S., Babic-Hodovic, V. (2013). The impact of FDI on economic growth: Some evidence from southeast Europe. *Emerging Markets Finance and Trade*, 49(sup1), 5-20.
- Mehrara, M., Haghnejad, A., Dehnavi, J., & Meybodi, F. J. (2014). Dynamic causal relationships among GDP, exports, and foreign direct investment (FDI) in the developing countries. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 14(3), 1-19.
- Nistor, P. (2014). FDI and economic growth, the case of Romania. *Procedia Economics and Finance*, 15, 577-582.
- Nunnenkamp, P., & Spatz, J. (2003). *Foreign direct investment and economic growth in developing countries: how relevant are host-country and industry characteristics?* (No. 1176). Kiel working paper.
- Nyasha, S., Odhiambo, N. M. (2017). Banks, stock market development and economic growth in Kenya: An empirical investigation. *Journal of African Business*, 18(1), 1-23.
- Oladipo, O. S. (2010). Foreign direct investment (FDI): determinants and growth effects in a small open economy. *The International Journal of Business and Finance Research*, 4(4), 75-88.
- Omri and Kahoulib, (2013). Causal relationships between energy consumption, foreign direct investment and economic growth: Fresh evidence from dynamic simultaneous-equations models, 67(2014) 913-922.
- Pandya, V., Sisombat, S. (2017). Impacts of foreign direct investment on economic growth: Empirical evidence from Australian economy. *International Journal of Economics and Finance*, 9(5), 121.
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Hall, J. H. (2019). The nexus between economic growth, stock market depth, trade openness, and foreign direct investment: The case of ASEAN countries. *The Singapore Economic Review*, 64(03), 461-493.

- Sarkodie, S. A., Strezov, V. (2019). Effect of foreign direct investments, economic development and energy consumption on greenhouse gas emissions in developing countries. *Science of the Total Environment*, 646, 862-871.
- Shahbaz, M., Rahman, M. M. (2012). The dynamic of financial development, imports, foreign direct investment and economic growth: cointegration and causality analysis in Pakistan. *Global Business Review*, 13(2), 201-219.
- Singh, H., Jun, K. W. (1999). *Some new evidence on determinants of foreign direct investment in developing countries*. The World Bank.
- Singhania, M., Gupta, A. (2011). Determinants of foreign direct investment in India. *Journal of International Trade Law and policy*, 10(1), 64-82.
- Sokhanvar, A. (2019). Does foreign direct investment accelerate tourism and economic growth within Europe?. *Tourism Management Perspectives*, 29, 86-96.
- Srinivasan, P., Kalaivani, M., Ibrahim, P. (2011). An empirical investigation of foreign direct investment and economic growth in SAARC nations. *Journal of Asia Business Studies*, 5(2), 232-248.
- Sunde, T. (2017). Foreign direct investment, exports and economic growth: ADRL and causality analysis for South Africa. *Research in International Business and Finance*, 41, 434-444.
- Tshepo, M. (2014). The impact of foreign direct investment on economic growth and employment in South Africa: A time series analysis. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(25), 18.
- Zandile, Z., & Phiri, A. (2019). FDI as a contributing factor to economic growth in Burkina Faso: How true is this?. *Global Economy Journal*, 19(01), 1950004.

AVRUPA PARLAMENTOSU'NDAKİ SİYASİ GRUPLAR ve TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİ

Ekrem Yaşar AKÇAY

Doç. Dr., Hakkâri Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
ekremyasarakcay@hakkari.edu.tr | ORCID: 0000-0001-9157-6133

Halil Emre DENİŞ

Dr. Öğr.Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
halilemredenise@hakkari.edu.tr | ORCID: 0000-0002-9830-5624

Özet

Bu çalışmanın amacı Avrupa Parlamentosu'nu (AP), Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi grupları, yapılarını, gelişim süreçlerini, ideolojilerini ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine ilişkin düşüncelerini karşılaştırmalı bir şekilde incelemektir. Çalışmada öncelikli olarak Avrupa Parlamentosu ele alınacaktır. Avrupa Parlamentosu incelendikten sonra Avrupa Parlamentosu içinde 2019 seçimleri sonrasında yer alan siyasi gruplar ele alınacaktır. Son olarak AP'daki siyasi grupların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine bakışı ve bu konudaki politikaları incelenerek Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğine dair bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği, Siyasi Gruplar, Türkiye-AB ilişkileri.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

POLITICAL GROUPS IN THE EUROPEAN PARLIAMENT AND TURKEY'S EUROPEAN UNION FULL MEMBERSHIP PROCESS

Abstract

The aim of this study is to examine to European Parliament (EP), political groups in the European Parliament, their structures, their development processes, their ideologies, and their ideas regarding Turkey's EU membership process in a comparative way. The European Parliament will be discussed as a priority in the study. After the European Parliament is examined, the political groups that took place in the European Parliament after the 2019 elections will be discussed. Finally examining views and policies of the

political groups in the European Parliament on Turkey's EU membership process will be made an assessment of the future of Turkey-EU relations.

Keywords: European Parliament, European Union, Political Groups, Turkey-EU Relations.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics.

Giriş

Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Birliği'nin en önemli organlarından biridir. Avrupa Birliği Konseyi ile birlikte, genellikle Avrupa Komisyonu'nun önerisi üzerine Avrupa mevzuatını kabul eden AP, dünyanın en büyük ikinci demokratik seçmenini ve dünyadaki en büyük ulus ötesi demokratik seçmeni temsil etmektedir. 1979'dan bu yana, Parlamento, her beş yılda bir Avrupa Birliği vatandaşları tarafından genel oy hakkı ile doğrudan seçilmektedir (David and David, 2003, s. 19).

Avrupa Parlamentosu, Konsey gibi yasama gücüne sahip olmasına rağmen, üye devletlerin ulusal parlamentolarının çoğunun yaptığı gibi resmi olarak inisiyatif alma hakkına sahip değildir. AB'nin ilk kurumu olan Parlamento, Konsey ile eşit yasama ve bütçe yetkilerini paylaşmaktadır (Palabıyık ve Yıldız, 2007, s. 44). Aynı şekilde AB bütçesi üzerinde de eşit kontrole sahiptir. Sonuç olarak, AB'nin yürütme organı olarak hizmet veren Avrupa Komisyonu, Parlamento'ya karşı sorumludur. (Marguand, 1979, s. 23).

Brexit'ten sonra 705 kişiden oluşan Avrupa Parlamentosunda üyeler siyasi gruplar halinde bulunurlar ve milliyete göre değil, siyasi bağlantıya/yakınlığa göre örgütlenirler. AP'de yedi tane siyasi grup bulunmaktadır. Gruplar genellikle Avrupa Halk Partisi gibi tek bir Avrupa siyasi partisine dayanır (Archick and Mix, 2011, s. 6). Bununla birlikte, liberal grup gibi, birden fazla Avrupa partisinin yanı sıra bağımsızları da içinde barındırmaktadır. Bir grubun tanınması için üye ülkelerin en az dörtte birinden seçilen en az 25 milletvekiline ihtiyacı vardır. Üyeler sadece bir tane gruba üye olabilmektedirler. Bazı üyeler ise belli bir gruba üye olmayıp bağımsız da çalışmalarını sürdürmektedirler. Hiçbir grup Avrupa Parlamentosunda mutlak çoğunluğa sahip olmamıştır. Bu durumda uzlaşma ya da koalisyon oluşturma yasama sürecinin önemli unsurları olmuştur (Bressanelli, 2012, s. 742).

Bir grup oluşturmak için, Parlamento Başkanı, grubun adını, üyelerini ve liderliğini belirten bir açıklama ile bilgilendirilmelidir. Bir grup oluştururken, devletlerin ulusal çıkarı yerine AB'nin ve AB vatandaşlarının çıkarını temsil etmek için seçildiklerinin farkında olan parlamenterlerin katılmak istedikleri gruba olan siyasi yakınlığı ön plandadır. Grup kabul edildiğinde, gruplar parlamentodan mali sübvansiyonlar alarak komitelerde sandalye elde ederler. Bu durum grupların oluşumu için bir teşvik yaratmaktadır (European Parliament, 2020b).

Siyasi gruplar personel istihdam edebilmekte ve Parlamento bütçesinden finanse edilen ofisler verilmektedir. Parlamento Bürosu, bu fonların ve tesislerin nasıl yönetildiği ve denetlendiğine ilişkin kurallar belirler. Gruplara ayrılan fonların, grup personelinin idari ve operasyonel maliyetlerinin yanı sıra AB ile ilgili siyasi ve bilgilendirme kampanyalarından kaynaklanan masrafları karşılaması amaçlanmaktadır. Grubun bütçesi, hiçbir şekilde

Avrupa çapında, ulusal, bölgesel veya yerel seçim kampanyalarını finanse etmek veya ulusal ve Avrupa düzeyinde siyasi partileri veya bunların bağımlı organlarını finanse etmek için kullanılamaz (EPRS, 2020).

Siyasi gruplar, AP'nin operasyonel kabiliyetine ve verimliliğine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu gruplar, çoğu ulusal parlamentoda bulunan partiler kadar güçlü bir grup disiplinine sahip değildir. Belirli bir siyasi grup içinde temsil edilen ulusal partilerin çoğu aynı zamanda AB düzeyinde karşılık gelen siyasi partinin üyesi olmasına rağmen, bazı siyasi gruplar birden fazla Avrupa siyasi partisini bir araya getirmektedir (EPRS, 2020).

AP zaman zaman bazı aday ülkelere ilişkin bir takım tavsiye kararları almaktadır. Bu kararlar bağlayıcı olmamakla birlikte AB liderleri ve ülkeleri için bir mesaj niteliği taşıdığından siyasi bir ağırlığı bulunmaktadır. AP söz konusu tavsiye kararlarını alırken ilgili ülkenin durumundaki ilerleme ya da gerileme hesaba katıldığı gibi siyasi grupların ideolojileri de etkili olmaktadır. Örneğin 24 Kasım 2016'da AP, Türkiye ile müzakereleri geçici olarak durdurma tavsiye kararını almıştır. Bu karar son dönemlerde Avrupa'da etkisini artıran ve AP'de de oy oranını artıran aşırı sağ ideolojinin bir yansıması olmuştur (Bayraklı ve Güngörmez, 2016, s. 4). Dolayısıyla AP'deki siyasi gruplar alınan kararlarda ciddi biçimde etki sahibidir.

Bu çalışma Avrupa Parlamentosundaki siyasi grupların Türkiye'nin AB üyelik sürecine bakışı incelenecektir. Çalışmada öncelikli olarak Avrupa Parlamentosu anlatılacaktır. Daha sonra Avrupa Parlamentosundaki siyasi gruplar incelenecektir. Son olarak AP'deki siyasi grupların Türkiye'nin AB üyelik sürecine bakışları ve nedenleri ele alınacaktır. Çalışmada yöntem olarak karşılaştırmalı metot kullanılacaktır.

1. Avrupa Parlamentosu

Kökenleri Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı'nın kurumsal yapısında yer alan Ortak Meclis'e dayandırılan Avrupa Parlamentosu, 1957'de imzalanan Roma Antlaşmalarıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve EURATOM'un da meclisi olarak kabul edilmiş ve 19 Mart 1958'de Strazburg'da toplanarak Avrupa Parlamenterler Meclisi adında toplanmıştır. 30 Mart 1962'de alınan bir karar ile Meclis'in adı Avrupa Parlamentosu olarak değiştirilmiştir (European Parliament, 2020a). Nisan 1965'te imzalanan ve Temmuz 1967'de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile AP, AKÇT, AET ve EURATOM için tek Parlamento olmuştur (European Parliament, 1967).

Tablo 1. Avrupa Parlamenteler Meclisi Milletvekili Sayısı 1958

Üye Adı	Sayı
Almanya	36
Fransa	36
İtalya	36
Belçika	14
Hollanda	14
Lüksemburg	6
Toplam	142

Başlangıçta Parlamento'nun yetkileri zayıftır. Zaman içinde AP'nin yetkileri artırılmaya başlamıştır. Nisan 1970'da imzalanan Lüksemburg Antlaşması ile AP'nin Birlik bütçesiyle ilgili yetkileri artırılmıştır. Temmuz 1975'te imzalanan Brüksel Antlaşması ile AP, her yıl bütçenin denetimden sorumlu olmuştur (Corbett, Jacobs and Shackleton, 2005, s. 4). Ayrıca Brüksel Antlaşması'ndan önce 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın Birliğe üye olmasıyla AP'nin üye sayısı 142'den 198'e yükselmiştir (Official Journal of the European Community, 1975).

Tablo 2. Avrupa Parlamentosundaki Milletvekili Sayısı 1973

Üye Adı	Sayı
Almanya	36
Fransa	36
İtalya	36
İngiltere	36
Danimarka	20
İrlanda	20
Belçika	14
Hollanda	14
Lüksemburg	6
Toplam	198

9-10 Aralık 1974'te Paris'te düzenlenen zirve konferansında 1978 'de ve sonrasında yapılacak seçimlerde AP seçimlerinin doğrudan yapılmasına izin verilmiş ve bu konuya ilişkin düzenlemeler Eylül 1976'da kabul edilmiştir (Official Journal of the European Communities, 1976). Bu yeni haliyle Avrupa Parlamentosu seçimleri 7-10 Haziran 1979'da gerçekleşmiştir. Böylece atanmışların parlamentosu yerini seçilmişlerin parlamentosuna

bırakmış ve Avrupalıların Avrupa'nın oluşturmak için bir adım atılmıştır. Bununla birlikte Temmuz 1976'da yapılan Brüksel Zirvesi'nde AP'deki Parlamenter sayısı 410'a yükseltilmiştir (The European Council, 1976). 1981'de Yunanistan'ın Birliğe üye olmasıyla sayı 434'e İspanya ve Portekiz'in 1986'da üyeliği ile sayı 518'e ulaşmıştır (Karluk, 2011, s. 314).

Tablo 3. Avrupa Parlamentosundaki Milletvekili Sayısı 1986

Üye Adı	Sayı
Almanya	81
Fransa	81
İtalya	81
İngiltere	81
Danimarka	16
İrlanda	15
Belçika	24
Hollanda	25
Lüksemburg	6
Yunanistan	24
İspanya	60
Portekiz	24
Toplam	518

1987'de Avrupa Tek Senedi'nin kabul edilmesiyle AP'nin yetkileri de artmaya devam etmiştir. Avrupa Tek Senedi ile birlikte Avrupa Parlamentosu ismi resmîyet kazanmış işbirliği prosedürü çerçevesinde yaşamaya ilişkin bazı konularda Parlamento'nun yetkileri genişletilmiştir (Official Journal of the European Communities, 1987). 1990'da Doğu ve Batı Avrupa'nın birleşmesi ve Birliğe yeni üyelerin katılacak olması milletvekilleri sayısında artışı gündeme getirmiştir. 11-12 Aralık 1992'de yapılan Edinburg Zirvesi'nde 1994'te yapılacak seçimlerden sonra sayının 567'ye çıkarılması kararı alınmıştır (European Parliament, 1992). 11 Aralık 1993'te yapılan Brüksel Zirvesi'nde ise 1995'te Birliğe üye olacak İsveç, Avusturya ve Finlandiya için milletvekili sayılı belirlenmiştir (European Parliament, 1993). 1992'de imzalanan ve 1993'te yürürlüğe giren ve Birliğin siyasi bir yapıya kavuştuğu ve Avrupa Birliği adını aldığı Maastricht Antlaşması ile de AP'nin yetkileri artırılmıştır. Bu antlaşma ile AP ile Avrupa Birliği Konseyi arasındaki bağları güçlendiren ortak karar süreci başlamış ve bu çerçevede AP'deki siyasi grupların da önemi artmıştır. Ayrıca bazı durumlarda AP uygun görüş belirtme hakkı kazanmış ve Avrupa Komisyonu üyelerini onama yetkisi verilmiştir (Council of the European Communities, 1992).

Bunun yanında 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması da AP'nin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu antlaşma ile ortak karar süreci basitleştirilmiş, alanı genişletilmiş

ve AP de bu alanda AB Konseyi ile eşit tutulmuştur. Amsterdam Antlaşması AP'deki milletvekili sayısı ve dağılımı ile ilgili değişiklik yapılmış ve AP'deki milletvekili sayısı 700 ile sınırlandırılmıştır (European Parliament, 1997). 2001'de yapılan Nice Antlaşması ile de AP'nin yasama ve denetleme alanlarında yetkileri ve nitelikli oy çoğunluğuyla alınacak kararlar genişletilmiştir. Ayrıca AP'deki milletvekili sayısı da 732'ye yükseltilmiştir (Official Journal of the European Communities, 2001).

2007'de Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üye olmasıyla AP'deki parlamenter sayısı geçici olarak 785'e çıkarılsa da, 2009'da 736'ya düşürülmüştür. 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile nitelikli oy çoğunluğu ile karar alınacak alanlar ve ortak karar alınacak alanlar genişletilmiştir. Ayrıca Lizbon Antlaşması AP'deki milletvekili sayısını 751 olarak belirlemiştir. Bu antlaşma ile Avrupa Komisyonu Başkanı'nı atama, uluslararası antlaşmaları kabul ya da reddetme yetkisi AP'ye verilmiştir (Official Journal of the European Union, 2007). Temmuz 2013'te Hırvatistan'ın Birliğe üye olmasıyla AP'deki milletvekili sayısı 776'ya çıkmışsa da tekrar 751'e düşürülmüştür. Brexit süreciyle birlikte İngiltere'nin Birlikten ayrılmasından sonra AP'deki milletvekili sayısı 705 olmuştur.

Tablo 4. Avrupa Parlamentosundaki Milletvekili Sayıları (1958-2020)

Tarih	Sayı
1958	142
1973	198
1976	410
1981	434
1986	518
1994	567
1997	700
2001	732
2007	785
2009	736
2009	751
2013	776
2020	705

AP üyeleri Strasburg, Brüksel ve Lüksemburg'da görev yapmaktadırlar. AP'nin iki Meclis binası ve bir tane de Sekreterliği bulunmaktadır. Meclisler Strasburg ve Belçika'da Sekreterlik ise Lüksemburg'da bulunmaktadır. AP, Birlik içinde AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu arasında paylaşılmış olan yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasını demokratik bir şekilde denetlemek için kurulmuştur. İlk dönemlerinde Parlamento'ya sadece danışma görevi verilmiş olsa da zaman içinde yapılan değişikliklerle görev ve yetkileri genişletilmiş ve yasamanın diğer kanadı haline gelmiştir (European Parliament, 2020b).

AP, Avrupa Komisyonu üyelerinin atamalarını onaylayan kurum olup üye sayısının üçte iki çoğunluğuyla Komisyonu görevden alma yetkisine de sahiptir (Gönen, 2013, s. 57). Avrupa Komisyonu'nun programını onaylayan AP, Avrupa Komisyonu ve AB Konseyi'ne sorular sorarak AB politikalarının işleyişini denetler. Soruşturma Komisyonları kurma ve AB vatandaşlarının dilekçelerini de inceleme görevleri olan AP, Birliğin bütçesini oylayarak bütçenin uygulamasını takip etmektedir. Ayrıca uluslararası antlaşmalar, yeni üye katılımı gibi bazı özel durumlarda AB Konseyi AP'nin onayı almak zorundadır (European Parliament, 2020c).

AP seçimleri beş yılda bir yapılmakta olup koltuk sayıları nüfus yoğunluğuna göre belirlenmektedir. AP'de üyeler kendi ülkelerine göre değil siyasi görüşlerine göre grup oluşturur ve üye devletlerin çıkarından çok AB'nin menfaatleri ön planda tutulur. Yani Parlamenterler kendi ülkelerinden ziyade kendilerine oy veren AB vatandaşlarını temsil ederler (Kaczorowska, 2009, s. 157). Bu bağlamda AP içinde siyasi gruplar ve bağımsız üyeler bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2019 seçimleri sonrası AP'de yer alan siyasi gruplar yer almaktadır.

Tablo 5. Avrupa Parlamentosundaki Siyasi Gruplar (2019)

Grup İsmi	Koltuk Sayısı
Avrupa Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) (EPP)	187
Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D)	145
Avrupa'yı Yenile (Renew)	98
Kimlik ve Demokrasi (ID)	75
Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı (EFA)	73
Avrupa Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu (ECR)	62
Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL)	39
Bağımsızlar (NI)	26
Toplam	705

2. Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Gruplar

2.1. Avrupa Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) (EPP)

Avrupa'daki en büyük uluslararası siyasi grup olan Avrupa Halk Partisi resmi olarak 1976'da kurulmuşsa da, köklerini Avrupa kıtasının tarihine kadar götürmektedirler. Kurumsal temeli I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan milliyetçiliğe karşı barışı korumak için oluşturulan ve Hıristiyanlığı temel alan Uluslararası Demokratik Partiler Sekreterliğinden almaktadır. II. Dünya Savaşından sonra yeniden örgütlenen Hıristiyan Demokratların komünist Orta ve Doğu Avrupa'daki partileri kapatılmış ve bu partiler, Orta Avrupa Hıristiyan Demokrat Birliği'ni kurmuşlardır. 1976'da ise Avrupa Halk Partisi adını almıştır (EPP, 2020).

Hıristiyan Demokrat, muhafazakâr ve liberal muhafazakâr bir ideolojiye sahip olan EPP, merkez sağ partisidir. Hıristiyanlığı ve muhafazakârlığı bir arada barındıran EPP, aile değerlerini destekleyen, özgürlük, adalet, dayanışma ilkelerini savunmaktadır. İncil ve Hıristiyan kültürel mirasına sahip çıkan EPP, sosyal Hıristiyan bireyin inşasını da desteklemiştir. 2019'da yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 187 koltuk kazanan EPP, federal bir Avrupa'yı savunmaktadır. Federal Avrupa hem Birlik içindeki çeşitliliği koruyacak hem de sorunlara ortak çözümler bulmanın önü açılmış olacaktır (Kiriş, 2013, s. 127).

Ekonomik olarak yeni iş olanakları yaratma, korumacı politikaları engelleme, mali ve para politikalarını destekleme, finansal piyasalarda şeffaflık ve gözetimi sağlama, Avrupa'yı yeşil teknolojide piyasa lideri yapma, iklim değişikliği ile mücadele etme, yenilenebilir enerjinin payını 2020'ye kadar en az % 20'nin üstüne çıkarma, AB genelinde vergi ve katkı paylarını düşürme, Avrupa'nın ekonomisini daha rekabetçi, daha dinamik ve daha bilgi odaklı hale getirmek için dünyanın geri kalanından vasıflı işçileri çekecek yeni bir strateji oluşturma ve Çalışan ebeveynler için aile dostu esneklik, daha iyi çocuk bakımı ve barınma, aile dostu mali politikalar, ebeveyn iznini teşvik etme gibi politikalara vurgular yapmıştır (Euractiv, 2009).

2019 AP seçim beyannamesinde dünyanın daha az güvenli bir yer olduğunu, Rusya ve Çin gibi otoriter, komşu bölgelerdeki istikrarsızlıklar ve kontrolsüz güç gibi yeni tehditlerin ortaya çıktığını belirten EPP, birlikte her şeyin üstesinden geleceklerini ve Avrupa'yı dış tehditlerden koruyabildikleri, yaşanabilir yeni bir Avrupa oluşturacaklarını ve Avrupa'yı Kurucu Babalarının taşıdıkları noktadan da ileri taşıyacaklarını belirtmişlerdir (EPP, 2019a, s. 1).

2.2. Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D)

2019 seçimlerinde 145 koltuk kazanarak AP'deki en büyük ikinci grup olan S&D, Avrupa Sosyalist Partisi ve sola yakın İtalyan demokratlar tarafından kurulmuştur. Merkez sol bir grup olan S&D, resmi olarak 1992'de kurulmuş olsa da kökenleri Sosyalist Entegrasyon'un 1951'de Schuman Deklarasyonu'nu tartışmak için oluşturduğu çalışma grubuna kadar götürülmektedir. Bu çalışma grubu 1952'de AKÇT Ortak Meclisi'nde Sosyalist Grubu kurmuş, AET'nin 1957'de kurulmasından sonra da aynı şekilde varlığına devam etmiştir (Hix and Urs, 2002, s. 12).

1960'larda Avrupa bütünleşmesinde Avrupa Birleşik Devletleri oluşturmayı amaçladıklarını belirten Sosyalist grup, 1970'lerde Sosyal Bir Avrupa üzerine yoğunlaşmış ve üye ülkelerdeki sosyalist partilerin farklılıklarına rağmen ortak bir paydada buluşmak için yoğun çaba harcamışlardır (Tassis, 2014). Kadın erkek eşitliğinin sağlanması, asgari ücretin ve askeri çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi, tüketicinin korunması, çevrenin korunması, organize suçlarla mücadele, barışın sağlanması, AB vatandaşlarının Birliğin karar-alma sürecine daha aktif katılımının sağlanması gibi bir takım konular üzerine yoğunlaşan S&D, AB 2020 Stratejisi çerçevesinde yeşilin korunması, iklim değişikliği ile mücadele etme, vergide adaleti sağlama, sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturma, enerji etkinliği ve yenilenebilir enerji konuları ile Çin, ABD, Rusya ve Latin Amerika ülkeleriyle diyalog kurma ve işbirliğini geliştirme üzerine odaklanmıştır (Kiriş, 2013, s. 128). 2019 seçim beyannamesinde de S&D eşitlik, adalet, demokrasi ve insan hakları, cinsiyet

eşitliği, gençler ve geleceklere, çevre ve sürdürülebilirlik, sığınma ve göç politikaları üzerine yoğunlaşmıştır. AB'nin insanlara daha fazla hizmet etmesi gerektiğini belirten S&D, daha adil bir Avrupa oluşturma ve AB'yi değiştirmeleri gerektiğini belirtmişlerdir (PES, 2019).

Tablo 6. Avrupa Parlamentosundaki Siyasi Grupların Ülkelere Göre Dağılımı (2019)

Ülke	EPP	S&D	Renew	ID	Greens/EFA	ECL	GUE/NGL	NI	Toplam
Belçika	4	3	4	3	3	3	1	0	21
Bulgaristan	7	5	3	0	0	2	0	0	17
Çekya	5	0	6	2	3	4	1	0	21
Danimarka	1	3	6	1	2	0	1	0	14
Almanya	29	16	7	11	25	1	5	2	96
Estonya	1	2	3	1	0	0	0	0	7
İrlanda	5	0	2	0	2	0	4	0	13
Yunanistan	8	2	0	0	0	1	6	4	21
İspanya	13	21	9	0	3	4	6	3	59
Fransa	8	6	23	23	13	0	6	0	79
Hırvatistan	4	4	1	0	0	1	0	2	12
İtalya	8	18	1	28	4	6	0	11	76
Kıbrıs	2	2	0	0	0	0	2	0	6
Letonya	2	2	1	0	1	2	0	0	8
Litvanya	4	4	2	0	2	1	0	0	11
Lüksemburg	2	1	2	0	1	0	0	0	6
Macaristan	13	5	2	0	0	0	0	1	21
Malta	2	4	0	0	0	0	0	0	6
Hollanda	6	6	7	1	3	0	0	0	29
Avusturya	7	5	1	3	3	0	0	0	19
Polonya	17	7	0	0	1	27	0	0	52
Portekiz	7	9	0	0	1	0	4	0	21
Romanya	14	10	8	0	0	1	0	0	33
Slovenya	4	2	2	0	0	0	0	0	8
Slovakya	5	3	2	0	0	2	0	2	14
Finlandiya	3	2	3	2	3	0	1	0	14
İsveç	6	5	3	0	3	3	1	0	21
AB	187	145	98	75	73	62	39	26	705

2.3. Avrupa'yı Yenile Grubu (Renew)

Liberal ve Avrupa yanlısı bir grup olan Renew, 2004'ten 2019'a kadar altıncı, yedinci ve sekizinci dönemlerde var olan Avrupa İçin Liberaller ve Demokratlar İttifakı'nın devamıdır (European Parliament, 2019a). AP'nin dokuzuncu döneminde kurulan ve 2019 seçimlerinde 98 koltuk kazanan Renew AP'deki en büyük üçüncü gruptur (Eder, 2019). AP'nin 2019 seçimleri öncesinde ALDE Başkanı grubun dağıtılıp yeniden biçimleneceğini duyurduktan sonra yeni grup kurulmuş ve AP seçimlerine katılmıştır (Kaymakçı, 2019, s. 28). İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya ve AB'deki sorunlara AB'nin çözüm bulacağını söyleyen Renew, özgür ve adil bir Avrupa için mücadele edeceğini belirtmiştir (Renew Europe, 2020a).

Dijitalleşen dünyada sınırları ortadan kaldıracak Avrupa Dijital Tek Pazarının ve ortak dijital kurallar ve standartların gerekli olduğunu söyleyen Renew kimin nereden ne isterse satın alacağı, istediği tüm bilgilere istediği yerde ve zamanda ulaşabileceği ve istediği her yere gidebileceği bir yapının Avrupa için daha iyi olacağını vurgulamıştır. Bununla birlikte federal bir Avrupa oluşturma taraftarı olan Renew, güçlü güvenlik içinde ve istikrarlı bir Avrupa'nın sadece federal bir yapıyla sağlanabileceğine inanmaktadır. Dünyada siber güvenlik gibi önemli sorunların varlığına değinen Renew, kimsenin tek başına siber tehditle mücadele edemeyeceğini bu nedenle Avrupa'nın her zamankinden daha fazla işbirliği içinde olması gerektiğini söylemiştir (ALDE, 2018). İşsizliğin de Avrupa'nın en önemli meselelerinden biri olduğunu belirten Renew, yeni iş olanakları sağlayıp istihdamı artırmanın öncelikli hedeflerden biri olduğunu vurgulamıştır. Avrupa'nın ekonomik siyasi, güvenlik gibi sorunlardan dolayı krizde olduğunu söyleyen Renew, AB'nin bu krizleri çözmede etkisiz ve geç kaldığını bunun için daha etkili ve daha bütünleşmiş bir Avrupa'nın sağlanması gerektiğini belirtmiştir (Renew Europe, 2019).

Renew Grubu bütün var olan sorunların çözümü için AP gibi AB'nin yapısında bulunan kurumların esas görevlerini yapacakları, görevlerine ilişkin yasal mevzuatın basitleştirileceği, bütün kurumların görevlerinin net bir şekilde belirtileceği, Avrupa'daki demokratik açık sorununa çare bulunacağını, Avrupa değerlerinin korunacağını, Avrupa vatandaşlarının AB ile daha yakın bağlar kurabileceği bir AB oluşturacağını söylemiştir. Renew bu sayede AB içindeki sorunların kolaylıkla çözüleceğini ifade etmiştir (Renew Europe, 2020b).

2.4. Kimlik ve Demokrasi Grubu (ID)

Avrupa Uluslar ve Özgürlükler Grubunun devamı olan Kimlik ve Demokrasi Grubu AP'deki 75 parlamenterıyla AP'nin en güçlü dördüncü grubu durumundadır. Aşırı sağ grup olan Kimlik ve Demokrasi Grubu milliyetçi, Avrupa şüpheci, göç karşıtı ve kimlik ve egemenlik taraftarı bir ideolojiye sahiptir (Adams, 2019). Yeni iş olanakları oluşturma, büyüme ve kalkınma, Avrupa'nın güvenliğini artırma, yasadışı göçle mücadele etme ve AB'nin hantal bürokrasisi ile mücadele etme amaçlarıyla kurulan grup, kendilerini Avrupa şüpheci olmaktan çok egemenliğin savunucusu olarak tanımlamaktadır (Rankin, 2019). Bu anlamda Kimlik ve Demokrasi grubu, devletlerin ve halkların egemenliğinin

uluslararasıdaki işbirliğine dayandığına ve bu nedenle bir devlet üstü veya uluslar üstü model oluşturmak için tasarlanmış herhangi bir politikayı reddettiğine inanmaktadır. Ulusal egemenliğin uluslar üstü organlara ve/veya Avrupa kurumlarına herhangi bir şekilde devredilmesine itiraz, Kimlik ve Demokrasi Grubu'nun üyelerini birleştiren temel ilkelere biri olmuştur (Identity and Democracy Group, 2019).

AB'de demokratik açığın çözülmesi gerektiğini söyleyen Kimlik ve Demokrasi Grubu ulusal parlamentoların karar-alma sürecine daha aktif katılımı ile bu sorunun aşılabacağına inanmaktadır. Türkiye gibi Avrupalı olmayan devletlerin AB'ye tam üye olmasına karşı çıkan Kimlik ve Demokrasi Grubu İslam'ın Avrupa'da yayılmasını da engellemeyi amaçlamıştır (Huet, 2019).

Grubun üyeleri siyasi faaliyetlerini demokratik ilkeler çerçevesinde ele aldığı için otoriter faaliyetleri ya da onlarla bağlantılı projeleri reddeder. Grup, siyasi hareketlerini bireysel özgürlükleri savunmaya dayandırmakta ve aralarında bugün giderek daha fazla tehlike altında olan dijital özgürlüklerin de aralarında bulunduğu ifade özgürlüğünün korunmasının özel önemini vurgulamaktadır (Identity and Democracy Group, 2019).

Bununla birlikte Kimlik ve Demokrasi Grubu birbirlerinin kendine özgü ekonomik, sosyal, kültürel ve bölgesel modellerini savunma hakkını tanımaktadır. Bu anlamda Kimlik ve Demokrasi Grubu, üyelerinin siyasi projelerinin çeşitliliğini korumaya çalışmaktadır. Kimlik ve Demokrasi Grubu siyasi ittifaklarını, her bir halkın kendine özgü özelliklerine uygun olarak Avrupa halklarının ve uluslarının kimliklerinin korunmasına dayandırmaktadır. Bu nedenle göçü kontrol etme ve düzenleme hakkı, bu nedenle Kimlik ve Demokrasi Grubu üyeleri tarafından paylaşılan temel bir ilke olmuştur (Identity and Democracy Group, 2019).

2.5. Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı (Greens/EFA)

1970'de kurulan Yeşiller ile 1981'de kurulan Avrupa Özgürlük İttifakı 1999'da AP'de grup kurmuşlardır. 2019 AP seçimlerinde 73 koltuk kazanan ve yeşillerin çoğunlukta olduğu ittifak, insan haklarını saygılı bir toplum oluşturmak, istihdamı artırmak, bireylerin AB karar-alma sürecine aktif katılımını sağlamak, demokrasiyi geliştirmek, AB'deki şeffaflığı güçlendirmek özgür bir Avrupa kurmayı hedeflemiştir (Yatağan, Akman ve Kiriş, 2017, s. 19). Grupta eş başkanlık sistemi var olup cinsiyet eşitliği garanti altına alınmıştır.

Avrupa Özgür İttifakı ile Yeşiller birleştikten sonra amaçları doğaya ve insan haklarına saygılı bir toplum oluşturmak, özgürlükleri artırmak, Avrupa'da insanların potansiyellerini ön plana çıkararak bir istihdam ortamı yaratmak, AB vatandaşlarının yerel düzeyde aktif katılımını sağlamak, demokrasiyi genişletmek, sosyal hakları korumak, iklim ve çevrenin korunması için yasal düzenlemeleri yapmak, yeşil ekonomiye geçişi sağlamak, enerjinin etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak, kültürel değerlerin korunmasını sağlamak, bölgeselcilik, ayrımcılıkla mücadele etmek ve şeffaf bir piyasa oluşturmak olmuştur (The Greens/EFA, 2020a).

Bunun yanında EFA/ Yeşiller projesi, kendi kaderini tayin hakkı, barınma, sağlık, eğitim, kültür ve yüksek yaşam kalitesi sağlama, adem-i merkeziyetçilik ve insanların kendilerini ilgilendiren karar alma süreçlerine doğrudan katılımıyla ve Konye ve Komisyon'da

hükümetin açıklığını artırarak ve Komisyonu Parlamento'ya tam olarak sorumlu kılma ve demokrasiyi derinleştirme, dayanışma, AB üyesi olmayan devletlerden gelen insanlar için de insan haklarını güvence altına alma, sorunları barışçıl yollarla çözen bir dış politika, kadın haklarını koruma, eşit fırsatların yanında kültürel çeşitliliği sağlama, birbirleriyle ve dünyanın tüm halkları ile dayanışmaya inanan, yetki ikamesi ilkesine dayanan özgür halklardan oluşan bir Avrupa Birliği inşa etmeye çalışmaktadır (The Greens/EFA, 2020b).

2.6. Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu (ECR)

Avrupa Muhafazakârları ve Reformcular (ECR), 2009'da kurulan Avrupa Parlamentosunun Avrupa şüphesi, federalizm karşıtı bir siyasi grubudur (European Parliament, 2019b). İdeolojik olarak, grup Avrupa şüphesi, anti-federalist ve sağcıdır. Ana odak noktası, kontrolsüz Avrupa entegrasyonuna ve AB'nin bir Federal Avrupa Devletine dönüşmesine karşı çıkmamanın yanı sıra, serbest piyasa politikalarını ve göç konusunda daha sıkı kontrolleri savunmaktır. ECR, tümü federalizm karşıtı ve Avrupa şüphesi bir duruşa sahip olan sosyal muhafazakâr, sağcı popülist, liberal muhafazakâr, Hıristiyan demokrat, milliyetçi ve ulusal muhafazakâr partilerin karışımlarını içermektedir. ECR içindeki bazı partiler, AB'de demokratik reform çağrısında bulunarak ve kısıtlamadan korunurken bazı yetkilerini ve bürokrasisini kısıtlayarak AB'nin tamamen reddedilmesine karşı yumuşak Avrupa şüphesini savunmaktadır. Grup içindeki diğer partiler ve münferit milletvekilleri bloktan tamamen çekilmeyi, AB üyeliği konusundaki referandumları ve Euro bölgesine muhalefeti desteklemektedir (ECR, 2020).

2009 yılında kurulan grubun öncelikleri Prag Deklarasyonu olarak bilinen metinde yer almaktadır. Bu deklarasyona göre bireysel özgürlük, kişisel ve ulusal refah için nihai katalizör olarak serbest girişim, serbest ve adil ticaret ve rekabet, asgari düzenleme, daha düşük vergilendirme, birey özgürlüğü, daha fazla kişisel sorumluluk ve daha fazla demokratik hesap verebilirlik, sürdürülebilir, temiz bir enerji arzı ve enerji güvenliği, toplumun temeli olarak ailenin önemi, ulus-devlet egemenliği, AB federalizmine ve yetki ikamesine muhalefet, demokrasinin gelişimini destekleme, etkili bir şekilde kontrol edilen göç ve sığınma prosedürlerinin kötüye kullanılmasının sona ermesi, şeffaflık ve dürüstlüğü sağlanması, NATO ile ilişkilerini canlandırma, AB'nin hantal bürokrasisinin sonlandırılması ECR'nin öncelikleri olmuştur (ECR, 2013a).

2014'te kabul edilen Reykjavik Deklarasyonu ile de grubu temeli olan değerler tanımlanmıştır. Bu bildiriye göre:

- ECR Grubu, her biri kimliğini ve bütünlüğünü koruyan karşılıklı kazanç için birlikte çalışan bağımsız uluslardan oluşan bir Avrupa'ya inanmaktadır.
- ECR Grubu, büyüklükleri ne olursa olsun ve hangi uluslararası derneklere üye olurlarsa olsunlar, tüm Avrupa demokrasilerinin eşitliğine bağlıdır.
- ECR Grubu, yetki kullanımının mümkün olan en düşük düzeyde birey tarafından, uluslar üstü organlar yerine yerel veya ulusal makamlar tarafından kullanılmasından yanadır.

- ECR Grubu, açık toplumların devlet baskısından olabildiğince özgür olması gereken bireyin haysiyetine ve özerkliğine dayandığını anlamaktadır. Bireyin özgürlüğü, din ve ibadet özgürlüğünü, ifade ve ifade özgürlüğünü, hareket ve örgütlenme özgürlüğünü, sözleşme ve istihdam özgürlüğünü içerir.
- ECR Grubu, etnik köken, cinsiyet veya sosyal sınıfa bakılmaksızın tüm vatandaşların kanun önünde eşitliğini tanır. Her türlü aşırıcılığı, otoriterliği ve ırkçılığı reddeder.
- ECR Grubu, birey ile hükümet arasındaki boşluğu dolduran sivil derneklerin, ailelerin ve diğer organların önemli rolüne değer verir.
- ECR Grubu, ulus-devletin demokratik meşruiyetini kabul eder.
- ECR Grubu, serbest ticaretin ve açık rekabetin Avrupa'da ve küresel olarak yayılmasına kararlıdır.
- ECR Grubu, Mart 2009 Prag Bildirisi'nin ilkelerini ve Avrupa Parlamentosundaki Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformistlerin ve diğer Avrupa meclislerindeki müttefik grupların çalışmalarını desteklemektedir (ECR, 2014).

2.7. Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL)

2019 AP seçimlerinde 39 koltuk kazanan GUE/NGL demokratik sol ve sosyalist bir ideolojiye sahiptir. Kökeni 1989'da kurulan Avrupa Birlikçi Solu partisine dayanan GUE, 1992'de Avrupa Birleşik Sol ismini almıştır. Grup başlangıçta Finlandiya Sol İttifakı, İsveç Sol Partisi, Danimarka Sosyalist Halk Partisi, İspanya Birleşik Solu (İspanyol Komünist Partisi dâhil), Yunanistan Synaspismos, Fransız Komünist Partisi, Portekiz Komünist Partisi, Yunanistan Komünist Partisi ve İtalya Komünist Yeniden Kuruluş Partisi milletvekillerinden oluşmaktadır. 1994'te sosyalist olmayan partilerin de gruba katılmasıyla Avrupa Birleşik Sol Konfederal Grubu adını alan grup, 1995'te Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın Birliğe üye olmasıyla Avrupa Birleşik Sol Konfederal Grubu/Nordik Yeşil Sol adını almıştır (GUE/NGL, 2020a).

Entegrasyon sürecinde daha fazla istihdam, daha iyi ve kaliteli eğitim olanakları, sosyal güvenlik, sosyal dayanışma, dünyayı ve kaynakları uygun bir biçimde değerlendirmek, kültürel değişim ve süreklilik, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma, barışı sağlama, demokrasi, AB vatandaşlarının karar-alma sürecine aktif katılımını sağlamak grubun temel ideolojisi olmuştur. Aynı zamanda AB'yi elitlerin projesi olmaktan çıkarıp halkın projesi haline getirmek isteyen grup, cinsiyet eşitliği, insan haklarını geliştirmeyi isteyen, faşizm ve ırkçılık karşıtı bir ideolojiye de sahiptir (GUE/NGL, 2020b).

AB'de Konfederalizmi savunan grup, Konfederalizmin kendileri için kimlik ve fikir çeşitliliğine saygı duymak ve onları korumak anlamına geldiğini söylemektedir. GUE/NGL'ye göre. Onları bir arada tutan şey, uluslararası dayanışmaya dayalı sosyal olarak eşitlikçi, barışçıl ve sürdürülebilir bir Avrupa entegrasyon süreci vizyonudur. Avrupa'nın birçok insanın yaşam koşullarının iyileştirilmesine büyük katkı sağladığını söyleyen grup, AB'nin konfederal bir yapıda olmasıyla daha başarılı olacağını ileri sürmüştür (GUE/NGL, 2020b).

1994 kurucu beyannamesine göre grup, mevcut Avrupa Birliği siyasi yapısına karşı çıkmakta, bütünleşmeye farklı bir boyuttan bakmaktadır. Ayrıca bu beyanname, başka bir Avrupa Birliği'nin inşası için üç amacı ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi daha iyi bir demokratik yapı için kurumların tamamen değiştirilmesi, ikincisi neo-liberal politikalarından kopuş, üçüncüsü ise birlikte kalkınmaya sağlayacak eşitlikçi işbirliği politikasıdır. Grup, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) dağıtmak ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile ilişkileri güçlendirmek istemiştir (GUE/NGL, 1994).

3. Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Grupların Türkiye'nin AB Üyelik Sürecine Bakışı

Avrupa Parlamentosu'nun yeni üye kabulündeki rolü ve Türkiye ile ilgili vermiş olduğu bir takım tavsiye kararları hem AP'nin hem de AP içindeki siyasi grupların Türkiye'nin üyeliğine nasıl baktıklarını önemli hale getirmektedir. Bu anlamda söz konusu grupların Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediklerini anlamak Türkiye'nin AB'ye tam üye olup olamayacağına dair bir değerlendirme yapmaya olanak sağlayacaktır.

AP'deki en güçlü grup olan **Avrupa Halk Partisi (EPP)**, kültürel ve dinsel farklılıklardan dolayı Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır (EPP, 2012). AB, Hıristiyan değerlere göre oluştuğunu ileri süren EPP, Türkiye'nin farklı bir medeniyet olduğunu ve Avrupa kültürel kimliği ve Avrupa değerlerine uymadığı ve AB'ye tam üye olması durumunda AB'ye zarar vereceği gerekçeleriyle Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavrı bulunmaktadır (Yıldız, 2017, s. 67). AB'nin Antik Yunan, Roma ve Hıristiyan değerleri üzerine kurulduğunu ileri süren EPP, Türkiye'nin AB'ye hiçbir şekilde üye olmaması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin Fransa eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing, Türkiye'nin farklı bir kültürel kimlikte olmasından ötürü AB'ye asla üye olamayacağını söylemiştir (MacMillan, 2013, s. 103). Benzer şekilde Nicolas Sarkozy de Fransa'da Cumhurbaşkanı olduğu dönemde ve seçim kampanyasında Türkiye'nin bir Avrupa devleti olmadığını, topraklarının büyük çoğunluğunun Asya'da olduğunu, farklı ve değerli bir medeniyet olmakla beraber Avrupa değerlerini taşımadığını söyleyerek Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmıştır (Le Gloannec, 2008, s. 121).

Bununla birlikte EPP, Türkiye'nin AB karar-alma mekanizması, serbest dolaşım, Kıbrıs sorunu, Ermeni sorunu gibi konularda da AB'nin çıkarına zarar verdiğini düşünmekte ve bu yüzden tam üyelik dışında ortaklık modelleri önermektedir. Örneğin AB'nin 3 Ekim 2005'te Türkiye ile müzakerelere başlaması Türk işçilerin serbest dolaşımından korkan Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Avusturya gibi devletleri endişelendirmiştir. Pek çok lider söz konusu bu durumu seçim kampanyalarında bile kullanmışlar ve Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmışlardır (EPP, 2006). Benzer şekilde EPP, Mart 2015'te Ermeni sorununa ilişkin aldıkları Ermeni sorunu ve Avrupa değerleri isimli kararda Türkiye'yi aday ülke olarak Avrupa değerlerine saygı göstermeye, Ermeni soykırımını tanımaya, tazminat ödemeye, Ermenilerin dönüşünü sağlamaya, kullanılan dini ve kültürel mekânları tamir etmeye çağırmıştır (EPP, 2015). Kıbrıs sorununda da aynı

tutum içinde bulunan EPP, Güney Kıbrıs'ı destekleyen bir politika geliştirmiştir. Türkiye'nin en kısa zamanda BM kararlarına göre askerlerini çekmesi konusunda çağrıda bulunan EPP, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Annan Planı ve Kıbrıs sorununa ilişkin yapıcı çabalarını görmezden gelmiştir (Yıldız, 2017, s. 72). Yakın zamanda EPP'nin Türkiye'nin bazı eylemlerini eleştirdiği de görülmüştür. Örneğin EPP, Türkiye'nin Kuzey Doğu Suriye'deki askeri operasyonlarını şiddetle kınamış ve Türkiye'yi tam sınırlama yapmaya ve kuvvetlerini derhal geri çekmeye davet etmiştir. EPP tek taraflı eylemler bölgeyi daha fazla istikrarsızlaştıracağından ve insani krizi daha da kötüleştireceğinden endişe etmiştir. Türkiye'nin eylemlerinin, bölgedeki zaten tehlikeli olan insani durum üzerinde ciddi sonuçları olacağını düşünen EPP. Suriye'de, bölgede ve ötesinde mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin artışına yol açacağı ve bölgenin güvenliğinin iyiden iyiye tehlikeye gireceğinden endişe ettiğini bildirmiştir (EPP, 2019b). Üstelik EPP'den Avrupa Komisyonu Başkanlığına aday olan Manfred Weber Türkiye ile yapılan sığınmacı anlaşmasında Türkiye'nin üzerine düşeni yapmadığını söyleyerek Türkiye'nin asla AB üyesi olamayacağını ve Avrupa Komisyonu Başkanı olması durumunda Türkiye ile üyelik müzakerelerini durduracağını taahhüt etmiştir (Euronews, 2019).

EPP'nin Müslüman kimliği nedeniyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkması, Avrupa'nın sözde Hıristiyan kimliğini koruma ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde grubun sosyal tabanının büyük bir kısmının Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkması nedeniyle oy kaybını önleme amacından kaynaklanmaktadır. EPP, önceki hedefle ilgili olarak, yaklaşık 80 milyon Türk Müslümanı AB'ye kabul etmenin Avrupa'nın Hıristiyan kimliğine önemli ölçüde zarar vereceğini iddia etmiştir. EPP ayrıca Türklerin yüzyıllardır İslam'ın en önemli savunucusu ve geliştiricisi olduğuna ve Türkiye'nin 15. ve 16. yüzyıllarda Hıristiyanlığın en büyük düşmanı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerine kurulduğuna inanmaktadır. İşsizliğin artması, Müslüman göçmenlerin Avrupa sosyal hayatına entegre edilememesi ve birçok Avrupa şehrine yönelik terör eylemleri gibi olaylardan dolayı, EPP'nin sosyal tabanının çoğunluğu Müslüman nüfuslu Türkiye'ye karşı çok önyargılı hale gelmiştir. Dolayısıyla EPP, Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu bakıp iç yapıda oy kaybetmekten korkmaktadır. Ayrıca, özellikle seçim kampanyaları sırasında grubun sosyal tabanını sağlamlaştırmak için Türkiye karşıtı söylemleri kullanmanın çok karlı olduğunu düşünmektedir (Lindgaard, 2018). Avrupa değerlerini ciddi bir şekilde savunan, EPP'nin, Türkiye'nin 1999 ve 2004 yılları arasında benzeri görülmemiş ve yaygın olarak övülen demokratikleşme reformları başlattığı göz önüne alındığında, 2002 yılında AB üyeliği yerine Türkiye için 'Avrupa Ortaklığı' konseptini benimsemesinin ve katılım müzakereleri başladıktan hemen sonra Türkiye ile 'İmtiyazlı Ortaklığın' daha iyi olacağına inanmasının nedeni Müslüman çoğunlukta bir nüfusa sahip Türkiye'nin Hıristiyan Demokratik değerlere uygun olmamasından kaynaklanmaktadır.

AP'de en fazla koltuğa sahip ikinci grup olan **Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D)** Avrupa bütünleşmesinin ve genişlemesinin AB'yi daha aktif ve güçlü yapacağına, AB'nin komşularının da siyasi ve ekonomik olarak istikrara kavuşacağına inanmaktadır. AB'ye üye olmak isteyen tüm devletlerin Kopenhag Kriterlerini

sağlaması gerektiğini vurgulayan S&D, tüm aday ülkelerin, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, ifade özgürlüğü ve yolsuzlukla mücadele alanlarında gerçek reformları uygulamaya odaklanmaları gerektiğini söylemektedir (European Parliament, 2014; Türkeş-Kılıç, 2019, s. 35).

Genel olarak Türkiye'nin AB üyeliğini Kopenhag Kriterlerini sağlaması durumunda destekleyeceğini söyleyen S&D, Türkiye'yi önemli bir ortak olarak görmekle birlikte 15 Temmuz 2016'de yaşanan darbe girişiminden sonra ortaya çıkan uygulamaları orantısız, hukukun üstünlüğü ve demokrasiye aykırı bulmakta ve Türkiye'yi temel değerlere bağlı bir devlet olarak görmek istediğini dile getirmektedir. Türkiye'de Anayasa reform paketi ile Cumhurbaşkanına geniş yetkiler verildiği ve bu yetkilerin ülkeyi otoriter bir yapıya doğru sürüklediğini vurgulayan S&D Türkiye'nin katılım sürecinin her zaman ateşli bir destekçisi olduğunu söylemiştir. S&D'ye göre anayasa reform paketinin AB üyelik kriterlerine uygun değildir. Üstelik Türkiye'deki uygulamaların demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü zayıflatmaya devam etmesi durumunda, Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri askıya alınması gerektiğini ileri sürmüştür (S&D, 2020). Benzer şekilde S&D'li Parlamenter Kati Piri Türkiye'de hukukun üstünlüğü konusunda ciddi biçimde gerileme yaşandığı için üyelik müzakerelerinin askıya alınması gerektiğini söylemiştir. Bu isteğin Türkiye'ye AB kapılarını tamamen kapatmak anlamına gelmediğini belirten Piri, gerekli kriterleri yerine getirdikten sonra ilişkilerin yeniden eski haline dönebileceğini söylemiştir (S&D, 2019).

Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı'nın (ALDE) devamı olan **Avrupa'yi Yenile Grubu (Renew)** Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır. ALDE'nin Avrupa Parlamentosu'nun Kasım 2016'da Türkiye ile insan hakları ve hukukun üstünlüğü endişeleri nedeniyle katılım müzakerelerini askıya alma kararı sonrasında katılım öncesi finansmanın dondurulmasını istediği gibi Akdeniz'de Türkiye'nin müdahalesini kınamıştır. AB Konseyi'nin 24 Eylül 2020'deki toplantısında Türkiye'nin saldırgan tavrına karşı AB'nin bütün yöntemleri kullanması gerektiğini söyleyen grup, Avrupa değerlerinin arkasında durulduğu gibi Yunanistan ve Kıbrıs'ın da arkasında durulması gerektiğini söylemiştir (Lucian, 2020). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'a yönelik yorumlarını kabul edilemez bulan grup Türkiye'nin AB'ye üyelikle ilgilenmekten uzak olduğunu ve AB'nin gerekli adımları atması gerektiğini söylemiştir (Renew Europe, 2020c). 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra Türkiye'nin uygulamalarını eleştiren grup, darbeyi gerçekleştirenlerin bağımsız yargı tarafından belirlenmesi, yaşanan tutuklamalar ve alınacak kararlarda hukukun üstünlüğünün temel alınması gerektiğini dile getirmiştir (Renew Europe, 2020d).

Avrupa Uluslar ve Özgürlükler Grubunun devamı olan **Kimlik ve Demokrasi Grubu (ID)** da Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı çıkmaktadır. Milliyetçi, sağcı popülist, Avrupa şüpheci ve egemenliğin ve kimliğin korunması gerektiğini söyleyen ID, AB üyesi devletlerin ulusal egemenliklerini AB'nin ulus-üstü yapısına devretmesine karşı çıkmaktadır. ID Grubu, her bir halkın kendine özgü özelliklerine uygun olarak Avrupa halklarının ve uluslarının kimliklerinin korunmasını esas almaktadır. ID için ulusal kimlikler sahiplenilmeli, saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. Bu yüzden kontrolsüz

kitlesel göçe ve Türkiye gibi Avrupalı olmayan bir ülkenin olası AB üyeliğine karşı çıkmaktadır (Identity and Democracy Group, 2019).

Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı ise genel olarak AB genişlemesinin sürecini desteklemektedir. Türkiye'nin AB ile üyelik süreci ise zaman içinde değişim göstermiştir. Türkiye'nin gerekli kriterleri tamamlaması durumunda AB üyesi olabileceğini söyleyen grup yakın zamana kadar Türkiye'nin AB üyelik sürecini desteklemiştir. İnsan hakları gibi bazı konularda henüz yeterli olmadığı için Türkiye ile özel bir müzakere sürecinin olması gerektiğine inan grup böyle bir sürecin Slovakya ile de yapıldığını söyleyerek bu sürecin farklı anlamlandırılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakına göre Türkiye demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık hakları gibi kriterleri yerine getirip tam üyelikle ilgili gerekli kriterleri sağlaması durumunda AB'ye üye olmasında bir sakınca yoktur (Aydoğan, 2012, s. 60). Angela Merkel'in İmtiyazlı Ortaklık önerisine karşı çıkan grup, 2010'da yayınlanan İlerleme raporunda Türkiye'nin yapmış olduğu reform sürecini takdirle karşılayan ve destekleyen Greens/EFA grubu, Türkiye'nin AB üyeliğine engel olmak isteyen bir çekirdek yapının varlığını da kabul edilmez bulmuştur (The Greens/EFA, 2010).

Son dönemlerde ise Türkiye'de ifade özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin ciddi anlamda zarar gördüğünü söyleyerek Türkiye'yi bu konuda ciddi biçimde eleştirmiştir. Türkiye'nin üyeliğini desteklediğini söyleyen grup Türkiye'de yaşanan ihlallerin sonlanması için AB'nin baskı yapması gerektiğini ve AB ile işbirliğinin önemli olduğunu vurgulamıştır (The Greens/EFA, 2016). Türkiye'de yapılan insan hakları ihlallerini şiddetle kınayan Yeşiller, AB ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin derinleşmesine yönelik müzakerelerin ihlallerin son bulmasıyla başlayabileceğini söylemiştir (The Greens/EFA, 2017).

AB şüphesiz ve yasadışı göçe karşı olan **Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu (ECR)** hem İslam karşıtı hem de Türkiye'nin AB üyeliğine karşıdır. ECR'ye göre Türkiye her ne kadar demokratik bir ülke olsa da Batı tarz bir demokrasi ülkede görülmeyecektir. Bunun yanında Türkiye laik bir ülke olmasına karşın Hıristiyanlık temeline dayalı bir kültürü ve tarihi olan AB'den farklı bir kültüre sahiptir. Bu yüzden AB'ye üye olması mümkün değildir. Dini ve kültürel farklılıkların yanında Türkiye'de ülkedeki azınlıklara ayrımcılıklar yapılması ve Kürt sorunu gibi nedenlerde Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller olarak gösterilmiştir (Aydoğan, 2012, s. 62). Türkiye'de yaşanan Gezi Parkı olaylarından sonra Türkiye'ye destek veren ECR, söz konusu eylemlerin Arap Baharı süreciyle karıştırılmaması gerektiğini vurgulamış ECR, AK Parti'nin Türkiye'de ekonomik ve siyasi olarak bir gelişme sağladığını belirterek Ortadoğu'da yaşanan olumsuzluklar da dikkate alındığında Türkiye ile AB arasındaki ortaklığın her zamankinden daha önemli olduğunu söylemiştir (ECR, 2013b). ECR Ortadoğu'da yaşanan olaylardan Türkiye'nin etkilenip istikrarsızlaşmasından endişe etmiş ve Türkiye'yi Gezi parkı olaylarında desteklemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin AB üyelik sürecine destek veren grup son dönemlerde yeniden olumsuz politikalarına dönerek Türkiye'deki uygulamaları eleştirmiştir. ECR AB'nin gerçekçi bir politika ile ekonomik olarak gelişme göstermiş olsa bile, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir üyelikle uğraşmaktan ziyade AB ile daha gerçekçi ve dürüst bir ilişki kurulması gerektiğini belirtmiştir (ECR, 2016).

Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL) da Türkiye'nin AB üyeliğine karşıdır. Ona göre Avrupa'da gün geçtikçe artan İslamofobi ve yabancı düşmanlığı hem yabancılara hem de Türklere karşı olumsuz bir bakış açısını ortaya çıkarmıştır. Bu durum Türkiye'nin AB üyelik sürecini de etkilemiştir. İslam'a, Müslümanlara, Türklere ve Türkiye'ye düşmanlık söz konusu olduğunda sadece aşırı sağ gruplar değil sol gruplar da benzer düşüncelere sahiplerdir. Faşizm ve ırkçılık karşıtı bir grup olan GUE/NGL Türkiye ve Türkiye'nin AB üyelik süreci söz konusu olduğunda ırkçı bir politika sergileyerek Türkiye'nin AB üyelik sürecine karşı çıkmakta ve Türkiye söz konusu olduğunda Türkiye karşıtı unsurları desteklemektedir. Örneğin oluşan GUE/NGL Kıbrıs'ta Türk düşmanlığı ile tanınan ve Annan planına engel olan "komünist" bir parti olan AKEL oldukça önemli kabul edilmektedir. Avrupa Parlamentosu'nda GUE/NGL milletvekilleri sayesinde PKK ve FETÖ terör örgütleri ile konferans ve görüşmeler yapılmaktadır. PKK terör örgütünü "AB terör örgütü" listesinden çıkarmak için en ateşli lobi girişimleri GUE / NGL tarafından yürütülmektedir. PKK ve Güleni Terör Grubu (FETÖ) terör örgütünün kaynak olarak kullanılmasıyla Türkiye, Türk düşmanlığı ve ırkçılığı düzeyinde kaleme alınan tavsiyeler, GUE/NGL tarafından yıllık Türkiye raporlarına eklenmektedir (Ceyhun, 2019).

Tablo 7. Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Gruplar ve Türkiye

Grup Adı	Türkiye'nin AB Üyelik Sürecine Bakışı
Avrupa Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) (EPP)	Karşı
Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D)	Şartlı Destek
Avrupa'yı Yenile (Renew)	Karşı
Kimlik ve Demokrasi	Karşı
Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı (EFA)	Şartlı Destek
Avrupa Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu (ECR)	Karşı
Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL)	Karşı

Sonuç

AB'nin en demokratik kurumu olarak kabul edilen Avrupa Parlamentosu, AB'nin en temel organlarından biridir. Brexit sürecinden sonra 705 Parlamenterden oluşan AP'de yedi siyasi grup bulunmaktadır. AP'deki Parlamenterler ve siyasi gruplar kendi ülkelerinin ulusal çıkarlarından çok AB'nin çıkarını düşünmekte ve buna göre politikalar üretmektedirler. Bu gruplara katılmak ise ulusal çıkarlardan çok siyasi yakınlığa göre gerçekleşmektedir.

AP içindeki siyasi grupların ideolojileri, siyasi pozisyonları, politikaları incelendiğinde grupların büyük çoğunluğunun Türkiye'nin AB üyelik sürecine karşı çıktığı görülmektedir. Yedi siyasi gruptan Avrupa Halk Partisi, Avrupa'yı Yenile Grubu, Kimlik ve Demokrasi Grubu, Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu ve Avrupa Birleş Solu/Nordik Yeşil Solu Türkiye'nin AB üyelik sürecine karşı çıkarken Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı ve Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermektedir.

AP içindeki en güçlü siyasi grup olan Avrupa Halk Partisi (EPP) AB'nin Hıristiyanlık değerleri üzerine kurulduğunu ve bu değerleri taşımadığı için Türkiye'nin AB'ye üye olamayacağını söylemiştir. Türkiye ile tam üyelik yerine İmtiyazlı Ortaklık gibi tam üyelik dışı bir model söylemiyle hareket eden EPP, Kıbrıs sorunu, Ermeni sorunu gibi konularda da Türkiye'nin üyeliğinin gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir. Avrupa İçin Liberallerin ve Demokratların İttifakı (ALDE) grubunun devamı olan ve 2019 seçimlerinde 98 Parlamenterle AP'deki en güçlü üçüncü grup olan Avrupa'yı Yenile (Renew) grubu da Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır. Türkiye'de son dönemlerde yaşanan insan hakları, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ihlalleri ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri nedeniyle Türkiye'ye karşı her türlü önlemin alınması, Türkiye'ye AB üyeliği konusunda dürüst olunması gerektiğini söyleyen Renew grubu Türkiye'nin AB'ye üye olmayacağını söylemiştir.

Avrupa Uluslar ve Özgürlükler Grubunun devamı olan Kimlik ve Demokrasi grubu a Türkiye'nin AB üyeliğine karşıdır. AB üyesi devletlerin egemenliklerini ulus-üstü yapıya devretmesine karşı çıkan Kimlik ve Demokrasi grubu milliyetçi, sağcı popülist, Avrupa şüpheci ve egemenlik ve kimliğin korunması gerektiğini savunan grup, Türkiye'nin Avrupalı olmadığını, Avrupa değerlerini taşımadığını, Avrupalı olmayan bir devletin Ab bütünleşmesine zarar vereceğini düşünerek Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmıştır. Parlamentodaki diğer önemli grup olan Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu (ECR), Avrupa şüpheci ve yasadışı göçe şiddetle karşı çıkan bir grup olmuştur. İslam karşıtlığı ve Türkiye karşıtlığı ile de tanınan grup Türkiye'nin ne kadar demokratik ve laik bir devlet olursa olsun ne Batı tarzı bir demokrasiye sahip olduğunu ne de Hıristiyanlık temeline dayalı bir tarih, kimlik ve kültüre sahip olduğunu söyleyerek Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmıştır. Bunların yanında Türkiye'de insan hakları ve temel özgürlükler konusunda yaşanan ihlaller ve Kürt sorunu gibi problemler nedeniyle de Türkiye'nin AB üyeliğinin mümkün olamayacağını belirtmiştir. AP içinde Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL) da Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır. Ona göre Avrupa'da yaşanan İslamofobi ve yabancı düşmanlığı Türkiye-

AB ilişkilerini de etkilemiştir. Faşizm ve ırkçılık karşıtı olduğunu dile getiren grup, Türkiye söz konusu olunca ırkçı bir politika ile hareket etmekte ve Türkiye ile problem yaşayan grupları desteklemekten vazgeçmemektedir. Örneğin Grup Türkiye'ye karşı AKEL, PKK; FETÖ gibi terör örgütlerini desteklemekte ve Türkiye düşmanı ırkçılık düzeyinde hazırlanan raporların yayınlanmasını da desteklemektedir.

Buna karşın Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D) Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri gibi tam üyelik için gerekli şartları yerine getirmesinden sonra AB'ye tam üye olmasında bir engel bulunmadığını söyleyen grup Türkiye'nin AB üyeliğini destekler bir tutum içinde olmuştur. Benzer şekilde Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı da Türkiye'nin AB üyelik sürecini desteklemiştir. Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin gelişmesi için Türkiye'ye özel bir müzakere süreci önerisinde bulunmuş ve İmtiyazlı Ortaklık gibi önerileri de anlamsız bulmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen bu iki grup da Türkiye'yi son dönemde yaşanan insan hakları ihlallerinden dolayı ciddi biçimde eleştirmiş ve Türkiye'nin tam üyeliğine verdikleri destek azalmaya başlamıştır.

Avrupa Parlamentosu zaman zaman Türkiye ile ilgili bir takım tavsiye kararları almıştır. Örneğin 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra Türkiye'de yapılan uygulamaları hukuki bulmayan AP, 24 Kasım 2016'da Türkiye ile üyelik müzakerelerinin geçici olarak durdurulmasını tavsiye ettiği bir karar almıştır. Bu karar bağlayıcı olmamakla birlikte tam üyeliğin gerçekleşmesindeki son aşamalardan biri olan Katılım Antlaşmasının AP tarafından onaylanmayacağını göstermektedir. AP'deki siyasi grupların çoğunluğunun da Türkiye karşıtı olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin AP'deki siyasi grupları kendi lehinde etkileyecek faaliyetler yapması ve politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Ancak bu durum tek başına yeterli değildir. Bunun için uluslararası konjonktürün de Türkiye lehine değişmesi gerekmektedir. Aksi takdirde AB'ye tam üyelik süreci istenmeyen bir noktaya gidecektir.

Yazar Katkı Beyanı: Çalışma katkı oranları Ekrem Yaşar AKÇAY %50, Halil Emre DENİŞ %50 olarak beyan edilir.

Kaynakça

- Adams, D. (2019). Identity and democracy group: United on the outside, divided on the inside. <https://www.eu-logos.org/2019/06/28/identity-and-democracy-group-united-on-the-outside-divided-on-the-inside/> Erişim Tarihi: 30.12.2020
- ALDE. (2018). Freedom, opportunity, prosperity: the Liberal vision for the future of Europe. https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/aldeparty/pages/1590/attachments/original/1594139136/2019_freedom_opportunity_prosperity_the_liberal_vision_for_the_future_of_europe_0_%281%29.pdf?1594139136 Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Archick, K., Mix, D. E. (2011). The European Parliament. *CRS Report*, (21998), 1-16.

- Aydoğan, B. (2012). Avrupa Parlamentosu'nda yer alan siyasi grupların Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye ile ilgili siyasi sorunlara yaklaşımları. *Spectrum: Journal of Global Studies*, Özel Sayı, 47-71.
- Bayraklı, E., Güngörmez, O. (2016). Avrupa Parlamentosu'nun kararı ve Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği. *SETA Perspektif*, (158), 1-6.
- Bressanelli, E. (2012). National parties and group membership in the European Parliament: Ideology or pragmatism. *Journal of European Public Policy*, 9(5), 737-754.
- Ceyhun, O. (2019). In Europe, far-left, far-right joins forces against Turkey. <https://www.dailysabah.com/columns/ozan-ceyhun/2019/03/29/in-europe-far-left-far-right-joins-forces-against-turkey> Erişim Tarihi: 05.01.2021
- Corbett, R., Jacobs, F., Shackleton, M. (2005). *The European Parliament*. London: John Harper Publishing.
- Council of the European Communities. (1992, February 7). Treaty on European Union. https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf Erişim Tarihi: 27.12.2020.
- David, J., David E. (2003). *European Parliament*. New York: Palgrave.
- ECR. (2013a). Prague Declaration. <https://ecrgroup.eu/article/the-prague-declaration> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- ECR. (2013b). EP's conservatives, reformists express support for Turkey. <https://www.aa.com.tr/en/turkey/eps-conservatives-reformists-express-support-for-turkey/237381> Erişim Tarihi: 05.01.2021
- ECR. (2014, October 22). Reykjavik Declaration. <https://ecrparty.eu/about> Erişim Tarihi: 31.12.2020.
- ECR. (2016). Kamall: Time for a new EU relationship with Turkey based on honesty. <https://translate.google.com/?sl=en&tl=tr&text=Kamall%3A%20Time%20for%20a%20new%20EU%20relationship%20with%20Turkey%20based%20on%20honesty&op=translate> Erişim Tarihi: 05.01.2021
- ECR. (2020) Our History. <http://ecrgroup.eu/about-us/our-history/> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- Eder, F. (2019). ALDE 2.0. deals blow to Weber's Commission dream. <https://www.politico.eu/article/alde-2-0-deals-blow-to-webers-commission-dream/> Erişim Tarihi: 30.12.2020
- EPP. (2006). For a Europe of the citizens: Priorities for a better Europe (Rome Manifesto). https://www.epp.eu/files/uploads/2015/11/Rome_Manifesto.pdf Erişim Tarihi: 02.01.2021
- EPP. (2012). EPP, Manifesto- EPP Statutory Congress. https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2020/06/Manifesto2012_EN.pdf Erişim Tarihi: 02.01.2021

- EPP. (2015). Armenian genocide and European values. <https://www.epp.eu/papers/the-armenian-genocide-and-european-values/> Erişim Tarihi: 02.01.2021
- EPP. (2019a). *EPP Manifesto: Let's open the next chapter for Europe together, Brussels*.
- EPP. (2019b). EPP condemns Turkey's military actions in North East Syria and calls on Turkey to exercise resitrait. <https://www.epp.eu/press-releases/epp-condemns-turkeys-military-actions-in-north-east-syria-and-calls-on-turkey-to-exercise-restraint/> Erişim Tarihi 02.01.2021
- EPP. (2020). Our History. <https://www.epp.eu/who-we-are#timeline> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- EPRS. (2020).What are political groups in the European Parliament and how are they formed. <https://epthinktank.eu/2020/03/04/what-are-political-groups-in-the-european-parliament-and-how-are-they-formed/> Erişim Tarihi: 05.01.2021
- Euractiv. (2020). EPP 2009 Manifesto. <https://www.euractiv.com/section/eu-priorities-2020/linksdossier/2009-european-party-manifestos-at-a-glance/> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- Euronews. (2019). Turkey cannot become a memberof the EU says EPP leader Manfred Weber. <https://www.euronews.com/2019/04/23/turkey-cannot-become-a-member-of-the-eu-says-epp-leader-manfred-weber> Erişim Tarihi: 02.01.2021
- European Council. (1976). Election of the European Parliament Agreement in the Council Reproduced from the Bulletin of the European Communities. http://aei.pitt.edu/1428/1/Brussels_July_1976.pdf Erişim Tarihi: 28.12.2020
- European Parliament. (1967). Treaty of Brussels (Merger Treaty). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4301863&from=EN> Erişim Tarihi: 25.12.2020
- European Parliament. (1992). European Council in Edinburgh 11 - 12 December 1992. https://www.europarl.europa.eu/summits/edinburgh/default_en.htm Erişim Tarihi: 28.12.2020
- European Parliament. (1993). The European Council Brussels Summit 1993. http://aei.pitt.edu/1425/1/Brussels_dec_1993.pdf Erişim Tarihi: 28.12.2020
- European Parliament. (1997). Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, <https://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> Erişim Tarihi: 27.12.2020
- European Parliament. (2014). Ideologues of the political groups. <https://europarlamenti.info/en/elections/political-parties/ideologues-of-the-political-groups/> Erişim Tarihi: 02.01.2021
- European Parliament. (2019a). Parliament Group Priorities: Renew Europea group. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20190712STO56959/parliament-group-priorities-renew-europe-group> Erişim Tarihi: 30.12.2020

- European Parliament. (2019b). Parliament group priorities: European conservatives and reformists. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20190712STO56964/parliament-group-priorities-european-conservatives-and-reformists> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- European Parliament. (2020a). The European Parliament: Historical Background. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/11/the-european-parliament-historical-background> Erişim Tarihi: 27.12.2020
- European Parliament. (2020b). About Parliament: Powers and Procedures. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/powers-and-procedures> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- European Parliament. (2020c). About Parliament: Legislative Powers. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/powers-and-procedures/legislative-powers> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- Gönen, E. (2013). AB Kurumları. Ayhan Kaya (ed). *Avrupa Birliği hakkında merak ettikleriniz: Avrupa Birliği'ne giriş*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- GUE/NGL. (1994). Constituent Declaration. https://www.guengl.eu/content/uploads/2019/01/040701-Constituent_declaration Erişim Tarihi: 01.01.2021
- GUE/NGL. (2020a). History. <https://www.guengl.eu/history/> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- GUE/NGL. (2020b). About the group. <https://www.guengl.eu/about-the-group/> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- Hix, S. Urs, L. (2002). *Shaping a vision a history of the Party of European Socialists 1957 – 2002*, Brussels.
- Huet, N. (2019). Nationalism in the EU has a new name: Identity and Democracy. <https://www.euronews.com/2019/06/13/nationalism-in-the-eu-has-a-new-name-identity-and-democracy> Erişim Tarihi 31.12.2020
- Identity and Democracy Group. (2019). Platform. <https://www.id-party.eu/platform> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- Kaczorowska, A. (2009). *European Union law*. New York: Routledge.
- Karluk, R. (2011). *Avrupa Birliği: Kuruluşu, gelişmesi, genişlemesi, kurumları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaymakçı, F. (2019). European Parliament elections: A new political environment in Europe and Turkey. *Insight Turkey*, 21(3), 25-32.
- Kiriş, H. M. (2013). Avrupa Parlamentosunda Siyasi Gruplar ve Parlamento Seçimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 123-135.
- Le Gloannec, A. M. (2008). Marcus Aurelius Foot: Looking for Turkey's Project in the EU An Interpretation of the French Debate on Turkey. Natalie Tocci (ed.). *Talking Turkey in Europe: Towards a differentiated communication strategy*. Rome: Quaderni IAI.

- Lindgaard, J. (2018). Turkey in European identity politics: Key drivers and future scenarios. https://feuture.uni-koeln.de/sites/feuture/user_upload/Online_Paper_No_19_D7.2.pdf Erişim Tarihi: 02.01.2021
- Lucian, G. (2020). Eastern Mediterranean: Turkey must stop threatening its neighbours and accept dialogue as the only solution to end the crisis. <https://reneweuropengroup.eu/en/news/1614-eastern-mediterranean-turkey-must-stop-threatening-its-neighbours-and-accept-dialogue-as-the-only-solution-to-end-the-crisis/> Erişim Tarihi: 03.01.2021
- Macmillan, C. (2013). *Discourse, identity and the question of Turkish accession to the EU: Through the looking glass*. London: Routledge.
- Marguand, D. (1979). *Parliament for Europe*. London: J. Cape.
- Official Journal of the European Communities. (1975). Treaty amending Certain Financial Provisions (22 July 1975) Treaty amending Certain Financial Provisions (22 July 1975). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_1977_359_R_0020_002&from=BG Erişim Tarihi: 27.12.2020
- Official Journal of the European Communities. (1976). ACT concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage ACT concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41976X1008\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41976X1008(01)&from=EN) Erişim Tarihi: 27.12.2020
- Official Journal of the European Communities. (1987). Single European Act. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/in-the-past/ep-and-treaties/single-european-act/en-resolution-on-the-single-european-act-19861211.pdf> Erişim Tarihi: 27.12.2020
- Official Journal of the European Communities. (2001). Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- Official Journal of the European Union. (2007). Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- Palabıyık, M. S., Yıldız, A. (2007) *Avrupa Birliği*. Ankara: ODTU Yayıncılık.
- PES. (2019). A New Social Contract for Europe. https://www.pes.eu/export/sites/default/galleries/Documents-gallery/PES-Manifesto-2019_EN.pdf_2063069299.pdf Erişim Tarihi 28.12.2020
- Rankin, J. (2019). MEP's create biggest far-right group in European Parliament. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/13/meps-create-biggest-far-right-group-in-european-parliament> Erişim Tarihi: 31.12.2020

- Renew Europe. (2019). Manifesto: For the Renewal of European Democracy. https://reneweuropesgroup.eu/uploaded/manifesto_for_the_renewal_of_european_democracy.pdf Erişim Tarihi: 30.12.2020
- Renew Europe. (2020a). Let's Renew Europe Together. <https://reneweuropesgroup.eu/en/about-us/> Erişim Tarihi: 30.12.2020
- Renew Europe. (2020b). Our Initiatives. <https://reneweurope-cor.eu/our-initiatives/> Erişim Tarihi: 30.12.2020
- Renew Europe. (2020c). EU-Turkey relations: Erdoğan's lack of respect towards his partners is unacceptable. <https://reneweuropesgroup.eu/en/news/1665-eu-turkey-relations-erdo-an-s-lack-of-respect-towards-his-partners-is-unacceptable/> Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Renew Europe. (2020d). Vanraes on Turkey: Let independent judges decide. <https://reneweurope-cor.eu/vanraesonturkey/> Erişim Tarihi: 04.01.2021
- S&D. (2019). Turkey has crossed all the red lines. It's time to formally suspend the accession talks with Ankara. <https://www.socialistsanddemocrats.eu/newsroom/turkey-has-crossed-all-red-lines-its-time-formally-suspend-accession-talks-ankara> Erişim Tarihi: 03.01.2021
- S&D. (2020). Committee on Foreign Affairs. <https://www.socialistsanddemocrats.eu/committees/committee-foreign-affairs> Erişim Tarihi: 03.01.2021
- Tassis, C. D. (2014). European Union and Political Parties: the case of the Party of European Socialists (PES)Socialists (PES). <https://www.gpsg.org.uk/wp-content/uploads/2014/06/2007-P2-Tassis.pdf> Erişim Tarihi: 28.12.2020
- The Greens/EFA. (2010). EU Enlargement. <https://www.greens-efa.eu/en/article/press/eu-enlargement/> Erişim Tarihi: 04.01.2021
- The Greens/EFA. (2016). EU-Turkey. <https://www.greens-efa.eu/en/article/press/eu-turkey/> Erişim Tarihi: 04.01.2021
- The Greens/EFA. (2017). MEPs sharply criticize human right violation in Turkey. <https://www.greens-efa.eu/en/article/press/meps-sharply-criticize-human-rights-violations-in-turkey/> Erişim Tarihi: 05.01.2021
- The Greens/EFA. (2020a) Our Sphere of Actions. <https://www.greens-efa.eu/en/our-priorities/> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- The Green/EFA. (2020b). About the Group. <https://www.greens-efa.eu/en/our-group/about-greens-efa/> Erişim Tarihi: 31.12.2020
- Türkeş-Kılıç, S. (2020). Justifying privileged partnership with Turkey: an analysis of debates in the European Parliament. *Turkish Studies*, 21(1), 29-55.
- Yatağan, A., Akman, E., Kiriş, H. M. Karşılaştırmalı çerçevede Avrupa Parlamentosunda siyasi gruplar. *KMU*

Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19(33), 12-23.

Yıldız, U. B. (2017). How can Turkey protect its interests in the European Union?: The role of the European

People's Party. *Bilge Strateji*, 9(17), 59-83.

POLITICAL GROUPS IN THE EUROPEAN PARLIAMENT AND TURKEY'S EUROPEAN UNION FULL MEMBERSHIP PROCESS

Ekrem Yaşar AKÇAY, Halil Emre DENİŞ

The European Parliament (EP) is one of the most important institutions of the European Union (EU). The EP and the Council of the EU adopt European legislation proposed by the European Commission. The EP represents the world's largest and second largest transnational democratic and democratic voter bases, respectively. Since 1979, members of the Parliament have been directly elected every five years by citizens of the EU, who enjoy universal suffrage.

Although the EP, like the Council, has legislative power, unlike most national parliaments of the EU member states, it does not undertake initiatives formally. The Parliament is the "first institution" of the EU and shares equal legislative and budgetary powers with the Council. Likewise, it exerts equal control over the EU budget. The European Commission, which serves as the EU's executive body, is accountable to the Parliament. In particular, Parliament can decide whether the Council of Europe will approve a candidate for the Presidency of the Commission, and it is also tasked with approving or rejecting the appointment of the Commission. It can then force the current Commission to resign by adopting a motion of no confidence. After Brexit, the members of the EP, which comprises 705 members, organized political groups according to political affiliation, not nationality. The EP comprises seven political groups. These groups are typically based on a single European political party, such as the European People's Party (EPP).

An analysis of the ideologies, political positions, and policies of the political groups in the EP shows that the majority of the studied groups oppose Turkey's EU membership process. Seven political groups from the EPP, the Renew Europe Group, the Identity and Democracy Group, the European Conservatives and Reformists Group (ECR), and the European United Left/Nordic Green Left (GUE/NGL) opposed the EU accession process of the Progressive Socialist and Democratic Alliance. Conversely, the Greens/European Free Alliance Turkey supported its EU membership.

The EPP, one of the most powerful political groups in the EP, has argued that the EU is founded on Christian values, and Turkey cannot be an EU member because Turkey does not subscribe to these values. The EPP instead proposed a privileged partnership, rather than full membership, for Turkey, opining that Turkey could not become an EU member due to reasons such as the Cyprus problem and the Armenian issue. The Renew Europe Group, the successor to the Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE), which has 98 members in the EP, also opposed Turkey's EU membership. The Renew Europe Group stated that the EU should take specific measures against Turkey due to violations pertaining to human rights, freedom of expression, and press freedom in the country as well as some of its

activities in the Eastern Mediterranean in recent years. It observed that Turkey needs to be honest about its proposed EU membership for successful EU accession.

The Identity and Democracy Group, the successor to the European Nations and Freedom Group, opposed Turkey's EU membership process. This group did not favor transferring the sovereignty of EU member states to a supranational institution. The Identity and Democracy Group is a nationalist, right-wing populist group that is skeptical of Europe. It argued that the EU members' sovereignty and identity should be protected and that Turkey is not a European state and does not share European values. It stated that it strongly believes that Turkey's becoming an EU member would harm the EU.

The other important group in the parliament, the ECR, has been a European skeptic, strongly opposed to illegal immigration. The ECR is known for its opposition to Islam in general and to Turkey in particular how Turkey is democratic and regardless of a secular state neither Western-style date-based nor the Christian foundation that has a democracy, identity and saying that it has a culture opposed to Turkey's EU membership. Moreover, the Group stated that Turkey's EU membership should be rejected because of the violations of human rights and fundamental freedoms in Turkey as well as specific issues such as the Kurdish problem. The GUE/NGL in the EP also opposed Turkey's EU membership. According to this group, hostilities in Europe, such as Islamophobia and xenophobia, have also affected Turkey-EU relations. Groups that practice fascism and racism, such as the AKEL Group, PKK, and FETO, have also strengthened these reservations to Turkey's accession to the EU.

However, the Socialist Alliance and the Progressive Democrats (S&D) supported Turkey's EU membership. The group said that there should be no hindrances in Turkey's becoming a full member of the EU, as Turkey had fulfilled the conditions for full membership as per the EU's Copenhagen Criteria. Similarly, the Greens/European Free Alliance supported Turkey's EU membership process. The group proposed a special negotiation between Turkey and the EU to improve EU-Turkey relations. Moreover, the group found that the Privileged Partnership, which was proposed by Germany, to be meaningless. However, later, these two groups also criticized Turkey severely in the EP because of its human right violations, which have decreased their support for full membership.

At times, the EP has undertaken certain recommended decisions against Turkey. For example, after the coup attempt that occurred in Turkey on July 15, 2016, EP took a recommended decision to suspend negotiations with Turkey. Although this decision is not binding, it shows that the Accession Agreement, one of the last stages in the realization of the full membership, will not be approved by the EP if most of the anti-Turkey political groups in the EP continue to view Turkey's actions negatively and demand that its policies improve. Moreover, the overall international view needs to change in favor of Turkey. Otherwise, the country's bid for full membership to the EU will not be successful.

KARBON FİYATLANDIRMASINDA EMİSYON TİCARET SİSTEMİ ve ÖNEMİ

Birol UBAY

Dr., Gelir Uzmanı, Gelir İdaresi Başkanlığı
bir.ubay@gmail.com | ORCID: 0000-0001-8855-3897

Yüksel BİLGİCİ

Gelir Uzmanı, Gelir İdaresi Başkanlığı
ybilgici@gmail.com | ORCID: 0000-0003-4768-0587

Özet

Sera gazı salımını azaltmada önemli bir uygulama olan ve kirlenen öder prensibine dayanan karbon fiyatlandırması, karbon vergileri ve emisyon ticaret sistemi (ETS) olmak üzere ikiye ayrılır. Karbon vergileri, ETS'ye göre daha iyi bir vergileme olanağı sağlarken, ETS karbon tahsisatının alım-satımının yapıldığı bir piyasadır. ETS ile karbon salım maliyetinin yüklendiği kirleticilerin sera gazı salımlarını azaltmaları amaçlanır. Ayrıca, alım satımı yapılan tahsisatlar üzerinden vergi geliri de elde edilmektedir. ETS kusursuz değildir ve vergi kaçakçılığı dâhil birçok soruna neden olabilmektedir. İşletmeler yüklenmedikleri maliyetleri tüketicilere yansıtarak haksız kazanç elde edebilir. Buna rağmen, 2020 yılı itibariyle dünya çapında ETS sistemini uygulayan ülke ya da eyalet sayısı önemli rakamlara ulaşmıştır. Türkiye'de bu sistemi birkaç yıldır inceleme altına almıştır. ETS'yi uygulamaya karar verecek ülkelerin, iyi ETS örneklerini incelemeleri ve sistemi amaçlarına uygun şekilde dizayn etmeleri gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Vergileri, Karbon Fiyatlandırması, Emisyon Ticareti, İklim Değişikliği, Karbon Vergileri

EMISSION TRADING SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN CARBON PRICING

Abstract

Carbon pricing which is an important instrument in reducing the green house gases emissions and rely on the polluter pays principle, is generally divided into two types: carbon taxes and emission trading system (ETS). While carbon taxes provide a better taxation opportunity than ETS, ETS is a market where carbon allowances are traded. With ETS, aiming to reduce greenhouse gas emissions of pollutants that bear the cost of carbon emissions. And also, tax revenues are earned over the allowances traded in the market. However, ETS is not a perfect system and can cause many problems, including tax evasion. Businesses can gain unfair profit by reflecting the costs they do not bear to

consumers. However, as of 2020, the number of countries or states implementing the ETS system worldwide has reached significant figures. Turkey also has been studying carefully this system for several years. Countries that decide to implement the ETS should examine good ETS examples and design the system in accordance with their objectives.

Keywords: Environment Tax, Carbon Pricing, Emission Trading, Climate Change, Carbon Taxes

JEL Classification Codes: H20, H21, H29

Giriş

İklim değişikliği, insanlığın gelişme tutkusunun bir yan etkisidir. Sanayileşme, fosil yakıt tüketiminin artması, betonlaşma ve benzeri etkenler kaçınılmaz olarak atmosfere salınan sera gazlarının artışına ve küresel ısınmaya, dolayısıyla iklim değişikliğine neden olmaktadır. Mevsimsel dönüşümlerin hız kazanmasıyla kuraklık, sel, kasırga gibi doğal afetlerin dünyanın daha izole bölgelerinde de görülmeye başlanmıştır. Nitekim Türkiye de son on yılda daha önce örneğine pek fazla rastlanmayan hortum, sıcak hava dalgaları ya da sert yağışlar ile yüzleşmeye başlamıştır.

Dünya üzerinde canlı yaşamı için gerekli ısı düzeyini sağlamada önemli bir işlevi olan sera gazlarının son 150 yılda sanayileşmenin etkisi ile atmosfere salım oranındaki hızlı artış, dünyanın giderek daha fazla ısınmasına neden olmuştur. Bu durum insan kaynaklı bir iklim değişikliği sorunudur ve çözümü de insan odaklı olmalıdır.

İnsan kaynaklı sera gazı emisyonunda özellikle; fosil yakıtların (kömür, petrol ve gaz) elektrik üretimi, ulaşım, endüstri ve evlerde kullanılmak üzere yakılması (CO₂); tarım (CH₄) ve ormansızlaşma (CO₂) gibi arazi kullanımı değişiklikleri, atıkların araziye doldurulması (CH₄) ve endüstriyel florlu gazların kullanımı öne çıkmaktadır.

İnsan kaynaklı sera gazı emisyonunu uluslararası olarak kabul görmüş makul düzeylere düşürmek için alınan önlemler arasında bunların ekonomik değerini etkileyen mali önlemler geçen yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren öne sürülmüştür. Bu mali önlemlerin en önemlisi çevre vergileri olarak da adlandırılan birtakım vergilerdir. Bu vergiler, uygulanma amaçlarına göre farklı adlar altında Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülke tarafından uygulanmakla birlikte küresel bir vergilendirme ya da vergi benzeri yaklaşımın benimsenmesinin tüm dünyanın ortak sorunu olan küresel ısınmanın önlenmesinde daha etkili olacağı aşikârdır.

Bu nedenle çalışma, sera gazlarının emisyonunda küresel bir yaklaşım olarak emisyon ticareti sisteminin (ETS) etkilerini ve bu sistemin ülkemizde uygulanabilirliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle karbon vergilerinin ortaya çıkışı anlatılarak karbon fiyatlamasının sera gazı salımını azaltmadaki önemi ve türleri tespit edilecektir. Daha sonra, ETS ve türleri, ETS uygulama örnekleri ile ETS'nin ortaya çıkardığı sorunlar incelenecektir. Akabinde ise ETS'nin Türkiye'deki uygulanabilirliği ve durumu değerlendirilecektir.

1. Karbon Vergilerinin Ortaya Çıkışı

Çevre kirliliğiyle alakalı vergilerin ortaya çıkışı 1920'li yıllara kadar geri gitmektedir. İngiliz ekonomist Arthur Pigou tarafından ilk olarak ortaya atılan çevre vergisi fikri, yapılan faaliyetler dolayısıyla elde edilen gelire, bu faaliyetler dolayısıyla katlanılan çevresel ve sosyal maliyetlerin dâhil olmadığı, bu nedenle maliyetleri karşılamak için yönetimler tarafından uygun oranda vergiler uygulanabileceği tezine dayanmaktadır. Eğer hükümetler çevre kirliliğini ortadan kaldırmanın maliyetine eşdeğer bir vergiyi uygulamaya koyarsa, kirliliğe neden olan işletmeler de kirliliği tolere edilebilir seviyelere düşürmek için gerekli önlemleri alacaktır.

Arthur C. Pigou, dışsallıklardan kaynaklanan piyasa başarısızlıklarının vergilerle telafi edilmesiyle ilgili fikrine 1920 yılında yayınladığı *The Economics of Welfare/Refah Ekonomisi* adlı kitabında yer vermiştir. Pigou'ya göre bir malın özel ve sosyal maliyeti arasındaki fark, kirliliğin marjinal maliyetine eşittir (Metcalf, 2019, s. 1). Böyle bir kirliliğin sosyal marjinal zararlarını vergilendirmek etkin pazar çıktısı sağlarken özel ve sosyal marjinal maliyetleri eşitleyecektir (Metcalf, 2019, s. 1).

Pigouvian türü bir vergi, özellikle, kirleticiden kaynaklanan marjinal zararları ölçmenin (nispeten) kolay olduğu, ancak kirlilikten zarar gören bireyleri tanımlamanın zor olduğu durumlarda caziptir. Bu tür bir vergi uygulaması, kirletici ile kirlilikten etkilenenler arasında muhtemel çevre zararlarının giderilmesine yönelik pazarlığın zor olduğu ve hükümet müdahalesinin gerekli olduğu durumları işaret etmektedir (Metcalf, 2019, s. 1).

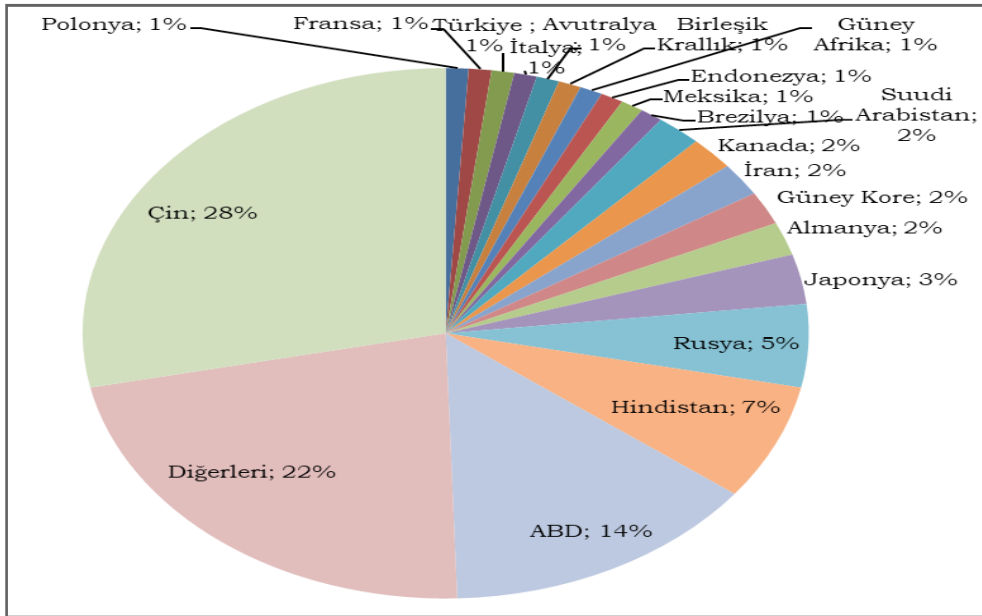
Birçok kirletici bakımından, kirliliği vergilendirmek zordur. Bununla birlikte, vergilendirmenin imkânsız olmadığı durumda, kirlilikle bağlantılı malları vergilendirmek daha uygulanabilir olacaktır. Ancak karbondioksit (CO₂) emisyonu ile alakalı enerji ürünlerinin vergilendirilmesinde durum farklılaşmaktadır. Bir ton kömürün, bir galon benzinin veya doğal gazın yakılması sonucunda açığa çıkan CO₂ miktarı, bunların kullanımındaki niyet ve amaçlar bakımından sabittir. Ayrıca endüstriyel işlemlerdeki değişiklikler, yakılan fosil yakıtın miktarını etkilemekle birlikte, birim yakıt girişi başına açığa çıkan emisyonu etkilemez.

Bu manada küresel iklim değişikliği sorunu ile alakalı sıklıkla gündeme gelen vergilerden bir tanesi "Karbon Vergisi"dir. Karbon vergisi fosil yakıtların üretimi, dağıtımı veya kullanılması nedeniyle yapılacak ödemeler üzerinden alınan bir çevre vergisidir (Zimmermannova ve diğerleri, 2017, s. 78). Verginin büyüklüğü, özel yakıtların yanması sonucu atmosfere salınan karbon miktarına bağlıdır. Kural olarak, hükümet daha sonrasında elektrik enerjisinin, ham petrolün ve doğal gazın vergi oranını belirlemekte kullanılacak ton başı karbon fiyatını tespit edecektir (Zimmermannova ve diğerleri, 2017, s. 78).

Dünya genelinde kullanılan iklim değişikliğini durdurmaya yönelik araçların birçoğunun etkisi son birkaç yılda yukarı doğru bir artış eğilimi göstermektedir (Heynman, 2019, s. 1). Yenilenebilir enerji veya elektrikli hareket gibi bazı teknolojilere sağlanan çok yüksek tutarlara varan devlet desteklerine, binaların elektrik enerjisi tüketimini ve araçların CO₂ emisyonunu sınırlandıran, elektronik tüketim mallarının verimlilik standartlarını ayarlayan, elektrik tüketimi fazla olan ampuller gibi bazı ürünlerin kullanımını yasaklayan

yasal düzenlemelere ve enerji vergilerine rağmen küresel karbon emisyonu yukarı yönlü artışına devam etmektedir. Her ne kadar, içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk on yılına kıyasla geçen birkaç yıl içinde bu artış hızında bir yavaşlama olsa da 2050 yılına kadar karbon emisyonlarını yarıya indirmek veya yüzyılın ikinci yarısında küresel ekonomiyi karbondan arındırmak için ortaya konan resmi hedeflere ulaşma yolunda halen önemli adımlar atılması gerekmektedir (Heynman, 2019, s. 1).

Şekil 1: Dünyanın En Fazla Karbon Emisyonuna Sahip Ülkeleri (2020 yılı)

Kaynak: Ucsusa.org, 2020.

Şekil 1'de Türkiye'nin de içinde bulunduğu en fazla karbon emisyonuna sahip 20 ülkenin 2020 yılı verilerine göre yüzdelik karbon emisyon miktarları görülmektedir. Buna göre Türkiye %1'lik oranda kalırken Çin %28'lik bir karbon salımı oranına sahiptir.

2. Karbon Fiyatlaması ve Türleri

Sera gazı emisyonu tarım ürünlerinin tahribi, sıcak hava dalgaları ve kuraklık nedeniyle oluşan sağlık maliyetleri, sel veya deniz seviyesinin yükselmesinden kaynaklanan toprak kayıpları gibi birçok negatif dışsallığa neden olmaktadır (World Bank, 2020a). Bu negatif dışsallıkların maliyetleri ise halkın katlanması gereken ekstra maliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Karbon fiyatlandırması, sera gazı emisyonunun neden olduğu bu maliyetleri salınan CO₂ miktarının üzerindeki bir fiyata bağlayarak söz konusu maliyetleri onlara neden olanlara yansıtmayı ve ayrıca yeni maliyet oluşumlarını azaltmayı amaçlar (World Bank, 2020a).

Karbon fiyatlandırması, emisyon miktarının nerede ve nasıl azaltılacağı hususunda kimin sorumlu olduğunu dikte etmekten çok, sera gazı emisyonu yapan tüm aktörlere

ekonomik bir sinyal vermektedir (World Bank, 2020). Bu şekilde piyasa aktörleri ya faaliyetlerini dönüştürmeye ve emisyon miktarlarını azaltmaya ya da faaliyetlerine devam etmeye ve bunun için para ödemeye karar verecektir. Bu şekilde, genel çevresel amaç olan maliyetlerin halka esnek ve düşük maliyetli bir şekilde yansıtılması başarılmış olacaktır (World Bank, 2020a).

Dünya üzerinde 40'tan fazla ülke¹, ya fosil yakıtlar üzerine vergi koyarak ya da emisyon ticareti yoluyla karbon emisyonu üzerinde bir fiyatlandırmayı kabul etmiştir. Birleşik Krallık'ta, 2013 yılında karbon vergisi uygulamaya konulduktan sonra kömür kullanımında bir düşüş yaşanmıştır (The New York Times, 2019). Benzer şekilde, Kuzeydoğu ABD'de, dokuz eyalet enerji sektöründen kaynaklanan emisyonlar için bir sınır oluşturmuş ve şirketlerin ticarete konu olabilen kirlilik izni almasını zorunlu kılmıştır (The New York Times, 2019).

Hâlihazırda kullanılan iki ana karbon fiyatlandırması yöntemi bulunmaktadır. Bunlar; emisyon ticareti sistemi (ETS) ve karbon vergileridir (World Bank, 2020b). Bazen emisyon üst sınırı ve ticareti olarak da adlandırılan ETS, toplam sera gazı emisyon seviyesini kapsar ve düşük emisyonlu endüstrilerin ekstra tahsisatlarını daha büyük yayıcılara satmalarını sağlar. ETS tahsisatlarına arz ve talep yaratılarak, sera gazı emisyonları için bir piyasa fiyatı belirlenir. Emisyon üst sınırı, yayıcıların önceden tahsis edilen kendi karbon bütçeleri içinde kalmaları için gerekli emisyon azaltımlarını yapmalarına yardımcı olur (World Bank, 2020b). Karbon vergisi² ise sera gazı emisyonları veya daha yaygın olarak karbon içerikli fosil yakıtları üzerine konan bir vergi oranı yoluyla doğrudan karbon fiyatını belirler. Karbon vergisinin ETS'den farkı emisyon miktarı azalışının değil karbon fiyatının önceden belirlenmesidir (World Bank, 2020b).

Tablo 1: Karbon Fiyatlama Sistemine Sahip Ülkeler

Ülkeler	Karbon Vergisi	ETS	Uygulama Yılı
Finlandiya	X		1990
Polonya	X		1990
İsveç	X		1991
Norveç	X		1991
Danimarka	X		1992
Letonya	X		1995
Slovenya	X		1996
Estonya	X		2000
Avrupa Birliği		X	2005
İsviçre	X	X	2008
Yeni Zelanda		X	2008

¹Bu ülkeler arasında Kanada, Birleşik Krallık, ABD (9 kuzey eyaleti), Çin, Avustralya ve AB üyesi ülkeler bulunmaktadır.

²Karbon vergisi bir başka çalışma konusu olarak ele alınacağından bu çalışmada daha detaylı olarak incelenmeyecektir.

İzlanda	X		2010
İrlanda	X		2010
KYOTO		X	2011
Japonya	X		2012
Kazakistan		X	2013
Fransa	X		2014
Meksika	X		2014
Güney Kore		X	2015
Portekiz	X		2015
Güney Afrika	X		2017
Çin		X	2017
Şili	X		2017

Kaynak: (CTC, 2020)

Tablo 1'de bu iki sistemi kullanan ülkeler gösterilmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere bazı ülkeler karbon vergisi uygularken bazı ülkeler ise ETS'yi tercih etmektedir. AB, Birlik düzeyinde kendi ETS sistemini uygularken ye ülkeler münferiden karbon vergisi uygulayabilmektedir. Hangi aracın kullanılacağı, ülkelerin milli ve ekonomik durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Bu iki aracın dışında karbon fiyatlandırmasına yönelik yakıt vergileri, fosil yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması gibi daha dolaylı ve daha kesin yöntemler de mevcuttur.

Diğer yandan, sera gazı emisyonu, emisyon indirimi yolu ile de fiyatlandırılabilir. Buna göre özel şirketler ya da ülkeler kendi emisyonlarını telafi etmek için veya sonuç odaklı finansman yoluyla azaltma faaliyetlerini desteklemek için emisyon indirimleri satın alabilir (CTC, 2020).

Hem karbon vergisi hem de emisyon ticareti sistemi piyasa temelli araçlardır ve başarıları tamamıyla piyasa sisteminin etkin bir şekilde işleyişine bağlıdır. Piyasa sisteminin bu etkinliği bazı gereksinimlere ve uygulamalara bağlıdır (Ekins ve Barker, 2001, ss. 325-376). İlk olarak, yasal ve kurumsal yapı, sözleşmelerin yasal olarak kabul edilirdliğini, açıklığını, taraflarca ulaşılabilirliğini ve serbest katılımı sağlamalıdır. İkinci olarak, karbon vergisinin karbon-yoğun üretim fiyatlarını artırması için fiyatlar bir dereceye kadar maliyetlere yansıtılmalıdır. Son olarak ise alıcılar ve satıcılar maliyetler ile muhtemel alternatifler hakkında yeterince bilgilendirilmelidir (Ekins ve Barker, 2001, ss. 325-376)

2.1. Karbon Vergisi

Enerji fiyatları şu anda sera gazı emisyon maliyetlerini yansıtmamaktadır. Fosil yakıtlardan faydalananlar genellikle bu yakıtların yakılmasından açığa çıkan emisyonun neden olduğu çevresel zarar için bir ödeme yapmazlar. Bunun yerine, açığa çıkan kirliliğin maliyeti gelecek nesiller de dâhil olmak üzere, yeryüzündeki insanlara yansıtılmaktadır.

Bu nedenle, karbon vergisinin uygulanması enerji tüketiminin maliyetini yükselterek sosyal maliyetine yansıtacak ve bu şekilde negatif dışsallığın düzeltilmesine yardımcı olacaktır (Yıldız, 2017, ss. 367-384).

Karbon vergisi fosil yakıtların ve bu yakıtların yakıldığı süreç sonunda ortaya çıkan mal veya hizmetlerin fiyatını artıracaktır (Yıldız, 2017, ss. 367-384). Örneğin elektrik üretiminde kullanılan fosil yakıttan alınacak bir karbon vergisi, çıktı konumundaki kilovat saatlik elektriğin ortalama fiyatını belli oranda artıracaktır. Daha yüksek enerji fiyatları, sanayi ve hane halkları için maliyetleri yükselterek daha düşük kâr, ücret ve tüketim ile sonuçlanacaktır (Ekins ve Barker, 2001, ss. 325-376). Bununla birlikte, karbon tüketiminin azalması iklim değişikliği ve hava kirliliği nedeniyle katlanılan maliyetlerde bir azalma sağlayacaktır (Hayrullahoğlu, 2012, ss. 1-11).

Karbon vergisinin etkisi, enerji fiyatında meydana getirdiği değişiklikler ile bölgesel enerji üretimi ve tüketim kalıplarına bağlı olarak, ekonomik gruplar arasında farklılık gösterecektir. Açıkçası bu etki, karbon-yoğun endüstrilerde faaliyet gösteren yatırımcıların ve işçilerin yanı sıra ağırlıklı olarak kömür gibi karbon-yoğun yakıtlara bağımlı bölgelerin üzerinde daha fazla hissedilecektir.

Karbon vergilerinin amacı, genellikle sera gazı emisyonunu kısıtlayarak ve azaltarak küresel ısınmayı yavaşlatmaktır. Emisyonun belirsiz bir artış eğiliminde olduğu varsayımı altında, uygulanacak herhangi bir vergi, uzun dönemde emisyonun sabitlenmesine ya da azaltılmasına katkı sağlayacaktır (Ekins ve Barker, 2001, ss. 325-376). Bu açıdan bakıldığında, karbon vergisi emisyon ticareti sistemine göre daha iyi bir vergilendirme imkânı sağlamaktadır. Buna göre (Ekins ve Barker, 2001, ss. 325-376);

- Karbon vergileri, CO₂ emisyonlarının özel maliyetini küresel ısınmanın sosyal maliyeti ile uyumlaştırmada daha etkilidir.
- Gelirin artmasıyla çoğalan enerji talebi ile doğru orantılı olarak bu vergilerden elde edilen gelirler de artma eğilimi gösterecektir. Bunda, mevcut şartlarda fosil yakıtların yenilenebilir yakıt türleri ile ikame edilmesinin zorluğu önemli rol oynamaktadır.
- Karbon vergilerini mevcut özel tüketim vergileri aracılığı ile uygulamak daha kolay ve az maliyetlidir.
- Karbon vergilerinin enerji tasarrufuna ve temiz teknolojiye yönelik yenilik ve yatırımlara ve dolayısıyla ekonomik büyümeye katkısı daha fazladır.

Çalışmanın konusu itibarıyla, karbon vergisi sadece ana hatlarıyla anlatılmakla birlikte bu verginin ister yerel ister bölgesel isterse ülke çapında uygulansın fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan kirliliğin azaltılmasında etkin bir araç olduğu aşikârdır.

2.2. ETS

Emisyon Ticaret Sistemi (ETS), başta CO₂ olmak üzere küresel ısınmaya sebep olan sera gazı emisyonunun azaltılmasını amaçlayan bir mekanizmadır. Sistemin işleyişi ticareti yapılabilen karbon tahsisatları (izinleri, sertifikaları) üretilerek bu tahsisatların bunun için oluşturulmuş bir ticaret platformunda alınıp satılması ve bu yolla kirleticilerin emisyonlarını

azaltmaları yönünde bir teŖvik sağlanmasına dayanmaktadır. ETS bütün sera gazlarını kapsayabileceği gibi sadece CO2 gibi bir kısmını da kapsayabilir (OECD, 2020).

Sera gazı emisyonuna yönelik ETS, kirletici maddelerin ticarete konu edilerek kullanımının azaltılması yönündeki ilk uygulama değildir. ABD'de Temiz Hava Yasasında (Clean Air Act) 1990 yılında yapılan kapsamlı değişikliklerle SO2 ve NOx gibi kirletici maddelerin azaltılması amacıyla emisyon ticareti gibi piyasa tabanlı mekanizmalar ve diğer yenilikçi uygulamalar yürürlüğe sokulmuŖtur (EPA, 2020). Bu mekanizmalar kirletici maddelerin emisyonlarına sınır getirilmesi, katılımcılara emisyon izni yani tahsisat verilmesi ve tahsisatların alınıp satılabilmesine müsaade edilmesi, sıkı kontrol, her bir dönem sonunda katılımcıların emisyonları kadar tahsisat bulundurmak zorunda olması, yeteri kadar tahsisat bulundurmayan katılımcılara evre Koruma Ajansı tarafından otomatik olarak ceza kesilmesi gibi unsurları barındırmakta olup (EPA, 2020a) bu unsurlar daha sonra uygulamaya konulan diğer emisyon ticareti sistemlerinde de görülmektedir.

Benzer bir sistem, su kirliliğini önlemek için Avustralya'da 1990'larda uygulanmaya başlanmıştı. New South Wales'da bulunan Hunter River'da kömür madenleri ve elektrik santrallerinin nehre tuzlu su boşaltımları sebebiyle oluşan tuzlanmayı önlemek için 1970'lerin başında 11 kömür madenine ve 2 elektrik santraline sabit bir üst sınırdan tuzlu su tahliyesi için izin verilmişti. Mevcut bu sistem üzerinden ticareti yapılabilir tahsisat sistemi kurmak amacıyla 1995'te 7 yıllık bir proje geliştirilmiş ve her bir katılımcıya belirli oranda atık su tahliye kotası tanınmıştır (James, 1997, ss. 39-40). Düzenleyici rejimlere kıyasla böyle bir ekonomik aracın kullanım maliyetini hesaplamak g olsa da prensipte idarenin idare ve kontrol düzenlemeleri maliyetlerini azaltacağı öngörülmüştür (James, 1997, ss. 39-40)

ETS, karbon tahsisatının belirli bir piyasada alınıp satılabildiği piyasa temelli bir sistem olup (ICAP, 2015) lke veya sektör çapında karbon emisyon üst sınırı veya işletmeler açısından emisyon tabanlı merkezi bir otorite tarafından belirlenir. Böylelikle toplam emisyonun üst sınırının aşılmaması garantilenmiş olur. Bu emisyon sınırına göre firmalara karbon tahsisatları ücretsiz olarak veya açık arttırma ile dağıtılır. Tahsisatın toplam miktarı ise önceden belirlenmiş üst sınırı geçemez.

Genellikle karbon tahsisatının miktarı zamanla azaltılır. Böylelikle işletmelere emisyonlarını daha etkin bir Ŗekilde azaltmaları ve aynı zamanda maliyetlerini düşürmeleri için bir teŖvik sağlanmış olur (EDF.org, 2019). Dolayısıyla ETS, karbon ticaretinin çevresel hedeflerini tutturmak için bu gerekli bir yoldur (IETA.org, 2015). Teorik olarak, tahsisat miktarının azaltılması kıtlık oluşturacağı için tahsisatın piyasa değeri de korunmuş olacaktır (Reyes ve Gilbertson, 2009, s. 10).

ETS iki önemli bileşen üzerinde yükselir: Birincisi emisyonlara sınır getirilmesi iken ikincisi ise kirleticilere belli bir miktarda karbon emisyonu gerçekleştirmelerine izin veren ticareti yapılabilir tahsisatlardır. Emisyonlar zerine getirilen sınır, çevresel hedeflere ulaşılmasını sağlarken emisyonda bulunan firmaların yükümlülüklerine uymak için kendi rotalarını çizmelerine izin verir (EPA, 2020b).

ETS'de tahsisatlar ya ücretsiz ya ihale yoluyla ya da bu ikisinin karmasıyla dağıtılabilir. Ücretsiz tahsisat genellikle sistemin kuruluş safhasında tercih edilmektedir. Bunun

altında, sistemin yeni olması sebebiyle katılımcıların tecrübesiz olması, ülkelerin sisteme dâhil işletmelerini rekabetçilik kaybına karşı korumak istemeleri gibi sebepler yatmaktadır. İlerleyen safhalarda; tahsisatın bir kısmı ihale yoluyla satılırken kalan kısmı yine ücretsiz dağıtılmakta ya da tahsisatlar tamamen ihale usulüne tabi olmaktadır.

AB, ETS, Western Climate Initiative, the Regional Greenhouse Gas Initiative ve İsviçre ihale usulünü düzenli olarak uygularken Güney Kore bazı alt sektörler için küçük miktarlarda tahsisatın ihalesine 2019 yılının başında başlamıştır (Santikarn ve diğeri, 2019, ss. 6-7). Yeni Zelanda ise 2020'de ihale mekanizması kurmaya karar vermiştir (Santikarn ve diğeri, 2019, ss. 6-7) .

Ülkeler, tahsisatların satılması sonucu elde edilen gelirleri, genellikle iklim değişikliği ve enerji tasarrufu gibi hedefler için harcamaktadır; ancak bu gelirleri doğrudan bütçeye gelir olarak kaydeden İsviçre gibi ülkeler de bulunmaktadır (Santikarn ve diğeri, 2019, ss. 6-19).

2.2.1. ETS Türleri

ETS, en üst Emisyon Üst Sınırı ve Ticareti (cap-and-trade system-CTS) ve Taban ve Kredi Sistemi (baseline and credit scheme-BCS) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Emisyon Üst Sınırı ve Ticareti (CTS) genel bir emisyon üst sınırının belirlendiği ve sisteme dahil olan işletmelere bu üst sınır çerçevesinde sera gazı emisyon hakkı tanınan bir mekanizmadır. Genellikle ETS denilince bu mekanizma anlaşılmaktadır; ancak bu aslında ETS'nin bir alt türüdür. İşletmeler dönem başında yetkili otorite tarafından kendilerine verilen tahsisatın dönem sonunda emisyonlarına denk gelen kadar kısmını söz konusu otoriteye teslim etmek zorundadır. Emisyonlarını azaltmayı başaran bir işletme, elinde kalan tahsisatları bunu başaramayan işletmelere satarak gelir elde edebilir. Tahsisat fiyatları genel olarak emisyon üst sınırına ve emisyon azaltım önlemlerinin maliyetlerine bağlıdır.

Emisyon tahsisatları işletmelere ücretsiz olarak dağıtılabileceği gibi ihale yoluyla da satılabilmektedir. CTS'de tahsisatların kıt olması piyasada bir karbon fiyatının oluşmasını sağlar (Reichle, 2020, ss. 253-287). Azaltım maliyetleri tahsisatların fiyatından düşük olduğu takdirde bu durum işletmeleri emisyonlarını azaltma yönünde teşvik edecektir. Maliyetlerine karbon fiyatları da katılan ürünlerin kendi fiyatıda yükseleceğinden tüketiciler daha az ödemek için daha düşük karbon emisyonu içeren ürünleri satın almak isteyecek ve ekonomi genelinde karbon düzeyi azalacaktır (Reichle, 2020, ss. 253-287).

Belirlenmiş olan bu karbon üst sınırı eşit miktarlarda tahsisatlara ayrılır. Bu genellikle ton başına CO₂ üzerine bir tahsisat olacak şekilde ayarlanır. Firmalar emisyonları için bu tahsisatları elinde tutarken aldıkları her bir ton CO₂ için bir tahsisat teslim eder (Schmalensee ve Stavins, 2019). Kendisine tanınan limitin üstüne çıkmak isteyen firma, daha az izine ihtiyacı olan firmalardan, arz ve talebe göre belirlenen fiyat üzerinden, tahsisat satın alabilir (Schmalensee ve Stavins, 2019).

Taban ve kredi sistemi (BCS), işletmelerin, kendileri için önceden belirlenmiş bir tabanın altına düşürdüğü emisyon yoğunluğu için, tahsisat aldıkları bir sistemdir (Buckley ve diğeri, 2004, s. 2). Belirlenen sınırın üstünde bir emisyon yoğunluğuna sahip olan, yani

emisyon yoğunluklarını azaltamayan işletmeler, tahsisat satın almak zorundadır. Ülkenin toplam emisyonları bakımından herhangi bir üst sınır yoktur. İşletmelerin emisyon tabanı; geçmiş emisyonları göz önüne alınarak belirlenebileceği gibi her bir işletme için oluşturulmuş performans standartlarına göre de saptanabilir (Buckley ve diğerleri, 2004, s. 2). Emisyon azaltımı yaparak tahsisat elde etme kabiliyeti ve tahsisat satın almaktan kaçınma baskısı işletmeleri daha düşük emisyon yoğunluklu üretim süreçleri bulmaları yönünde teşvik edicidir (Brohé vd., 2012, ss. 53-54).

CTS'de bütün tahsisatlar başlangıçta dağıılmakta ve tamamı ticarete tabi olabilmektedir. Halbuki BCS'de belirli bir referans veya hedefe göre yapılan emisyon azaltımları sonucu tahsisatlar elde edilebilmekte ve bunlar ticarete konu olabilmektedir.

2.2.2. ETS Uygulama Örnekleri

ETS sistemi hâlihazırda Avrupa'da yaygın olarak uygulanan bir sistemdir. Bugün için bu sistemi uygulayan 42 ülkenin 32'si AB ETS sistemi üyesidir. İlk aşamada, Birlik düzeyinde emisyon tahsisatını "idari yetki" olarak tanımlama girişimi AB Komisyonu içinde sorunlara neden olunca tanımlama yetkisi üye ülkelerin uhdesine bırakılmıştır. Bu durum, emisyon tahsisatlarının üye ülkelere göre değişen bir yasal tanıma sahip olmasına yol açmıştır.

Tablo 2: Ülkelere Göre Emisyon Tahsisatlarının Yasal Tanımlamaları

Ülke	Emisyon Tahsisatı ile İlgili Yasal Tanımlama	Olumlu/ Olumsuz Tanımlama	Sınıflandırma	Mülkiyet Hakkı Türü
Avrupa Bölgesi				
Almanya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Slovakya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Emtia
B.Krallık	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Geri ödenebilir, kaydileştirilmiş alet
İspanya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Farklılaşmamış mal
Slovenya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Geri ödenebilir, kaydileştirilmiş alet
Danimarka	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Ticari varlık
Norveç	Yok			Vergi idaresi: Maddi olmayan hak, KDV kanunu: hizmet ve diğer: finansal araç
İsveç	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Letonya	Var	Negatif		Mülkiyet hakkının bir parçası olarak kabul edilebilmekle birlikte finansal araç değildir.

Macaristan	Var	Pozitif	Diğer	Geri ödenebilir, kaydıleştirilmiş alet (devlet mülkiyeti)
Finlandiya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Spot piyasalarına emtia, Forward piyasasında finansal araç
Polonya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Müzakere edilebilir mülkiyet hakkı
Hırvatistan	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Güney Kıbrıs	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	
Litvanya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	
Fransa	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Tahsisatlar menkul mal niteliğinde
İtalya	Yok			Tartışma halinde
Portekiz	Var	Pozitif	Diğer	Hizmet
Bulgaristan	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Hükümet hibesi, serbest tahsisat
Romanya	Var	Negatif		Ne mal ne de finansal araç olarak değerlendiriliyor
Hollanda	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Öz sermaye
Avusturya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Yunanistan	Yok			
Belçika	Yok			
Estonya	Yok			
Lüksemburg	Yok			
Lihtenştayn	Yok			
İrlanda	Yok			
Çekya	Yok			
Estonya	Yok			
İzlanda	Yok			
Diğer Ülkeler/Bölgeler				
Kanada / Ontario	Var	Pozitif	Uyum aracı	
Kanada/Quebec	Var	Pozitif	Uyum aracı	
ABD/ Kaliforniya	Var	Pozitif	Uyum aracı	
ABD / RGGI	Var	Negatif		
Avustralya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	

Yeni Zelanda	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Japonya	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	
Güney Kore	Yok			
İsviçre	Var	Pozitif	Mülkiyet Hakkı	Finansal Araç
Kazakistan	Yok			

Kaynak: Chuwen ve diğerleri, 2018, s. 18.

Tablo 2’de ETS sistemine sahip ülkelerin, emisyon tahsisatlarını farklı şekillerde tanımladıkları görülmektedir. Genel olarak, bu ülkeler emisyon tahsisatlarını mülkiyet hakkı, sınırlı mülkiyet hakkı, uyum aracı ve içeriğine bağlı olmak üzere dört farklı şekilde kategorize etmişlerdir. Ayrıca, bu sınıflandırmada emisyonların neden olduğu dışsallıkların negatif mi yoksa pozitif mi olduğu da önemlidir. Tablo 2’de görüldüğü üzere 25 ülke kendi emisyon düzenlemelerinde pozitif tanıma yer verirken, 3 ülke ise negatif tanıma yer vermiştir (Chuwen ve diğerleri, 2018, s. 18).

2.2.2.1. Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi (AB ETS)

AB ETS, Avrupa’nın iklim değişikliği ile mücadelede ve sera gazı emisyonlarını azaltmada kullandığı birincil araçtır ve bir CTS olarak tasarlanmıştır (Carbon Market Watch, 2016). Kapsamına karbondioksit emisyonları, bütün nitrik, adipik, glioksilik asit ve glioksal üretiminden kaynaklanan azot oksit emisyonları ve alüminyum üretiminden gelen perflorokarbon (PFC) emisyonları girmektedir (Carbon Market Watch, 2016).

Birliğin 27 üyesi ile birlikte Norveç, Lihtenştayn ve İzlanda “kirleten öder” ilkesine dayanan ETS sistemine dahildir. Sisteme dahil olan tesislere Avrupa Birliği tahsisatları (EUA) ücretsiz olarak veya ihale yoluyla verilir ve tesisler yaptıkları her ton CO₂ başına bir EUA’yı teslim etmek zorundadır (Carbon Market Watch, 2016).

2017 yılında yayımlanan Avrupa Komisyonu raporuna göre Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, İzlanda ve Litvanya haricindeki üye ülkelerde tahsisatların ikincil piyasalarda gördüğü işlemler KDV’ye tabi olmakla birlikte, yalnızca üç üye ülke tahsisat ihracına KDV uygulamaktadır (European Commission, 2017). Aynı raporda bu ülkelerin çoğunda tahsisatların yurt içi alım satımlarında reverse-charge mekanizmasının yürürlükte olduğu ile tahsisatların alım satımından elde edilen gelirlerin kurumlar vergisi yönünden vergilendirilmesinin 15 üye ülkede uygulandığı belirtilmektedir (European Commission, 2017).

3 Ocak 2018’den itibaren emisyon tahsisatları finansal araç olarak tanımlanmış, bunun sonucunda tahsisatların spot işlemleri de finansal piyasa kurallarına tamamen tabi olmuştur (Emission-EUETS.Com, 2020). Bundan önce, Finansal Enstrüman Piyasaları (MiFID I) hakkında 2004/39/EC sayılı Avrupa Parlamentosu Direktifi emisyon tahsisatlarını finansal araç kapsamına almamıştı (Emission-EUETS.Com, 2020).

2005 yılından bu yana uygulanan AB Emisyon Ticaret Sistemi (AB ETS), bölgesel olması ve çok ülkeli emisyon üst sınırı ve ticareti (cap and trade) sistemi olması yanında aynı

zamanda dünyanın en büyük karbon piyasasıdır. AB ETS'sinde tahsisatların çoğu şu anda ücretsiz olarak tahsis edilmekle birlikte, üye ülkelerin ilk ticaret döneminde (2005-2007) tahsisatların %5'ine kadar ve devam eden ikinci ticaret döneminde (2008-2012) %10'una kadar olan kısmını açık artırmaya çıkarma hakkı bulunmaktadır (European Commission, 2010, s. 32). 2013 yılı itibariyle açık artırma usulü, AB'de emisyon tahsisatlarını dağıtmada baskın yöntem haline gelmiştir. CO2 maliyetini tüketici fiyatlarına yansıtma kapasitesi nedeniyle elektrik santralleri başlangıçtan itibaren tam açık artırmaya tabi olurken, endüstriyel tesisler için açık artırma 2027 yılına kadar kademeli olarak devreye girecektir (European Commission, 2010, s. 32).

AB ETS'de tahsisatların dağıtımında esas yöntem ihale usulü olsa da ücretsiz tahsisat hâlihazırda devam etmektedir. Ancak, Avrupa Komisyonu sistemin 3. fazı olan 2013-2020 arası dönemde ihale ile tahsisatın payının toplam içerisinde %57 olacağını tahmin etmektedir (European Commission, 2020). 2013 yılından bu yana elektrik sektörüne ücretsiz tahsilat verilmemektedir. 2013 ile 2015 yılları arasında AB üyesi ülkeler yaklaşık 2 milyar tahsisatı ihale yoluyla satmış ve 11,7 milyon avro tutarında gelir elde etmiştir. Bu tutar içinde en yüksek pay Almanya'ya giderken onu İngiltere, İspanya ve İtalya izlemiştir (Velten ve diğerleri, 2016, s. 3).

ETS tahsisatlarının satışından elde edilen toplam gelir; 2012-2017 arası için 21 milyar Avroyu aşarken bu miktar 2018'de 14 milyar Avro ve 2019'da 14,6 milyar Avronun üzerine çıkmıştır (European Commission, 2020). 2013-2015 arasında AB üyesi ülkeler ihale gelirlerinin %85'ini iklim hedefleri için harcarken (Velten ve diğerleri, 2016, s:3) 2017'de bu hedeflere yönelik yapılan harcama veya harcama planlaması %80'den fazla olmuştur (European Commission, 2018). Çoğu üye ülke ihaleden elde edilen gelirleri ülke içi iklim faaliyetlerine harcarken Danimarka, İrlanda, Lüksemburg ve İtalya söz konusu gelirlerin %50'sini ülke için iklim faaliyetleri, %50'sini de uluslararası iklim faaliyetleri için harcamıştır (Velten ve diğerleri, 2016, s. 4).

ETS Direktifi, Üye ülkelerin açık artırma gelirlerinin en az %50'sini veya finansal olarak eşdeğerini iklim ve enerji ile ilgili amaçlar için kullanmasını öngörmektedir. AB Komisyonunun son verilerine göre 2013-2018 arasında elde edilen ETS gelirlerinin yaklaşık %80'i iklim ve enerji ile ilgili amaçlarla kullanılmıştır (European Commission, 2020).

2.2.2.2. Quebec Emisyon Üst Sınırı ve Ticareti

Quebec Emisyon Ticareti Sistemi 2012'de yürürlüğe konulmasına rağmen 1 Ocak 2013'te resmen faaliyete başlamış ve 1 yıl sonra da Kaliforniya emisyon ticareti sistemine bağlanmıştır. Yılda 25.000 metrik ton veya daha fazla CO2 eşdeğeri emisyonda bulunan işletmeler sisteme dâhildir. Sistem elektrik üretimi, binalar, ulaştırma ve sanayi sektörlerinde fosil yakıt kullanımını ve endüstriyel prosesleri içermektedir (ICAP, 2020a).

Sistemde üç tür emisyon tahsisatı bulunmaktadır (Quebec, 2020):

1. Ücretsiz dağıtılan, ihaleyle veya hükümetle karşılıklı anlaşmayla satılan emisyon birimleri,

2. Sisteme dahil olmayan sektörlerde yapılan emisyon azaltımlarından elde edilen offset kredileri,

3. Önceden yapılan azaltımlar için verilen krediler.

Quebec'te emisyon tahsisatlarının ticareti mal ve hizmetler vergisi (GST), harmonize satış vergisi (HST) ve Quebec satış vergisine (QST) tabidir. GST, satış fiyatının üzerinden %5 oranında hesaplanan bir vergidir. QST ise satış fiyatı üzerinden -GST hariç- %9,975 oranında hesaplanır. Ancak HST, bu iki verginin yerini almaya başlamıştır (Revenu Quebec, 2020). Sistemin başlangıcında tahsisatları satanlar vergiyi idareye derken 27 Haziran 2018 tarihinden itibaren alıcılar GST ve QST'yi hesaplayıp beyan edip ödemek zorundadır (Revenu Quebec, 2020).

2.2.2.3. Yeni Zelanda Emisyon Ticareti Sistemi

Yeni Zelanda ETS uygulamasına 2008 yılında başlatılmıştır. Esasen bütün ekonomiyi kapsayacak şekilde tasarlanan sistem oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Örneğin ormancılık sektörü ağaç kesimi sebebiyle hem emisyon kaynağı hem de ağaç dikimi faaliyetleri sebebiyle tahsisat kaynağıdır. Ormancılık, sabit enerji tesisleri (elektrik santralleri, endüstriyel ısıtma, vb.), endüstriyel süreçler, sıvı fosil yakıtlar ve atık kapsama giren sektörlerdir (Ministry for the Environment, 2020). Tarım sektörü yıllık raporlama haricinde herhangi bir yükümlülüğe sahip değildir. 2025 yılından itibaren ise hayvancılık ve gübre üretimi üzerine karbon fiyatlandırması uygulanacaktır. Bunun için tarım sektörü ile Yeni Zelanda Hkmeti arasında gayri resmi bir anlaşma yapılmış olup halen seçenekler görüşülmektedir (ICAP, 2019a).

2008 yılından 2015'in ortasına kadar, Yeni Zelanda ETS uygulaması ülke çapında bir emisyon sınırı olmadan ve uluslararası Kyoto Protokolü karbon piyasalarına tam bağlı olarak işlemiştir (Leining ve Kerr, 2016). 2015 yılında bu bağlantı kaldırılmış ve tamamen ülkeye özgü bir ETS halini almıştır. Gelecekte lke çapında bir emisyon gazı sınırı belirlenmesi beklenmektedir (ICAP, 2020b). Yeni Zelanda vergi kanunlarına göre her bir emisyon tahsisatı, istisnai finansal düzenlemeler olarak muamele görmektedir. 1989 sonrası orman alanları ile ilgili tahsisatlar; hükümet tarafından işletmeye verildiğinde vergilendirilebilir gelir doğmaz, ancak bu tahsisatlar satıldığında vergi yükümlülüğü doğar. 1990 öncesi orman alanları ile ilgili tahsisatların hükümet tarafından işletmelere tesliminde, bu tahsisatların işletmeler tarafında satışında vergi doğmaz. Ancak bu işletmeler tahsisat satın alıp daha sonra bunları satarsa doğacak her kazanç vergilendirilebilir ve her zarar da indirim konusu olabilir (Tax Information Bulletin, 2008, s. 9). Tahsisatlarla ilgili işlemler mal ve hizmetler vergisi (GST) bakımından sıfır orana tabidir. Bunlar, Yeni Zelanda siciline kayıtlı tahsisatlar için geçerli olup gönüllü ya da gayri resmi emisyon tahsisatları gelir vergisi ve GST kuralları kapsamında değerlendirilmektedir (Tax Information Bulletin, 2008, s. 9).

Yeni Zelanda Hkmeti, Emisyon Ticareti Sisteminin "gelir-nötr" olması gerektiğini ifade etmekle birlikte bu konuda yasal bir düzenleme yapılmamıştır (ICMM, 2013, s. 12). Tahsisatlar endüstri, balıkçılık ve ormancılık sektörlerine ücretsiz verilmektedir. Enerji santralleri, katı atık depolama, akaryakıt tedarikçileri ve havalandırma, yangın söndürücüler, köpük

üretimi ve tıbbi aerosoller gibi ürünlerden kaynaklanan sera gazlarını salanlar ücretsiz tahsisatın kapsamı dışındadır (EDF, 2015, ss. 1-15). Ücretsiz tahsisatın 2021-2030 arasında yıllık %1, 2031-2040 arasında yıllık %2 ve 2041-2050 arasında ise yıllık %3 oranında azaltılması önerilmiştir (CooneyLeesMorgan, 2020). Tahsisatların ihale yoluyla dağıtılmasının 2021'de başlaması beklenmektedir (Ministry for the Environment, 2020); böylelikle hükümet ekonomiye geri döndürmek üzere önemli bir gelire kavuşacaktır (Ministry for the Environment, 2020). Bu gelirin 2021-2030 yılları arasında 130 ila 830 milyon Yeni Zelanda Doları arasında olabileceği tahmin edilmektedir (Leining ve Kerr, 2019).

2.2.2.4. Kaliforniya ETS Sistemi ve Regional Greenhouse Gas Initiative

2012'de başlatılan ve yükümlülük dönemi Ocak 2013'te başlayan Kaliforniya ETS, eyalet emisyonlarının %80'ini kapsamaktadır (ICAP, 2020c) Sistemin temel amacı, eyaletin sera gazı emisyonlarını 2020 yılına kadar 1990 seviyelerine çekmek ve 2030 itibarıyla 1990 seviyesinin %40, 2050 itibarıyla de %80 altına indirmektir (C2ES, 2020).¹ Sistemde ihale ile satılan tahsisatlardan doğan gelir, Greenhouse Gas Reductions Fund isimli fona aktarılmaktadır. Bu fonda toplanan gelirler, emisyon azaltım projelerini ve dezavantajlı toplulukları desteklemek için kullanılmakta olup (PMR, 2019, s. 49) bu projeler ulaştırma ve sürdürülebilir topluluklar, temiz enerji ve enerji etkinliği, doğal kaynaklar ve atık saptırma olarak sınıflandırılabilir (ICAP, 2020c). Zira Kaliforniya'nın kendi eyalet mevzuatına göre ETS ihale gelirlerinin en az %25'i dezavantajlı topluluklara yönelik projelere harcanmak zorundadır (CLPC, 2016).

ABD'de sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik ilk piyasa tabanlı zorunlu program olan Regional Greenhouse Gas Initiative (RGGI) Connecticut, Delaware, Maine, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, Rhode Island ve Vermont eyaletlerinin iş birliği ile oluşturulmuştur. Sistem sadece elektrik üretiminden kaynaklanan emisyonları kapsamaktadır (RGGI, 2019).

RGGI'da eyaletler CO₂ tahsisatlarının %90'ını ihale ile dağıtmakta olup (RGGI, 2017) 2009-2017 arasında sisteme üye eyaletler tahsisat ihalelerinden hemen hemen 2,8 milyar \$ gelir elde etmiştir (Hibbard ve diğerleri, 2018, ss. 1-52). Elde edilen bu gelirin nasıl harcanacağı eyaletlerin yetkisindedir; ancak bu harcamaları dört alanda sınıflandırmak mümkündür:

(1) Enerji verimliliği,

(2) Temiz ve yenilenebilir enerji,

(3) Azaltım ve

(4) Doğrudan fatura yardımları (örneğin elektrik faturasında indirim yapılması) (ICAP, 2019).

Enerji verimliliği için yapılan harcamalar 2017 yılı RGGI yatırımları içinde %51'lik bir pay alırken temiz ve yenilenebilir enerji %14, sera gazı azaltımı %14 ve doğrudan fatura yatırımları %16'lık bir kısmı oluşturmuştur (RGGI, 2019).

¹ Ayrıca 2045 yılına kadar elektrik üretiminde sıfır karbon ve ekonomi çapında karbon-nötr olmak gibi hedefler de vardır.

2.2.3. ETS ile ilgili sorunlar

ETS bir nevi kirleten öder prensibinin uygulandığı bir sistem olduğundan kendisine tanınan limitin üzerine çıkan bir işletmenin, sebep olduğu kirlilik için ceza ödemesi gerekir. Ancak ETS’de durum böyle değildir; “kurala uy ya da bedelini öde” prensibi gereği işletmeler ya kendilerine sağlanan tahsisatı aşmamaya çalışacak ya da aştıkları miktar kadar başka bir işletmeden tahsisat satın alacaktır (Raux, 2010, s. IX).

ETS kusursuz bir sistem değildir ve dolayısıyla ETS’ye yönelik bir takım eleştiriler söz konusudur. Örneğin ETS’nin işletmeleri düşük karbonlu yatırımlara teşvik etmemesi bu eleştirilerden biridir. Bunda genellikle, tahsisatların işletmelere fazla sayıda ve ücretsiz verilmesi rol oynamaktadır. Böylelikle, işletmelerin elinde emisyonlarını fazlasıyla karşılayacak tahsisat bulunmakta ve ETS’nin düşük karbonlu teknolojilerin geliştirilmesi için güdüleyici etkisi ortadan kalkmaktadır (Carbon Market Watch, 2016). Aynı zamanda işletmeler bol ve ücretsiz aldıkları tahsisatları karbon piyasalarında satarak ve herhangi bir ücret ödemedikleri tahsisatlar için tüketicilere maliyet yansıtarak beklenmedik kazançlar da elde etmektedir. Örneğin enerji yoğun şirketler Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi’nin (AB ETS) 2008-2012 döneminde 24 milyar Avrodan fazla kazanç elde etmiştir (Carbon Market Watch, 2016). Tahsisatların ücretsiz dağıtılmasının bir diğer olumsuz yanı da kamu bütçesinin belli bir gelirden mahrum kalmasıdır.

ETS ile ilgili bir diğer eleştiri, fiyatlarına aşırı dalgalanmasıdır. Bu dalgalanma tahsisatların fazlalığı veya tahsisatlara yönelik talep yetersizliğinden kaynaklanabilmektedir. Tahsisat fazlalığı sorunu AB ETS’sinin ilk iki fazında büyük bir soruna yol açmış ve AB Komisyonu bazı tasarım değişikliklerine gitmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında, pilot dönem olan I. fazda (2005-2007) görülen şiddetli fiyat dalgalanmaları, tahsisatların bazı işletmeler için düşük karbonlu teknolojilere yatırım yapma yönündeki teşvik edici niteliğini büyük ölçüde yitirmesine yol açmıştır. 2008-2012 arasındaki II. fazda tahsisat fiyatlarının düşüşündeki en büyük sebep ise 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz sebebiyle talepte yaşanan daralma olmuştur (Carbon Market Watch, 2016).

Sistemin izlenmesine yönelik sorunlar AB ETS’sinin yine I ve II. fazlarında önemli izler bırakmıştır. Üye ülkelerin tahsisat kaydının tutulduğu ulusal sicillerindeki bazı yetersizlikler çeşitli sahtekârlık ve yolsuzluklara sebep olmuştur. Kasım 2008’den Haziran 2009’a kadar gerçekleşen KDV yolsuzluğunda; Fransa’da 1,4 milyar Avro değerindeki tahsisatlar üzerinden 253 milyon Avro tutarında KDV, vergi idaresine ödenmeyip kaçırılmıştır (Redd-monitor, 2016).

Europol’un tahminlerine göre 2008 ve 2009 yıllarında AB ETS’sinin AB çapında maruz kaldığı yolsuzluk faaliyetleri sebebiyle yaklaşık 5 milyar Avro tutarında vergi kaybı meydana gelmiştir. 2008 yılı sonlarından başlayarak pek çok üye ülke piyasalarında tahsisatların ticaretlerinde büyük bir artış yaşanmıştır. Daha fazla vergi kaybına engel olmak için Fransa, İngiltere, Hollanda ve İspanya bazı önlemler almış ve bunun sonucunda tahsisatların ticaret hacmi %90’a varan oranlarda düşmüştür (Europol, 2009).

Sorun KDV yolsuzluğu ile sınırlı kalmamıştır. Örneğin çimento üreticisi Holcim'e ait 1,6 milyon tahsisat Romanya'daki sicilden kaybolurken (Airlie, 2010) Blackstone Global Ventures'da Çek Cumhuriyeti'ndeki sicilden 475.000 tahsisatının yok olduğunu açıklamıştır (NY Times, 2011). Bunun üzerine pek çok AB üyesi ülke karbon ticareti sicillerini geçici olarak kapatmış ve Avrupa Komisyonu'da spot ticareti 26 Ocak 2011'e kadar durdurmuştur (Barker, 2011).

ETS'de yaşanan bu KDV yolsuzlukları üzerine AB, üye ülkelere emisyon ticaretinde "reverse charge" mekanizmasını uygulama imkânı veren bir direktif yayımlamıştır. Bu mekanizma KDV'nin vergi idaresine ödenmesi yükümlülüğünü satıcıdan alarak alıcıya yüklemektedir. Avrupa Konseyi 2018'de benimsediği bir direktifle (Council Directive (EU) 2018/1695) belli mal ve hizmetlere uygulanan bu mekanizmanın uygulanmasını 2018 yılı sonundan 2020 sonuna kadar uzatmıştır.

Diğer yandan, emisyon ticaretinde işletmeler çeşitli şekillerde gelir edebilmektedir. En yaygın tahsisat dağıtım yöntemi olan karbon tahsisatlarının ücretsiz dağıtılması işletmeleri yalnızca potansiyel bir maliyetten kurtarmakla kalmamakta, bu tahsisatlar için aslında yüklenmediği maliyetleri son tüketicilere yansıtarak "windfall profit" adı verilen ilave bir gelir elde etmesini sağlayabilmektedir. 2008-2014 arasında 19 Avrupa ülkesinde ağır sanayiler 24 milyar Avrodan fazla tutarda "windfall profit" elde etmiştir (Carbon Market Watch, 2016). Bu durum aynı zamanda devletler açısından önemli bir gelirden mahrum kalmak anlamına gelmektedir.

3. Emisyon Ticareti Sistemi ve Türkiye

Ülkemiz, 1994 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) 24 Mayıs 2004'te 189. taraf ülke olarak katılmıştır. Sözleşme yürürlüğe girdiği sırada Türkiye, BMİDÇS'nin hem I hem de II sayılı listesinde yer alırken Marakeş'te 7. Taraflar Konferansı'nda alınan 26/CP.7 sayılı Kararla BMİDÇS'nin EK-II listesinden çıkarılmış, fakat özel şartları kabul edilerek EK-I listesinde kalmıştır.

Sözleşmede EK-I Tarafları emisyonlarını sınırlamaya ve yutaklarını iyileştirmeye yönelik politika ve önlemler geliştirmekle yükümlüdür. Ayrıca EK-II'de yer alan gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere Sözleşme'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olmak ve uyum için mali kaynak sağlamak ve teknoloji transferi için adımlar atmakla yükümlüdür (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).

Sera gazı emisyonlarının artmaya devam etmesi ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin daha fazla hissedilir hale gelmesi üzerine, gelişmiş ülkelerin bağlayıcı yükümlülükler üstlenmeleri için BMİDÇS'ye taraf ülkeler, Kyoto Protokolü'nü (KP) müzakere etmeye başlamış ve 1997 yılında Kyoto'da yapılan 3. Taraflar Konferansı'nda Protokol kabul edilmiş, 2005 yılında da yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz Protokol'e 2009 yılında taraf olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2020).

KP üç yeni mekanizma yoluyla, EK-I Taraflarına azaltım yükümlülüklerini yerine getirmede belli ölçüde esneklik sağlamıştır. Protokolün oluşturduğu ve Kyoto mekanizmaları olarak bilinen üç esneklik mekanizması şunlardır: Ortak Yürütme

(JI) (Madde 6), Temiz Kalkınma Mekanizması (CDM) (Madde 12) ve Salım Ticareti (ET) (Madde 17) (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).

Türkiye, BMİDÇS'nin Ek I'inde yer alması sebebiyle CDM projelerine ev sahipliği yapamamakta ve Protokolün Ek-B'sinde olmaması sebebiyle de herhangi bir azaltım yükümlülüğü bulunmamaktaydı. Türkiye, KP'nin emisyon ticaretine konu esneklik mekanizmalarından yararlanamamakla birlikte Gönüllü Karbon Piyasasına yönelik projeler 2005 yılından beri geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu projeler genellikle çevresel ve sosyal sorumluluk ilkesi çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu çerçevede, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan 'Sera Gazı Emisyon Azaltımı Sağlayan Projelere İlişkin Sicil İşlemleri Tebliği', 07.08.2010 tarih ve 27665 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğ ile Gönüllü Karbon Piyasalarına yönelik geliştirilen ve yürütülen projelerin kayıt altına alınması hedeflenmekte olup Tebliğ çerçevesinde oluşturulan Sicil sadece karbon piyasalarında sertifika elde edilmesini amaçlayan emisyon azaltımı faaliyetlerini kapsamaktadır. Sicil kapsamındaki projeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığına resmi olarak iletilmekte ve aynı zamanda Bakanlığın ilgili internet adresinden ulaşılabilecek elektronik kayıt sistemine kayıt edilmektedir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020).

Türkiye, piyasa temelli mekanizmalar konusundaki politik karar verme sürecini desteklemek üzere gerekli analitik raporların hazırlanması için Dünya Bankası Karbon Piyasalarına Hazırlık Ortaklığı'ndan (PMR) hibe almış ve bu çerçevede Türkiye için emisyon ticaret sisteminin (ETS) kurulmasına yönelik yol haritası geliştiren ve Kasım 2015 ile Aralık 2016 tarihleri arasında yürütülmüş bir proje altında Türkiye'de Sera Gazı Emisyon Ticareti Sisteminin Kurulmasına Yönelik Yol Haritası raporu yayımlanmıştır (Ecofys, 2016). Bu raporda Türkiye'de kurulması muhtemel bir emisyon ticaret sistemi için tasarım unsurları ele alınmaktadır.

Sonuç

Kirletenin ödemesi gerektiği mantığı, karbon fiyatlandırmasının temelinde yatan olgu olmakla birlikte, bu geri ödemenin hangi yolla yapılmasının daha uygun olacağı halen üzerinde tartışılan bir konudur. Kirliğin bedelini, kirletenlerin üzerine yükleyen karbon fiyatlaması, esasen sera gazı emisyonlarının negatif dışsallıklarını azaltmayı amaçlar. Bunu yaparken de ya karbon vergilerini veya ETS'yi ya da her ikisini birden aynı anda kullanır. Ancak, her iki karbon fiyatlaması türünün de birbirlerine kıyasla artıları ve eksileri vardır. Sera gazı salınımlarının azaltılmasında daha hedef odaklı olan karbon vergilerinin aksine ETS, CO₂ salımını daha çok alımı satımı yapılan bir piyasa aracı olarak görmektedir. Öyle ki, son dönemlerde AB dâhil bazı ülkelerde ETS işlemleri finansal araç olarak işlem görmektedir.

Emisyon ticaretinden elde edilen gelir, işletmelerin emisyon azaltımını gerçekleştirmesi ve düşük karbonlu ekonomiye geçiş için teşvik edici bir unsurdur. Bu gelir üzerinden yapılacak vergilendirme ise devlete gelir sağlaması açısından ayrıca önemlidir. Diğer yandan, ETS'de işletmeler için asıl gelir getirici yöntem, emisyon azaltımı sonucunda işletmelerin elinde kalan fazla tahsisatın emisyon azaltım yükümlülüklerini

karşılayamayan işletmelere satılmasıdır. Bununla birlikte, ETS içindeki işletmelerin potansiyel maliyetlerini de tüketicilere yansıtarak elde ettikleri kazançlar ise ülkeler açısından önemli bir gelir kaybıdır. Özellikle KDV kaçakçılığı için yarattığı elverişli durum AB için önemli vergi geliri kaybı ile sonuçlanmıştır.

Bununla beraber, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik ETS uygulaması dünya çapında giderek yaygınlaşmaktadır. 2020 itibarıyla 1 uluslararası örgüt (AB), 5 ülke (Kazakistan, Meksika, Yeni Zelanda, Güney Kore ve İsviçre), 16 eyalet veya bölge (Çin, ABD ve Kanada) ve 7 şehir (Çin ve Japonya) tarafından uygulanmakta olup ayrıca aralarında Türkiye, Şili ve Pakistan'ın bulunduğu 15 ülke veya eyalet tarafından da değerlendirilmeye alınmıştır.

ETS'nin finansal bir araç olarak gelir sağlayıcı yönü yadsınamaz ancak sera gazı salımlarını azaltmada karbon vergileri kadar etkili olduğu söylenemez. ETS'nin CO₂ salımının yarattığı negatif dışsallıkları karşılama oranındaki artış ancak sistemsel açıklarının düzeltilmesi ile sağlanacaktır. Bu açıdan bakıldığında henüz ETS uygulamasına sahip olmayan Türkiye'nin de dâhil olduğu ülkelerin, kendi dinamiklerine uygun iyi örnekleri inceleyerek yine kendilerine uygun bir sistemi hayata geçirmeleri önemlidir.

Yazar Katkı Beyanı: Çalışmada yazarların katkı oranı Bırol UBAY %60, Yüksel BİLGİCİ %40 olarak beyan edilmektedir.

Kaynakça

- Airlie, C. (2010). EU CO₂ permits stolen from Romania's Holcim account. Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-12-01/romania-s-holcim-says-eu-carbon-permits-stolen-from-its-account> Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- Barker, A. (19.02.2011). Update 2-EU halts carbon market as permits feared stolen, Reuters, <https://www.reuters.com/article/carbon-czech/update-2-eu-halts-carbon-market-as-permits-feared-stolen-idUSLDE70I0Y020110119> Erişim Tarihi: 09.08.2020.
- Brohé, A., Eyre, N., Howarth, N. (2012). *Carbon markets: An international business guide*. Earthscan, London.
- Buckley, N.J., Muller, R.A., Mestelman, S. (2004). *Cap-and-Trade versus Baseline-and-Credit emission trading plans: Experimental evidence under variable output capacity*, McMaster Experimental Economics Laboratory Publications 2004-06, McMaster University.
- Carbon Market Watch (2016). *A guide to European climate policy Vol. 1 – EU's emissions trading system*, 1-11.
- Carbon Tax Center (CTC) (2020). *Where carbon is taxed*. <https://www.carbontax.org/where-carbon-is-taxed/> Erişim Tarihi: 27.07.2020.
- C2ES (Center for Climate and Energy Solutions) (2020). *California Cap and Trade*. <https://>

www.c2es.org/content/california-cap-and-trade/#:~:text=The%20program%20is%20central%20to,carbon%2Dfree%20electricity%20by%202045 Erişim Tarihi: 05.08.2020.

CLPC (Carbon Pricing Leadership Coalition) (2016). *What are the options for using carbon pricing revenues?*, <http://pubdocs.worldbank.org/en/668851474296920877/CPLC-Use-of-Revenues-Executive-Brief-09-2016.pdf> Erişim Tarihi: 05.08.2020.

Cooneyleesmorgan (2020). *Review of proposed settings for the NZ emissions trading scheme. will it create a functioning ETS?*, https://www.cooneyleesmorgan.co.nz/NZ-emissions_trading_scheme Erişim Tarihi: 04.08.2020.

Council Directive (EU) 2018/1695 of 6 November 2018 amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax as regards the period of application of the optional reverse charge mechanism in relation to supplies of certain goods and services susceptible to fraud and of the Quick Reaction Mechanism against VAT fraud.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). *Kyoto Protokolü*. <https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363> Erişim Tarihi: 14.08.2020.

Dışışleri Bakanlığı (2020). *Kyoto Protokolü*. <http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 10.08.2020.

Ecofys (2016). *Türkiye'de sera gazı emisyon ticareti sisteminin kurulmasına yönelik yol haritası*, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ecofys proje no: CLINL16087.

EDF (Environmental Defence Found) (2015). *New Zealand: An emissions trading case study*. <https://www.edf.org/sites/default/files/new-zealand-case-study-may2015.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2020.

Environmental Defense Fund (EDF) (2019). *How cap and trade works*. <https://www.edf.org/climate/how-cap-and-trade-works> Erişim Tarihi: 30.05.2020.

Ekins, P., Barker, T. (2001). Carbon taxes and carbon emissions trading. *Journal of Economic Surveys*, 15(3), 325-376.

Emissions-EUETS.Com (2020). *Legal nature of emission allowances*, <https://www.emissions-euets.com/carbon-market-glossary/968-legal-nature-of-emission-allowances> Erişim Tarihi: 01.08.2020.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020). *Emisyon ticareti*. http://www.yegm.gov.tr/iklim_deg/emisyon_ticareti.aspx Erişim Tarihi: 12.08.2020.

EPA (United States Environmental Protection Agency) (2020a). *Summary of the Clean Air Act*. <https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-clean-air-act> Erişim Tarihi: 30.05.2020.

EPA (United States Environmental Protection Agency) (2020b). *What is emissions trading?*. <https://www.epa.gov/emissions-trading-resources/what-emissions-trading> Erişim Tarihi: 30.05.2020.

European Commission (2010). *Taxation papers innovative financing at a global level*. Working Paper No: 23, Luxembourg: Office for Official Publications of the European

Communities.

- European Commission (2017). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council-Report on the functioning of the European Carbon Market*. Brussels, 23.11.2017 COM(2017) 693 final.
- European Commission (2018). *Carbon market report: Surplus of EU ETS allowances continues to shrink*. https://ec.europa.eu/clima/news/carbon-market-report-surplus-eu-ets-allowances-continues-shrink_en Erişim Tarihi: 01.08.2020.
- European Commission (2020). *Climate Action*. https://ec.europa.eu/clima/policies/ets/auctioning_en Erişim Tarihi: 01.08.2020.
- Europol (2009). Carbon credit fraud causes more than 5 billion Euros damage for European taxpayers, Press release, <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/carbon-credit-fraud-causes-more-5-billion-euros-damage-for-european-taxpayer>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- Hayrulloğlu, B. (2012). Çevresel sorunlarla mücadelede karbon vergisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, No 2, 2012 ISSN: 1309-8020 (Online), 1-11.
- Heynman, E. (2019). *Carbon tax better than the status quo, but not the optimal solution*. Deutsche Bank Research Management.
- Hibbard, P.J., Tierney, S.F., Darling, P.G. ve Cullinan, S. (2018). *The economic impacts of the regional greenhouse gas initiative on nine northeast and mid-atlantic states*. Review of RGGI's Third Three-Year Compliance Period (2015-2017), The RGGI Project Series, Analysis Group.
- ICMM (International Council of Minings & Metals) (2013). Report of options in recycling revenues generated through carbon pricing how 16 governments invest their carbon revenues. ICMM, London.
- IETA (2015). World's carbon markets case studies highlight different models of emissions trading. <https://www.ieta.org/page-18192/3906888> Erişim Tarihi: 27.07.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2015). 7 arguments for emissions trading. https://pmrturkiye.csb.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/ICAP_ETS_Brief_2_Seven_Arguments_for_Emissions.pdf, Erişim Tarihi: 27.07.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2019a). New Zealand proposes to price agricultural emissions from 2025. <https://icapcarbonaction.com/en/news-archive/658-new-zealand-proposes-to-price-agricultural-emissions-from-2025> Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2019b). The use of auction revenue from emissions trading systems delivering environmental, economic, and social benefits. https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_attach&task=download&id=646, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2020a). Canada - Québec Cap-and-Trade system. https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_

- [etsmap&task=export&format=pdf&layout=list&systems%5B%5D=73](#) Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2020b). New Zealand emissions trading scheme. https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_etsmap&task=export&format=pdf&layout=list&systems%5B%5D=48 Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- International Carbon Action Partnership (ICAP) (2020c). USA-California Cap-and-Trade Program. https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_etsmap&task=export&format=pdf&layout=list&systems%5B%5D=45 Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- Leining, C. ve Kerr, S. (2016). Lessons learned from the New Zealand emissions trading scheme, Motu Working Paper 16-06, Motu Economic and Public Policy Research, <https://motu.nz/our-work/environment-and-resources/emission-mitigation/emissions-trading/lessons-learned-from-the-new-zealand-emissions-trading-scheme/> Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- Leining, C. ve Kerr, S. (2019). Outfitting the NZ ETS in Post-Paris style: “Top Ten” list for 2019, Motu Economic and Public Policy Research, <https://motu.nz/assets/Documents/our-work/environment-and-agriculture/climate-change-mitigation/shaping-new-zealands-low-emission-future/Outfitting-the-NZ-ETS-in-Post-Paris-Style.pdf>, Erişim Tarihi: 04.08.2020.
- Liang, C., Liu, S., Pan, X. (2018). Legal nature of the emission allowance in China's national carbon trading scheme, Master's project, Duke University. <https://hdl.handle.net/10161/16535>.
- James, D. (1997). Environmental incentives: Australian experience with economic instruments for environmental management, Australian Government, Department of Environment and Heritage. Environmental Economics Research Paper, No. 5.
- Metcalf, G.E. (2019). *On the economics of a carbon tax for the United States*. Brookings Papers on Economic Activity Meeting. March 7-8, 2019, Brookings Institution , Washington, DC.
- Ministry for the Environment (2020). About the New Zealand emissions trading scheme. <https://www.mfe.govt.nz/climate-change/new-zealand-emissions-trading-scheme/about-nz-ets> Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- OECD (2020). Emission trading systems. <https://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/emissiontradingsystems.htm> Erişim Tarihi: 27.07.2020.
- Quebeck (2020). A brief look at The Québec Cap-And-Trade-System for emission allowances. <http://www.environnement.gouv.qc.ca/changements/carbone/documents-spede/in-brief.pdf> Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- PMR (2019). Using carbon revenues. Technical Note 16, International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington DC.

- Raux, C. (2010). *Tradable permits in the transport sector*. John Libbey Eurotext, Montrouge, France, ISBN: 978-2-7420-0794-3.
- Redd-Monitor (08.07.2016). Jail sentences for 11 in France's carbon scam of the century. <https://redd-monitor.org/2016/07/08/jail-sentences-for-11-in-frances-carbon-scam-of-the-century/> Erişim Tarihi: 07.08.2020.
- Reichle, D.E. (2020). *Carbon, climate change, and public policy*. 2020 Elsevier Inc, ss:253-287 <https://doi.org/10.1016/C2019-0-01382-9>
- Revenu Quebec (2020). Basic rules for applying the GST/HST and QST. <https://www.revenuquebec.ca/en/businesses/consumption-taxes/gsthst-and-qst/basic-rules-for-applying-the-gsthst-and-qst/> Erişim Tarihi: 02.08.2020.
- Reyes, O., Gilbertson, T. (2009). Carbon trading: how it works and why it fails. Lawrence and Wishart, doi: <https://doi.org/10.3898/136266210792307050>
- RGGI (Regional Greenhouse Gas Initiative) (2019). The investment of RGGI proceeds in 2017. ss:1-46. https://www.rggi.org/sites/default/files/Uploads/Proceeds/RGGI_Proceeds_Report_2017.pdf Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Santikarn, M, Kardish, C, Ackva, J., Haug, J. (2019). The use of auction revenue from emissions trading systems-delivering environmental, economic, and social benefits. ICAP Secretariat, July 2019. Berlin, Germany.
- Schmalensee, R., Stavins, R. (2019). Learning from thirty years Cap & Trade. *Resourcesmag*, No. 201, <https://www.resourcesmag.org/archives/learning-thirty-years-cap-trade/> Erişim Tarihi:03.08.2020
- Tax Information Bulletin (2008). Climate change response (Emissions Trading Amendment Act 2008). <https://www.taxtechnical.ird.govt.nz/-/media/project/ir/tt/pdfs/tib/volume-20---2008/tib-vol20-no9.pdf?la=en> Erişim Tarihi: 03.08.2020.
- The World Bank, (2020a). Carbon pricing dashboard, what is carbon pricing. <https://carbonpricingdashboard.worldbank.org/what-carbon-pricing> Erişim Tarihi: 25.07.2020
- The World Bank (2020b). Pricing carbon. <https://www.worldbank.org/en/programs/pricing-carbon> Erişim Tarihi: 26.07.2020.
- The New York Times (2019). These countries have prices on carbon. Are they working?. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/04/02/climate/pricing-carbon-emissions.html> Erişim Tarihi: 25.07.2020.
- Ucsusa Org. (2020). Each country's share of CO2 emissions. <https://www.ucsusa.org/resources/each-countrys-share-co2-emissions> Erişim Tarihi: 12.08.2020.
- Velten, E.K, Duwe, M., Zelljadt; M., Evans, N. ve Hasenheit, M. (2016). Smart cash for the climate: maximising auctioning revenues from the EU Emissions Trading System Full report-An analysis of current reporting by Member States and options for improvement. Maximiser. https://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=home.showFile&rep=file&fil=MAXIMISER_Technical-report_

[EN.pdf](#).

- Yıldız, S. (2017). Srdrlebilir kalkınma için karbon vergisi. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Kasım 2017; 10 (3): 367-384.
- Zimmermannov, J., Hjek, M., Rozensky L. (2017). Carbon taxation in the European countries, Proceedings of the 22nd International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2017.

EMISSION TRADING SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN CARBON PRICING

Birol UBAY, Yüksel BİLGİCİ

Extended Abstract

Climate change is a side effect of humanity's passion for development. Industrialization can cause a significant increase in fossil fuel consumption, concreting and similar factors which inevitably cause an increase in greenhouse gases released into the atmosphere and global warming so that those lead to climate change. With the acceleration of seasonal transformations, natural disasters such as drought, flood and hurricane have started to be seen in more isolated regions of the world. In fact, Turkey have begun to face weather and climate events such as whirlwind, hars heat waves or rainfall which have not also seen many examples over the last decade earlier.

The rapid increase in the rate of emission of greenhouse gases, which have an important function in providing the required temperature for living life on the earth, into the atmosphere in the last 150 years with the effect of industrialization has caused the world to warm more and more. This situation is a human-induced climate change problem and its solution should be human-oriented.

Especially in human-induced greenhouse gas emissions; burning of fossil fuels (coal, oil and gas) for use in electricity generation, transport, industry and homes (CO₂); Land use changes such as agriculture (CH₄) and deforestation (CO₂), landfill (CH₄) and the use of industrial fluorinated gases stand out.

Among the measures taken to reduce human-induced greenhouse gas emissions to internationally accepted reasonable levels, fiscal measures affecting their economic value have been put forward since the first quarter of the last century. The most important of these financial measures are some taxes, also called environmental taxes. These taxes are only applied by many countries, including in Turkey to together a global taxation or tax-like approach to the adoption of all the world's common problems is obvious that it would be more effective in the prevention of global warming, which is under different names according to their application purpose.

Although the logic that the polluter should pay is the underlying phenomenon of carbon pricing, it is still a matter of debate over which way this reimbursement would be more appropriate. Carbon pricing, which charges the cost of pollution on pollutants, essentially aims to reduce the negative externalities of greenhouse gas emissions. In doing so, it uses either carbon taxes or ETS, or both at the same time. However, both types of carbon pricing have pros and cons compared to each other. Unlike carbon taxes, which are more target-oriented in reducing greenhouse gas emissions, ETS sees CO₂ emissions as a mostly traded market tool. So much so that, in some countries, including the EU, ETS transactions have recently been traded as financial instruments.

Revenue from emission trading is an incentive for businesses to reduce emissions and transition to a low-carbon economy. Taxation to be made on this income is also important in terms of providing income to the state. On the other hand, the main revenue generating method for businesses in ETS is the sale of the excess allocation left by the enterprises as a result of emission reduction to the enterprises that cannot meet their emission reduction obligations. On the other hand, the gains of businesses in ETS by reflecting their potential costs to consumers is a significant loss of income for countries. The favorable situation, especially for VAT evasion, resulted in significant tax revenue loss for the EU.

In addition, ETS practice for reducing human-induced greenhouse gas emissions is increasingly widespread around the world. By year of 2020, one supranational organizations (EU), five countries (Kazakhstan, Mexico, New Zealand, South Korea and Switzerland), sixteen states or territories (China, USA and Canada) and seven cities (China and Japan) is being implemented by also including Turkey Has also been evaluated by fifteen countries or states, including Chile and Pakistan.

The income-generating aspect of ETS as a financial tool cannot be denied, but it cannot be said that it is as effective as carbon taxes in reducing greenhouse gas emissions. The increase in the rate of meeting the negative externalities caused by the CO₂ emission of ETS will only be achieved by correcting the systemic deficits. This point of view, yet the countries that do not have the ETS applications including Turkey's, again, a system that suits them best suited examining samples is important to implement their own dynamic.

COVID-19 SALGINININ TÜRK KAMU DİPLOMASİSİNE ETKİSİ

Fusun ÖZERDEM

Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

fusunozerdem@mu.edu.tr | ORCID ID: 0000-0002-8204-8635

Burhan BARLAS

Doktora Adayı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

barlasb@hotmail.com | ORCID ID: 0000-0002-2932-3941

Özet

Geleneksel diplomasi kadar önem kazanmış ve uluslararası sistemi etkileyen kavramlardan birisi de kamu diplomasisidir. Soğuk Savaş sırasında devletlerin imajının ön plana çıkması ve iki kutuplu savaşta Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği karşısında avantaj elde etmesi, kamu diplomasisinin ve yumuşak gücün önemini göstermiştir. Türkiye, AK Parti hükümetiyle birlikte dış politika araçlarından kamu diplomasisinin yumuşak güç faktörüne önem vermiş ve çevre bölgelere karşı bir merkez devlet konumunda olabilmek adına bu politikalara ağırlık vermiştir. Uluslararası sistemin çok hızlı dönüşüm geçirmesi ve bölgesel gelişmeler sonucunda Türkiye'nin sert güç kavramına önem gösterdikten sonra uluslararası sistemde oluşan negatif imaj durumunu özellikle COVID-19 ile pozitif hale dönüştürebilmek adına kamu diplomasisinde yumuşak gücünü öne çıkarmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Marka Diplomasisi, COVID-19

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

EFFECTS of COVID-19 PANDEMI TO THE TURKISH PUBLIC DIPLOMACY

Abstract

One of the concepts that has gained importance as much as traditional diplomacy and affects the international system is public diplomacy. During the Cold War, the prominence of the image of the states and the advantage of the United States over the Soviet Union in the bipolar war showed the importance of public diplomacy and soft power. Turkey, on behalf of the public diplomacy tool of foreign policy together with the AK Party government has given importance to the soft power factor and to be in

a position against the periphery of the central government has given weight to these policies. After showing the importance the international system very fast conversion goals and to Turkey's rigid concept of power as a result of regional developments have studied the negative image condition that occurs in the international system, especially in order to render the positive COVID-19 to raise the soft power of public diplomacy.

Keywords: Public Diplomacy, Soft Power, Brand Diplomacy, COVID-19

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics."

Giriş

Kamu diplomasisi kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinindeki en tartışmalı konulardan biridir. Hem diplomasi uygulayıcıları hem de akademisyenler kamu diplomasisini, uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kabul etmektedir; fakat kapsamı, faydası, doğru uygulaması ve teorik temeli hakkındaki görüşler önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Antik çağlardan başlayarak imparatorluklar ve ulus devletler çağının başlangıcından günümüze kadar devletler ve kurumları, her zaman başka bir devlete ve kurumlara dostça veya düşmanca bir mesaj iletme ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç, ulus kavramının ortaya çıkmasıyla artmıştır. 20. yüzyıldan sonra, uluslararası aktörler (öncelikle devletler ve aynı zamanda çağdaş uluslararası arenadaki diğer aktörler), kamu diplomasisi pratiğini geliştirmişlerdir.

Özellikle Soğuk Savaş sonrasında sert güç uygulamalarına yönelik alınan önlemler tek başına yeterli görülmemektedir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda ülkeler, yumuşak güç kaynaklarını geliştirmekte ve kamu diplomasisini dış politikalarını yönlendirmek adına kullanmaktadırlar. Bir devletin bölgesel amaçlarını ve çıkarlarını uygulama faaliyeti içerisinde uygulayarak gerçek bilgiyi açık bir şekilde duyurma girişimi olan kamu diplomasisi, negatif düşüncelerin pozitif hale getirilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir. Yumuşak güç kaynaklarını kullanan kamu diplomasisi, günümüzde çoğu devletlerin temel uluslararası politikasında yer almıştır. Özellikle televizyon, siber ağlar, sosyal medya gibi araçlar kamu diplomasisindeki temel iletişim araçları olarak öne çıkarken, "ulus markalaşması, imajını pozitif hale getirme, doğru haberleri yayma, bilgilendirme ve tanıtım uygulamaları" da yeni yöntemler olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ekşi, 2014, s. 175-176).

Yapılan bu çalışmada kamu diplomasisi kavramının gelişimi açıklanarak dış politikadaki önemi ve güç kavramıyla birlikte nasıl şekillendiği üzerine durulacaktır. Özellikle COVID-19 salgını açıklanırken sonrasında uluslararası sistemi şekillendiren yeni bir kamu diplomasisi yöntemi olan keskin güç kavramı üzerinde durulacaktır. Buna ek olarak, Türkiye'de kamu diplomasisi kavramının unsurlarının neler olduğu ve son yıllarda ne şekilde kullanıldığı ve temel çıkış noktası irdelenecektir. Ayrıca COVID-19 öncesi ve sonrası sivil toplum kuruluşları (STK) ve marka diplomasisi kullanan firmaların Türk kamu diplomasisini nasıl uyguladığı ve neler yapılabileceği gibi konular tartışılacaktır.

1. Kamu Diplomasisi Kavramı ve Gelişimi

Yumuşak güce dayalı kamu diplomasisi, 20. yüzyılda ortaya çıkmış yeni bir diplomasi türüdür. Kamu diplomasisi; temel olarak yumuşak güç, diplomasi, kamuoyu ve sivil toplum arasındaki ilişkilere dayanmaktadır ve bu durum ise onu, “yeni bir diplomasi sanatı” haline dönüştürmektedir. Soğuk Savaş ile şekillenen yeni uluslararası sistemde, değişen küresel siyasete uyum sağlamak için devletler, kamu diplomasisini geliştirmişlerdir. Bu nedenle kamu diplomasisi, sert güç yöntemlerine değil, yumuşak güç yöntemlerine dayanan 21. yüzyıl diplomasisi olarak tanımlanabilir (Ekşi, 2014, s. 21).

Uluslararası ilişkiler disiplininde güç kavramı, her zaman Realizm teorisi ile ilişkilendirilir. Nitekim bu doğrultuda realizmde devletler uluslararası ilişkilerde etkin olabilmek için güç kavramını bir amaç olarak kullanmışlar. Morgenthau gücü, hem uluslararası politikanın temel amacı hem de siyasal davranışın temel güdüsü olarak ifade etmişlerdir (Keyik ve Erol, 2019, s. 27). Uluslararası ilişkilerde önemli bir yeri olan realistlere göre, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletlerin tümü, çatışmalı devlet merkezli bir dünyada hayatta kalmak için temel ulusal çıkarlarının peşindedirler. Devletin temel çıkarı hayatta kalmak olduğu için, gücünü maksimize etmek, anarşik uluslararası sistemde hayatta kalmanın anahtarıdır. Devletlerin kendi güvenliklerini sağlamak için, sert güç yeteneklerini en üst düzeye çıkarması ve eylem ilkesi olarak başka hiçbir aktör veya uluslararası kuruluşa güvenmemesi gerekmektedir. Birkaç tür realizm olmasına rağmen, yukarıda bahsedilen fikir, realist geleneğin ana düşüncesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası güç, devletler arasındaki ilişkilerin merkezinde yer almaktadır (Baylis, Smith ve Owens, 2011, s. 87).

Klasik Realizmin öncüleri Thucydides ve Machievelli'e göre güç politikası, bencil olan insan doğasından kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, Carr'a göre iktidar/güç, uluslararası politikanın ayrılmaz bir parçasıdır ve böyle olmasının nedeni, güç politikasında güvenlik arayışıdır. Bu nedenle egemen güç olan iktidar, devlet adına vazgeçilmez bir olgu haline dönüşür. Carr, uluslararası arenadaki siyasi gücü, askeri güç, ekonomik güç ve kamuoyu üzerindeki güç olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. İkna sanatını liderlerin modern silahı olarak tanımlamış ve kamu diplomasisinin kullanımı olarak da düşünülebilen kamuoyu üzerindeki iktidarın, modern zamanların başından beri gelişen bir dış politika aracı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, yurtdışındaki kamu diplomasisi faaliyetleri ulusal çıkarlar için kullanılmaktadır. İdeolojik amaçlar ve ulusal çıkarlar, diğer ulusların halklarını hedef alan kamu diplomasisi faaliyetlerinde kendilerini gizlemektedirler (Carr, 2016, s. 97-98).

Hans Morgenthau, güç siyaseti ve farklı devletler arasındaki rekabet olarak tanımladığı dünya siyasetinin kökenlerinin ontolojik başlangıç noktasını, insan doğası olarak görmektedir. İnsan doğasının bencil yapısı ve güç arayışı içerisinde olması nedeniyle toplumun yaşadığı yasalar yani devlet, güç konusunda ayrı bir önem taşımaktadır. Çıkar ve güç temel olarak insan doğasında politikanın özüdür ancak belirli bir devletin ahlaki amaçlarını, evreni yöneten ahlaki kurullarla birlikte ele almayı reddetmektedir. Bu durumda ise tüm devletler, evrenin ahlaki amaçlarını kendi özel istekleri ve eylemleri çerçevesine uydurmaya çalışmaktadırlar (Keyik ve Erol, 2019, s. 18). Bu nedenle,

Morgenthau için devletler, kaçınılmaz olarak her zaman güç arayışı içinde olmuştur. Bu çerçevede, "coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık, nüfus, milli karakter, milli ahlak ve nihayetinde diplomasi" olmak üzere sekiz önemli güç faktörü vardır (Morgenthau, 2014: 186-188). Bu anlamda kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinin, kamuoyunu bir güç faktörü olarak tanımlayan Carr ve Morgenthau tarafından oluşturulduğu düşünülebilir. Diğer bir deyişle, yumuşak güç ve kamu diplomasisinin klasik Realizmde yerinin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu düşünceyi takiben 2004 yılında Joseph Nye, Carr'ın iktidarın bölünmezliği hakkında söylediklerini kavramsallaştırmıştır. Morgenthau ve Carr güç kavramını, maddi olmayan faktörlerin yanı sıra maddi olan faktörleri de dahil ederek kavramsallaştırmıştır. Buna göre, siyasi gerçekçilik çerçevesinde diplomasi, "ulusal gücün farklı unsurlarını, uluslararası durumda ulusal çıkarları doğrudan ilgilendiren noktalara azami etkiyle uygulama sanatı" olarak kabul edilmektedir (Pashakhanlou, 2016, s. 40-41).

Yapısal realistler ise devletlerin iktidarı aradıklarını iddia etmektedirler; çünkü onlara göre uluslararası sistem anarşiktir (Waltz, 2010. s. 88). İlk yapısal realist olarak kabul edilen Thomas Hobbes, egemen devletlerin üzerinde yerli toplumdan farklı olarak merkezi bir otorite olmadığını iddia etmiştir. Hobbes'a göre, uluslararası alanın örgütlenme ilkesi anarşidir. Bu da uluslararası ilişkilerde devlet olan ana birimlerin üzerinde merkezi bir otoritenin olmaması anlamına gelmektedir (Johnson, 1985, s. 328). Waltz, anarşiden dolayı "ekonomik piyasalar gibi uluslararası siyasi sistemler kendi çıkarlarını düşünen tarafların karşılıklı eylemlerinden oluşur" görüşünü, Rousseau'nun geyik avı metoforu fikirlerinden esinlenmiştir (Wendt, 2013, s.13). Uluslararası sistemin anarşik doğası devletler arasındaki güç mücadelesine neden olmaktadır. Karşılıklı iş birliği yapılırsa fayda artacaktır; ancak devletler arasında bulunan güvenlik ikilemi nedeniyle bu durum gerçekleşmemektedir. Waltz, iktidar kavramını, nüfus ve coğrafyanın büyüklüğü, kaynaklar, ekonomik kapasite, silahlanma ve dayanıklılık, siyasi istikrar ve yeterlilik olmak üzere yedi faktöre göre tanımlamıştır (Waltz, 2010, s. 95). Buradan da görüleceği üzere realist görüşe göre dünya politikası, güç politikası etrafında şekillenmektedir. Uluslararası sistemde bulunan güvensizlik algısı ve çıkarlar nedeniyle ne realizmde ne de yapısal realizmde kamu diplomasisi uygulaması görülmemektedir.

Yumuşak güç kavramı ise, Joseph S. Nye tarafından ilk kez 1990'da "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" adlı eserinde kullanılmıştır. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) gücünün, 1980'lerden beri gerilediğine dair iddialara bir yanıt olarak "Yumuşak Güç" başlıklı makalesinde, ABD hegemonyasının sürdüğünü açıklamak amacıyla bu terim kullanılmıştır. Nye, yumuşak güç kavramını fikir ve değerlere dayandırmıştır. Ayrıca Nye, insan ilişkileri ile devletler arası ilişkiler arasında çekim, hayranlık ve modelleme açısından bir analogi kurmuştur. Nye'ye göre yumuşak gücü çalıştıran şey, aynı zamanda sosyal norm ve değerlere dayanan çekimdir. Nye'nin görüşleri yumuşak gücün yapısal, ilişkisel, tarihsel ve kültürel faktörlere sahip olduğunu göstermektedir. Bu anlamda kısaca, çekici bir güç olarak yumuşak güç, başkalarının yapmalarını istediğiniz şeyi yaptırma yeteneği olarak açıklanabilir (Nye, 2012, s. 84).

Öte yandan Nye, yumuşak güç davranışlarını yeni bir diplomasi türü olarak sunmuştur. Bu bağlamda kamu diplomasisini, yumuşak gücü harekete geçiren bir yöntem ve araç olarak tanımlamaktadır. Nye'ye göre uluslar için güç, bir ülkenin aradığını elde etme yeteneği olarak tanımlanır. Ancak buradaki kamu diplomasisinin rolü, istenen sonuçları zorlama veya ödeme yoluyla, yani askeri ve ekonomik silahlarla elde üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla kamu diplomasisi, dış politika hedefleriyle ilgili olarak, bir ülke için istenen siyasi sonuçları üretme potansiyeline sahip çekici bir gücü ifade etmektedir. Kısacası, kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynakları olan kültür ve değerleri siyasete dönüştürmek için kullanılan temel güç yöntemidir. Yani kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynaklarından yararlanmaktadır. Bu bağlamda devletler, kamu diplomasisi yoluyla yumuşak güçlerini harekete geçirmektedirler (Nye, 2008, s. 97-99).

“Kamu diplomasisi” terimi, 1965 yılında, Tufts Üniversitesi Hukuk ve Diplomasi Fakültesi dekanı olan Edmund Gullion'un, Edward R. Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'ni kurmasıyla ilk defa akademik literatüre girmiştir (Melissen, 2005, s. 6). Merkezin bilgilendirici materyali, kamu diplomasisi terimini, “dış politikaların oluşumunda ve uygulanmasında halk tutumlarının etkisi” olarak tanımlamıştır. Kamu diplomasisi klasik diplomasinin ardında uluslararası ilişkilerin boyutlarını kültür, değerler ve yumuşak güç politikalarına dayalı çekim ve ikna yoluyla elde etmeyi kapsamaktadır. Ayrıca farklı devletlerde kamuoyunun oluşturulmasında;

- Farklı ülkelerden özel çıkar grupları arasındaki etkileşimi;
- İnsanları, uluslararası ilişkiler ve bunların iç politika üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirmeyi;
- Diplomatlar ve yabancı gazeteciler gibi işlevi iletişim olan kişiler arasındaki iletişim sürecini ve;
- Kültürlerarası iletişim süreçlerini kapsamaktadır (Cull, 2009, s. 17-18).

Buradan da anlaşılacağı üzere ülkelerin uluslararası arenada temel isteklerini “askeri ve ekonomik” baskılar yerine, Nye devletleri etkileme yeteneğini ve kapasitesini birebir diyalog yöntemi kullanarak elde etme yeteneği olarak görülen yumuşak güç kavramıyla açıklamaktadır (Nye, 1990, s. 155).

Kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramı, her ne kadar birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak görülse de aslında kavramların birçok yönden farklılıkları bulunmaktadır. Nasıl ordu ile sert güç kavramı birbirinden ayrı alanları kapsıyorsa, kamu diplomasisi ve yumuşak güç olgusu da temel olarak birbirinden ayrı alanları kapsamaktadır. Kamu diplomasisi kavramı en temel olarak, faaliyet açısından uluslararası arenadaki devletleri temel hedef olarak görüp, onları etkileme uygulamalarını içerisinde bulundururken, yumuşak güç kavramı ise bu devletlere yönelik bir çekim gücü oluşturmak amaçlı politikaları kapsamaktadır. Ancak her ne kadar anlam olarak farklı olsalar bile geniş perspektiften bakıldığı zaman, yumuşak güç kullanımının daha etkili olabilmesi adına kamu diplomasisinin de etkili kullanılması gerekmektedir. Yumuşak güç, bir devletin sert güç kullanımı dışındaki temel varlığı olarak görülürken, kamu diplomasisi ise, bir devletin bu

gücün kaynaklarını uluslararası sistemde nasıl kullandığına yönelik stratejik bir iletişim aracı olarak görülmektedir (Nye, 1990, s. 157).

Kamu diplomasisi faaliyetleri iki ana çerçeve içinde yürütülmektedir: “Devletten halka” ve “halktan halka”. Devletten halka faaliyetler, devletin politikalarını ve faaliyetlerini resmi araçlar ve kanallar aracılığıyla başka ülkenin halkına açıklamayı amaçlamaktadır. Halktan halka faaliyetlerde ise “STK’lar, araştırma merkezleri, kamuoyu yoklamaları, medya, kanaat önderleri, üniversiteler, değişim programları, dernekler ve vakıflar” gibi sivil unsurlar kullanılmaktadır. Diğer bir anlamla kamu diplomasisi kavramı, devletlerin diğer ülkelerin kamularıyla olan haberleşmesini ve kamular arası haberleşmeyi kapsamaktadır (Krause ve Evera, 2009, s. 9-10). Bu bağlamda, kamu diplomasisi memurlar, diplomatlar ve yabancı topluluklar arasındaki resmi iletişimin ötesine geçmektedir. Bu sebeple kamu diplomasisi kavramı, “diplomatik iletişimden” daha fazla bir enstrümana sahiptir. Çünkü devlette halka ve halktan halka bir bilgi akışı gerçekleşmektedir (Melissen, 2005, s. 5-6).

Kamu diplomasisi, karşılıklı iletişim ve etkileşimi öngörmektedir. Hedeflenen grupları dinleyerek temel ihtiyaçlarını belirleyen kamu diplomasisi, çok boyutlu iletişim sürecinin asıl temel taşlarından birini ortaya çıkartmaktadır. Bu çerçevede kamu diplomasisi kavramı hareketli ve farklı boyutların bir arada sürdürüldüğü bir iletişim faaliyetidir. Ana unsurları, iletişimde bulunmak kadar dinlemek, bir yandan açıklarken diğer yandan anlamak ve bilgilendirmek kadar iletişim kurmaktır. Diğer bir önemli unsur, yerel ve uluslararası faaliyetlerin şekillendirilmesinde zaman içerisinde daha merkezi bir yol izleyen temel kavram, kamuoyudur. Yerel ve devletler arası siyasi süreçler yakın bir şekilde takip edilmekte ve medya sayesinde dünyada yaşayan bütün bireylerin kullanımına sunulmaktadır. Kamunun onayı olmadan finans, uluslararası politika, enerji ve çevreyle ilgili bir politika ortaya koymak, demokratik olan devletlerde pek mümkün değildir. Kamu diplomasisinin başarılı olabilmesi için gereken temel koşul, mantığa dayalı, ikna etme özelliği olan ve savunulabilir politikalar izlemektir. Dünya toplumlarına adaletsiz, evrensel hukuk kurallarını görmezden gelen veya tehdit, şiddet ve işgal gibi meşru olmayan yöntemleri teşvik eden politikaları benimsetmek veya açıklamak imkânsızdır. Örneğin, sistematik olarak insan haklarına karşı çıkan veya başka bir devleti işgal eden bir devletin başarıyla sonuçlanan bir kamu politikası uygulaması çok zordur (Kalın, 2011, s. 11-12).

İki tür temel kamu diplomasisi vardır: Bunlardan ilki, devletin herhangi bir acil politika hedefi için destek aramadan imajını iyileştirmeye çalıştığı markalaşma veya kültürel iletişimdir. Ying Fan marka kavramını, bir hizmet ya da uygulamanın ortaya çıkartılması ve diğer ürünlerden farkının belirlenmesi maksadıyla ortaya konulan ad, işaret, sembol, grafik veya bütün bunların harmanlanması olarak adlandırılmıştır (2010, s. 3). Devletler, dünyada kendilerine daha iyi bir imaj geliştirmek için markalaşma stratejileri kullanmaktadırlar. Kamu diplomasisi kavramı ve markalaşma, özellikle bir kimlik ortaya koymak ve belli bir imaj oluşturmak için değerlerin bir arada toplanarak farklı bir yere aktarımı ve kültürel diplomasi uygulamasında ortak amaçlara dayanmaktadır (Szondi, 2008, s. 6). İdeal olarak markalaşma, genel bir iyi niyet yaratmakta ve çeşitli konularda iş birliğini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda uzun vadeli ittifak ilişkilerini sürdürmeye ve düşman propagandasını engellemeye yardımcı olmaktadır.

İkinci olarak devletler kamu diplomasisi sayesinde, daha hızlı sonuçlar elde etmeyi kolaylaştırmak için tasarlanmış çeşitli stratejiler kullanmaktadır. Bunlardan en önemli ise siyasi savunuculuk olarak adlandırılan bir kategoridir. Markalaşmanın uzun vadede algıları etkilemesi amaçlanırken, kısa vadede ise siyasi savunuculuk kampanyaları, acil politika hedefleri ve dış destek oluşturmak için kamu diplomasisini kullanmaktadırlar. Böylelikle bireyleri etkileyerek, diğer devletlerin liderlerini desteklemeye veya onlara karşı çıkmaya teşvik edilebilir. Ayrıca devletlerin, maliyeti yüksek askeri ittifak stratejilerini desteklemek adına da kamu diplomasisi bir ikna etme yöntemi olarak kullanılabilir. Aktörler ittifak planlarında iş birliği yapmak isteyebilir; ancak kimi zaman bu durumda ulusal anlamda gelebilecek eleştirileri önlemek adına kamu diplomasisinde kendi isteklerini yansıtmak faaliyetlerde bulunabilirler. Bu koşullar altında kamu diplomasisi, bu liderlerin ülkelerinde tepki tehdidini azaltarak iş birliği yapmalarına yardımcı olması açısından önemlidir (Samuels, 2005, s. 611).

Soğuk Savaş sırasında uluslararası sistemi tehdit eden nükleer silahların yıkıcı boyutları sebebiyle ABD ve Sovyetler Birliği, kamu diplomasisini uluslararası sistemde temel ideolojik ve stratejik çatışmalarında kullanmışlardır. Özellikle devletler uluslararası arenada diğer devletlerdeki bireyleri etkileyerek kendilerine çekmek ve uzun vadeli sonuçlar elde edebilmek adına kamu diplomasisini kullanmışlardır (Gilboa, 2008, s. 59). Bu sebeple kamu diplomasisi kavramı, hem Soğuk Savaş sırasında, hem de günümüzde diğer ülkelerin bireylerine etki etmek adına ve temel uluslararası politika amaçlarını gerçekleştirebilmek adına büyük ölçüde kullanılmış ve dış politikanın önemli bir yürütme unsuru haline gelmiştir (Köksoy, 2014: 213). Özellikle iletişim çağının bu denli gelişmesi ve bilgiye ulaşmanın yalnızca saniyeler içerisinde gerçekleşmesi sebebiyle uygulanan kamu diplomasisi politikaları sonucunda, uluslararası ilişkiler açısından ciddi değişiklikler ortaya çıkmıştır (Aydos, 2012, s. 121).

Soğuk Savaş sırasında ABD, Avrupalı izleyicileri ikna etmek için, demokratik hükümetin ve kapitalist girişiminin Sovyet alternatiflerinden üstün olduğuna dair söylemleri olarak kamu diplomasisini kullanmıştır. ABD'nin kullanmış olduğu kamu diplomasisindeki temel amaç, Batı hakkındaki kötü imajı ortadan kaldırmaktır. Bu sebeple ABD, doğrudan Varşova Paktı ülkelerine yayın yapmıştır. Aynı zamanda, ABD Dışişleri Bakanlığı, Müttefik ülkelerde Amerikan tarihi ve kültürü hakkında kitaplarla dolu okuma odaları inşa ederek yeni bir imaj algısı yaratmak adına faaliyetlerine devam etmiştir. Bakanlık, Amerikan ilke ve fikirlerine maruz kalmanın, ABD politikalarına yönelik geniş desteği güçlendireceğini umarak bu faaliyetlere devam etmiştir. "Hollywood" ile dünya sinemasını ele geçirmesi sonucunda kendi fikirlerini empoze etmeye yönelik kamu diplomasisini kolay bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin kullanmış olduğu "propaganda ve psikolojik savaş" gibi kavramlara karşı koymak adına ABD de kamu diplomasisi yöntemini kullanmıştır (Cull, 2009, s. 17). Buradan da görüleceği üzere günümüzde, propaganda ve halkla ilişkiler gibi kavramlar, sert güç kullanılarak çözülemeyen sorunları çözmek adına güçlü olan ülkeye avantaj sağlamaktadır (Erzen, 2014, s. 42).

Kamu diplomasisini kullanan temel aktörlerin ilk başlarda yalnızca devletler olarak görülmesine rağmen, öncesinde bahsettiğimiz gibi, iletişim teknolojilerinde yaşanan

gelişmeler ve küreselleşme sayesinde, devlet içerisinde yer alan “STK’lar, çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler, eğitim kurumları, medya” gibi devlet dışı örgütler de, devletlerle birlikte temel olarak kamu diplomasisi içinde yerlerini almıştır (Eyigün, 2018, s. 13). Bu örgütler aracılığıyla ortaya konulan uluslararası iş birlikleri ve medya sayesinde, algı politikası oluşturularak devletler istediklerini elde etmek adına faaliyetlerde bulunabilirler. Ancak buradaki temel nokta, ortaya konulan kamu diplomasisi sayesinde ortaya konmak istenen düşüncenin doğru ve etkin bir uygulamayla yönetilmesidir. Ancak bu sayede istenilen algı yaratılıp, uzun vadeli politikalar uygulanabilmektedir (Erzen, 2014, s. 54).

Sert güç ile kullanılan maddi unsurlar sayesinde ulusal politikaları ve kamuoyunu etkilemek yerine, yumuşak güç gibi daha planlı ancak etkili bir yöntemi kullanarak kalıcı olmayı tercih etmektedirler. Temel düşünceye göre sert güç kullanarak sınırlar aşılmakta ve ülkeler yıkılmaktadır; fakat düşünceleri yıkmak veya o düşünceleri ele geçirmek daha zor bir faaliyettir. Bu nedenle düşünceleri dayatıp istenilen şekilde değiştirmek ise kamu diplomasisine bağlıdır (Rasmussen, 2009, s. 11).

Diplomasiye önem veren ve uzlaşmanın daha fazla uygulandığı günümüzde hükümetler veya hegemon güçler, uluslararası sınırları daha pahalı ve sonuçları belirsiz bir sert güç kullanarak ele geçirme yerine, kamu diplomasisi ve yumuşak güç kullanarak ülke içerisindeki bireylere kendi fikirlerini dayatarak, yani temel olarak düşüncelerle engelleri aşmaya çalışmaktadır.

2. Yumuşak Güçten Keskin Güce Geçiş ve COVID-19

Joseph Nye’e göre yumuşak güç her zaman iyi amaçlar için kullanılmaz. Bu durum, son dönemlerde yaşanan COVID-19 sonrasında kamu diplomasisinin, aslında yumuşak ve keskin gücün bir kombinasyonu haline dönüşüm geçirmesinde görülmüştür. Bazı uluslararası ilişkiler uzmanları keskin gücü, bir tür yumuşak güç, diğerleri ise bir tür sert güç ve hatta akıllı güç olarak tanımlamaktadırlar (Nye, 2019, s. 17). Terim 2017’de Walker ve Ludwig tarafından icat edildiğinde, bu kavramı ne yumuşak ne de sert olarak tanımlamışlardır. Keskin gücü, “hedef ülkelerdeki politik ve enformasyon ortamlarını delip geçen veya delen” olarak tanımlamışlardır. Keskin gücün uygulanması için farklı yolların olması, kamu diplomasisinden ayırt edilebilmektedir (Walker ve Ludwig, 2017, s. 7).

Christopher Walker keskin güç kavramını açıklarken, “hedef gösterilen devletlerin temel politik ve bilişim faaliyetlerini delerek, içerisinde dahil olmak” için ortaya konulan faaliyetler şeklinde tanımlamakta; keskin güç faaliyetlerini, minimum düzeyde teorik olarak, tüm ülkelerin yapabildiğinden bahsetmektedir. Fakat, bu kavram üzerinde söylenen adlandırmalar ve yapılan tanımlar, sadece otokrasıyla yönetilen ülkelere atıfla yapılmaktadır (Walker, 2018, s. 8).

Keskin güç faaliyetlerindeki temel amaç, devletlerin kendi fikirlerini ve söylemlerini diğerlerine kabul ettirmektir. Bunun için ise öncelikle yumuşak güç kullanarak fikirlerini empoze etmeli, sonrasında ise daha geniş bir strateji kullanarak bu fikri kendi amaçları doğrultusunda kullanmalıdırlar. Bu süreçte ise devletler kendilerini olduğundan daha yüce bir şekilde gösterirken, karşıt güçleri bilgi kirliliği yaparak karalar ve bu süreçte

ortaya çıkan tartışmalardan sıyrılarak kendi fikirlerini en doğru ve pozitif durum şeklinde belirtmektedirler.

Bu bağlamda keskin güç, bazı hükümetlerin yumuşak gücün özelliklerinden olan cazibe ve etki kazanması için ideal bir kamu diplomasisi modelidir. Bu model, devletler tarafından, kendini jeopolitik ve uluslararası sistemde konumlandırmak adına özellikle son dönemlerde benimsenmiştir.

Keskin güç kavramı ifade ve düşünme özgürlüğüne, açık tartışmaya, düşünce bağımsızlığına ve bireysel özgürlüğe karşı çıkmaktadır. Keskin güç bunu, fikir manipülasyonu, şeffaf olmayan politika oluşturma, vize ve hibe reddi, diaspora casusluğu, pazarlara erişimin kısıtlanması, yabancı seçim müdahalesi, sansür, sahte haberler, havyar diplomasisi¹ ve yapay zekâ kapasiteleri aracılığıyla kontrol etmektedir. Genellikle keskin güç aracılığıyla bu eylemler medyaya, akademiye ve siyasi seçkinlere uygulanmaktadır. ABD Başkanı Trump'ın COVID-19 salgınına karşı Çin'i suçlarken COVID-19 virüsünü "Çin Virüsü" şeklinde adlandırması buna büyük bir örnektir. Ancak öncesinde belirttiğimiz gibi bu örnekler daha çok otokrasi içerisinde yönetilen devletler tarafından tercih edilmektedir (Oğuzlu, 2020). Otoriter bir devletin acil hedeflerine ulaşmanın ötesinde, bu sindirme taktikleri akademisyenler, vatandaşlar ve kanaat önderleri arasında otosansüre bile yol açabilmektedir (Walker, 2018, s. 13-14)

Eleştiriye rağmen keskin güç, belirli durumlarda önemli, gerekli ve bazen etik bir taktik olabilmektedir. COVID-19'un dayattığı salgın krizinin ortasında durumun bu olduğu söylenebilmektedir. Ülkelerin vermiş olduğu tepkiler, keskin ve yumuşak gücün kamu diplomasisinde birbirini etik olarak ne kadar tamamlayabileceğine dair bazı ipuçları vermektedir.

Dünya, 2020'nin ilk günlerinde yeni korona virüsü duymaya başlamıştır. 31 Aralık 2019'da Wuhan sağlık yetkilileri, etiyojisi bilinmeyen ilk zatürre vakalarını Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) bildirmiştir. 3 Ocak 2020'ye kadar 44 vaka tespit edilmiştir. Yeni tip korona virüs, 7 Ocak'ta Çinli uzmanlar tarafından izole edilmiştir. Fakat daha sonra DSÖ'ye, 12 Ocak'ta Wuhan'daki bir deniz ürünleri pazarında ortaya çıktığı iddia edilen virüsün kaynağı hakkında bilgi verilmiştir. Bu durumdan yalnızca bir gün sonra Çin, virüse bağlı ilk ölümünü bildirmiştir (World Health Organization, 2020). Tayland, Japonya, Kore ve ABD dahil diğer ülkelerdeki ilk vakalar, 13-20 Ocak arasında bilinmeye başlanmıştır. Bu noktada, 13 Ocak'ta DSÖ küresel bir sağlık acil durumu ilan etmiştir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine bu korona virüsün, COVID-19'un bir dünya salgını olduğu 11 Mart'ta ilan edilmiştir. Ne yazık ki, 30 Nisan'a kadar dünya çapında 3,1 milyon doğrulanmış vaka ve 217.000'den fazla ölüm gerçekleşmiştir. Saldırgan ve büyük oranda bulaşıcı olan korona virüs, şimdiye kadar sağlığa yönelik en büyük tehditlerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Aralık 2020'de ise vaka sayısı 79,831,207'ye kadar yükselmiş ve dünya genelinde 1,751,341 ölüm gerçekleşmiştir (WHO, 2020).

¹Havyar diplomasisi, Azerbaycan'ın yabancı politikacıları ve uluslararası kuruluşların çalışanlarının tüm lüks tüketim masraflarını ve otel konaklamalarını karşılayarak Azerbaycan'a davetlerinden oluşan lobi stratejisidir. Havyar Diplomasisi, "Doğu geleneğine bir hediye olarak sunulan pahalı hediyeleri de içerir" (Guardian, 2013).

COVID-19 salgını sebebiyle ülkeler, kendi ulusal kamu diplomalarında birtakım önlemler almak durumunda kalmıştır. Salgının yayılmasını engellemek ve tehditle mücadele etmek için üç kollu bir strateji ortaya konmuştur: Sağlık ve araştırma, sosyal düzenlemeler-kamu yönetimi ve sağlık gözetimi şeklinde stratejiler kullanılmıştır (WHO, 2020b).

Kamu diplomasisi perspektifinden bakıldığında, bu önlemlerin, örneğin COVID-19 hakkında toplanan bilgileri DSÖ ve diğer ülkelerle paylaşan ülkeler için, yerel ve uluslararası sonuçları ortaya çıkmıştır. Salgın sürecinin yayılmasını engellemek adına uygulanan yurt içi eylemlerin, diğer ulusların yararına olacak şekilde uluslararası sistemde paylaşımı, yalnızca politik bir bilgi alışverişi değil, aynı zamanda şefkat ve küresel iyi niyet unsuru olarak kullanılmıştır. Ancak, ülkelerin sosyal düzenleme önlemleri kuşkusuz etkili olsa da otoriter yapıları nedeniyle bazı önlemler “gerekli bir kötülük” olarak adlandırılmıştır (Guardian, 2020). Hatta Walker’a göre özellikle otokratik ülkeler (Rusya ve Çin) yanlış bilgiler vererek ve durumu olduğundan daha pozitif bir şekilde yansıtarak kendi imajlarını pozitif hale getirmeye çalışmışlardır (Walker, 2018).

Öte yandan keskin güç, ülkenin şeffaflık eksikliği ve hatta yeni COVID-19 virüsünün yayılmasındaki sorumluluğu nedeniyle kimi zaman tepkiyle karşılanmaktadır. Bazı ülkelerin güvensizlik algısı, bireylerin COVID-19’a yönelik aşının iyileştirici özelliğine veya basına yansıyan vaka sayılarına karşı şüpheyle yaklaşmasına sebep olmaktadır.

3. Türkiye’nin Kamu Diplomasisindeki Temel Unsurları

Türkiye’nin yükselen kamu diplomasisinin amacı, Türkiye’nin sesini dünyanın daha geniş bölgelerine duyurmasını sağlamak, “yeni” Türkiye’nin hikayesini ve vizyonunu dünyaya anlatmak, geçmiş Arap ve Müslüman toplumları ile geniş bir coğrafyada yeniden bağlantı kurmaktır. Özellikle Ortadoğu için örnek bir ülke olarak hareket etmek ve en önemlisi bölgesel ve küresel bir aktör olmak için kendi imajını inşa etmek ve Türkiye hakkındaki olumsuz imajı ve yanlış algıları onarmaktır. Türkiye’nin önyargıları kırması, yanlış algılamaları ve kendisi hakkındaki olumsuz imajı düzeltmesi hayati önem taşımaktadır; çünkü 21. yüzyıl temel olarak görüntünün gerçekliği şekillendirdiği bir çağ olarak tüm ilişkileri etkilemektedir. Örneğin görüntünün her şeyi etkilediği moda endüstrisinde olduğu gibi ülkeler ve onların kamu diplomasisi için olumlu bir metafor oluşturmak büyük bir önem arz etmektedir. Bu sebeple Türkiye’nin olumsuz imajını ve kendisiyle ilgili yanlış algıları, daha pozitif hale dönüştürmesi önemlidir (Kalin, 2011, s. 17).

İmaj meselesi, Türkiye’nin hikâyesini dünyanın geri kalanına açık ve engelsiz bir şekilde anlatması açısından önemlidir. Temel olarak kamu diplomasisi, birçok ülke tarafından hikâyelerini dünyaya anlatmak için alışılmadık bir diplomatik araç olarak kullanılmaktadır. Bu düzlemde, Türkiye’nin dış politikada daha aktif bir rol alma düşüncesi ile AK Parti hükümeti kamu diplomasisini kullanırken, Türkiye’nin, Osmanlı geçmişi ile günümüz modernleşmesini birleştirmiştir. Böylelikle daha dengeli bir sistem kurulmaya çalışılmış ve bu sayede birçok farklı bölgeye hitap ederek imajını arttırma yoluna girmiştir. Nitekim AK Parti hükümetini kamu diplomasisine önem vermeye iten en büyük motivasyon, yeni ideolojisini dünyaya anlatmak olmuştur (Cürsoy, 2014, s. 219).

Türkiye'deki kamu diplomasisi söylemi ilk olarak, 2000'li yılların başında, AK Parti hükümeti tarafından kullanılmaya başlanmıştır. O dönemde AK Parti'nin önde gelen liderleri, Türkiye'nin güvenlik odaklı dış politikasından vazgeçtiğini ve yumuşak güç odaklı dış politikaya doğru ilerlediğini vurgulamışlardır. Böyle bir dış politika anlayışı, Türkiye'yi Müslüman Ortadoğu'dan ve Osmanlı mirasından izole eden düşmanca bir ortamla çevrili olduğu perspektifini çürütecektir (Turan, 2017, s. 19-20). Bu nedenle Türkiye, bölgeyle barışmak ve geçmişteki öz güveniyle yeniden bağlantı kurmak için Ortadoğu'daki imajını yeniden sağlamaya çalışırken, Batı yanlısı politikalarını da korumaya devam etmiştir.

AK Parti hükümeti için hedef, en azından Türkiye'nin Müslüman Ortadoğu bölgesinde ulaşmak istediği hedef, model ülke olmaktır. Türkiye'nin Müslüman Ortadoğu'da daha iyi bir imaja sahip olmasına yardımcı olan en önemli faktörlerden biri, Türkiye'nin Müslüman ve laik bir kimliğe sahip olduğu görüşü ve daha sonra tartışmalara neden olan İslam ile demokrasinin Türkiye'de el ele gitmesinin mümkün olabileceği düşüncesidir. AK Parti'nin iktidara gelmesi ile demokrasi ve İslam'ın olası uzlaşması, Türkiye'yi bir bakıma model ülke konumuna getirmiştir. İslam dünyası için böylesi bir rol, Türkiye için önemli bir yumuşak güç varlığını oluşturmaktadır (Torun, 2016, s. 22).

Hatta yakın komşu ülkeler Türkiye'yi, hem kendi kültürlerine yakın bir ülke olarak görürken diğer yandan bir Avrupa ülkesi olarak görmelerinden dolayı Ortadoğu'yu Avrupa'ya yakınlaştıran bir ülke olarak görmektedirler. Özellikle Türkiye'nin İsrail karşısında Filistin'i güçlü bir şekilde desteklemesi Ortadoğu basınında Türkiye için büyük övgüyle bahsedilmesine yani bir nevi kamu diplomasisi uygulanmasına neden olmuştur. Her ne kadar Türkiye'nin Avrupa yanlısı bir tutum sergilemesi Ortadoğu'da olumsuz tepkilere yol açsa bile, Türkiye'nin bölgede önde gelen bir aktör olarak hareket etmesi, tarihe ve şu anki konumundan destek alarak faaliyetlerini sürdürmesi ve Avrupa'dan bağımsız bir dış politika sergilemesi sonucunda pek çok Ortadoğu ülkesi, Türkiye'yi bir demokratik örnek olarak görmektedir. Özellikle ekonomik ve politik başarıları Arap genç entelektüellerini etkilemekte ve Türk markasına yönelik büyük bir talebin oluşmasına sebep olmaktadır (Özerdem, 2011, s. 107-108).

Öncesinde bahsettiğimiz gibi Türkiye, Ortadoğu'da Müslüman bir millet olarak laik ve demokratik kimliğini kullanmaktadır. Ayrıca NATO gibi önemli Batılı kurumun bir parçası olduğunu bölgeye göstermesiyle bir yandan ekonomik iş birlikleri sağlarken diğer yandan ise tarihi ve kültürel ortaklık vurgusu yaparak adeta bir "model ülke" retoriği, bir yumuşak güç politikası olarak uygulamaktadır. Bu çerçevede Ortadoğu'da Türk dizilerinin popüler olmasının nedeni de budur. Türk dizilerinde Müslüman Ortadoğu izleyicileri, Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücünü artıran bir Müslüman devlet olarak diğer Müslüman bölge devletlerine nazaran daha seküler bir yaşam tarzının Türkiye'de mümkün olduğunu görmüşlerdir (Altunışık, 2008, s. 44). Bu sayede Türkiye, Ortadoğu'yu dilediği gibi şekillendirerek bölgesel bir güç olma arzusu sonucunda klasik realist görüş yerine daha yumuşak güç kullanabileceği kamu diplomasisine önem vermiştir. Öte yandan kendisini merkez ülke olarak öne sürmesi, Türkiye'yi cazibe merkezi haline getirmek amacıyla Türk kamu diplomasisinin bir parçası olmuştur. Dolayısıyla "merkez ülke" söylemi, Türk kamu diplomasisinin adeta sloganı haline gelmiştir (Ekşi, 2014, s. 244-245).

Türkiye yumuşak güç potansiyelini, Avrupa'dan ve Amerika'dan farklı olarak, bölgesel güç kaynağını ve kamu politikası odak noktasını, Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya'nın (kendi mahallelerinde) iç kesimleriyle paylaştığı kültürel ve tarihi bağlardan almaktadır. Bölgesel anlamda farklı dinlerin ve etnik kökenlerin birleşme noktası olarak görülmesi ve toplulukların birlikte kurdukları Osmanlı geçmişinin, herkes için ortak payda olarak görülmesi büyük bir ihtimaldir. Elbette bu paydada olumsuz ve tarihi sorunların sebep olduğu anlaşmazlıklar da bulunmaktadır (Kalın, 2011, s. 20).

Ayrıca Batılı güçlerin küresel siyasetteki önceliği ve liberal uluslararası düzenin kurucu normlarına ilişkin ciddi bir normatif çekişmenin olmaması, Türkiye'nin aynı zamanda kendi mahallelerinde yumuşak bir güç olarak hareket etmesini sağlamıştır. İslam'ı liberal demokrasi ile birleştirme yeteneği ve liberal demokratik normları Batı dışı bölgelere yayma başarısı, Türkiye'nin yumuşak güç kimliğine katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin 11 Eylül sonrası uluslararası ortam bağlamında Batılı güçler tarafından bir rol model olarak görülmesi, Türkiye'nin yumuşak güç imajını da güçlendirmiştir. Fakat buna ek olarak Türkiye kamu diplomasisini, hedef olarak gördüğü bölgelerle, yalnızca Osmanlı'nın hüküm sürdüğü yerlerle sınırlandırmamıştır. Bunun yanında Afrika, Asya ve Latin Amerika'yı da bu yolla etkilemeye ve kendi imajını bu bölgelerde arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle Türk dizilerinin bu bölgelerde etkin bir şekilde takip edilmesi, Türkiye'nin kamu politikasını medya aracılığıyla başarılı bir şekilde sürdürmesinin bir sonucu olmuştur.

Özellikle 2015 sonrasında Türkiye'nin bir kamu diplomasisi yöntemi olarak Latin Amerika ülkelerine Türk dizilerini ihraç etmesi ve bu dizilerin Latin Amerika ülkelerinde yüksek izlenme oranları alması, Türkiye'nin tarihi ve kültürünün bu ülkelere yansımaya olanak sağlamıştır. Hatta dönemin Arjantin Büyükelçisi Juan Jose Arcuri 2015'te gerçekleşen DEİK Türkiye-Arjantin İş Konseyi Yürütme Kurulu Toplantısında "dizilerle kurulan bağlantı temel olarak bizlere Türk tarihini, kültürünü yansıtmıştır. Bu durum ise iki ülke arasında modern köprü kurdu" şeklinde açıklama yapmıştır. Kamu diplomasisi ve imaj olgusunun bu denli başarılı bir şekilde uygulanması sonucunda ise Latin Amerika ülkelerinden Türkiye'ye gelen turist sayısında %100 oranında bir artış yaşanmıştır (Özerdem, 2017, s. 310-311).

Türkiye'nin bölgesinde dönüştürücü, ticaret temelli, sivil, normatif ve diplomatik bir dış politika anlayışının benimsemesine öncelik veren yumuşak güç, dış politika aktörü haline gelmesi adına büyük önem taşımaktadır. Türk dış politikasında böylesine yumuşak bir güç dönüşüne neden olan faktörlerden bazıları, AB'ye katılım sürecinin devamı olarak Türkiye'nin komşularıyla iyi ilişkilere sahip olduğunu ispatlama ihtiyacı ve bununla birlikte Ortadoğu'nun ekonomik kalkınması ve siyasi olgunlaşma süreçlerinde artan istikrarsızlıklar sonucunda ortaya çıkan olumsuz durumu azaltma ihtiyacı olmuştur. Türkiye'nin güvenliğine yönelik zorluklarla başa çıkabileceğine ve yalnızca yumuşak güç aygıtları ve stratejiler benimseyerek önceliğini savunabileceğine inanmaktadır (Oğuzlu, 2020).

Türk dış politikasının bu tür tanımlarının aksine, sert güç uygulamaları da görülmüştür. Arap Baharı'nın başlaması, Türkiye'nin Türkiye dostu bir Ortadoğu'ya yardım etme arzusu,

komşu ülkelerdeki iç gelişmeleri şekillendirmek için sert askeri gücün kullanılması ve ulusal çıkarları şekillendirmede önce hayatta kalma zihniyetinin benimsenmesi, Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminin ardından, Türk dış politikasında sert güç düşüncesinin yeniden canlanmasını kısmen açıklayabilecek faktörler olarak görülebilir. Çok kutuplu bir uluslararası ortama geçiş ve küresel siyasette Batı önceliğinin aşınması, Türkiye'nin kademeli olarak sert güç aktörü olma yönündeki geçişini de kolaylaştırmış görünmektedir (Efegil, 2016, s. 49-50).

Yumuşak güç araçları Türkiye'nin çeşitli kurumları aracılığıyla yürüttüğü kamu diplomasinin zemini olarak değerlendirilmelidir. Birçok kamu kurumu bu rolü doğrudan veya dolaylı olarak yerine getirmektedir. Türk Uluslararası İş Birliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Kızılay, Turizm ve Kültür Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, TRT, Yunus Emre Vakfı, Yatırım ve Destek Ajansı Basın Bilgilendirme Ofisi ve diğer kurumların tümü, siyasi, diplomatik, ekonomik ve kültürel faaliyetler yoluyla kamu diplomasisinde aktiftir. Bu çabaların etkinliğini artırmak için bu kurumların kendi aralarında iyi koordine edilmiş bir ilişkiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu görev Başbakanlığa bağlı 2010 yılında kurulan Kamu Diplomasisi Ofisi tarafından yürütülmüştür. 24 Temmuz 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle ortaya konulan ve hizmet faaliyetlerini sürdüren İletişim Başkanlığı ise Türkiye markasını güçlendirme hedefi ile tüm kamu kurumları, ulusal ve uluslararası medya, iş dünyası, STK'ları, akademi ve düşünce kuruluşları arasındaki iletişimi koordine etmektedir. Buradan da görüleceği üzere Türkiye kamu diplomasisini kullanırken yalnızca devlet kanallarını kullanmamaktadır. Bunun yanında STK, medya ve iletişim araçlarını da kullanmaktadır (Kalin, 2011, s. 21). Buna ek olarak, Türkiye'nin dış yardım politikası, arabuluculuk rolü, proaktif ve ritmik diplomasisi, vize politikası, normalleşme süreçleri ve Medeniyetler İttifakı gibi küresel barış girişimleri de Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı olarak görülmektedir.

Kamu diplomasisinde önemli bir yere sahip olan TİKA'nın bünyesinde, ikili iş birliği anlaşmaları veya mutabakat muhtıraları çerçevesinde hâlihazırda 60 ülkede 62 Program Koordinasyon ofisi bulunmaktadır. Ayrıca toplamda 150 ülkede faaliyet göstermektedir. Özellikle Türkiye'nin komşu bölgelerinde ve gerek Afrika'ya gerek Orta Asya'ya, gerek Pasifiğe gerekse Latin Amerika'ya kadar uzanan geniş bir düzlemde TİKA, kamu diplomasisi uygulamalarını devam ettirmektedir. TİKA "sağlık, eğitim, teknik iş birliği, mesleki eğitim, tarım, hayvancılık, ulaşım" olmak üzere bireylerin hayata attıkları ilk adımdan son yolculuklarına kadar ihtiyaç duyulan her alanda faaliyetler göstermektedir (TİKA, 2019). Bu kapsamda gösterilebilecek en iyi örneklerden bir tanesi su kuyusu açma girişimleri olup aslında temel olarak gıda ihtiyacı ve sağlık sorunlarını azaltmaya yönelik çok önemli projeler çok ses getirmektedir. Sonuçta açılan su kuyuları sebebiyle orada bulunan vatandaşlar tarım yapabilecek ve bu sayede gıda teminini sürdürülebilir bir şekilde karşılamış olacaktır. Ayrıca bunun yanında su ihtiyacını karşıladıkları durgun/pis su kaynaklarını kullanmadıkları için ise su kaynaklı ortaya çıkan dizanteri, kolera gibi özellikle Afrika'yı etkileyen hastalıkların da yayılması önlenmiş olacaktır. Bu sebeple bu tarz kamu diplomasi uygulamaları Türkiye, bu bölgelerde ayrıca insani diplomasi uygulamış olmakta ve uluslararası prestijini/imajını olumlu bir hale dönüştürmektedir.

Ayrıca Türkiye kamu diplomasisini uygularken STK ve devlet kurumlarının yanında özel firma ve kuruluşları da özellikle markalaşma/marka diplomasisi adına kullanılmaktadır. Bu çerçevede küresel anlamda Türk markalarının uluslararası arenada desteklenmesi ve kabul görmesi amacıyla “Turquality²” ve “Turkey Discover the Potential³” projeleri Türk marka diplomasisi açısından önemlidir. Yapılan bu projeler sayesinde “Türk Malı” imajının uluslararası sistemde daha etkili olması ve Türkiye’nin de imajını arttırması hedeflenmektedir. Ancak uluslararası sistemde Türkiye’nin komşu bölge ülkeleriyle yaşadığı sorunlar nedeniyle bu ürünlere yönelik Suudi Arabistan gibi ülkelerin ambargo uygulanması, Türk malı marka değerini olumsuz etkilemektedir. Bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye’nin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri arttıkça Türkiye’nin markalaşmasına yönelik “inşaattan enerjiye, ulaşımdan turizme, tekstilden gıdaya” kadar birçok farklı sektörde diğer ülkelerde yatırımlar ve projeler yapılmaktadır. Bu sayede ise Türkiye, ekonomik kapasitesini çoğaltmanın yanında ülke imajının daha da pozitif olmasına katkı sağlamaktadır (Köksoy, 2016: 252). Firmalar ve çalışanlarıyla birlikte adeta “kültürel ve sosyal” ilişkiler sağlayan markalaşma hareketi, aynı zamanda Türkiye’nin adeta kurumsal diplomatları şeklinde faaliyetlerini yürütmektedirler.

4. COVID-19 Sonrası Türk Kamu Diplomasisi

Türkiye, uluslararası arenadaki prestijini arttırmak adına COVID-19 ile de başarılı bir kamu diplomasisi sergilemiştir. Özellikle dış yardımlara yönelik gerek siyasi gerekse ekonomik çabalarının ardındaki temel motivasyon, Türkiye’nin küresel bir aktör olarak yükselmesine yardımcı olacak olmasıdır (Tol, 2015). Dış yardım açısından Türkiye’nin odaklandığı bölgeler, COVID-19 öncesi Güney ve Orta Asya, Güney Kafkasya, Orta Doğu ve Sahra altı Afrika’ya, COVID-19 sonrası Batı ile olan imajını düzeltmek adına Avrupa’ya da özellikle sağlık malzemeleri konusunda yardım ederek yeni bir kamu diplomasisi yoluna girmiştir.

Bu düzlemde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun açıklamalarına göre uluslararası sistemde COVID-19 tarafından tehdit altında olan 135 ülke, Türkiye’den öncelikle tıbbi malzeme konusunda yardım talebinde bulunmuştur. Türkiye ise kamu diplomasisi çerçevesinde bu ülkelerin 81’ine “korunma maskesi, biyolojik tehlikelere karşı tulum, koruyucu kıyafet ve gözlük, ayrıca tıbbi eldiven ile antiseptik özelliklere sahip materyalleri ve COVID-19 test kitleri” gibi yardımları, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşu gibi devlet dışı aktörler aracılığıyla yollamıştır. Türkiye özellikle yumuşak güç kullanarak diğer devletlerle olan ilişkilerini iyileştirme açısından bu süreçte etkin bir rol oynamıştır (DW, 2020).

² Türkiye’nin “rekabet konusunda bir avantaj elde ettiği ve markalaşma sağlayabilecek olan hizmet gruplarına sahip şirketlerin, üretilmesinden dağıtımına ve ihrac edilip satış sonrası hizmet faaliyetlerine kadar bütün süreci içerisine alacak bir şekilde yönetimsel bilgi birikimi, kurumsallaşma ve gelişimlerini düzenleyerek uluslararası pazarlarda kendi markalarıyla küresel bir aktör olmak adına ve bu markalar sayesinde Türk malı imajının daha olumlu bir şekilde ortaya konulması ve yerleştirilmesi amacıyla ortaya konmuş devlet desteğini yanına alan ilk ve tek markalaşma faaliyetidir” (Turquality, 2020).

³ Başbakanlığın desteği, Ekonomi Bakanlığı’nın himayesi ve Türkiye İhracatçılar Meclisi koordinasyonunda yürütülen ve hazırlanan Türkiye’nin yeni logosu ve sloganı.

Türkiye yapmış olduğu yardımların üzerine Mevlana'nın "Ümitsizliğin ardında nice ümitler var. Karanlığın ardında nice güneşler var" sözünü ekleyerek Türkiye'nin kültürel imajını arttırmaya yönelik yumuşak güç biçiminden birisini kullanmıştır (Trthaber, 2020). Böylelikle "kültür diplomasisini" kullanma yöntemine başvurmuştur. Özellikle COVID-19 salgınının başladığı ilk dönemlerde ülkelerin bencilliği, Fransa'nın İtalya ve İspanya'ya gönderilen maske ve teçhizatları gasp etmesi, ABD'nin Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine yollanacak olan maskelere daha fazla para ödeyerek gasp etmesi sonucunda uluslararası sistemde kamu diplomasisi kavramının ortadan kalktığı düşünülmüştür (DW, 2020). Ancak Türkiye ihtiyaç duyan tüm ülkelere gerekli desteği sağlayarak bir kamu diplomasisi dersi vermiştir. Her ne kadar ulusal anlamda bu faaliyetler eleştiri alsan bile uluslararası imaj ve prestij konusunda çok önemli bir hareket olarak görülmelidir.

Uluslararası sistemde Türkiye, yumuşak güç çerçevesinde kamu diplomasisini Avrupa'dan Ortadoğu'ya, Balkanlar'dan İskandinav ülkelerine kadar insani diplomasi kullanarak yapmış olduğu yardımlarla olumlu imaj yaratmaya çalışarak çok başarılı bir şekilde yürütmektedir. Her ne kadar ekonomik çıkar amaçlı yapılmassa da salgın sonrası çeşitli ülkelerle karşılıklı ticaret ve yatırımların geliştirilmesine yönelik olası görüşmelerde, Türkiye'nin ticaret diplomasisinde kullanabileceği bir kart olabilir. Ancak ulusal düzlemde COVID-19 vaka sayısını açıklarken bir süre tüm sayıları açıklamayıp vaka sayılarını gizlemesi, keskin güce bir örnek olarak gösterilebilir. Bir yandan sokağa çıkma yasağını uygulayıp kendi vatandaşlarına gerekli yardımı tam anlamıyla sağlayamamışken, pozitif imaj göstermek adına başka ülkelere tıbbi malzeme yardımı yollaması, başka bir deyişle arka planda bir keskin güç kullanması, diğer ülkelerin Türkiye hakkındaki görüşlerini etkilemeye çalışması olarak görülebilir. Ancak bu durum yalnız Türkiye'ye has bir durum değildir. Ulusal anlamda kargaşa ve kaosun çıkmasını engellemeye çalışmak adına birçok ülke, kendi vaka sayısını olduğundan daha az göstermiştir.

Bu vaka sayıları genellikle alıntılanır, ancak genellikle açıklanmayan durum, her ikisinin de nihayetinde iki faktöre bağlı olmasıdır: kaç kişinin test edildiği ve uygulanan testlerin doğruluğuyla alakalıdır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'ne göre bu durum, "testlere, hükümetlerin dürüstlüğüne ve nüfusun büyüklüğüne bağlıdır". Özellikle otoriter hükümetlerin çoğu genel olarak verilerinde şeffaf olmamıştır ve bu durumda şeffaf olmaları da beklenmemelidir. Sonuçta temel olarak uluslararası arenadaki güç mücadelesinde gizlilik önemlidir ve güç mücadelesinde savaşın ilk zayıyatı, gerçeklerin bilinmesidir. Hükümetler ne kadar az şeffaf ise o kadar az COVID-19 vaka verileri elde edilmiştir. Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre şeffaf ve demokratik olarak görülen ülkelerin doğrulanmış COVID-19 vakalarının sayısı ile, yozlaşmış ve otoriter olarak algılanan ülkeler tarafından bildirilen sayılar karşılaştırıldığında çarpıcı farklılıklar ortaya çıkmıştır (Winter, 2020).

Yaklaşık altı milyonluk nüfusuyla Danimarka, en şeffaf ve demokratik ülkeler arasında ilk 10'da yer almaktadır. Ülke, 1 Mayıs'ta, 9,158 doğrulanmış COVID-19 vakası olduğunu bildirmiş olup bu, milyon başına 1.581 doğrulanmış vaka oranı demektir. Mevcut verilere göre bu, o gün için dünya ortalamasının üç katından daha fazla bir oran olmuştur. 1 Mayıs'ta, 145 milyonun biraz üzerinde bir nüfusa sahip olan Rusya, şaşırtıcı bir 3,72 milyon "laboratuvar testi" yaptıktan sonra 106.498 COVID-19 vakasını doğruladığını bildirmiştir.

Testlerin sadece yüzde 2,9'u olumlu sonuç vermiştir. Türkiye'de ise ilk başlarda uluslararası arenada COVID-19 ile mücadelede ulusal anlamda başarılı olduğunu göstermek adına keskin güç kullanmıştır. Bu süreçte vaka sayısı yerine hasta sayısı açıklanmıştır. Ancak DSÖ ve kamuoyunun artan baskısı nedeniyle COVID-19 vaka sayısının açıklanmasıyla Türkiye, 2020 Kasım ayında nüfusa oranlı vaka sayıları sıralamasına göre ABD, Hindistan, Polonya ve Brezilya'nın ardından 5. sıraya yerleşmiştir. Türkiye, pozitif vakada Avrupa ülkeleri arasında ise ikinci olmuştur (Elmacioğlu, 2020).

COVID-19 salgını sonrasında ülkelerin ulusal anlamda bu salgınla baş edebilmek adına birtakım önlemler almalarına rağmen tek başlarına başarılı olmaları çok zordur. Hele ki küresel anlamda etkili olan bu salgınla tek başına mücadele etmek ancak bir yere kadar etkili olabilir. Bu sebeple ülkeler arası iş birliği ve kamu diplomasisi büyük önem arz etmektedir. TİKA bu anlamda Kafkasya'dan Orta Doğu'ya, Afrika'dan Balkanlara kadar birçok farklı bölgeye tıbbi malzeme, biyolojik tehlike tulumu, filtre maske gibi malzemeler tedarik etmiştir. Bunun yanında Gürcistan, Filistin, Kırgızistan gibi ülkelerde COVID-19 ile mücadele kapsamında hastaneler açarak bu ülkelere yalnız olmadığını göstermiştir. Bunun yanında TİKA, COVID-19 ile mücadele kapsamında Güney Yemen'deki Aden şehrinin 8 ilçesinde 360 sağlık personeli yetiştirmeye başlamıştır. Ayrıca salgınla mücadelede engelliler ve yetimlerle dayanışma içinde olan TİKA, engellilere, yetimlere, hastanelere ve kamu kurumlarına hijyen ürünü ve sarf malzemesi dağıtmıştır. TİKA sağlık malzemelerinin yanında Afrika, Orta Doğu ve Güney Amerika'da birçok yerde su kuyusu açma, gıda temini sağlama gibi projelerine devam etmektedirler. Her ne kadar COVID-19 sağlık sistemini etkilese bile insani diplomasi adına gıda temini de önemli bir yer arz etmektedir (TİKA, 2020).

Salgınla mücadele stratejisi kapsamında Sancaktepe ve Atatürk Havalimanı yerleşkesine çok amaçlı salgın hastanelerinin kurulması, kamu diplomasisi açısından ayrıca önemlidir. Yapılan bu salgın hastaneleri sayesinde yurt dışından birçok hasta Türkiye'ye getirilip tedavi edilmektedir. Bu durum ise özellikle yumuşak güç ve insani diplomasi çerçevesinde Türkiye'nin yurt dışındaki imajını olumlu bir şekilde etkilemektedir. Bir nevi sağlık diplomasisi uygulayarak Türkiye, yumuşak güç politikalarını arttırmaktadır (Anadolu Ajansı, 2020). Özellikle sağlık diplomasisi ve sağlık turizmine yönelik verilen önem ise Türkiye'nin kamu diplomasisi açısından çok önemlidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yapmış olduğu açıklamalara göre salgın öncesi, yani 2019 yılında toplamda 750 bin yabancı hasta Türkiye'de tedavi edilip sağlığına kavuşmuştur. Bunun yanında Atatürk Havalimanı'nın olduğu yere bir salgın hastanesinin açılması ise özellikle yurt dışından gelen hastalar açısından büyük kolaylık sağlamış ve bir tercih noktası olmuştur (TCCB, 2020). Sonuçta acil ambulans uçaklarının pistlere inip en kısa sürede tedavinin uygulanabilmesi için gerekli bütün olanaklar mevcut olarak görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı sağlık diplomasisine yani insani diplomasiye verilen önem ile Türkiye'nin yine yurt dışındaki imajı ve prestijinde olumlu ölçüde artışlar gerçekleşmesi beklenmektedir.

DSÖ'nün belirttiğine göre 67 düşük gelirli ülkedeki insanların en az % 90'ının 2021'de COVID-19'a karşı aşı olma şansı çok düşüktür. Bunun temel nedeni ise gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duyduklarından fazlası için siparişte bulunmaları ve aşı üreticilerinin içerik bilgi mülkiyetlerini paylaşmamasıdır. Bu nedenle 67 düşük gelirli ülkenin kendi başlarına

ilaç satın alamaması nedeniyle aşilar, tamamen DSÖ, UNICEF, Dünya Bankası ve Bill & Melinda Gates Vakfı'nın da dahil olduğu bir iş birliğine ile sağlanmıştır. Bu program ile yalnızca 67 ülkede nüfusun sadece % 10'unu aşılama yetecek kadar, yaklaşık 700 milyon doz güvence altına alınmıştır; ancak öncesinde belirttiğimiz gibi bu sayı yeterli değildir (Dyer, 2020). COVID-19 ile mücadelede bunun gibi tek taraflı girişimlerin uzun vadede daha büyük sorunlara yol açma, hatta belki COVID-19'un tekrardan mutasyon geçirip hali hazırda aşı yapma imkânına sahip olan ülkelere tekrardan bulaşma riski bulunmaktadır. Bu sebeple gerek Türkiye gerekse diğer gelişmiş ülkeler zaten iş birliği halinde oldukları ülkelere (Sudan, Yemen, Nijerya gibi) aşı yardımında bulunurlarsa hem kamu diplomasisinin hem de insani diplomasinin gerekliliklerini sağlamış olacaktır.

DSÖ Genel Direktörü Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, COVID-19'a karşı şu ana kadar yüksek gelirli en az 49 ülkede 39 milyon dozdan fazla aşı yapıldığını belirterek, yoksul ülkelere aşı tedarikinde ise çok az sayıda aşının sağlanması, hatta düşük gelirli bir ülkeye (Gine) yalnızca 25 adet doz verilmesi sonucunda "dünyanın feci bir ahlaki başarısızlığın eşiğinde" olduğu uyarısında bulunmuştur. DSÖ'nün 148. Yönetim Kurulu toplantısında konuşan Ghebreyesus, COVID-19 aşılarının tüm ülkelere eşit ve adaletli dağıtılması için ülkelere küresel dayanışma çağrısında bulunmuştur (Euronews, 2021). Ayrıca çoğu aşı üreticisi firmanın kar amacı güderek hareket ettiğini ve hedeflerini en fazla kar elde edebilecekleri ülkelere yönelttiğini belirtmiştir (CBSnews, 2021). Kamu diplomasisinin hatta insani diplomasinin önemi ve uygulanabilirliği açısından bu eşitliğin sağlanabilmesi çok önemlidir.

Ancak bu tür salgın hastalıklarda, ülkelerin ve markaların bu tarz olağanüstü hallerde uygulamış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Özellikle salgınla mücadele konusunda stratejiler geliştiren organizasyonlar/firmalar, ülke marka diplomasisi itibarını arttırmaktadır. Bu anlamda özellikle Türk Hava Yolları (THY) ayrı bir önem arz etmektedir. Özellikle yürütmüş olduğu çalışmalar, reklamlar ve göstermiş olduğu başarılar sayesinde Türkiye'nin "marka diplomasisine" katkı sağlayan en büyük firmalardan birisi olmuştur. Özellikle COVID-19 salgını sırasında THY, dünyada en fazla yolcu taşıyan 10. havayolu şirketi olurken toplamda 126 ülkeye uçuş yaparak en fazla ülkeye uçuş yapan firmalara göre 1. sırada yer almıştır (Anadolu Ajansı, 2019). İstanbul'un dünyanın transit uçuş noktasına dönüştürülme düşüncesi açısından yine kamu diplomasisi yöntemlerine büyük rol düşmektedir. Bu çerçevede THY, bir marka diplomasisi çerçevesinde kullanmış olduğu "Meet İstanbul" adlı sloganıyla ve "touristanbul" programıyla, yurt dışından farklı bir ülkeye gidecek olan transit yolculara İstanbul'un tarihi ve kültürel yerlerini keşfetmek için fırsatlar sunmakta olup turistleri bu konuda cezbetmesi açısından önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır (Habertürk, 2019).

Buradan da görüleceği üzere yerel bir imaj ile başlayan bir firma özellikle son yıllarda yakalamış olduğu başarı grafiği sebebiyle bir dünya markası haline dönüşmüştür. Türkiye'yi temsil eden bir havayolu şirketi ve markası olmasının yanında ürün, hizmet ve haberleşme faaliyetleriyle birlikte Türkiye'nin kültürünü yansıtan projelerde yer alması ve bu unsurları kullanması sebebiyle Türkiye'nin en önemli kamu diplomasisi unsurları arasındayerni almıştır. Bu süreçte özellikle dünyaca tanınmış firmalara ve spor kulüplerine

sponsor olması, Türk misafirperverliğini tüm reklamlarında kullanması ve “We’re from Turkey” markası adı altında Türk menşeli ürünleri satması, Türkiye’nin markalaşması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Son olarak, basın ve yayın organlarıyla yayımlanmış olduğu dergilerde, Türkiye’nin “kültürel, sosyal, ekonomik, turizm” odaklı yazılarıyla THY, Türkiye’yi bir yandan tanıtırken diğer yandan ise kültür diplomasisine katkı sağlamaktadır (Türk Hava Yolları A. O., 2020). Diğer yandan ise COVID-19 ile ilgili yapılan yardımların, hastaların ve elbette aşının taşınmasında THY’nin kullanılması yine imaj ve marka diplomasisi açısından önemlidir.

Sonuç

Vitrin gibi bir ülkenin imajını oluşturma olgusu, 20. yüzyılın ilk yıllarında görülmeye başlanmıştır. Kamu diplomasisi olarak ortaya çıkan bu olgu, özellikle uluslararası ilişkiler alanında yumuşak güç kavramıyla ele alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, ulusal bir imaj oluşturmak adına ise başka bir savaş alanının ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Soğuk Savaş bu ihtiyacı karşılamış, ABD ile Sovyet Rusya arasındaki çok yönlü savaşta yeni bir tür savaş alanı olarak propaganda hâkim olmuştur.

Kamu diplomasisi ise Joseph Nye tarafından icat edilen bir yumuşak güç aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel diplomasi artık uluslararası arenadaki tek diplomasi türü olmadığından, kamu diplomasisinin dünya siyasetindeki önemi yadsınamaz hale gelmiştir. Diğer bir deyişle, geleneksel diplomaside bir ülkenin muhatabı her zaman başka bir ülke iken, yabancı kamuoyu veya diğer resmi olmayan gruplar kamu diplomasisinin öznelidir. Böylelikle değişen uluslararası ortamda kamu diplomasisi, devletler ve onların dış politika hedefleri için daha da önem kazanmıştır.

Uluslararası ortamın değişen sahnesi, bilgi teknolojilerinin gelişimi ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle yaratılan yeni dünya düzeni, küresel siyaset için yeni koşullar belirlemiştir. 21. yüzyılın yeni dinamikleri ile çevrili bu ortamda, kamu diplomasisi şimdiden dünya siyasetinin önemli bir parçası olmuş ve yeni bir tür diplomatik nitelik kazanmıştır. Bu sebeple, uluslararası sistemin yükselişle birlikte, kamu diplomasisi çoğunlukla devletlerin dış politika çıkarları adına uygulanmaktadır; ancak bu durum yalnızca bir yumuşak güç politikası şeklinde uygulanmamaktadır. Kimi durumlarda başka ülkelerde yaşayan bireyleri ve liderleri etkilemek, kendi fikirlerini empoze etmek adına ve pozitif bir imaj olgusu yaratmak adına da bu durum kullanılmaktadır. Bir devletin ulusal amaçlarını, devlet çıkarlarını ve hedeflerini ortaya koyma faaliyetlerinde bulunarak, doğru bilgiyi açık bir şekilde diğer bölgelere yayılması için gereken kamu diplomasisi, negatif imajın iyileştirilmesi için önemli bir araç haline dönüşüm geçirmiştir.

Egemen güçler, geleneksel diplomatik yöntemlerin yanında kamu diplomasisini de uygulayarak temel amaçlarını ve dış politika çerçevesinde göstermek istedikleri imajları daha etkin bir şekilde anlatma imkânı yakalamaktadırlar. Öte taraftan teknolojinin bu denli hızlı gelişerek kullanılabilirliğinin artması ve medya sayesinde kitle iletişiminin daha kolay bir hale gelmesiyle kamu diplomasisi faaliyetlerini kullanan devletler, temel düşüncelerini daha etkili bir şekilde aktarabilmektedirler. Hatta bu durumun bir adım ötesi olarak temel iletişime dayalı yeni uluslararası sistem içerisinde sisteme yön veren

aktörlerin, dünya kamuoyunu etkileyebilmek adına bu iletişim araçlarından yararlanması, kamu diplomasisinin en kolay ve en önemli bir unsuru haline dönüşüm geçirmiştir.

Türk kamu diplomasisi dış politika, yöntem ve araçlarda yaşanan dönüşüm bağlamında incelenmiştir. Buna göre AK Parti dönemindeki dış politika yapımında, AK Parti iktidarının dış politika eylemlerini ilgili taraftan minimum dirençle alabilmek için yabancı kamuoyunda ve yukarıda belirtilen alanlarda Türkiye'ye ve dış politikasına azami sempati ile ulusal imajına ve dış kamuoyuna odaklanması nedeniyle söylem ve söylemin büyük rol oynadığı görülmüştür. Buna ek olarak AK Parti döneminde, özellikle Türkiye'nin çok boyutlu dış politika anlayışının bir parçası olarak, dış politika yapmanın ayrı bir alanı olarak kamu diplomasisine büyük önem verilmiştir. Her ne kadar Türkiye'nin kamu diplomasisi yumuşak güçten sert güce, sonrasında COVID-19 ile tekrardan uluslararası düzlemde yumuşak güce dönüşüm geçirse bile, uluslararası sistemin değişiminin bu denli hızlı olduğu bir düzlemde yumuşak güç, kimi durumlarda yerini keskin güce bırakmıştır. Bu bağlamda devletler, kamu diplomasisi aktörlerini istihdam etmekte ve onlara dış politika hedeflerine uygun olarak ülkeyi tanıtmaya sorumluluğu yüklemektedir.

Hatta COVID-19 öncesi gıda, temiz su ve sağlık projeleri yürüten TİKA ve diğer STK'lar, COVID-19 sonrası ile ihtiyacı olan ülkelere hastane, tıbbi eğitim merkezi ve teçhizat temin ederek insani diplomasisi açısından gerekli tüm imkanları sağlamıştır. Bunun yanında Atatürk Havalimanı'nın yerine açılan salgın hastanesi ile birlikte bir kamu diplomasisi yöntemi olarak sağlık diplomasisine önem verilmiş ve kolay ulaşım sağlama avantajı ile yine zor durumda olan bireylerin hizmetine sunulmuştur.

Türkiye'nin bundan sonraki adımı, ihtiyacı olan ülkelere COVID-19 aşısı temini olmalıdır. Bu durumun bir örneğini Yeni Zelanda gerçekleştirmektedir. Yaklaşık 6 aydır COVID-19 vakası görülmeyen Yeni Zelanda öncelikle kendi vatandaşlarına COVID-19 aşısını ücretsiz dağıtacağını belirtmiş, sonrasında ise komşu ada ülkeleri olan Tokelau, Cook Adaları, Niue, Samoa, Tonga ve Tuvalu'ya da ücretsiz aşı temin edeceğini belirtmiştir. Bu gelişmeyle Yeni Zelanda özellikle kamu diplomasisi alanında büyük bir prestij yakalamıştır (NPR, 2020). Ayrıca Avrupa Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen 600 milyon adet BioNTech Pfizer aşısını aldıklarını belirterek, AB ve komşu ülkeleri için ise 2.3 milyar doz alımı planladığını belirtmiştir. Aynı Yeni Zelanda gibi AB de kendi bünyesinde veya çevresindeki komşu ülkelere yönelik kamu diplomasisini bu yolla sağlamaktadır (Euronews, 2021). Burada önemli olan Türkiye'nin böyle bir yardım yapıp yapamayacağıdır. Özellikle savaş/ çatışmalardan ve herhangi bir sebepten dolayı aşı alamayacak olan Afrika ve Orta Doğu ülkelerine yönelik bir fon kurması ve bu bölgelere eğitim ve gıda haricinde yeni projelerin yapılması yine kamu diplomasisi açısından önemli bir prestij kaynağı olacaktır.

Burada sorulması gereken önemli bir soru ise Türkiye bunun bir adım ötesi olarak aşı ihtiyacı olan ülkelere aşı yardımında bulunabilir mi? Görüldüğü üzere gelişmemiş ve gelişmekte olan pek çok ülke bu aşuları sağlayamayacaktır. Bu nedenle Türkiye gibi bir ülkenin hali hazırda yürüttüğü projelerin yanında aşı yardımı durumunu sağlamaması için tek neden, kendi ülke içine öncelik sağlaması olarak görülebilecek olup ancak bunu da gerçekleştirmesi, kamu diplomasisi ve daha da önemlisi insan diplomasisi için çok elzem bir uygulama olacağı kesin bir durumdur.

Son olarak ise marka diplomasisi Türkiye'nin yurt dışında temsiliyeti ve imajı açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye'yi yurt dışında temsil eden birçok firma bulunmaktadır. Fakat ismini en fazla duyuran ve buna yönelik çalışmalarda bulunan firma hiç şüphesiz ki THY'dir. THY aracılığı ile marka diplomasisinin yanında diğer diplomasilere de önem verilmiş ve yalnızca yurtdışında yaşayan yabancılara yardım odaklı değil, Türkiye'de yaşayan yabancıları da anavatanlarına ulaştıran bir kamu diplomasisi politikası yürütülmüştür.

Türkiye uygulamış olduğu kamu diplomasisi politikası sayesinde uluslararası harekâtlardan dolayı bozulan imajını düzeltme imkânı yakalamıştır. Ayrıca uygulanan politikaların uzun vadeli olarak Türkiye'nin imajını pozitif olarak düzenleyeceği düşünülmektedir. Zaten kamu diplomasisinin en önemli hedeflerinden birisi olumlu bir imaj çizebilmek, negatif düşünceleri yıkmaktır. Türkiye'nin de bu süreçte "yumuşak gücünü" kullanma imkânı yükselişe geçmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Yazarlık Katkı Beyanı: Çalışmaya yazar katkı oranı Fusun ÖZERDEM %50, Burhan BARLAS %50 olarak beyan edilmektedir.

Etik Kurul Kararı ve İzinleri: Makale içinde etik kurul izni gerektiren bir çalışma yapılmamıştır.

Kaynakça

- Altunışık, M. (2008). The possibilities and limits of Turkey's soft power in the Middle East. *Insight Turkey*, 10(2), 41-54.
- Amstutz, Mark R. (2013). *International ethics: Concepts, theories, and cases in global politics*. Illinois: Rowman & Littlefield Publishers.
- Anadolu Ajansı. (2019). THY dünyada en çok ülkeye uçuş gerçekleştiren hava yolu. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/thy-dunyada-en-cok-ulkeye-ucus-gerceklestiren-hava-yolu/1655977a> Erişim Tarihi: 26.11.2020
- Aydos, S. (2012). 1948-1955 yılları arasında Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinde kamu diplomasisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(4), 119-138.
- Baylis, J., Patricia O., Steve S. (2011). *The globalization of world politics: an introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Carr, E. H. (2016). *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An introduction to the study of international relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Castells, M. (2008). The new public sphere: Global civil society. *ANNALS*, 616(1), 78-93.
- CBSnews. (2021). WHO chief: "It's not right" that younger adults in rich countries get vaccine before older people in poorer countries. <https://www.cbsnews.com/news/world-health-organization-covid19-vaccine-inequalities/> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Cull, Nicholas. J. (2009). *Public diplomacy, lessons from the past*. Los Angeles: Figueroa Press.

- Doğan, E. (2012). *Kamu diplomasisinin sunduğu fırsatlar ve kısıtları üzerine*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- DW (2020). COVID-19: Türkiye yurtdışında nereye, nasıl destek sağlıyor? <https://www.dw.com/tr/covid-19-t%C3%BCrkiye-yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda-nereye-nas%C4%B1-destek-sa%C4%9F%C4%B1yor/a-53184552> Erişim Tarihi: 26. 12. 2020
- DW. (2020). Salgında “maske savaşları”. <https://www.dw.com/tr/salg%C4%B1nda-maske-sava%C5%9Flar%C4%B1/a-53010311> Erişim Tarihi: 03.04.2020
- Dyer, O. (2020). Covid-19: Many poor countries will see almost no vaccine next year, aid groups warn. <https://www.bmj.com/content/371/bmj.m4809> Erişim Tarihi: 11.12.2020
- Efegil, E. (2016). AK Parti Hükümetinin Orta Doğu politikası ve ABD Yönetimi ile Batılı uzmanların eleştirileri. *Akademik Bakış*, 9(18), 45-58.
- Ekşi, M. ve Mehmet S. E. (2018). The Rise and Fall of Turkish Soft Power and Public Diplomacy. *Akademik Bakış*, 11(23), 1-31.
- Ekşi, M. (2014). *Kamu diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Elmacioğlu, L. (2020). Vaka sayıları neden şimdi açıklandı? Uzmanlar üç neden saydı: Artan kamuoyu baskısı, gerçeklerin daha fazla gizlenememesi ve aşı dağıtım planı. Independent Türkçe: <https://www.indyurk.com/node/277726/sa%C4%9Flik/vaka-say%C4%B1lar%C4%B1-neden-%C5%9Fimdi-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1-uzmanlar-%C3%BC%C3%A7-neden-sayd%C4%B1-artan-kamuoyu-bask%C4%B1s%C4%B1> Erişim Tarihi: 05. 01. 2021
- Erzen, M. Ü. (2014). *Kamu diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Euronews. (2021). Covid-19 aşısının dağıtımındaki adaletsizlik: ‘Dünya feci bir ahlaki başarısızlığın eşiğinde’. <https://tr.euronews.com/2021/01/19/covid-19-as-s-n-n-dag-t-m-ndaki-adaletsizlik-dunya-feci-bir-ahlaki-basar-s-zl-g-n-esiginde> Erişim Tarihi: 19. 01. 2021
- Euronews. (2021). EU secures 300 million more vaccine doses - doubling its current number. <https://www.euronews.com/2021/01/08/live-commission-president-vonder-leyen-updates-on-eu-coronavirus-vaccine-rollout> Erişim Tarihi: 05. 01. 2021
- Eyigün, C. (2018). Kamu diplomasisinde düşünce kuruluşlarının rolü: SETA örneği. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(3) 11-25.
- Fan, Y. (2010). Branding the Nation: Towards a better understanding. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6(2), 97-103.
- Gilboa, E. (2008). Searching for a theory of public diplomacy. *The ANNALS*, 616(1), 55-77.
- Guardian (2020). China’s coronavirus lockdown strategy: brutal but effective. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/19/chinas-coronavirus-lockdown-strategy-brutal-but-effective> Erişim Tarihi: 24. 12. 2020
- Guardian. (2013). Plush hotels and caviar diplomacy: how Azerbaijan’s elite wooed MPs.

<https://www.theguardian.com/world/2013/nov/24/azerbaijan-caviar-diplomacy-for-mps> Erişim Tarihi: 22. 12. 2020

- Gürsoy, B. (2014). Muharrem Ekşi, Kamu diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası. *Bilge Strateji*, 6(11), 217-220.
- Johnson, C. (1985). The hobbesian conception of Sovereignty and Aristotle's politics. *Journal of the History of Ideas*, 46(3), 327-347.
- Kalın, İ. (2011). Soft power and public diplomacy in Turkey. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 16(3), 1-23.
- Keyik, M., Erol, M. S. (2019). Realizme göre güç ve güç dengesi kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49.
- Köksoy, E. (2014). Kamu diplomasisi ve halkla ilişkiler ilişkisi: Kuramsal bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 0(22), 211-231.
- Köksoy, E. (2016). Yeni diplomatik temsil biçimi olarak marka diplomasisi: Türkiye Üzerine bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 9(2), 242-261.
- Krause, P., Stephen V. E., (2009). "Public Diplomacy: Ideas for the War of Ideas" Discussion Paper 09-10. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard Kennedy School.
- Melissen, J. (2005). The new public diplomacy: Between theory and practice. Melissen, J. (Ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, (s. 3-25). Basingstoke: Palgrave-Macmillan.
- Melissen, J. (2013). *Public diplomacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Morgenthau, H. J. (2014). *Politics among nations: The struggle for power and peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NPR. (2020). New Zealand will give free coronavirus vaccines to residents, neighboring nations. <https://www.npr.org/sections/coronavirus-live-updates/2020/12/17/947403839/new-zealand-will-give-free-coronavirus-vaccines-to-residents-neighboring-nations> Erişim Tarihi: 17. 12. 2020
- Nye, J. S. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, 80, 153-171. <https://doi.org/10.2307/1148580>
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS*, 616(1), 94-109.
- Nye, J. S. (2012). *The future of power*. NewYork: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2019). Soft power and public diplomacy revisited. Introduction: Debating Public Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 14(1-2), 17.
- Oğuzlu, T. (2020). Conceptualizing soft power in Turkish foreign policy. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/conceptualizing-soft-power-in-turkish-foreign-policy> Erişim Tarihi: 26.12.2020
- Oğuzlu, T. (2020). Korona sonrası dünyanın gerçeği: Keskin güç. <https://fikirturu.com/jeostrateji/korona-sonrasi-dunyanin-gercegi-keskin-guc/> Erişim Tarihi: 26. 12. 2020

- Özerdem, F. (2017). Arjantin. Ermağan, İ. (Ed.), *Dünya Siyasetinde Latin Amerika* (s. 292-312). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özerdem, F. (2011). Turkey as a Bridge between Europe and Middle East: New Goals, Restricting Facts. *Management and Education*, 7(2), 103-111.
- Pashakhanlou, A. H. (2016). *Realism and fear in international relations: Morgenthau, Waltz and Mearsheimer reconsidered*. Palgrave Macmillan.
- Rasmussen, I. (2009). *Towards a Theory of Public Diplomacy*. The Fletcher School: Tufts University.
- Samuels, R. J. (2005). *Encyclopedia of United States National Security*. Massachusetts: SAGE Publications.
- Szondi, G. (2008). *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences*. Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- TCCB. (2020). Prof. Dr. Feriha Öz Acil Durum Hastanesi Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/120324/prof-dr-feriha-oz-acil-durum-hastanesi-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma> Erişim Tarihi: 29. 05. 2020
- TİKA. (2019). 2019 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2020). TİKA Continues to Combat COVID19 on a Global Scale. https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_continues_to_combat_covid19_on_a_global_scale-56803 Erişim Tarihi: 20. 05. 2020
- Tol, G. (2015). The Rise of Turkish Foreign Aid. <http://www.themiddleeastjournal.org/content/article/rise-turkish-foreign-aid> Erişim Tarihi: 25. 12. 2020
- Torun, Z. (2016). The Debate on 'Turkey as a Role Model' (1990-2011). *Avrasya Etüdüleri*, 49(1), 7-32.
- Trthaber. (2020, 04 10). Türkiye'nin yardım eli Asya'dan Avrupa'ya uzandı. <https://www.trthaber.com/haber/koronavirus/turkiyenin-yardim-eli-asyadan-avrupaya-uzandi-474932.html>
- Turan, Y. (2017). Türk Dış Politikasında yumuşak güç unsuru ve T.C. Başbakanlık. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 17-32.
- Turquality. (2020). Turquality nedir? <https://www.turquality.com/hakkimizda/turquality-nedir> Erişim Tarihi: 30. 12. 2020
- Türk Hava Yolları A. O. (2020). 1 Temmuz – 30 Eylül 2020 Dönemine İlişkin Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu. Ankara: THY.
- Walker, C. (2018). What's sharp power? *Journal of Democracy*, 23(3), 11-17.
- Walker, C., Jessica L. (2017). From 'soft power' to 'sharp power': rising authoritarian influence in the democratic world. Sharp Power: rising authoritarian influence. Washington: National Endowment for Democracy. <https://www.ned.org/wp-content/uploads/2017/12/Sharp-Power-Rising-Authoritarian-Influence-Full-Report.pdf>

Waltz, K. (2010). *Theory of international politics*. Long Grove: Waveland Press.

WHO (2020). <https://covid19.who.int/> Erişim Tarihi: 25.12.2020

WHO. (2020b). Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Geneva: WHO.

Winter, L. (2020). Data fog: Why some countries' coronavirus numbers do not add up. Aljazeera: <https://www.aljazeera.com/features/2020/6/17/data-fog-why-some-countries-coronavirus-numbers-do-not-add-up> Erişim Tarihi: 05. 01. 2021

World Health Organization. (2020). Novel Coronavirus (2019-nCoV). Geneva: WHO.

EFFECTS of COVID-19 PANDEMI TO THE TURKISH PUBLIC DIPLOMACY

Füsün ÖZERDEM, Burhan BARLAS

Extended Abstract

The concept of public diplomacy is one of the most controversial issues in the international relations discipline. Both diplomacy practitioners and academics regard public diplomacy as a tool in international relations; however, opinions about its scope, usefulness, correct application and theoretical basis differ significantly. From the ancient times to the rise of the age of empires and nation-states until today, states and their institutions have always felt the need to convey a friendly or hostile message to the other. This need has increased with the emergence of the concept of nation. Throughout the modern era and beyond, international actors (primarily states and also other actors in the contemporary international arena) have developed the practice of public diplomacy. Public diplomacy has started to be used as a soft power tool invented by Joseph Nye. Since traditional diplomacy is no longer the only type of diplomacy in the international arena, its importance in world politics has become undeniable. In other words, in traditional diplomacy, a country's addressee is always another country, while foreign public opinion or other informal groups are the subjects of public diplomacy. Thus, in the changing international environment, public diplomacy has become more important for states and their foreign policy goals.

The phenomenon of creating the image of a country like a showcase began to be seen in the early years of the 20th century. This phenomenon, which emerged as public diplomacy, has been handled with the concept of soft power, especially in the field of international relations. During the Second World War, another battlefield was needed to create a national image. The Cold War met this need, and propaganda dominated the multi-faceted war between the USA and Soviet Russia as a new kind of battlefield.

As a result of the decrease in the impact of hard power methods especially after the Cold War and the developments in mass communication technologies with globalization, countries develop their soft power resources and use public diplomacy to direct their foreign policies. Public diplomacy, which is an attempt to explicitly spread the right information by acting within the policy of realizing the national goals, country interests and objectives of a government, has become an important tool in correcting negative perceptions. Public diplomacy using soft power resources has now started to take place in the foreign policy of many countries. While tools such as television, cyber networks and social media have come to the fore as the main communication tools in public diplomacy, nation branding, image-prestige management, news management, information and promotional activities have also emerged as new methods.

In the last part of this study we focused on Turkish public diplomacy. Turkish public diplomacy has been studied in the context of transformation in foreign policy, methods and tools. Accordingly, in foreign policy making during the period of the AK Party, the

AK Party foreign public opinion in order to receive minimal resistance from the party that the foreign policy actions of the government and that was the above-mentioned areas to Turkey and to the national image with the utmost sympathy for the foreign policy and discourse due to the focus on international public opinion and discourse played a major role. In addition, during the AK Party, especially as part of Turkey's multi-dimensional foreign policy, public diplomacy as a separate area of foreign policy making it has been given great importance. Although Turkey's public diplomacy of soft power, hard power, even if again with after the COVID-19 late conversion soft power on the international plane, a plane on soft power is fast to so much of the change in the international system, it was replaced in some cases sharp power. In this context, states employ actors of public diplomacy and charge them to introduce the country in line with their foreign policy goals.

In this study, the development of the concept of public diplomacy will be explained and its importance in foreign policy and especially the concept of sharp power, which is a new public diplomacy method that shapes the international system after the COVID-19 epidemic, will be emphasized. In addition, the manner in which the concept of public diplomacy used in recent years in Turkey and the basic starting point will be scrutinized. Covidien also pre- and post-19 non-governmental organizations (NGOs) and companies that use diplomacy of Turkey's brand of public diplomacy will discuss how to use it and what topics can be performed.

ULUSLARARASI HUKUKTA ÇÖZÜM MEKANİZMALARI VE ULUSLARARASI HUKUKTA UYGUNLUĞUN SAĞLANMASI MEKANİZMALARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Bora AKİNCE

Öğr. Gör., Abdullah Gül Üniversitesi

bora.akinca@agu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4252-338X

Özet

Uluslararası hukukun temel kaynaklarından bir tanesi devletler arasında imzalanan uluslararası antlaşmalardır. Devletler kendi aralarındaki antlaşmalara ahde vefa ilkesi gereği genellikle uyma eğilimi göstermektedirler. Ancak devletlerin kendi aralarında imzaladıkları antlaşmalara zaman zaman uymadıkları da görülmektedir. Anarşik bir uluslararası sistemde devletler arasında uyuşmazlıklar çok sık görülmektedir. Devletler çıkarlarına ters düştükleri durumlarda ister istemez farklı devletler ile uyuşmazlığa taraf olabilmektedirler. Uyuşmazlıkların çözümü için uluslararası hukukta barışçıl çözüm ve yargısal çözüm olmak üzere iki çözüm yolu bulunmaktadır. Yargısal çözüm devletlerin ancak yargı yetkisini kabul ettikleri bir mahkeme veya tahkim ile mümkün olabilmektedir. Barışçıl çözüm yolları Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 33. Maddesinde belirtilmiştir. Bu çözüm yollar görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözümdür. Bunun yanında bazı uluslararası antlaşmalar kendi yargısal çözüm mekanizmalarını da oluşturmuştur. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Avrupa Birliği'nin yargı organları bu alanda verilebilecek başlıca örneklerdir. Bu çalışmada barışçıl ve yargısal yoldan anlaşmazlıkların çözümü ile uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşmazlık Çözümü, Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması, Uluslararası Hukuk.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM AND COMPLIANCE MECHANISMS IN INTERNATIONAL LAW: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

One of the main sources of international law is international treaties signed between states. States generally tend to comply with the treaties among themselves, as required by the pacta-sunt-servanda principle. However, it is also seen that states sometimes do not comply with the treaties they have signed among themselves. In an anarchic international system, conflicts between states are very common. States may inevitably be a party to disputes with different states when they conflict with their interests.

There are two solutions in international law for the settlement of disputes, namely, peaceful and judicial solutions. Judicial settlement can only be possible with a court or arbitration where the states accept their jurisdiction. Peaceful solutions are specified in Article 33 of the United Nations Charter. These solutions are negotiation, investigation, mediation, reconciliation, arbitration and judicial solution. Besides, some international agreements have also created their own judicial solution mechanisms. 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea, the judicial bodies of the European Union are the main examples that can be given in this field. In this study, the mechanisms of peaceful and judicial dispute resolution and ensuring compliance with international law will be compared.

Keywords: Dispute Settlement, Compliance Mechanism, International Law

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics."

Giriş

Bir uluslararası hukuk süjesi olan devletler anarşik bir uluslararası sistemde çıkar çatışmaları yaşamakta ve bu çıkar çatışmaları neticesinde dış politikalarını düzenlemektedirler. Devletler arasında yaşanan çıkar çatışmaları uyuşmazlıkları meydana getirmektedir. Bu uyuşmazlık devletler arasında kimi zaman bir antlaşma çerçevesinde olabileceği gibi kimi zamanda ticari konulardan, sınır anlaşmazlıkları gibi konulardan meydana gelebilmektedir. Uyuşmazlık Türk Dil Kurumu tarafından düşünce, çıkar vb. aykırılıklardan ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük). Uluslararası hukuk açısından devletler arasında çıkan sorunlar uyuşmazlık çözüm mekanizmaları ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Uluslararası hukukta temel olarak iki tür uyuşmazlık çözüm yolu bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi yargısal çözüm yolları bir diğeri ise barışçıl çözüm yollarıdır. Barışçıl çözüm yolları Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesinde belirtilmiştir. Barışçıl çözüm yollarının temelinde diplomasi yatmaktadır ve bu nedenle barışçıl çözüm yolları aslında diplomatik çözüm yolları anlamına da gelmektedir. Yargısal çözüm yolları ise devletler arasında yapılan anlaşmalara özel olarak kurulan yargı organları ile bir uyuşmazlığın çözümüdür.

Uluslararası hukukta devletlerin anlaşmalara uymasının temelinde *Pacta Sunt Servanda* yani ahde vefa ilkesi yatmaktadır. Ancak devletlerin anarşik uluslararası sistemde çıkarlarının zaman içerisinde değişiklik göstermesi neticesinde anlaşmalara uymama gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Uluslararası hukuka uygunluğun sağlanması mekanizmaları ise anlaşmalara uyumun teşviki üzerine çalışmalar yapmakta ve devletlerin anlaşmalara uymasını sağlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada uluslararası hukukta barışçıl ve yargısal olan uyuşmazlık çözüm yolları ile uygunluğun sağlanması mekanizmaları karşılaştırılacaktır. Bu çalışmada üç temel soru bulunmaktadır. Uluslararası Hukukta uyuşmazlık çözüm yolları nelerdir? Barışçıl ve yargısal çözüm yollarının hukuki dayanağı nedir ve barışçıl ve yargısal çözüm yolları nedir, ne anlama gelmektedir? Uluslararası Hukukta uygunluğun sağlanması

mekanizmalarının özellikleri nelerdir? Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda bu çalışmada bir karşılaştırma yapılacaktır.

1. Uluslararası Hukukta Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Uluslararası hukukun kaynakları araştırıldığında sormamız gereken ilk soru uluslararası hukuk kim tarafından yapılmaktadır? Bu sorunun cevabı bizi uluslararası hukukun kaynaklarına götürmektedir. Uluslararası hukuk devletler tarafından yapıldığından, uluslararası hukukun temel süjesi öncelikle devletlerdir. (Janis, 1984, s. 310). Pek çok akademisyen uluslararası hukukun devletlerin davranışlarını etkilediklerini belirtmektedir. Özellikle uluslararası hukukun devlet davranışlarına olan etkisi anlaşılmeden uluslararası hukuk alanında çalışma yapmak pek mümkün olmamaktadır. (Guzman, 2002, s. 2). Uluslararası Hukukun kaynakları Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinde belirtilmektedir. Bu maddeye göre uluslararası antlaşmalar, teamüller, hukukun genel ilkeleri ve doktrinler uluslararası hukukun kaynaklarını oluşturmaktadır.

Uyuşmazlık uluslararası hukuk açısından bir hukuki mesele ilgili ortaya çıkan anlaşmazlık, görüş veya çıkar çatışması anlamına gelmektedir (Hutchison, s.18). Uyuşmazlık Uluslararası Sürekli Adalet Divanı tarafından 1924 yılındaki Mavrommatis Davası'nda iki taraf arasında hukuki veya maddi bir olaya ilişkin anlaşmazlık, çıkar çatışması olarak tanımlanmıştır (Pazarcı; 2009: 443.) Uyuşmazlık çözüm yolları; uluslararası suçlar, ticaret, çevre, insan hakları ve bölgesel anlaşmalarda uygulanmaktadır (Charney, 1996, s. 69).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları, bir antlaşma içerisinde bir sorun, uyumsuzluk meydana geldiğinde bu sorunun nasıl çözüleceğini ön görmektedir. Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları birçok uluslararası antlaşma ve kurumda bulunmaktadır (Brack, 2001, s. 4). Taraflar arasındaki paylaşılan değerler, ortak çıkarlar tarafların birlikte bir çözüm mekanizması geliştirmesine sebep olmaktadır (Downes ve Penhoet, 1999, s. 3).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmaları devletler arasında taraf oldukları uluslararası antlaşmalarda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ile mücadele etmek için bulunmaktadır. Uyuşmazlık çözümünde konuyu bir sonuca götürmek için bir mahkeme kurulabilmektedir (Brack, 2001, s. 3).

Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının iyi yürütülebilmesi için hızlı çalışması, masrafları minimize etmesi, süreçlerdeki kararlarının tutarlı olması gerekmektedir. Aynı zamanda durumların şartlarına uygun olarak tutarlı kararlar verilmelidir. Ayrıca uyuşmazlık çözüm mekanizmaları mutlaka adil, eşitlikçi, tarafsız ve aldıkları kararların yasalara ve kurallara dayalı olması gerekmektedir. (Downes ve Penhoet, 1999, s. 4)

Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının da adalet çözüm mekanizmasının temelini oluşturmalıdır. Alınan kararların mutlaka adil ve tarafsız olması gerekmektedir. Uyuşmazlık çözüm sistemlerinin bir diğer özelliği ise verimli olmalarıdır. Verimlilikten kastı kaynak, zaman ve maliyettir (Budd ve Colvin, 2008, s. 3). Kaynakların mutlaka antlaşmalara dayanması, zamanın kısa ve maliyetlerin düşük olması çözüm mekanizmaları açısından oldukça önemlidir.

1.1. Uluslararası Hukukta Barışçıl Çözüm Mekanizmaları

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesi sorunların barışçıl çözümünü düzenlemekte ve bunları görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma ve soruşturma olarak düzenlemektedir (Sands ve MacKenzie 2000, s. 4).

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 33. Maddesinde belirtilen bu hususlar ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gerek gördüğü durumlarda tarafları, uyuşmazlığı -yukarıda bahsedilen yollar ile- çözmeye davet edebilir. Ayrıca Güvenlik Konseyi uyuşmazlığın devamının uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini araştırmaya yönelik bir araştırma-soruşturma komisyonu kurabilmektedir. Bunun yanında devletler de uyuşmazlık ile ilgili olarak Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin çeşitli durumlarda zorlama önlemleri alma yetkisi bulunmasına rağmen Güvenlik Konseyi'nin en başarılı olduğu durumlar arabuluculuk konusunda olmuş, hatta barış güçleri antlaşmada yer almamasına rağmen 1988 yılında Nobel Barış Ödülü almıştır (Keskin, 1998, s. 174)

Görüşme iki ya da daha fazla tarafın yetkili temsilcilerinin bir uyuşmazlığı veya bir anlaşmayı birlikte tartışması sürecidir. Uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili konusunda ilişkin bir teamül olarak devletlerin görüşme yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir (Pazarıcı, 2009, s. 448).

Dostça girişim uyuşmazlıkların sona erdirilmesi amacı ile üçüncü bir kişinin, devletin veya uluslararası örgütün taraflar ile görüşmeye başlaması ve dost olarak uyuşmazlığın çözümü için çalışmasıdır. Dostça girişim tarafların çözüm konusundaki rızaları ile birlikte başlamaktadır ve taraflar dostça girişim tarafından getirilen önerileri kabul veya reddetme hakkına sahiptirler. Dostça girişimin temeli 1907 La Haye Sözleşmeleri'ne dayanmaktadır (Pazarıcı, 2009, s. 449).

Arabuluculuk ise üçüncü bir devletin veya uluslararası bir örgütün (kimi zaman bir bireyin) uyuşmazlığa taraf olan devletler ile görüşmelerde bulunması ve bu görüşmelere bizzat kendisinin de katılmasıdır. Arabuluculuğun da temeli 1907 La Haye Sözleşmesi'ne dayanmaktadır (Pazarıcı, 2009, s. 451). Arabuluculuk ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise BM Genel Sekreteri'nin rolü olarak karşımıza çıkmaktadır (Mengiler, 2006, s. 244). Örneğin dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan Kıbrıs konusunda kendi ismi ile anılan Annan planını önermiştir. Her ne kadar Annan planı kabul edilmeyip yürürlüğe konmasa da Arabuluculuk ile ilgili olarak BM Genel Sekreterleri'nin yaptığı arabuluculuk faaliyetlerinden bir tanesini oluşturmaktadır.

Uzlaştırma uyuşmazlık ile ilgili olarak devletlerin bir kuruma bunları sunmaları ve incelemesinin yapılması, uyuşmazlığın çözümüne yönelik öneriler getirmesini talep ettikleri barışçıl bir çözüm yöntemidir. Uzlaştırma genellikle uyuşmazlık sonrası ortaya çıkan *ad hoc* bir uzlaştırma komisyonu tarafından yapılmaktadır. Genellikle uzlaştırmaya başvuru yapılan anlaşmalarda belirtilmektedir (Pazarıcı, 2009, s. 451).

Araştırma ve soruşturma ise 1907 La Haye sözleşmelerine Rusya'nın talebi üzerine girmiştir. Araştırma ve soruşturmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bunlar,

1. Uluslararası örgütlerde karar alma sürecinde bilgi sağlanması
2. Anlaşmanın uygulanıp uygulanmadığı ile ilgili olarak tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin araştırılması
3. Uyuşmazlığa çözüm noktasında maddi verilerin ortaya çıkartılmasıdır. (Pazarıcı, 2009, s. 453).

Yukarıda bahsedilen çözüm yollarının kullanılmaması durumunda taraflar uyuşmazlığı Güvenlik Konseyine sunabilirler. Güvenlik Konseyi tarafından uyuşmazlığın devam etmesi durumunda barış ve güvenliği tehdit ettiği kanısına varılması durumunda Güvenlik Konseyi başka çözüm yolları da tavsiye edebilmektedir. Ayrıca Güvenlik Konseyi uyuşmazlığa taraf olan kurumlara barışçıl yolla ile çözüm için tavsiyede bulunabilmektedir.

1.2. Uluslararası Hukukta Yargısal Çözüm Mekanizmaları

Yargısal çözüm yollarından ilki Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan ve Birleşmiş Milletler'in (BM) yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı'dır (Brack, 2001, s. 4). Uluslararası Adalet Divanı BM'nin başlıca organları arasında yer almaktadır. BM Antlaşması'nın 14. Bölümü Uluslararası Adalet Divanı'nı düzenlemektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın Statüsüne dayanmaktadır. BM üyelerinin tamamı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne de taraftırlar (BM Antlaşması).

Uluslararası Adalet Divanı, Milletler Cemiyeti'nde bulunan Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın statüsüne dayanmakta ve bu statüye uygun olacak çalışmaktadır. BM'ye taraf olmayan devletlerin Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne taraf olabilmesinin koşulları Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından belirlenmektedir. BM üyeleri taraf olduğu uyuşmazlıklarda Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına uymayı kabul etmektedir. Divan'ın kararı neticesinde bir taraf, yükümlülükleri yerine getirmese karşı taraf Güvenlik Konseyi'ne başvurabilmektedir. Güvenlik Konseyi hükümlerin yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilmekte veya alınacak önlemleri kararlaştırabilmektedir. Ancak Uluslararası Adalet Divanı uyuşmazlıkların çözümünün başka mahkemelere bırakılmasını engelleyici bir statüsü bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Güvenlik Konseyi'ne istemesi durumunda hukuksal konular ile ilgili olarak danışma görüşü verebilmektedir (BM Antlaşması, 14. Bölüm).

Uluslararası Uyuşmazlık Çözümü ile ilgili olarak literatürde en çok yer bulan örneklerden bir tanesi 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesidir. Deniz hukuku sözleşmesi uluslararası hukukun bir parçasından daha fazlası anlamına gelmektedir. Denizler ile ilgili bir çözüm mekanizması önermektedir. Bu çözüm yolunun en önemli özelliği 3. Taraf yöntemlerini kullanımını benimsemesidir (Akçapar, 1996, s. 20).

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. Bölümü anlaşmanın hükümlerinin yorumlanması ve uygulanması ile ilgili olarak çözüm mekanizması içermektedir. Anlaşma müzakereler ve gönüllü uzlaşmayı da teşvik ederek devletler arasındaki anlaşmazlıkları seçtikleri yollar ile çözmelerini teşvik etmektedir. (Charney, 1996, s. 70). Taraflar anlaşmanın 284. Maddesine göre uzlaşırma

prosedürlerine başvurmak istedikleri durumlarda raporu bağlayıcı olmayan bir uzlaşma komisyonu kurulmaktadır. Sözleşme tarafları çözüm mekanizması çözmesi noktasında serbest bırakmakta ancak anlaşmanın kendisi de bir çözüm mekanizması önermektedir (Mom, 2005, s. 3). Bu antlaşmaya taraf olan bir devlet, BM Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ekine uygun olarak oluşturulan bir tahkim veya bir hakem heyetine konuyu götürebilmektedir (Bingbin, 2004, s. 2-3). 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi devletlere çözüm için bir anlaşmaya varmalarını amaçlamaktadır (Charney; 1996, s. 71). Bu sözleşme devletlere seçimleri doğrultusunda yaşadıkları anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmalarına olanak tanımaktadır (Rayfuse, s. 685).

Bir diğer yargısal çözüm ise Avrupa Birliği (AB) üyelerine yönelik olarak AB'nin yargı organlarıdır. Avrupa Birliği'nde yargı organları Avrupa Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi (ABİDM) ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'dır (ABAD). Bu üç mahkeme arasında bir hiyerarşi de bulunmaktadır. AB'nin uluslar üstü bir örgüt olmasından dolayı ABAD'nin AB üyeleri üzerinde Amsterdam Antlaşması sonrasında zorunlu yargılama yetkisi bulunmaktadır (Brack, 2001, s. 5).

ABİDM, ABAD gibi AB'nin ana organlarından bir tanesi değildir. ABİDM'in yargı yetkisinde ABAD'ın denetim yetkisi bulunmaktadır. ABİDM ile ilgili düzenlemeler ilk olarak Avrupa Tek Senedi'nde karşımıza çıkmaktadır. ABİDM, AB'nin genişlemesi sonucunda dava sayısının artması neticesinde ortaya çıkan ABAD'a yardımcı bir organdır (Reçber; 2010, s. 220-221).

ABKHM ise 2004 yılında AB ile çalışanları arasındaki davalara bakmak üzere kurulmuştur (Reçber; 2010, s. 241). Bu mahkeme personel davasına bakmaktadır. Adeta bir bürokratlar mahkemesi olarak görülmektedir.

ABAD'ın yargı yetkisi kurucu anlaşmalar tarafından verilmiştir. Bu kurucu anlaşmalar bakımından verilen yetki çerçevesinde ABAD yargı yetkisini AB üyeleri nezdinde kullanmaktadır. ABAD'ın yargı yetkisi zorunludur (Göçmen, 2016, s. 270). Ancak ortak güvenlik, dış politika ve savunma konusunda ABAD'ın yargı yetkisi bulunmamaktadır (Reçber, 2010, s. 208).

AB Yargısı'nda açılacak davalar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir (Reçber, 2010, s. 279).

Tablo 1: AB Yargısı'nda Açılacak Dava Türleri

Dava Türleri / Yargı Organları	ABAD	ABİDM	ABKHM
Personel Davaları	+	+	+
İptal Davaları	+	+	-
İhlal Davaları	+	-	-
Hareketsizlik Davaları	+	+	-
Tam Yargı Davaları	+	+	-
Yetki Sözleşmesine Bağlı Açılan Davalar	+	+	-
Ön Karar Davaları	+	Belirli Konularda	-
Temyiz	+	+	-

Yargısal çözüm yollarından bir diğeri ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi bünyesinde yılından bu yana zorunlu yargılama yetkisi olan bir mahkemedir. Ancak bu zorunlu yargılama yetkisi taraflar tarafından tanınmak zorundadır. Türkiye, 1989 yılında mahkemenin zorunlu yargı yetkisini tanımıştır. 1 Kasım 1998'de devreye giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 11. Maddesine göre mahkemenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletler tarafından tanınması zorunlu hale gelmişti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temelinde yargılama yapmakta ve kararları sözleşmeye taraf ülkeler üzerinde bağlayıcı olmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile ilgili hususlar (AİHM) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. Bölümünde düzenlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 19. Maddede sözleşmeye taraf olan devletlerin sözleşmeye uymaları için bir mahkeme kurulduğundan bahsetmektedir. AİHM'de sözleşmeye taraf olan devlet sayısı kadar yargıç bulunmaktadır. AİHM'in yargı yetkisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve protokollerinin yorumu ile ilgilidir. Mahkemenin yetkisi ile ilgili bir sorun olması durumunda karar mahkeme tarafından verilmektedir. Mahkemeye, sözleşmeye taraf olan devletler ve bu devletlerin uygulamalarından dolayı mağdur olduğu iddiasında bulunan gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar veya kişi gurupları başvuru yapabilmektedir. Ancak mahkemeye başvuru için mutlaka iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekmektedir. AİHM'nin kararları bağlayıcıdır.

Antlaşmaya bağlı olarak bir diğeri yargısal çözüm mekanizması ise Dünya Ticaret Örgütü'nde karşımıza çıkmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün uyuşmazlık çözüm mekanizması kurumsal anlamda yenilikçi bir yöne sahiptir (Rosendoff, 2005, s. 389). Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Bretton Woods süreci neticesinde ortaya çıkan bir yapılanmadır. Dünya Ticaret Örgütü'nde taraflar arasında çıkan sorunlar iki aşamalı bir yargı organı olan anlaşmazlıkların hali kural ve yöntemleri mutabakat metni doğrultusunda karara bağlanmaktadır (Brack, 2001, s. 6).

DTÖ'ye üye ülkeler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi sürecinde "Anlaşmazlıkların Halli Organı" (AHO) (Dispute Settlement Body) sorumlu ve yetkili bir organ olarak karşımıza çıkmaktadır. AHO, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. AHO'ya göre bir DTÖ üyesinin diğeri bir DTÖ üyesi ile yaşadığı DTÖ Anlaşmaları hükümlerine aykırı hareket edildiği iddiası ilk etapta taraflar arasında danışma mekanizması yolu ile çözümlenmelidir. Şikâyetle bulunan ülke görüşme talebinde bulunur ve şikâyet edilen 10 gün içerisinde cevap vermek durumundadır. Danışma görüşmelerinin başlama süresi 30 gündür. Görüşme talebinin cevapsız kaldığı durumlarda veya görüşmelerden sonuca ulaşılamadığı durumda şikâyetçi tarafın panel isteme hakkı bulunmaktadır. 60 gün içerisinde hiçbir sonuç elde edilemediyse şikâyetçi taraf AHO'ya başvurmakta ve AHO tarafından 10 gün içerisinde panel kurulmaktadır. Panele tarafların üyeleri katılamamaktadır. Panel gizli bir şekilde yapılmaktadır. Anlaşmazlığa taraf olmayan devletler de panele bilgi sunabilmektedirler. Panel tarafından bir rapor oluşturulur. Bu rapor nihai rapordur; ancak uyuşmazlığın taraflarınca temyiz edilebilmektedir. Temyiz organı AHO tarafından oluşturulan 7 kişilik bir organdır. Temyiz organının raporu AHO'da oy birliği ile kabul edilir veya reddedilir. AHO'da kabul edilmesi durumunda uyulması zorunludur (ticaret.gov.tr).

Bu noktada bir diğer verilecek örnek ise Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezidir. (International Center for the Settlement of Investment Disputes) Bu merkez 1966 yılında kurulmuştur. Yatırımcılar ile devletler arasında ortaya çıkan sorunların çözümü için tahkime başvurabilmektedir. Bu tahkimin dayanağı yatırım anlaşmaları ve yatırım yasalarıdır (Brack, 2001, s. 9).

Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları, Dünya Bankası'nda da karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası İnceleme Paneli 1993 yılında kurulmuş ve 1994 yılında faaliyete geçmiştir. Bu panel Dünya Bankası projelerinden etkilenen tarafların taleplerini toplamaktadır. Bu panelin 3 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler genel müdüre şikâyet konusunda soruşturma açılıp açılmayacağı konusunda öneride bulunmaktadır. Soruşturmanın açılması durumunda bu soruşturma panel üyesi veya üyeleri tarafından yürütülür ve Dünya Bankası'nın politikalara ve prosedürlere uyup uyumadığı ile ilgili olarak önce panele sonra ise İcra Direktörlerine rapor vermektedir (Brack, 2001: 9).

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) 1988'de imzalanmış, anlaşmaya Meksika 1995'de dâhil olmuştur. Anlaşmanın içerisinde yatırım yükümlülüklerinin ihlal edilmesi durumunda şikâyetçi taraf Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) kurallarını seçebilmekte veya konuyu tahkime taşıyabilmektedir (Brack, 2001, s. 10).

3. Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması

Hukuk ve uyum arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlantının doğru çalışması verimliliği arttırmaktadır. Bu bağlantının temelinde, hukukun uyulması gereken kurallar anlamına gelmesi yatmaktadır. Uyumluluk bir uygunluk durumu, bir aktörün davranışı ile kurallara uyması olarak tanımlanabilmektedir. Bazı akademisyenler uyumu cezadan kaçınma ve ortaya konan normların içselleştirilmesinden doğan bir araç olarak görmektedirler. Uygunluğun sağlanması mekanizmaları uyum ve verimlilik ile yakın ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulama uluslararası kuralların pratiğe vurulmasıdır. Verimlilik ise bir problemi iyileştirmek ve politika hedefine ulaşmasını sağlamaktır (Raustiala ve Slaughter: 538). Bazı anlaşmalar her ne kadar çok kötü dizayn edilse de uyum seviyesi verimlilikten dolayı oldukça yüksek olabilmektedir (Beth & Ann, 1998, s. 3).

Geleneksel yaklaşım devletler arasında ortaya çıkan ihtilafların yargı eliyle çözülmesine dayanmaktadır. Uygunluğun sağlanması (compliance) uyumsuzlukla başa çıkabilmek için ortaya atılan önemli bir yaklaşımdır (Tallberg, 2002, s. 610). Yargılama ise uygunluğun sağlamanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılama ile bazı anlaşmazlıkların uygunluğun sağlanması mekanizmaları (compliance mechanism) güçlendirilmektedir. Devletlerin uluslararası hukukta mahkemelerin aldıkları kararlara uymaları neticesinde mahkemeler uygunluğun sağlanması mekanizmaları için önemli bir noktayı oluşturmaktadır (Knox, 2001, s. 4-5).

Ancak temel tartışmalardan bir tanesi mahkemelerin uygunluğun sağlanması mekanizmalarını ne kadar desteklediği ve devletleri uymaya ne kadar zorladıklarıdır. Bu noktadan yola çıkıldığında özellikle çevre gibi tüm insanlığı ilgilendiren anlaşmalarda uygunluğun sağlanması mekanizmalarında zorlayıcı bir mahkemeden ziyade uygunluk

sürecini yöneten, bağlayıcı olmayan mekanizmalar tarafından gerçekleştirilebileceği bazı akademisyenler tarafından belirtilmektedir. Devletler genellikle düzenleyici anlaşmalarda anlaşmazlıklara direnç göstermekteyken, bu tarz yapılanmalara genellikle riayet etmektedirler (Knox, 2001, s. 9 – 10).

Uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları ile ilgili çalışmaların temelinde uluslararası hukukun devlet davranışlarını nasıl etkilediğini anlamak yatmaktadır. Bu sebepten dolayı uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları ile ilgili çalışmalar uluslararası ilişkiler disiplini tarafından geliştirilmiştir. Uygunluğun sağlanması mekanizmalarının ilk eleştirdiği nokta uluslararası hukukta teamüllerin yetersiz olduğudur. Çünkü teamül hukuku uygunluğun sağlanması mekanizmalarına atıf yapmamaktadır. Aslında uygunluğun sağlanması mekanizmaları uluslararası hukukun temelinde yatmaktadır. (Guzman, 2002, s. 1826-1828).

Devletlerin uluslararası hukukta uygunluk göstermelerinin temelinde üç etken bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kurala uymanın maliyetinin uymamanın maliyetinden daha yüksek olması yani anlaşmanın verimli olması; ikincisi anlaşmalar katılımcı devletlerin çıkarları ile uyumlu olması; üçüncüsü ise uygunluk normunun destekleyici bir özelliğinin olmasıdır. (Guzman, 2002, s. 1830).

Uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları özellikle rasyonel devletler için önemli bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası hukuk devletlerin politikalarını etkilemektedir. Bunun temelinde devletlerin kurallara uymamaları noktasında itibar kaybedecekleri yatmaktadır. Bu düşünce uluslararası hukuk açısından yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bu düşünce devletlerin bir kurala riayet etmelerini taahhüt etmelerinden sonra bu kurala uymalarının devletlerin onurunu, haysiyetini zedeleyeceği düşüncesinden gelmektedir (Guzman, 2002, s. 1825).

Devletlerin itibar kaybedecekleri inancı ile ilgili olarak yaklaşımlar aslında uluslararası ilişkilerde de kullanılan oyun teorisi ile bağdaştırılabilmektedir. Oyun teorisinde de rakip oyuncunun itibarı uygunluk stratejisi konusunda diğer tarafa bir ipucu vermektedir. Pozisyonların değişiklik gösterdiği bir düzen de itibar uygunluk için önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü devletler yasalara uymayan devlet olarak bir itibar kaybı yaşamak istememektedirler. Çünkü böyle bir durumda devletler gelecek anlaşmalara davet edilmeyeceklerdir. İtibarın gücü devletleri bir şekilde anlaşmalara uymaya zorlamaktadır (Downs & Jones, 2002, s. 98 - 100).

Bu noktadan yola çıkıldığında uygunluğun sağlanması mekanizmalarının teşvik edilmesinin bir aracı ise Sivil Toplum Kuruluşlarıdır (STK). STK'lar uluslararası anlaşmalarda uygunluğun sağlanması noktasında hükümetlere, müzakere eden diplomatlara, hedef guruplara yönelik baskı uygulayarak uygunluğun sağlanması mekanizmalarını çalıştıran bir özelliğe sahip olabilmektedirler. Bu durum STK'ların gücü ile doğru orantılı olarak değişmektedir (Gulbrandsen ve Andresen, s. 56).

Uygunluğun sağlanması mekanizmalarında ceza ikinci planda kalmaktadır. Bununla ilgili verilebilecek en güzel örnek özellikle petrol üreticisi ülkelerin bir anlaşma yaparak iş birliğini en üst düzeye çıkarmasıdır. Çünkü böyle bir durumda iş birliğini bozan ülke ister istemez kendilerini cezalandırılmış olacaktır. Ceza ancak tarafların bazı durumları istismar

etmesi durumunda kullanılmak üzere bulunmaktadır (Down ve Jones, 2002, s. 105 – 106). 2020 yılında Covid-19 Pandemisi döneminde Amerikan Ham Petrol'ünün negatif olarak fiyatlanması, OPEC üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlık neticesinde petrol fiyatlarının 20 doların altına gerilemesi neticesinde hem ABD'nin hem de Rusya'nın zarar etmesinin ardından OPEC üyelerinin tekrar anlaşarak petrol fiyatlarının tekrar yükselmesi bu duruma verilebilecek en güzel örnektir.

Bir antlaşmanın doğru bir şekilde uygulanabilmesi için uygunluğun sağlanması en önemli şartlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Uygunluğun sağlanması ile ilgili olarak cezanın ikinci plana atılmasına verilebilecek en güzel örnek ilk etapta Kyoto Protokolü'nün 18. Maddesidir. Bu madde bağlayıcı sonuçlar ortaya koyan bir mekanizmayı reddetmektedir. Kyoto Protokolü'nde tarafların emisyonlarda azalma yapması talep edilmektedir; ancak bununla ilgili yerine getirmeye ilgili zorunlu bir mekanizma bulunmamaktadır. Ancak ilerleyen süreçte Temmuz 2001'de protokolde sanayileşmiş ülkelerin emisyonu %30 azaltılmaları durumunda bir ceza eklenmiştir (Barrett ve Stavins, 2003, s. 352).

Anlaşmaların uygulanması için temel bir yaklaşım ise bize uluslararası teamüller tarafından verilmektedir. Genellikle teamüllere göre devletler yaptıkları anlaşmalarda uygunluğu sağlamaktadırlar. Başka bir deyişle devletler bu anlaşmalara uymayı sağlamaktadırlar. Bu sebepten dolayı bir devletin uyamayacağı veya uygulayamayacağı bir anlaşmaya girmesini engellemek bir bakıma uygunluğu da teşvik etmektedir (Barrett ve Stavins, 2003, s. 358).

Anlaşmalarda uygunluğun sağlanması için yapılan bir diğer nokta ise devletlerden fazla fedakârlık yapmalarının beklenmemesidir. Fazla fedakarlıklar güvenilir olmamaktadır. Anlaşmalarda devletlerden büyük fedakârlıklar beklenmemekte ve izlenmesi kolay anlaşmalar yapılmaktadır (Barrett ve Stavins, 2003, s. 359).

Anlaşmalara uygunluk ile ilgili bir diğer nokta ise devletlerin yapısıdır. Özellikle hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı bulunan devletler uluslararası kurallara daha fazla uyum göstermektedir. Bunun yanında liberal demokrasilerin de uluslararası hukuk kurallarına daha fazla uyum gösterdikleri görülmektedir (Simmons, 2000, s. 819). 1967 – 1997 yılları arasında kapsayan bir araştırmada anlaşmalara en çok uyum sağlamayan ilk üç ülke Dominik Cumhuriyeti, El Salvador ve Jamaika olarak kayıtlara geçmiştir (Simmons, 2000, s. 826).

Uygunluğun sağlanması süreci ile ilgili olarak değerlendirilecek bir diğer nokta ise formel yapılardan daha ziyade informal yapılarda uygunluğun sağlanmasının mekanizmalarının daha iyi olduğu hususudur (Dickinson, 2010, s. 6).

Sonuç olarak uygunluğun sağlanması mekanizmalarının temelinde uygunluğun sağlanmasının hangi sebeplerden oluştuğunu, uygunluğun sağlanması konusunda ne gibi zorluklar olduğunu belirlemek, uygunluk göstermeyen tarafların verdikleri taahhütlerini nasıl yerine getirebileceklerini ortaya koymak ve doğru, etkili bir uygunluğun sağlanması mekanizmasının kurulmasıdır. Uygunluğun sağlanması mekanizmasının temelinde taraflar arasında iş birliği teşvik edilmektedir. Bu iş birliği ile birlikte ihlal meydana gelmeden önleme amaçlanmaktadır. (Savaşan, 2013, s. 63 – 64).

4. Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmalarının Karşılaştırılması

Uyuşmazlık çözümünde çözüm yargı organları tarafından bulunmaktadır; ancak uygunluğun sağlanması mekanizmalarında bir yargı organı bulunmamaktadır. Karar süreçleri uyuşmazlık çözümünde yargı tarafından alınırken, uygunluğun sağlanması mekanizmasında politik kurumlar tarafından bu süreç gerçekleştirilmektedir.

Uyuşmazlık sonucunda uyuşmazlığa sebep olan ülkeye bir ceza verilmekte veya bir yaptırım uygulanmaktadır; ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasında taraflara bir ceza verilmemekte pozitif veya negatif müdahale önlemleri ortaya çıkmaktadır. Bu makalenin sonucu aşağıdaki tabloda verilmektedir (Savaşan; 2013, s. 65).

Tablo 2: Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Uygunluğun Sağlanması Mekanizmalarının Karşılaştırılması

	Uyuşmazlık Çözüm Yolları	Uygunluğun Sağlanması Mekanizması
Ana Amaç	Çözümü bularak, sorun çıkartanı cezalandırmak.	Antlaşmalardaki sorunları ortaya çıkarmak ve uyumu sağlamak.
Yaklaşım	Çözüm üzerine	Olmadan önleme üzerine
Çözüm Yolu	İki taraflı (Sorunun tarafları)	Çok taraflı
Terminoloji	Yükümlülük-ihlal-ceza	Taahhüt-uyumama-müdahale önlemleri
Başvuru Yolu	ihlal arasında nedensellik ve hasar olmalıdır.	ihlal veya hasar gerektirmez.
Nasıl Çalışmaya Başlar	Çatışma ve düşmanlık olmalı	Hiçbir tarafa gerek yoktur. Çatışma ve düşmanlık yoktur.
Kurumsal Yapı	Yargı veya yargı organları bulunur.	Yargı organı bulunmaz, antlaşma tarafları bulunur.
Karar Verme	Yargı	Politik kurumlar çözüm üretir.
Sonuç	Ceza veya yaptırım.	Pozitif veya negatif müdahale önlemleri

Sonuç

Uluslararası hukukta uyuşmazlık çözüm yollarında ana amaç uyuşmazlıklara bir çözüm bulmak ve sorun çıkaranları cezalandırmaktır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmaları antlaşmalardaki sorunlara ortaya çıkarmakta ve uyumu sağlamak üzerine çalışmaktadır. Uyuşmazlık çözümünün temel yaklaşımı çözüm üzerinedir. Uyuşmazlığa taraf olan devletler sorunu çözümü için olayı BM Antlaşması'nda ön görülen yöntemler veya yapılan anlaşmada ön görülen usuller üzerinden çözmektedirler. Ancak

uygunluğun sağlanması mekanizmaları ihlaller olmadan önleme üzerine bir yaklaşıma dayanmaktadır. Uygunluğun sağlanması mekanizmaları anlaşmaların uygulanabilir, makul olmasını benimsemektedir.

Uyuşmazlık noktasında çözüm iki taraflı olmaktadır. Çözüme ilişkin iki taraflı bir yaklaşım benimsenmekte ve soruna taraf olan devletlerin sorunu çözülmektedir. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasında bir anlaşmaya taraf olan devletlerin tamamını ilgilendiren hususlar bulunmakta ve çok taraflı bir çözüm benimsenmektedir.

Uyuşmazlık çözümünde taraflara yükümlülükler yüklenmekte ve ihlal eden tarafa ceza verilmektedir. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmalarında taraflar anlaşmalara uymayı taahhüt etmektedirler. Uymama durumunda müdahale önlemleri gündeme gelmektedir.

Uyuşmazlık çözümünde ihlal konusu ile ilgili olarak mutlaka bir nedensellik ve bu nedenin oluşturduğu bir hasar bulunmalıdır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmaları uyumu teşvik ettiğinden taraflara ihlal veya ceza gerektirmemektedir.

Uyuşmazlık çözüm yollarının çalışmaya başlaması için mutlaka ortaya bir çatışma veya düşmanlık çıkmalıdır. Ancak uygunluğun sağlanması mekanizmasının çalışması için herhangi bir tarafa ihtiyaç bulunmamaktadır. Çünkü ana amaç yapılan anlaşmaya uyum sağlanmasıdır. Bu sebeple hiçbir tarafa gerek bulunmamakta ve çatışma olgusundan bahsedilememektedir.

Yazarlık Katkı Beyanı: "Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlıklı çalışmayı şahsım Bora AKİNCE olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.

Kaynakça

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Haziran 01, 2010. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Akçay, B., Göçmen İ. (Ed.) (2016). *Avrupa Birliği tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar (3. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Akçapar, B. (1996). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 19 – 42. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36380> Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- Barrett, S., Stavins, R. (2003). Increasing participation and compliance in international climate change agreements. *International Environmental Agreements*, 3(4), 349-376. https://idp.springer.com/authorize/casa?redirect_uri=https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/B:INEA.0000005767.67689.28.pdf&casa_token=Q7hhdQ3ZFhEAAAAA:LwEeVWp75ZKxU8e25IJGsrLuHhbFEWBJEbDKydwYW-Ea2zR4DSI38-NraoXrRbcAXctVbpJh2XtT2iU Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- Brack, D. (2001). International environmental disputes: International forums for non-compliance and disputes settlement in environment-related cases. *Royal Institute of International Affairs*.

- Budd, J. W., Colvin, A. J. (2008). Improved metrics for workplace dispute resolution procedures: Efficiency, equity, and voice. *Industrial Relations, A Journal of Economy and Society*, 47(3), 460-479. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1468-232X.2008.00529.x?casa=srrnEEc2KQcAAAAA:b2l7CqtblQtysBcB9x6lHZpCjDy2bS5J0L81Pj0FnlljPhB8eV9LhKPQMU73iIsiHoIoddPkom_4Ag Erişim Tarihi: 10.01.2020.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması, Haziran 26, 1945. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Birleşmiş Milletler 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Aralık 10, 1982. <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>. Erişim tarihi: 01.12.2020.
- Charney, J. I. (1996). The implications of expanding international dispute settlement systems: The 1982 Convention on the Law of the Sea. *American Journal of International Law*, 90(1), 69-75. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/2203752> Erişim tarihi: 03.01.2019.
- Downs, G. W., Jones, M. A. (2002). Reputation, compliance, and international law. *The Journal of Legal Studies*, 31(S1), 95-114. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/340405>. Erişim tarihi: 05.05.2020.
- Downes, D., Penhoet, B. (1999). Effective dispute resolution, a review of options, for dispute resolution mechanisms and procedures. *Center for International Environmental Law (CIEL)*, Wahsington.
- Guzman, A. T. (2002). A compliance-based theory of international law. *California Law Review*, 90, 1823–1877. <https://www.jstor.org/stable/3481436>. Erişim tarihi: 04.11.2020.
- Dickinson, L. A. (2010). Military lawyers on the battlefield: An empirical account of law compliance. *American Journal of International Law*, 104(1), 1-28. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5305/amerjintelaw.104.1.0001>. Erişim tarihi: 23.03.2020.
- Gulbrandsen, L. H., Andresen, S. (2004). NGO influence in the implementation of the Kyoto Protocol: Compliance, flexibility mechanisms, and sinks. *Global Environmental Politics*, 4(4), 54-75. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.486.7312&rep=rep1&type=pdf> Erişim tarihi: 11.11.2020.
- Hutchinson, C. (2006). The duty to negotiate international environmental disputes in good faith. *McGill International Journal of Sustainable Development Law & Policy*, 2 (117), 117 - 153. https://www.mcgill.ca/mjsdl/files/mjsdl/2-2_the_duty_to_negotiate_international_environmental_disputes_in_good_faith.pdf. Erişim tarihi: 04.06.2020.
- Keskin, F. (1998). *Uluslararası hukukta kuvvet kullanma: Savaş, karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Knox, J. H. (2001). A new approach to compliance with international environmental law: The submissions procedure of the NAFTA Environmental Commission. *Ecology Law Quarterly*, 28(1), 1 - 122. https://www.jstor.org/stable/pdf/24114040.pdf?casa=ken=5ibCnSSRaysAAAAA:YXyAxSMTGxnvottgE9ljlBSeO-xRMO0yRf_9OWcN5igxofZwSYLirfbqI2gsMIQD0KVTrODzml-ppe6CjtFuZaQGoZkEzQ8KhcSifcF433wKjsXA Erişim tarihi: 01.12.2020.

- Mengiler, Ö. (2006). The UN Secretary-General's role in peaceful settlement of disputes: Over coming dilemmas. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (1), 243 – 266. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/52964/4981.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 05.03.2021.
- Lu, B. (2004). Dispute settlement on the law of the sea: An overview. Doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.56081> Erişim tarihi: 27.04.2020.
- Mom, R. (2005). ITLOS and dispute settlement mechanisms of the United Nations Convention on the Law of the Sea. *United Nations–The Nippon Foundation Fellow*.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası hukuk (8. Baskı)*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Raustiala, K., Slaughter, A. M. (2002). International law, international relations and compliance. *International relations and compliance. Princeton Law & Public Affairs Paper*. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/C08-0007-Raustiala-compliance.pdf> Erişim tarihi: 04.10.2020.
- Reçber K. (2010). *Avrupa Birliği kurumları ve temel metinleri*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Rosendorff, B. P. (2005). Stability and rigidity: Politics and design of the WTO's dispute settlement procedure. *American Political Science Review*, 99(3), 389-400. URL: <https://www.jstor.org/stable/30038947>. Erişim tarihi: 01.05.2020.
- Sands, P. J., MacKenzie, R. (1998). *Guidelines for negotiating and drafting dispute settlement clauses for international environmental agreements*. International Bureau of the Permanent Court of Arbitration. <https://docs.pca-cpa.org/2015/11/Guidelines-for-Negotiating-and-Drafting-Dispute-Settlement-Clauses-for-International-Environmental-Agreements1.pdf>. Erişim tarihi: 27.04.2020.
- Savaşan Z. (2013). *Compliance Mechanisms Under Multilateral Environmental Agreements A Comparative Analysis Of Compliance Mechanisms Under Montreal and Kyoto Protocols* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Simmons, B. A. (2000). International law and state behavior: Commitment and compliance in international monetary affairs. *American Political Science Review*, 94(4), 819-835.: <https://www.jstor.org/stable/2586210>. Erişim tarihi: 15.06.2020.
- Simmons, B. A. (1998). Compliance with international agreements. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 75-93. <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.polisci.1.1.75> Erişim tarihi: 25.04.2020.
- Tallberg, J. (2002). Paths to compliance: Enforcement, management, and the European Union. *International Organization*, 56(3), 609-643. <https://www.jstor.org/stable/3078590> Erişim tarihi: 01.12.2020
- <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/43-avrupa-insan-haklar-mahkemesi/>
Erişim tarihi 17.01.2019
- https://ticaret.gov.tr/data/5c1cdf5913b8761fc0cf270d/08_Anla%C5%9Fmazi%C4%B1klar%C4%B1n%20Halli%20Mekanizmas%C4%B1.doc
Erişim Tarihi: 08.02.2021

DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM AND COMPLIANCE MECHANISMS IN INTERNATIONAL LAW: A COMPARATIVE ANALYSIS

Bora AKINCE

Extended Abstract

States, which are subjects of international law, experience conflicts of interest in an anarchic international system and regulate their foreign policies as a result of these conflicts of interest. States experience problems with other states as a result of their conflicts of interest, and this creates disputes. This disagreement between states can sometimes be within the framework of an agreement or sometimes due to an issue.

There are basically two types of dispute resolution in international law. One of them is judicial solutions and the other is peaceful solutions. Peaceful solutions are specified in Article 33 of the United Nations Agreement. Judicial remedies, on the other hand, are the resolution of a dispute with judicial bodies established specifically for agreements made between states. In addition, mechanisms to ensure compliance in international law work on the promotion of compliance with agreements and try to ensure that states comply with agreements.

Article 33 of the United Nations Agreement regulates the peaceful resolution of the problems and arranges them as negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration and judicial solution.

Another solution to disputes between states in international law is the judicial solution. Judicial settlement is the settlement of disputes between states through a court. The first of the judicial solutions in international law is the International Court of Justice, which is established under the umbrella of the United Nations and is the judicial body of the United Nations.

In addition, one of the most frequently mentioned examples in the literature regarding the judicial settlement of disputes is the 1982 UN Convention on the Law of Sea. Chapter 15 of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea contains a solution mechanism regarding the interpretation and implementation of the provisions of the treaty.

Another example that can be given to a judicial solution in the field of international law is the judicial bodies of the European Union (EU) for the members of the European Union. The judicial bodies in the European Union are the European Public Services Court, the European Union Court of First Instance and the European Union Court of Justice. The decisions of these courts are binding on the European Union member states.

Another of the judicial solutions is the European Court of Human Rights. The European Court of Human Rights has been a court within the Council of Europe with compulsory jurisdiction since.

In many treaties, judicial solution mechanisms are envisaged depending on the treaty. One of the first dispute resolution mechanism is in the World Trade Organization Agreement. Another example to be given at this point is International Center for the Settlement of Investment Disputes. This center was established in 1966. It can apply to arbitration for the solution of problems that arise between investors and states. The other dispute resolution Mechanisms also appear in the World Bank. The World Bank Review Panel was established in 1993 and became operational in 1994. In this panel, an investigation can be opened to the general

manager in case of complaint. The North American Free Trade Agreement (NAFTA) was signed in 1988, and Mexico was included in the agreement in 1995. In case of breach of investment obligations within the agreement, the complainant may choose the rules of the United Nations International Trade Law Commission (UNCITRAL) or refer the issue to arbitration.

There is a link between law and compliance. The basis of this link is that the law means rules to be followed. Conformity can be defined as a state of conformity, an actor's behavior and compliance with the rules. The traditional approach is based on the resolution of disputes between states by the judiciary. Ensuring compliance is an important approach put forward to deal with non-compliance. However, one of the main arguments is how much courts support compliance enforcement mechanisms and how much they force states to comply. States generally tend to abide by treaties signed of their own free will.

Understanding how international law affects state behavior is the basis of the work on the mechanisms of ensuring compliance in international law.

There are three factors on the basis of states' compliance with international law. The first is that the cost of obeying the rule is higher than the cost of noncompliance, that is, the agreement is efficient; second, that the agreements are compatible with the interests of the participating states; The third is that the conformity norm has a supportive feature.

Mechanisms to ensure compliance in international law appear as an important mechanism especially for rational states. International law affects the policies of states. The basis of this is that states will lose their reputation when they do not obey the rules.

Punishment is secondary in the mechanisms of ensuring compliance. The best example that can be given about this is that oil producing countries make an agreement to maximize their cooperation. Because in such a situation, the country that breaks cooperation will inevitably be punished.

A basic approach for the implementation of agreements is given to us by international practices. Generally, states ensure compliance in their agreements according to custom. Another point made to ensure compliance in agreements is that states are not expected to make too much sacrifice. Too many sacrifices are not reliable. Other point regarding compliance with agreements is the structure of states. In particular, states with the rule of law and judicial independence comply more with international rules.

As a result, the main purpose of dispute resolution methods in international law is to find a solution to disputes and to punish those who cause problems. However, compliance mechanisms reveal problems in treaties and work on ensuring compliance.

The basic approach of dispute resolution is on resolution. The states that are parties to the dispute resolve the case through the methods stipulated in the UN Treaty or the procedures stipulated in the agreement. However, compliance mechanisms are based on an approach to prevention without violations. Mechanisms to ensure compliance adopt agreements to be enforceable and reasonable.

In dispute resolution, obligations are imposed on the parties and the violator is punished. However, the parties undertake to comply with the agreements in the mechanisms of ensuring compliance. In case of non-compliance, intervention measures come up.

Conflict or hostility must arise in order for dispute resolution to start working. However, no party is needed for the mechanism of compliance to work. Because the main purpose is to comply with the agreement made. The resolution in dispute resolution is found by the judiciary or judicial bodies; however, there is no judicial body in compliance mechanisms.

ÇİN'İN COVID-19'LA MÜCADELESİ: SAĞLIK İPEK YOLU ve KÜRESEL PROPAGANDA SAVAŞLARI

Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Atılım Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
nilgun.eyildirim@atilim.edu.tr | ORCID: 0000-0002-4006-1401

Özet

Küresel salgın Çin ve ABD arasındaki ekonomik ve teknolojik sert güç rekabetine yoğunluk kazandırırken aynı zamanda Covid-19'la mücadeleye verdikleri ekonomik ve politik cevaplar üzerinden bir yumuşak güç yarışı da doğurmuştur. Fakat Çin'in yumuşak gücünü arttırmak için başvurduğu yöntemler kimi zaman propagandaya dönüşmüş ve iki büyük güç arasındaki mücadeleye bilgi ve anlatı savaşları yeni bir alan olarak eklenmiştir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Çin'in küresel salgında yumuşak gücünü arttırmak için izlediği stratejiler Sağlık İpek Yolu ve ortak kader topluluğu kavramları etrafında analiz edilecektir. Ardından Çin'in, hem salgınla mücadelesini dünyaya daha iyi anlatmak hem de bu dönemde Çin'in uluslararası alandaki imajını korumak ve yükseltmek için nasıl bir küresel propaganda ağı yarattığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Çin, Yumuşak güç, Küresel propaganda

CHINA'S STRUGGLE WITH COVID-19: HEALTH SILK ROAD AND GLOBAL PROPAGANDA WARS

Abstract

While global pandemic has intensified the economic and technological hard power rivalry between China and the United States, it has also spawned a soft power race over their economic and political responses to the fight against Covid-19. However, the methods used by China to increase its soft power have sometimes turned into propaganda and information and narrative wars have been added to the struggle between the two great powers as a new field. In this regard, firstly, the strategies that China follows to increase its soft power in the global pandemic will be analyzed around the concepts of Health Silk Road and community of common destiny. It will then be discussed how China has created a global propaganda network both to better tell its fight against the pandemic to the world and to protect and enhance China's image in the international arena during this period.

Keywords: Covid-19, China, Soft power, Global propaganda

1. Giriş

Küresel salgın küreselleşme, küresel tedarik zincirleri, uluslararası güç dengesi ve uluslararası örgütlerin işleyiş biçimleri gibi Covid-19 öncesi uluslararası sistemin temel dinamiklerinde bir değişim olup olmayacağı gibi hususlarda uluslararası ilişkiler yazını en çok meşgul eden konuların başında gelmektedir. Küresel salgın öncesi var olan ve salgınla daha da körüklenen ABD ve Çin arasındaki stratejik mücadele, bu tartışmaların neredeyse hepsini içine alacak çok boyutlu bir mevzi savaşına dönüşmüştür. Maske, kişisel koruyucu ekipman ve diğer tıbbi malzemelerin yanı sıra ilaç tedarikinde de büyük ölçüde Çin'e bağımlı olan dünya ve özellikle ABD, salgında küresel tedarik zincirindeki yaşanan aksaklıkların sağlık sistemlerini ciddi oranda etkileyecek bir boyuta dönüşmesinin ardından, Çin'de üretim yapan firmalara teşvikler sunarak üretim merkezlerini daha yakına taşıma yoluna gitmeye başlamışlardır (Joshi, 2020, s. 19). Salgın öncesi, uluslararası liberal ekonomik sistemin temel direği Dünya Ticaret Örgütü üzerinden tartışmaya açılan uluslararası örgütlerin yapısı ve işleyişine salgınla birlikte Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) de eklenmiş ve ABD, DSÖ'yu Çin-merkezli politikalar izlemekle suçlamıştır. Hemen akabinde ABD'nin DSÖ finansmanında kesintiye gitmesi, ABD'nin liberal sistemi otoriter devletlerin yönetimine bıraktığı gibi yorumların yapılmasına neden olmuştur (Gilsinan, 2020). Salgınla mücadelede ABD'nin kötü sınav veren ülkelerden biri olması hem uluslararası sistemdeki Amerikan liderliğinin sorgulanmasına hem de otoriter rejimlerin salgınla mücadele yöntemlerinin, o rejimler lehine olumlu bir hava yaratmasına yol açmıştır. Bu yüzden siyasi rejim, siyasal sistem ve devlet kapasitesinin küresel salgınla mücadelede ne derece rol oynadığı uluslararası ilişkiler ile siyaset biliminin eş zamanlı tartıştığı konular haline gelmiştir (Greer vd., 2020; Stasavage, 2020). ABD dışında, İtalya ve İspanya başta olmak üzere AB ülkelerinin dünyadaki en çok vaka görülen ülkeler olması topyekün Batı'nın düşüşü ve demokrasilerin zayıflığı gibi bir süredir devam eden endişelerin doğrulandığını düşündürmüştü ve otoriter rejimleri güçlendiren yeni söylemlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Jaishankar, 2020, s.23). Özellikle AB üye ve aday ülkelerinde, salgının ilk zamanlarında AB'nin yeterli kaynak sağlamadığı, kurumsal bir mücadeleden ziyade ulusal bazda bir mücadelenin ön plana çıkarıldığı gibi kırılganlıklar, zaten otoriterleşme eğilimi gösteren Macaristan ve Sırbistan gibi ülkelerin AB'den daha da uzaklaşmalarına bir vesile olmuştur (Matura, 2020; Subotić ve Miloš, 2020). Bu yüzden salgın, ABD-Çin mücadelesine ekonomik, askeri ve teknolojik boyutlarda yoğunluk kazandırırken, aynı zamanda daha önce özellikle Çin'in düşük profil izlediği yeni bir mevzi eklemiştir: bilgi savaşları (Edel ve Rapp-Hooper, 2020). ABD-Çin rekabetinin yeni bir alanı olan bilgi savaşlarında, ABD Çin'i virüsün kaynağı olmak ve virüsle mücadele yöntemleri konusunda eleştirirken, Çin Covid-19'la birlikte düşüşe geçen uluslararası imajını Çin'in hikayesini dünyaya iyi bir şekilde anlatmak (telling China's story well) söylemiyle küresel bir propaganda ağı yaratarak tekrar yükseltmeyi ve süreci tersine çevirmeyi amaçlamaktadır (Gill, 2020, s.98).

Küresel salgın, günlük hayat pratiklerinin değişmesinde önemli bir dönüm noktası olsa da uluslararası politikanın zaten temel tartışma konularının daha da alevlenmesi dışında doğrudan bir dönüşüme yol açmayacak gibi görünmektedir (Drezner, 2020). Fakat salgının uluslararası politikanın dinamikleri açısından ortaya çıkardığı en önemli gerçek Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi statüsünü elde ettiği 2010 yılından sonra dünyanın gördüğü ilk küresel krizde yaşanan lider boşluğudur. Geleneksel olarak uluslararası

krizlerde ABD'nin atacağı adımlara odaklanan Avrupa ve Asya ilk defa bir krizde, ABD'nin kolektif bir mücadeleye ön ayak olmak yerine, uluslararası örgütleri ve devletleri eleştirdiği bir bilgi savaşının ortasında bulmuşlardır kendilerini. Daha da önemlisi Donald Trump'ın izlediği dış politikanın sonucu olarak enformasyon ve dezenformasyon kampanyalarında dahi müttefiklerini ikna edemeyen bir ABD'nin güvenilirliğinin ciddi manada sorgulandığı bir döneme girilmiştir (Cameron, 2020, s. 217). Çin ile Amerika arasındaki rekabete bilgi ya da propaganda savaşlarının eklenmesi, küresel salgının en azından şimdilik uluslararası politikaya getirdiği iki önemli değişikliğin sinyallerini vermektedir. İki uluslararası güç dengesinin aktörlerinin netleşmesidir. ABD'nin lider sorumluluğu üstlenmek yerine, Çin'i suçlayıcı bir söylem geliştirmesi, hem Çin'i uluslararası statü hiyerarşisinde ABD'nin tam karşısına yerleştirmiş hem de uluslararası politikanın küçük ve orta ölçekteki aktörlerine artık dünyanın iki farklı ağırlık merkezinin olduğunun net bir fotoğrafını göstermiştir. İkincisi ise, Çin'in Xi Jinping döneminde temelleri atılan ve salgınla birlikte görünürlük kazanan pasif/savunmacı bir dış politika stratejisinden daha aktif/saldırgan bir stratejiye geçiş yapmasıdır (Zhu, 2020 ; Yan, 2014). Önemli bir kısmı propaganda teknikleri içeren aktif stratejiyle ulaşılmak istenen amaçlar ise Çin'in salgınla mücadelesinin diğer ülkelere model olacak bir başarı hikayesi olarak tanıtılması ve Çin'e bu mücadelede küresel liderlik rolü atfeden bir anlatının dünyaya yayılmasıdır (Cook, 2020). Aslında Çin'in uluslararası alanda Covid-19'la mücadelesi hem propaganda hem de yumuşak güç unsurlarını içerisinde barındırmaktadır. Çin'in, yerel ve merkezi hükümetler, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel şirketler ve Çinliler tarafından yapılan bireysel bağışlar yoluyla özellikle salgına hazırlıksız yakalanan Avrupa, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerine sağladığı küresel yardım ağı, Çin'in yumuşak gücünü arttırmaya yönelik faaliyetler olarak görülebilir. Fakat Çin küresel salgınla ilk defa sadece ulusal değil uluslararası kamuoyunu da hedef alan bir bilgi savaşı yürütmektedir. Bu yardımların Çin'in medya kuruluşları aracılığıyla çok fazla gündem yapılması ve Çinli diplomatların sosyal medya platformları üzerinden uluslararası alanda bilgi akışını ve algıları değiştirmek istemeleri, Çin'in politikasının aynı zamanda bir küresel propaganda üzerine kurulu olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda çalışmada küresel salgın boyunca Çin'in yumuşak gücünü arttırmak için izlediği stratejiler "Sağlık İpek Yolu", "ortak kader topluluğu" ve "maske diplomasisi" kavramları etrafında tartışılacaktır. Ardından Çin Komünist Partisinin (ÇKP), Çin'in hikayesini daha iyi bir biçimde anlatmak sloganıyla sosyal medya platformlarında diplomatlar üzerinden ve devlet medya kuruluşları aracılığıyla uluslararası kamuoyunu hedef alan propaganda kampanyasının analizi yapılacaktır.

2. Çin'in Sağlık Diplomasisi

Sağlık İpek Yolu, Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) kapsamında Xi Jinping tarafından ilk defa 2017 yılında Cenevre'de dile getirilmiştir. Akabinde KYG ülkelerinin toplum sağlıklarının geliştirilmesi amaçlayan Sağlık İpek Yolu'nun inşası için Çin ile DSÖ arasında mutabakat muhtırası imzalanmıştır (Lancaster vd., 2020, s. 3). Sağlık İpek Yolu kavramı, girişim ülkeleri arasında bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve kontrolü, tıbbi sistem ve sağlık kapasitelerinin geliştirilmesi, personel eğitimi ve değişimi, geleneksel ilaç ve sağlık eğitimi ile afet yardımında işbirliğinin teşvik edilmesi gibi birtakım amaçları barındıran bir küresel halk sağlığı işbirliği nüvesi olarak ortaya koyulmuştur (Chen vd., 2019, s. 2). Sağlık İpek Yolu, Çin'in özellikle

ülke içinde salgını nispeten kontrol altına alması sonrası, salgının yayıldığı diğer ülkelere yaptığı tıbbi yardımlarla birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Çin yetkilileri, Sağlık İpek Yolu kapsamında 89 ülke ve 4 uluslararası örgüte yardımda bulunduğunu açıklamıştır (FMPRC, 2020). 24 ülkeye tıbbi uzmanlar göndermenin yanında, ayrıca Çinli uzmanlar 170'den fazla ülkeyle video-konferans yoluyla yapılan görüşmelerle virüsün tedavisi ve bugüne kadar edindikleri tecrübeleri paylaşmışlardır (Zoubir, 2020, s. 1). Xi Jinping çevrimiçi G-20 liderler olağanüstü zirvesinde, Sağlık İpek Yolu'na ek olarak yine Xi Jinping döneminin önemli politika formülasyonlarından biri olan ortak kader topluluğunu küresel salgınla mücadele kapsamında yeniden dile getirmiştir. Xi Jinping bu zirvede Çin'in sorumlu büyük güç olarak salgınla hem ulusal alanda hem de uluslararası alanda insanlık için ortak kader topluluğu prensibiyle mücadele ettiğini ifade etmiştir (Dorman, 2020, s. 3). Yine Xi Jinping Çin'in küresel halk sağlığına yaptığı katkının ortak kader topluluğu kapsamında iyi bir gelecek inşa etme amacı taşıdığını dile getirmiştir ("Commentary: In war against," 2020). Ortak kader topluluğu Xi Jinping döneminin diğer girişim ve kavramlarında olduğu gibi anlaşılması zor ve ekonomik, askeri ya da politik mi bir muhtevasının olduğu net açıklanmayan kavramlardan biridir (Zhang, 2018). Genel itibarıyla Çin'in yeni bir küresel yönetim modeli olarak ortaya attığı ortak kader topluluğu ABD dış politikasının kurucu ilkelerinden Açık Kader'e (Manifest Destiny) karşı Çin vizyonunun kapsayıcılığını ve insanlığın topyekûn kalkınmasını hedefleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Ramachandran, 2020). Ortak kader topluluğu Xi Jinping yönetiminin politika, güvenlik, ekonomi, kültür ve çevre gibi pek çok alanda Çin'in kapsayıcı dünya düzeninin nasıl olacağı konusunda birtakım alt metinler içeren bir politika formülasyonudur. Buna göre, politik alanda ortak kader topluluğu çatışma yerine diyalogu ön plana çıkarırken, güvenlik alanında ise Soğuk Savaş mantalitesinden uzak ortak, kapsayıcı, iş birliğine dayalı ve sürdürülebilir bütüncül bir yönetim tesis etmeyi amaçlamaktadır. Ekonomik alanda açık, kapsayıcı ve kazan-kazan iş birliğine dayalı bir küresel piyasa yaratmayı hedefleyen bu formülasyon, kültür alanında ise kültürel farklılıklara saygı duymak ve farklı medeniyetler arasında bir ahenk yaratma çabası olarak ifade edilmektedir. Çevre konusunda ise Çin kültüründen ilham alınarak insan ve çevresi arasındaki uyumun sağlanması ve yeşil kalkınmanın başarılmasıdır (Rolland, 2020, s.39). Yani Açık Kader, ABD'nin demokratik ve liberal Amerikan değerlerinin evrensel değerler olarak dünyaya yayılmasına hizmet eden bir kavramken (Mountjoy, 2009, ss. 9-21), ortak kader topluluğu Çin tarafından evrensel Çin değerleri yaratmak yerine, her ülkenin kendi değerlerine saygı duyan ve dünyayı tek-tipleştirmeye çalışmayan bir büyük güç vizyonu olarak sunulmuştur (Rolland, 2020, s. 40).

Bu bağlamda, Çin, küresel krizde Amerikan-merkezli dünyanın pratiklerine üstü kapalı bir eleştiriyile ortak kader topluluğu ve Sağlık İpek Yolu gibi ürettiği alternatifleri lidersiz bir krizin yönetiminde yumuşak gücünü arttırmak için kullanmaktadır. Fakat Çin'in yüceltmeye çalıştığı bu kavramların arkasında yine ekonomik güç ve yardım ön plana çıkmaktadır. Çin küresel krizde yumuşak gücünü arttırmayı başarabilirdiyse, bu ne virüsle başa çıkma tarzı ne de virüsün ilk ortaya çıktığı zamanlarda bunu saklama, dile getiren doktorları tutuklama (Su, 2020) ve yabancı gazetecileri bilgi sızdırma gerekçesiyle sınır dışı etme (Yuan, 2020) politikalarıyla mümkün olmuştur. Çin Sağlık Diplomasisi kapsamında Avrupa'dan Ortadoğu'ya, Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya kadar pek çok coğrafya ve ülkeye medikal malzeme ve ekonomik yardımda bulunmuştur. Örneğin, bu yardımlar özellikle İtalya ve

İspanya gibi salgından en çok etkilenen Avrupa ülkelerinde, AB'nin virüsle mücadeleye ortak bir cevap veremediği bir zamanda, Çin'in imajını yükselten en önemli sebep olmuştur (Ghiretti ve Mariani, 2020). Joseph Nye'in (2008) tanımına göre yumuşak güç birinin istediği sonuçları elde etmek için diğerlerini zorlama veya ödeme yapmak yerine çekim ve cazibe yoluyla etkileme yeteneğidir. Buna göre, bir ülkenin yumuşak gücü, kültürüne, siyasi değerlerine ve dış politikasına dayanır. Fakat Çin, uluslararası alanda kültür ve siyasi değerlere dayalı bir cazibe merkezi olmadığı için bu alandaki boşluğu sert güç ve yumuşak gücü birleştiren daha bütüncül bir stratejiyle doldurmaya çalışmaktadır. Çin karakterleriyle sosyalizm adı verilen bu yumuşak güç stratejisi Çin'in ABD'den kalkınma modeli, dış yardım ve yatırım gibi farklı alanlarda bir cazibe merkezi olduğunu ve Çin özelinde sert güç pratiklerinin adaletli bir şekilde uygulanmasının yumuşak gücü beraberinde getirdiğini ifade etmektedir (Glaser ve Murphy, 2009). Ekonomik güç ve yardım Çin için her zaman bir sempati atağı yaratma stratejisinin bir parçası olmasına rağmen, bu atak salgın öncesi Çin'in gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde tercih ettiği bir politikayken, salgınla birlikte Çin'in normalde savunmacı bir politika izlediği Avrupa ülkelerinde (Eliküçük ve Aslan, 2020) de tatbik edilmeye başlanmıştır.

COVID-19 yardım programı, Çin Uluslararası İş Birliği Kalkınma Ajansı başkan yardımcısı Deng Boqing tarafından, Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihindeki en yoğun ve en geniş kapsamlı insani yardım operasyonu olarak nitelendirilmiştir (FMPRC, 2020). Bu kapsamda Çin'in yardım sağladığı 89 ülkenin coğrafi olarak dağılımı ise şöyledir; 28 Asya, 16 Avrupa, 26 Afrika, 9 Amerika ve 10 Güney Pasifik ülkesi (FMPRC, 2020). Çin'in salgın boyunca tüm dünyada izlediği küresel yardım kampanyası ana hatlarıyla dört kanal üzerinden yürütülmüştür. Bunlar; hükümetler arası yardım kanalları, sağlık teknolojisi iş birliği kanalı, Çin yerel hükümetlerinin sağladığı yardım kanalları ve hükümet-dışı yardım kanallarıdır (Alton, 2020). Hükümetler arası iş birliğinde Çin'in toplamda sağladığı ekonomik yardımın net bir rakamı yoktur. Ülke bazında hem alıcı ülkelerin hem de Çin resmi makamlarının verdiği rakamlar sadece tıbbi malzemelerin miktarıyla ilgilidir. Buna göre, Ortadoğu'da Çin, kapsamlı stratejik iş birliği yaptığı Mısır, İran ve Suudi Arabistan'dan, Çin'le stratejik iş birliği anlaşması bulunmayan Filistin, Libya ve Yemen'e kadar pek çok ülkeye tıbbi malzeme yardımında bulunmuştur (Zoubir, 2020, s. 5-7). Avrupa'da ise Ortadoğu'dan farklı olarak Çin'in KYG kapsamında iş birliği yaptığı ülkeler en çok yardım alan ülkeler olmuştur. Çin ile 2019 yılında KYG kapsamında mutabakat muhtırası imzalayan ilk G-7 ülkesi olan İtalya (Harlan, 2019), Çin'den en çok kişisel koruyucu ekipman giden ülkelere biri olmuştur. Böylelikle salgının ilk dönemlerinde İtalya'ya AB'den yardım gitmemesi, Çin'in İtalya'nın kurtarıcısı olarak anılmasına yol açmıştır (Verma, 2020, s. 205). Partiler arası diyalog kapsamında Çin-İtalya KYG iş birliğinin en sıkı destekçilerinden İtalya Beş Yıldız Hareketi yine Çin'den gelen yardımı ülke içinde aktif bir şekilde dile getiren partilerden olmuştur (Ghiretti ve Mariani, 2020, s. 38). Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleriyle Çin arasında 2012 yılında kurulan 17+1 platformu kapsamında, Çekya, Slovakya, Macaristan, Polonya ve Sırbistan yine Çin'in partiler arası diyaloga önem verdiği ve Avrupa'da en çok yardımı gönderdiği ülkelerin başında gelmektedirler (Bachulska, 2020, s. 64). Güneydoğu Asya'da ise tüm ASEAN üyeleri Çin'in salgın yardımlarından yararlanmışlardır. Fakat Filipinler, Kamboçya ve Myanmar ilk yardım alan ülkeler olurken, Vietnam ve Singapur en son ve en az yardımı alan ülkeler olmuştur (Fook, 2020). Çin'in Güneydoğu Asya'nın salgından

en çok etkilenen ülkesi Endonezya'ya yaptığı yardımlar ise Xi Jinping ile Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo arasında yapılan telefon görüşmesiyle ön plana çıkmıştır. Xi, Çin'in virüsle mücadelede Endonezya'nın yanında olduğunu yinelemiş ve bu kapsamda Endonezya'ya yüklü bir tıbbi malzeme dışında hem test teknolojisi hem de tecrübeli tıbbi uzmanlar yollanmıştır. Çin'in Covid-19 yardımlarında Endonezya'nın ön plana çıkması, salgın sonrasında Güneydoğu Asya'nın en büyük pazarı olan Endonezya'nın Çin ekonomisinin toparlamasında önemli bir rol oynayacağını düşünülmesidir. Ayrıca salgında askıya alınan Endonezya'daki KYG projelerinin, salgının daha da kötüleşmesiyle uzun süre faaliyete geçmeme endişesi Çin'in Endonezya'ya verdiği önceliğin arkasındaki temel sebepler olarak görünmektedir ("Two reasons why China," 2020). Çin 60'lı yıllardan bu yana yardım diplomasisinin en önemli hedeflerinden biri olan Afrika ülkelerine hükümetler arası iş birliği yoluyla salgının ilk ayında medikal ekipler yanında 5,4 milyon maske ve 1 milyondan fazla test kiti ve koruyucu ekipman göndermiştir (Mwangi, 2020).

Sağlık teknoloji iş birliği ise hem ÇKP ile alıcı ülkelerin partileri arasında kurulan temaslar hem de tıbbi uzmanlar arası çevrimiçi bilgilendirme konferansları ve görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Buna göre ÇKP 110'dan fazla ülkede 240 siyasi partiyle, Xi Jinping ise uluslararası örgüt liderleri ve 50'den fazla siyasi liderle, virüs hakkında bilgi ve virüsle mücadelede nasıl taktikler uyguladıkları hususunda birtakım tecrübelerini paylaşmışlardır ("Fighting COVID-19," 2020).

Merkezi hükümet dışında yerel hükümetlerin sağladığı yardımlarda Çin'in Sağlık Diplomasisi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Kardeş şehir anlaşmaları ve yerel hükümetlerin çeşitli bağlantıları ile yürütülen ikincil diplomasi girişimleri kapsamında öne çıkan örnekler ise şöyledir. Çin'in Jiangxi eyaletinin yerel hükümeti Bulgaristan'a 12.000 tek kullanımlık maske ve 2000 tane Covid-19 için özel maske bağışında bulunmuştur (Tchakarova ve Tonchev, 2020, s.14). Yunanistan'ın Pire şehrine Şangay belediye hükümeti tarafından yapılan 20.000 maske yardımı yanında (Tonchev ve Bentis, 2020, s. 29), Pekin belediye hükümeti tarafından da Seul, Tahran, Tokyo ve Yokohama şehirlerine koruyucu malzeme yardımı yapılmıştır ("Beijing to Donate Medical," 2020).

Hükümet-dışı yardım kanalları ise Çin Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), devlet bankaları ve Çin merkezli özel şirketlerdir. KİT'lerin yardım stratejilerinde özellikle bu şirketlerin denizaşırı yatırım yaptığı ülkeler ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Çin'in Yunanistan'a bağışladığı 1 milyon koruyucu maskenin yarısı, Yunanistan elektrik iletim işletmesi ADMIE'nin yüzde 24 hissesine sahip Çin elektrik dağıtım şirketi State Grid Corporation tarafından sağlanmıştır (Tonchev ve Bentis, 2020, s. 29). İtalya'nın KYG için önem arz eden Trieste ve Cenova gibi şehirlerinde faaliyet gösteren liman operatörü COSCO Pacific, China Communication Construction Company ve China Merchants Group gibi şirketler yine salgın döneminde İtalya'ya önemli miktarda yardım yapan devlet teşebbüsleridir (Ghiretti ve Mariani, 2020, s. 36). Çin'in kamu teşebbüslerine dünyada bir Çin standardı yaratmak ve sosyal sorumluluğu ön plana çıkaran politikalar izlemek gibi yumuşak gücünü arttırmaya yönelik bir ajanda çizdiği düşünüldüğünde ("Soft Power Building," 2019), Çin devlet teşebbüsleri tarafından yardım yapılan ülkelerde, bu teşebbüslerin birleşme ve satın alma yoluyla yaptıkları yatırımların yol açtığı tartışmaları (Huang, 2018) hafifletme ve yardım projeleriyle prestijini artırma yoluna gittiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca devlet politika bankalarından

Çin Bankası Kanada'ya büyük bir miktarda tıbbi malzeme yardımında bulunmuştur. Çin Bankası dışında üst düzey yöneticisi Meng Wanzhou'nun Kanada'da tutuklu bulunduğu Çin merkezli özel şirket Huawei'de Kanada'ya yardım yapmıştır (Alton, 2020). Dolayısıyla kamu teşebbüsleri dışında özel şirketlerin de yardım kampanyalarında birtakım hedefler doğrultusunda ilerledikleri izlenimi doğmaktadır. Huawei dışında Çin'in diğer dünyaca ünlü özel şirketleri de salgınla mücadelede pek çok ülkeye yardımda bulunmuşlardır. Bunlardan Alibaba ve Jack Ma şirketleri, Avrupa'da Fransa, İspanya, İtalya, Belçika, Ukrayna'ya medikal yardımda bulunmuştur. Ayrıca Çinli akıllı telefon firmaları Xiaomi ve Oppo'da Avrupa ülkelerine maske ve test kiti gibi tıbbi malzeme yardımlarında bulunmuşlardır (Verma, 2020, s. 206). Çin'in yumuşak gücünü arttıracak düşünülen bu yardımlar, ABD ve AB'nin salgına karşı kolektif mücadeleye geç cevap vermelerinden dolayı kısa bir zaman dilimi için Çin'in dünyadaki imaj ve prestijini yükseltirken, uzun vadede Çin'in propaganda savaşları kapsamında izlediği saldırgan strateji ile hız kaybetmeye başlamıştır. Özellikle ABD ve AB'nin açıkladığı ekonomik paketler, Çin'in resmi rakamlarla açıklanmayan medikal desteğini gölgede bırakan teşvikler olmuştur. ABD Dış İşleri Bakanı Mike Pompeo, Amerikan yardımının sadece kritik medikal malzemelerin teminini değil, tıbbi uzmanların eğitimi gibi ulusal sağlık sistemlerinin topyekün geliştirilmesine yönelik yardımlarını kapsayacağını ifade etmiştir (Pompeo, 2020). Yani ABD Çin yardımının günü kurtarmaya ve yapısal problemleri çözmeye odaklanmayan kısa vadeli bir strateji olduğu ve Amerika'nın küresel sağlıktaki liderliğini devralamayacağını vurgulamaktadır. Yine AB'nin açıkladığı Covid-19 ekonomik kurtarma paketi ("Covid 19: the EU," 2020), Çin'in acil medikal malzeme paketinin önüne geçecek gibi görünmektedir. Özellikle Çin'den gelen test kitlerinin bozuk çıkması (Dudik ve Tomek, 2020) ve kişisel koruyucu ekipmanların AB standartlarını karşılamaması ("Coronavirus: Countries Reject," 2020) gibi problemler Çin'in sempati atağına sekte vurmuştur. Hatta Çin'in insani yardımlarının maske diplomasisi olarak nitelendirilmesinin arkasında Çin'in medikal malzeme teminiyle kısa vadeli çözümler sunması ve bu yardımlarla sorumlu siyasi güç imajını arttırmak gibi birtakım siyasi amaçlarının olduğu fikir ortaya atılmıştır. Yani maske diplomasisi Çin tarafından ortaya koyulmamış hatta Batı'nın Çin'in insani yardımını politikleştirme girişimi olarak değerlendirmiştir ("Mask diplomacy Hype," 2020). Fakat Çin'in küresel salgında yaptığı insani yardımlarla arttırmaya çalıştığı yumuşak gücüne uluslararası faktörlerden daha çok zarar veren şeyin Çin'in küresel alanda yürüttüğü propaganda faaliyetleri olduğu bir gerçektir. Özellikle Çin'in insani yardımının, Çin medya organları aracılığıyla çok fazla dillendirilmesi, Çin'in yükselen yumuşak gücünü tersine çeviren en önemli sebeplerden biri olmuştur.

Dahası AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'in Çin ile ABD arasındaki propaganda savaşını küresel anlatı savaşları olarak tanımlamıştır. Çin'in bu savaşta ABD'nin aksine, kendini sorumlu ve güvenilir bir aktör olarak ön plana çıkardığını ifade eden Borrell, Çin'in nüfuz mücadelesi, ekonomik yardım ve hatta cömertlik politikasıyla Avrupa'da jeopolitik etki kazanmaya çalıştığını ima etmiştir (Borrell, 2020). Yine Borrell'in üstü kapalı bir şekilde eleştirdiği diğer bir önemli nokta Çin'in küresel propaganda ağının kurumsal alanda AB'nin Covid-19'la mücadelesi üzerinden dayanışma ve üye ülkelere yardım ulaştırma gibi konularda itibarını sarsacak bir karalama kampanyası yürütmesidir (Borrell, 2020). Çin'in yardım politikasının AB üyesi ülkelerde AB'nin değil Çin'in yardıma geldiği gibi bir anlatı doğurduğunun, salgının Çin'de başladığı ilk zamanlarda, Avrupa ülkelerinden Çin'e giden

yardımların, Çin tarafından özellikle gizli tutulmasına rağmen, Çin'den Avrupa'ya gelen yardımların, devlet medyası ve sosyal medya hesapları yoluyla sürekli gündemde tutulması bu kampanyanın bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, ilk Çin kargo uçağı acil tıbbi malzemeleri Prag havaalanına ulaştırdığında, Çekya İç İşleri Bakanı Jan Hamacek'in uçağı secde ettiği (kowtow) görüntüleri sadece Çin basınının da değil, Çekya'ya da da günlerce haber yapılmış ve Çek toplumunda ciddi bir Çin karşıtı tartışma başlatmıştır (Fürst, 2020, s. 18). Yani Çin'in sağlık diplomasisinin politikleştirilmesinden duyduğu kaygı AB'nin ve bireysel bazda AB ülkelerinin Çin'e verdiği cevaplarda ilk sıralarda yer almıştır.

Sağlık diplomasisinin Çin'in yumuşak gücünü pekiştirmek yerine imajına zarar veren diğer bir olay, tıbbi ekipman ve malzemelerin ya bozuk ya da belli bir standardın altına olmasıdır. Örneğin, Türkiye, Hollanda ve İspanya Çin'den gelen virüs testlerini bozuk olduğunu ve maskelerin ise gerekli standartları karşılamadığını açıklamışlardır ("Coronavirus: Countries Reject," 2020). Yani Çin'in sert güç doğru yönetildiği takdirde yumuşak gücü doğurur anlayışı aleyhine dönmüş ve istenilen başarı sağlanamamıştır. Daha da önemlisi ABD'nin küresel salgında diplomatik ve politik alanlarda verdiği kötü sınavın ekonomik yardımlarla Çin'i geçecek bir etki yaratmasıdır. Amerikan merkez bankası FED'in bir çok ülkeyle döviz takas hattı kurması ve Amerikan tarihinin en büyük ekonomik kurtarma paketinin açıklanmasına ("Coronavirus: Trump Signs," 2020) karşın Çin bütçe sıkıntısı yaşamış ve yeterli bir kurtarma paketi sunamamıştır ("Value of COVID-19," 2020). Drezner'in (2020, s. 10) "devlet gücünün temel ölçüsü, kısıtlanmasız bir şekilde harcama kapasitesiye, Birleşik Devletler benzersiz bir süper güç olmaya devam ediyor" sözlerinden de anlaşıldığı üzere, küresel salgın Çin'in sadece yumuşak güç değil sert güç anlamında da imajına büyük oranda olumlu bir katkı yapmamıştır.

3. Çin'in Küresel Propaganda Ağı

Uluslararası kamuoyunu hedef alan propaganda faaliyetlerinde bulunması küresel salgın dönemiyle görünürlük kazanmasına rağmen, aslında Xi Jinping'in ÇKP'nin yönetimini devraldığı günden bu yana üzerinde önemle durduğu bir konu olmuştur. Xi propaganda faaliyetleri üzerine düşüncelerini 2013 yılında düzenlenen "Ulusal Propaganda ve İdeoloji Çalışma Konferansında" dile getirmiştir. Daha sonra ÇKP'nin resmi yayın organı olan People's Daily Online'de ÇKP Propaganda Bölümü bakan yardımcısı Cai Mingzhao'nun propagandanın Çin'in yumuşak gücünü arttırmak için nasıl kullanılacağı hususunda direktiflerini yayınlanmıştır. Bu direktifler Çin Rüyasının uluslararası alanda tanıtılması ve Çin'in sesini daha çok duyurmak için denizaşırı propagandanın geliştirilmesi gibi dış kamuoyuna hitap edecek yeni yöntemlerin geliştirilmesini içermektedir (Lams, 2018, s. 393). Yine bu konferansta Xi Jinping kamuoyu savaşlarında internetin ana savaş sahası olduğunu belirtmiş ve 2014 yılında Çin'de siber dünyayı yönlendiren ana siyasi kurum olan İnternet Güvenliği ve Bilişim Merkez Lider Grubunun başkanı olmuştur (Economy, 2018, s. 73). Çin'in hikayesini dünyada iyi anlatmak söylemiyle yola çıkan Xi Jinping, Çin Rüyası ve KYG gibi Çin'in uzun dönemli politika tasarımlarını uluslararası kamuoyuna Çin perspektifinden sunmak ve özellikle Batılıların Çin'i eleştirdiği noktaları düzeltmek misyonuyla birtakım stratejiler izlemeye başlamıştır (Chan ve Song, 2020). Bunlarda ilki denizaşırı medya stratejisidir. Bu strateji kapsamında Çin Merkez Televizyonu ve denizaşırı bağlı kuruluşları Çin Küresel Televizyon Ağı (CGTN), Çin Ulusal Radyosu ve Çin Uluslararası

Radyosu (CRI) “Çin’in Sesi” adı altında toplanan medya kuruluşları olmuştur. ÇKP’nin resmi yayın organı People’s Daily’nin İngilizce dilinde yayın yapan bağlı kuruluşu Global Times ve ÇKP’nin temel propaganda aracı olan Xinhua News Agency gibi gazeteler ise yine Çin’in uluslararası alanda görünürlüğüne ve prestijine katkı yapmakla görevlendirilen medya kuruluşlarıdır. (Yang, 2017, s. 96). Çin’in küresel propaganda ağının diğer bir ayağı ise sosyal medya platformları üzerinden yürütülen kampanyalardır. Hükümet kuruluşları, diplomatlar ve devlet medyası Twitter, Facebook ve Youtube gibi Çin’de yasaklı olan sosyal medya platformlarında hesaplar açarak uluslararası kamuoyunu hedefleyen faaliyetler izlemeye başlamışlardır (Gill, 2020, s. 100). Çin Dış İşleri Bakanlığı Enformasyon Bölümü genel müdür yardımcısı Lijian Zhao, Çin Dış İşleri Bakanlığı Sözcüsü Hua Chunying, Çin’in ABD büyükelçisi Cui Tiankai, Twitter üzerinden yürüten propaganda savaşlarının önemli isimleriyken, medya kuruluşlarının açtıkları haber hesapları yanında Global Times’in baş editörü Hu Xijin ve CGTN’in haber üreticisi Shen Shiwei gibi isimlerde paylaştıkları içeriklerle medya savaşının önde gelenlerindedir. Bu hesapların pek çoğu 2014 yılı sonrası Xi Jinping’in anlatı savaşları kapsamında başlattığı mücadele çağrısından sonra açılmıştır. Yani internet cephesinde Covid-19 öncesi başlayan bir mücadele vardır. Fakat propaganda savaşlarının Covid-19’la yeni bir döneme girdiğinin en önemli göstergesi bu hesapların 2019 yılı itibarıyla bir önceki yıla göre yüzde 65 oranında artmasıdır (Gill, 2020, s. 100). Yani küresel salgın ÇKP’nin kurduğu denizaşırı propaganda sisteminin denenmesi için bir fırsat olmuştur. Bu bağlamda, Çin devlet medyası ve hükümet yetkililerinin sosyal medya hesaplarından uluslararası kamuoyuna üç farklı anlatı sunulmuştur. Bunlar, Çin’in salgınla mücadelesi diğer ülkelerin izlemesi gereken başarılı bir modeldir, Çin Covid-19’la mücadelede tüm dünyaya yardım ağı sağlayabilen küresel bir liderdir ve korona virüsün kaynağı Çin olmayabilir (Cook, 2020; Zhao, 2020; Jaworsky, & Qiaoan, 2020).

Çin’in kararlı adımlarla ve özverili bir biçimde virüsü kontrol altına aldığı ve bunun hem Xi Jinping’in liderliği hem de ÇKP’nin üstün yönetim biçimiyle sağlandığı en çok altı çizilen anlatılardandır (Molter ve DiResta, 2020, s. 10). China Daily (“China’s Unprecedented Measures Prevent,” 2020)’de yer alan haber de geçen “Çin sisteminin benzersiz kurumsal avantajları olmasaydı, dünya yıkıcı bir salgınla savaşıyor olabilirdi” cümlesi bunun en önemli örneklerindedir. Bu anlatıların arkasındaki temel sebeplerden biri ÇKP’nin salgınla birlikte daha da pekişen meşruiyet problemi. ABD ve AB’nin salgınla mücadele de yetersiz kalmaları, Çin’in elini hem iç hem de dış eleştirilere karşı güçlendiren en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu yüzden Xi Jinping, ÇKP yönetimindeki totaliter sistemin Batı demokrasileri karşısında daha bir sınav verdiğini hem iç kamuoyuna empoze etmeye çalışmış hem de özellikle demokrasi ile otoriterleşme arasında gidip gelen ülkelere Çin sisteminin üstünlüklerini tanıtmaya fırsatı bulmuştur. Bu yüzden ÇKP’nin Covid-19’la mücadelesi, Çin’in özellikle ekonomik yardım ve yatırımlarla yaratmaya çalıştığı Çin standartları ve Çin modeline yeni bir cephenin daha eklenmesine neden olmuştur; ulusal sağlık sistemi modeli.

Çin’in küresel krizde nasıl bir liderlik rolü oynadığı anlatısı ise AB ve ABD’nin yeterli ve etkili bir kolektif strateji izleyemedikleri üzerine kurulmuştur. Bu kapsamda AB üye ve aday ülkelere giden yardımlar hem resmi hükümet hesapları üzerinden hem de medya kuruluşları aracılığıyla uzun süre gündemde tutulmuştur. Salgından en çok etkilenen

Avrupa ülkesi İtalya'nın yardım çığılığına sessiz kalan AB'nin karşısında Çin'den İtalya'ya giden yardımlar karşılığında, İtalyan internet kullanıcıları (netizen) tarafından İtalya'daki Çin Büyükelçiliğinin Facebook hesabına çok sayıda "Grazie Cina" yani "teşekkürler Çin" mesajlarının yollanması hem Çin devlet medya kuruluşları (Chan, 2020) hem de dış işleri bakanlığı sözcüleri tarafından sosyal medya platformlarında sıkça dile getirilmiştir (Zhao, 2020, s. 453). Sırbistan Devlet Başkanı Alexander Vucic'in Avrupa yardımlaşması bir peri masalından ibarettir (Serbia, Hungary Pledge, 2020; Subotić ve Miloš, 2020, s. 4) sözleriyle vücut bulan AB içindeki bölünmüşlük, Çin'in AB'nin yardımlaşma ve birlik konusunda gösterdiği kırılğanlığı eleştirmesini ve demokratik güçler karşısında sorumlu bir büyük güç rolü oynamasını kolaylaştıran etkenler olmuştur. Fakat Çin'in Avrupa ülkelerine yaptığı yardımlar AB'yi hedef alan bir propaganda malzemesi olarak kullanılmaktan daha çok küresel salgında yara alan Amerikan liderliği ve Çin'in yükselişine odaklanmıştır. Örneğin, Çin devlet medyasında, AB'nin ABD'ye olan inancını yitirmeye başladığı (Bo, 2020), Amerikan yardımının gelmediği AB'ye Çin'in yardımda bulunduğu (Zhang B.,2020), Covid-19'la sözde Amerikan liderliğinin bittiği (Blankenship, 2020), salgının AB ile ABD arasında Önce Amerika doktrini ile başlayan çatlakları büyüttüğü ve bunun Çin-AB iş birliği için önemli bir fırsat olduğu (Zhang J., 2020) gibi haberlere sıkça yer verilmiştir.

Çin'in küresel salgındaki anlatı savaşlarının önemli bir kısmı yine sosyal medya üzerinden yürütülen virüsün kaynağının Çin olmayabileceği kampanyasıdır. Lijian Zhao'nun, virüsün Ekim ayında Wuhan'ı ziyaret eden Amerikan askerlerinden bulaşma ihtimali olduğunu içeren bir makaleyi paylaşması bu savaşı tetikleyen bir paylaşım olmuştur (Myers, 2020). Hemen ardından CGTN'in ("Coronavirus May Have Existed," 2020) virüsün kaynağının İtalya olabileceği şeklindeki haberi, bilimsel temelleri dayanmayan makaleler ve haberler üzerinden dikkatleri Çin'in üzerinden dağıtmaya yönelik girişimler olmuştur. Virüsün Amerikan askerlerinden kaynaklı olabileceği haberleri üzerine Trump, virüsü Çin virüsü olarak tanımlamış ve her fırsatta bunu dile getirmiştir ("Trump Angers Beijing," 2020). Böylelikle Çin'in yürüttüğü enformasyon savaşına belli kampanyalar eklenmiştir. Bunlardan Çin devlet aktörleri tarafından sosyal medyada en belirgin olarak kullanılan Zhao (2020) tarafından "Us vs US" kampanyası olarak adlandırılmıştır. Us vs US Çin ve müttefiklerine tekabül eden Us yani "biz" ile ilgili olumlu haberleri, ABD'ye tekabül eden US ile ilgili olumsuz haberleri ön plana çıkarırken, Us'la ilgili olumsuzları ve yine US ile ilgili olumlu haberleri baskılama kampanyasına verilen addir. Bu kampanyada, pozitif Us'in inşası, ABD'nin Çin'in eksiklik ve hatalarına yönelik kınamalarının reddi ve Amerikan sisteminin eleştirisi üzerine kurulmuştur (Zhao, 2020, s.453). Global Times'ın editörü Hu Xijin'in, ABD'nin Covid-19'u kontrol altına almaktaki başarısızlığının Çin'in küresel salgınla mücadelede doğru kararları verdiğinin göstergesi olduğu yazısı (Hu, 2020), The China Society for Human Rights Studies'in, ABD'nin virüsle mücadele de gösterdiği sorumsuzluğun insani felakete yol açtığı ve bunun Amerikan-tarzı insan haklarının krizini derinleştirdiği makalesi ("The COVID-19 Pandemic," 2020) ve Çin'in Güney Afrika Büyükelçiliği sosyal medya hesabından yapılan Jack Ma şirketinin yaptığı yardımların üzerinden "Konuşmak yerine yapıyoruz. Biz düşman değil dostuz. Amerikalılar aynısını Çinliler için yapabilir mi? paylaşımı (Zhao, 2020, s.454) Us vs US kampanyasının örneklerindedir.

Sonuç

Bu çalışmada Çin'in Covid-19 mücadelesi sağlık ipek yolu diplomasisi ve küresel propaganda faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. Çin'in küresel salgındaki Sağlık İpek Yolu diplomasisi kapsamında arttırmaya çalıştığı yumuşak gücünün ve küresel propaganda ağı kurarak hem yüceltmeye hem de ona yönelik olumsuz algıları bertaraf etmeye çalıştığı imajının ne oranda değiştiğini Covid-19'dan yüksek oranda etkilenen, hem ilk defa Çin'in sempati atağına sahne olan hem de ABD ile Çin arasında stratejik rekabetin önemli bir ayağı olan Avrupa üzerinden analiz edilmiştir. Çin salgın sürecinde sağlık ipek yolunu ilk defa komşu ülkeler dışında bir coğrafya da tatbik etme imkânı bulmuştur. Bu yüzden Çin'in sert güçle harmanlanmış bütüncül yumuşak güç stratejisi, Avrupa ülkelerine yapılan sağlık yardımları üzerinden dünya politikasında ilk sınavını vermiştir. Sağlık diplomasisi dışında küresel salgın Xi Jinping'in üzerinde titizlikle durduğu Çin'in dünyadaki imajını yükseltmeye yönelik propaganda faaliyetlerinin hız kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda hem Çin devlet medyası hem de devlet görevlileri sosyal medya üzerinden anlatı kampanyaları başlatmışlardır.

Çalışmanın ulaştığı sonuçlar ise şöyledir: Küresel salgın uluslararası politikanın temel dinamiklerinde dönüştürücü bir etki yaratmamıştır. Çin'in arttırmak istediği yumuşak gücü zaten halihazırda etki alanı içinde olan ülkeler dışında büyük bir karşılık bulamamıştır. Fakat AB üye ülkeleri arasında salgınla daha da derinleşen ayrılıklar, Çin'in sadece ekonomik değil aynı zamanda AB'nin kurumsal yapısına da karşı bir tehdit olarak algılanmasının önünü açmıştır. Salgın Amerikan liderliğinin sorgulanmasına yol açsa da uluslararası kamuoyunda bu boşluğu hem yumuşak hem de sert güç alanında Çin'in doldurabileceği gibi bir algının yerleştiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Fakat küresel salgının uluslararası politikaya getirdiği en önemli değişiklik olumlu veya olumsuz sonuçlanması önemli olmaksızın Çin'in kurduğu küresel propaganda ağının dünyaya artık tek bir anlatının hâkim olmasına izin vermeyeceğidir.

Yazarlık Katkı Beyanı: "Çin'in Covid-19'la Mücadelesi: Sağlık İpek Yolu ve Küresel Propaganda Savaşları" başlıklı çalışmayı şahsım Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.

Kaynakça

- Alton, T. (2020, Apr. 8). China's Global aid Blitz and "mask diplomacy" China Institute. <https://www.ualberta.ca/china-institute/news-events/the-latest/2020/04/mask-diplomacy.html> Erişim tarihi: 10.11. 2020
- Bachulska, A. (2020). Exploring China's Diplomatic Offensive in Central and Eastern Europe Amidst Its 'Mask Diplomacy'. A. Tirkey (Ed.), *Uncharted territory: Emerging world order post COVID-19* içinde (63-67. ss.). New Delhi: ORF and Global Policy Journal, 2020. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/06/GP-ORF-Uncharted-Territory_June-25.pdf#page=63 Erişim tarihi: 12.10.2020
- Beijing to donate medical supplies to Seoul, Tehran, Tokyo (2020, March 13). http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/13/c_138873088.htm Erişim tarihi: 14.11.2020
- Blankenship, B. (2020, Apr. 13). COVID-19 shows the demise of so-called American

- leadership. <https://news.cgtn.com/news/2020-04-13/COVID-19-shows-the-demise-of-so-called-American-leadership-PD8qjf6Yec/index.html> Erişim tarihi: 14.11.2020
- Bo, L. (2020, July 23). Europeans feeling loss of faith in US. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202007/23/WS5f18f764a31083481725b952.html> Erişim tarihi: 14.11.2020
- Borrell, J. (2020, March 24). EU HRVP Josep Borrell: The Coronavirus pandemic and the new world it is creating. https://eeas.europa.eu/delegations/china/76401/eu-hrvp-josep-borrell-coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating_en Erişim tarihi: 15.11.2020
- Cameron, F. (2020). EU-Asia should defend multilateralism. *Asia Europe Journal*, 18, 217-22. <https://doi.org/10.1007/s10308-020-00574-3>
- Chan, A. (2020, March, 17). 'Grazie Cina!' China, Italy jointly fighting COVID-19. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202003/17/WS5e7080f8a31012821727fc95.html> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Chan, S. I. ve Song, W. (2020). Telling the China story well: A discursive approach to the analysis of Chinese foreign policy in the "belt and road" initiative. *Chinese Political Science Review*, 5, 413-437.
- Chen J, Bergquist R, Zhou X-N, Xue J-B ve Qian M-B (2019). Combating infectious disease epidemics through China's Belt and Road Initiative. *PLoS Negl Trop Dis* 13(4): e0007107. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0007107>
- China's unprecedented measures prevent novel coronavirus infecting the world: China Daily editorial. (2020, Feb. 20). <https://www.chinadaily.com.cn/a/202002/20/WS5e4e7a7ca310128217279147.html> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Commentary: In war against COVID-19, vision of community with shared future shines (2020, March 11) http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/11/c_138866546.htm Erişim tarihi: 20.11.2020
- Cook, S. (2020, Apr 20). Beijing's coronavirus propaganda has both foreign and domestic targets. <https://freedomhouse.org/article/beijings-coronavirus-propaganda-has-both-foreign-and-domestic-targets> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Coronavirus may have existed in Italy since November: local researcher. (2020, March 22). <https://news.cgtn.com/news/2020-03-22/Coronavirus-may-have-existed-in-Italy-since-November-local-researcher-P4i2As2OAg/index.html> Erişim tarihi: 22.11.2020
- Coronavirus: Countries reject Chinese-made equipment. (2020, March 30). <https://www.bbc.com/news/world-europe-52092395> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Coronavirus: Trump signs into law largest bailout in US history. (2020, March 30). <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52070718> Erişim tarihi: 12.11.2020
- Covid-19: the EU plan for the economic recovery. (2020, July 29). <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20200513STO79012/covid-19-the-eu-plan-for-the-economic-recovery> Erişim tarihi: 03.11.2020
- Dorman, D. (2020). China's Global COVID-19 Assistance is Humanitarian and Geopolitical. That's Why People are Worried. Security Nexus. <https://apcss.org/wp-content/uploads/2020/04/Security-nexus-Dorman-2n.pdf> Erişim tarihi: 05.11.2020

- Drezner, D. W. (2020). The song remains the same: International relations after COVID-19. *International Organization*, 1-18. <https://doi.org/10.1017/S0020818320000351>
- Dudik, A. ve Tomek, R. (2020, March 31). Faulty Virus Tests Cloud China's European Outreach Over Covid-19. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-01/faulty-virus-tests-cloud-china-s-european-outreach-over-covid-19> Erişim tarihi: 21.11.2020
- Economy, E. (2018). *The third revolution: Xi Jinping and the new Chinese state*. Oxford University Press.
- Edel, C., Rapp-Hooper, M. (2020, May 18). The 5 ways U.S.-China competition is hardening. <https://foreignpolicy.com/2020/05/18/united-states-competition-coronavirus-pandemic-tensions/> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Eliküçük Yıldırım, N., Aslan, M. (2020). China's charm defensive: Image protection by acquiring mass entertainment. *Pacific Focus*, 35(1), 141-171.
- Fighting COVID-19: China in action (2020, June 7). http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2020-06/07/content_76135269.htm Erişim tarihi: 01.12.2020
- FMPRC (2020, March 26). State Council Information Office Press Conference on China's Cooperation with the International Community in Fighting COVID-19. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/kjgzbdffyq/t1762620.shtml Erişim tarihi: 20.11.2020
- Fook, L. L. (2020). China's COVID-19 assistance to Southeast Asia: Uninterrupted aid amid global uncertainties. ISEAS, https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/12101/ISEAS_Perspective_2020_58.pdf?sequence=1 Erişim tarihi: 02.12.2020
- Fürst, R. (2020). Czechia: Covid-19 puts China at centre of increasingly divisive national debate. J. Seaman (Ed.), COVID-19 and Europe-China relations: a country-level analysis içinde (17-20. ss.) Special Report European Think-Tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_special_report_covid-19_china_europe_2020.pdf Erişim tarihi: 02.11.2020
- Ghiretti F., Mariani L. (2020). Italy: Cooperation, competition and local politics amid Covid-19. J. Seaman (Ed.), COVID-19 and Europe-China relations: a country-level analysis içinde (35-39. ss.) Special Report European Think-Tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_special_report_covid-19_china_europe_2020.pdf Erişim tarihi: 05.12.2020
- Gill, B. (2020). China's global influence: Post-COVID prospects for soft power. *The Washington Quarterly*, 43(2), 97-115.
- Gilsinan, K. (2020, May 6). China's bargain on global influence is paying off. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2020/05/china-global-influence-who-united-states/611227/> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Glaser, B. S., Murphy, M. E. (2009). Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate. C. McGiffert (Ed.), *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World: A Report of the*

- CSIS Smart Power Initiative içinde (10-26, ss.). Washington, D.C: CSIS.
- Greer, S. L., King, E. J., da Fonseca, E. M., Peralta-Santos, A. (2020). The comparative politics of COVID-19: The need to understand government responses. *Global Public Health*, 1-4. <https://doi.org/10.1080/17441692.2020.1783340>
- Harlan, C. (2019, March 23). A defiant Italy becomes the first G-7 country to sign on to China's Belt and Road Initiative. https://www.washingtonpost.com/world/europe/defiant-italy-becomes-the-first-g7-country-to-sign-on-to-chinas-belt-and-road-initiative/2019/03/22/54a732d4-4bdf-11e9-8cfc-2c5d0999c21e_story.html Erişim tarihi: 20.11.2020
- Hu, X. (2020). Failure of US to curb COVID-19 shows China made right decisions in epidemic fight. <https://www.globaltimes.cn/content/1187242.shtml> Erişim tarihi: 20.12.2020
- Huang, K. (2018, Sep. 23). Why China buying up ports is worrying Europe. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2165341/why-china-buying-ports-worrying-europe> Erişim tarihi: 12.11.2020
- Jaishankar, D. (2020). What does COVID-19 tell us about democracy vs authoritarianism?. A. Tirkey (Ed.), *Uncharted territory: emerging world order post COVID-19 içinde* (23-27. ss.). New Delhi: ORF and Global Policy Journal. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/06/GP-ORF-Uncharted-Territory_June-25.pdf#page=23 Erişim tarihi: 04.11.2020
- Jaworsky, B. N., Qiaoan, R. (2020). The Politics of blaming: the narrative battle between China and the US over COVID-19. *Journal of Chinese political science*, 1-21.
- Joshi, M. (2020). US and China in COVID-19 era: engagement, strategic competition and beyond. A. Tirkey (Ed.), *Uncharted territory: Emerging world order post COVID-19 içinde* (16-22. ss.). New Delhi: ORF and Global Policy Journal, 2020. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/06/GP-ORF-Uncharted-Territory_June-25.pdf#page=16 Erişim tarihi: 05.11.2020
- Lams, L. (2018). Examining strategic narratives in Chinese official discourse under Xi Jinping. *Journal of Chinese Political Science*, 23(3), 387-411.
- Lancaster, K., Rubin, M., Rapp-Hooper M. (2020, Apr. 10). Mapping China's Health Silk Road. <https://www.cfr.org/blog/mapping-chinas-health-silk-road> Erişim tarihi: 12. 11.2020
- 'Mask diplomacy' hype unhelpful. (2020, Apr. 3). <https://www.globaltimes.cn/content/1184582.shtml> Erişim tarihi: 05.12.2020
- Matura, T. (2020). Hungary: Business as usual with China amid Covid-19. J. Seaman (Ed.), *COVID-19 and Europe-China relations: a country-level analysis içinde* (32-34. ss.). Special Report European Think-Tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_special_report_covid-19_china_europe_2020.pdf Erişim tarihi: 03. 11.2020
- Mountjoy, S. (2009). *Manifest destiny: Westward expansion*. Infobase Publishing.
- Molter, V., DiResta, R. (2020). Pandemics & propaganda: How Chinese state media creates and propagates CCP coronavirus narratives. *The Harvard Kennedy School (HKS)*

Misinformation Review, Special Issue on Covid-19 and Misinformation. 1(3), 1-24.
<https://doi.org/10.37016/mr-2020-025>

- Mwangi, N. (2020, June 18). China's aid to Africa in fighting COVID-19. <https://africa.cgtn.com/2020/06/18/chinas-aid-to-africa-in-fighting-covid-19/> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Myers, S. L. (2020, March 13). China Spins Tale That the U.S. Army Started the Coronavirus Epidemic. <https://www.nytimes.com/2020/03/13/world/asia/coronavirus-china-conspiracy-theory.html> Erişim tarihi: 07.12.2020
- Nye Jr, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The annals of the American academy of political and social science*, 616(1), 94-109.
- Pompeo, M. R. (2020, Apr. 8). Continuing U.S. leadership in global Covid-19 response through additional U.S. foreign assistance. <https://www.state.gov/continuing-u-s-leadership-in-the-global-covid-19-response-through-additional-u-s-foreign-assistance/> Erişim tarihi: 08.11.2020
- Ramachandran, V. (2020, May 8). China as a world leader: Assessing implications of COVID-19, BRI and a "Global Common Destiny". Niice. https://niice.org.np/archives/4555?fbclid=IwAR2kvx6LPtNWE1bTapLBVEuSEz-xMYjNiH4RAlafwbQx5Guy0_49NJAtLc Erişim tarihi: 20.11.2020
- Rolland, N. (2020, January). *China's vision for a new world order*. National Bureau of Asian Research, Special Report 83. https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/sr83_chinasvision_jan2020.pdf. Erişim Tarihi: 18.02.2020.
- Serbia, Hungary pledge to accelerate post-pandemic cooperation. (2020, May 15). http://www.xinhuanet.com/english/2020-05/15/c_139060255.htm Erişim tarihi: 09.11.2020
- Soft power building of Chinese enterprises overseas. (2019, Apr. 17). <http://en.goldenbeechina.com/index.php/Home/Insights/show/id/97> Erişim tarihi: 18.12.2020
- Stasavage, D. (2020). Democracy, autocracy, and emergency threats: Lessons for COVID-19 from the last thousand years. *International Organization*, 1-17. <http://doi:10.1017/S0020818320000338>
- Su. A. (2020, Feb. 6). A doctor was arrested for warning China about the coronavirus. Then he died of it. <https://www.latimes.com/world-nation/story/2020-02-06/coronavirus-china-xi-li-wenliang> Erişim tarihi: 02.11.2020
- Subotić, S., Miloš, J. (2020, April). What have we learned from the COVID-19 crisis in terms of Sino-Serbian relations?. *CEP Policy Brief*. <https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2020/04/What-have-we-learned-from-the-COVID-19-crisis-in-terms-of-Sino-Serbian-relations.pdf>
- Tchakarova, V., Tonchev P. (2020). Bulgaria: Limited dependence on medical supplies from China, but proactive Chinese public diplomacy. J. Seaman (Ed.), COVID-19 and Europe-China relations: a country-level analysis içinde (14-16. ss.) Special Report European Think-Tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_special_report_covid-19_china_europe_2020.pdf Erişim tarihi: 02.11.2020

- The COVID-19 Pandemic Magnifies the Crisis of "U.S.-Style Human Rights. (2020, June 11). http://www.xinhuanet.com/english/2020-06/11/c_139130867.htm Erişim tarihi: 08. 11.2020
- Tonchev, P., Bentis, A. (2020). Close – and primarily commercial- cooperation between Greece and China. J. Seaman (Ed.), COVID-19 and Europe-China relations: a country-level analysis içinde (30-32. ss.) Special Report European Think-Tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_special_report_covid-19_china_europe_2020.pdf Erişim tarihi: 12. 11.2020
- Trump angers Beijing with 'Chinese virus' tweet. (2020, March 17). <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-51928011> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Two reasons why China needs to expand its help to Indonesia to deal with COVID-19 (2020, Apr. 17). <https://theconversation.com/two-reasons-why-china-needs-to-expand-its-help-to-indonesia-to-deal-with-covid-19-136245> Erişim tarihi: 12.11.2020
- Value of COVID-19 fiscal stimulus packages in G20 countries as of July 2020, as a share of GDP. (2020). <https://www.statista.com/statistics/1107572/covid-19-value-g20-stimulus-packages-share-gdp/> Erişim tarihi: 05.12.2020
- Verma, R. (2020). China's 'mask diplomacy' to change the COVID-19 narrative in Europe. *Asia Europe Journal*, 18, 205-209.
- Yan, X. (2014). From keeping a low profile to striving for achievement. *The Chinese Journal of International Politics*, 7(2), 53-184.
- Yang, S. X. (2017). Soft Power And The Strategic Context For China's 'Media Going Global' Policy. Thussu, D. K., De Burgh, H., Shi, A. (Eds.), *China's media go global* içinde (79-100. ss.). Routledge.
- Yuan, S. (2020, Feb. 19). China expels foreign journalists as coronavirus deaths climb. <https://www.aljazeera.com/news/2020/02/china-expels-foreign-journalists-coronavirus-deaths-climb-200220003102995.html> Erişim tarihi: 20.12.2020
- Zhang, B. (2020, March 23). China returns favor to EU when US help is absent. <https://www.globaltimes.cn/content/1183460.shtml> Erişim tarihi: 02.11.2020
- Zhang, D. (2018). The concept of 'community of common destiny' in China's diplomacy: Meaning, motives and implications. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 5(2), 196-207.
- Zhang, J. (2020, July 30). China-US tensions offer EU new opportunity. <https://www.globaltimes.cn/content/1196156.shtml> Erişim tarihi: 08.11.2020
- Zhao, X. (2020). How China's state actors create a "Us vs US" world during Covid-19 pandemic on social media. *Media and Communication*, 8(2), 452-457.
- Zhu, Z. (2020, May 15). Interpreting China's 'Wolf-Warrior Diplomacy'. <https://thediplomat.com/2020/05/interpreting-chinas-wolf-warrior-diplomacy/> Erişim tarihi: 12.11.2020
- Zoubir, Y.H. (2020, July). China's 'Health Silk Road' diplomacy in the MENA. Med Dialogue Series No. 27. https://www.kas.de/documents/282499/282548/MDS_China+Health+Silk+Road+Diplomacy.pdf/3b0af715-8671-cb10-5022-5e4a94eec086?version=2.0&t=1595341252822 Erişim tarihi: 20.11.2020

CHINA'S STRUGGLE WITH COVID-19 : HEALTH SILK ROAD AND GLOBAL PROPAGANDA WARS

Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM

Extended Abstract

Although the pandemic is an important turning point in changing daily life practices, it does not seem to lead to a direct transformation of international politics, except for further exacerbation of already main topics of discussion (Drezner, 2020). However, the most important fact revealed by the epidemic in terms of the dynamics of international politics is the leadership gap experienced in the first global crisis the world has seen since 2010 when China achieved the status of the world's second-largest economy. Europe and Asia, traditionally focused on the steps that the United States will take in international crises, have for the first time found themselves in the middle of an information war in which the United States criticizes international organizations and states, rather than leading a collective action. More importantly, as a result of Donald Trump's information and disinformation campaigns, the credibility of the United States has been seriously questioned even by its allies (Cameron, 2020: 217). In information wars, the US criticizes China for being the source of the virus and methods of fighting the virus, while China aims to raise its international image, which has declined with Covid-19, by creating a global propaganda network with the rhetoric of telling China's story well to the world. The addition of information or propaganda wars to the rivalry between China and America signals two important changes that pandemic has brought to international politics, at least for now. The first is the clarification of the actors of the international balance of power. Instead of assuming leadership responsibility, the United States has developed accusatory rhetoric against China. This placed China directly opposite the United States in the international status hierarchy and has shown to small and medium actors of international politics a clear picture of the world now having two different centers of gravity. The second is China's shift from passive/defensive diplomacy to active/offensive diplomacy. (Zhu, 2020). The aim of offensive diplomacy is to introduce China's fight against the pandemic as a success story that will be a model for other countries and to spread a narrative that attributes China's global leadership role in this struggle to the world (Cook, 2020). However, while global pandemic has intensified the economic and technological hard power rivalry between China and the United States, it has also spawned a soft power race over their economic and political responses to the fight against Covid-19. However, the methods used by China to increase its soft power have sometimes turned into propaganda and information and narrative wars have been added to the struggle between the two great powers as a new field. China to increase its soft power through its global aid network including local and central governments, state-owned companies, private companies, and individual donations has provided medical equipment for countries in Europe, the Middle East, and Southeast Asia. However, for the first time, China is waging an information war with the pandemic, targeting not

only national but also international public opinion. Promotion of Chinese aid by Chinese international media outlets and endeavors of Chinese diplomats to change the flow of information and perception internationally through social media platforms reveals that China's policy is based on global propaganda. In this regard, the study will discuss the strategies pursued by China to increase its soft power throughout the pandemic around the concepts of "Health Silk Road", "Community of Common Destiny" and "Mask Diplomacy". Afterward, CCP's tell China's story well campaign will be discussed through analyzing social media accounts of Chinese diplomats and Chinese state media outlets.

KURUMSAL AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ: YOZLAŞMA ve YOLSUZLUK ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME

Sara ONUR

Dr. Öğr. Ü., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

sara_onur@yahoo.com | ORCID: 0000-0003-1396-2455

Özet

Kurumsal ahlaki çöküntü olarak yozlaşma ve yolsuzluğun incelendiği bu çalışmada, düşük düzeyde yolsuzluk olarak, devlet memurlarının rüşvet, görevini kötüye kullanma ve dolandırıcılık gibi faaliyetlerinin, kurumsal ve ülke düzeyinde yaygınlaşmasının yozlaşmaya neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yolsuzluk ve yozlaşmanın ekonomik olarak etkin ve verimli bir ortama engel olduğunu ve yönetimle halk arasındaki bağı zayıflattığı gözlemlenmektedir. Adalet, eşitlik, şeffaflık ve dürüstlük gibi normatif üst değerlerin uygulanması, ülkenin ve insanların “orman kanunları” yerine, objektif kurallara göre yaşamasını sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Yozlaşma, Yolsuzluk, Politik Kutuplaşma, Ahlaki Çöküntü

Etik Beyanı: Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

INSTITUTIONAL MORAL HAZARD: A THEORETICAL REVIEW ON CORRUPTION AND DEGENERATION

Abstract

In this paper, which examines corruption and degeneration as the institutional moral hazard, it is concluded that the spread of activities such as bribery, abuse of office and fraud of civil servants at the institutional and country level cause corruption at a low level. It is observed that corruption and degeneration prevent an economically efficient and productive environment and weaken the bond between the administration and the people. The implementation of normative higher values such as justice, equality, transparency and honesty ensures that the country and its people live according to objective rules instead of “jungle laws”.

Keywords: Corruption, Degeneration, Political Polarization, Moral Hazard

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of “Research and Publication Ethics.”

JEL Classification Codes: L51, E58, D73

Giriş

Ülkenin ekonomik, sosyolojik ve politik anlamda gelişmesi ve büyümesi doğrultusunda, nüfusun, ekonomik faaliyet alanlarının, teknolojik gelişmelerin ve tüketimle bağlantılı ihtiyaçlarının artışının, halkın devletten talep ettiği kamu hizmetlerine yansması, bir yandan kamu görevlilerinin iş yükünü arttırırken, diğer yandan sistemin işleyişinin yeni ihtiyaçlarla doğrultusunda revize edilmesi sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, devletin sistemin işleyişini, aksama olmaksızın yenilemesi sırasında kamu görevlilerinin rolünde ve öneminde artan değerine karşılık, öncelik sistemin işleyişi olmasından dolayı, kamu görevlilerin üzerindeki denetim ve kontrol de azalma görülmektedir.

Sistemin revize edilmesi için geçen zaman aralığının genişlemesi büyüdükçe, kamu dairelerinin sahip oldukları bürokratik güç de artmaya başlamaktadır. Politik sistemin gereği olarak uygulanan genel ve seçimlerdeki popülist uygulamalar ve partizanca tutumlar doğrultusunda, seçimsel kaygılar nedeniyle kamu dairelerinin denetim ve kontrolünde zafiyete düşülmektedir. Böylece devletin kamu dairelerindeki ilk revizyonist çabalarında küçük adımlarla baş göstermeye başlayan yolsuzluk yaygınlaşarak, yozlaşmaya ve sonrasında ülke çapında kurumsal ahlaki çöküntüye neden olmaktadır.

Kurumsal ahlaki çöküntünün sırasıyla iki türü olan yolsuzluk ve yozlaşma, özünde sosyal, ekonomik, politik, hukuki, bürokratik ve kurumsal nitelikte bir olgulardır. Tüm zamanlar boyunca, tüm ülkelerde, belirli oranlarda, kamu hizmetlerini yürütmekle mükellef memurlar arasında başlayan yolsuzlukların artması, yozlaşmaya ve nihai noktada devletin içinde kurumsal ahlaki çöküntüye yol açabilmektedir. Ancak bazı ülkeler, diğerlerine göre nispeten daha fazla yolsuzluklara ve yozlaşmaya sahiptir. Bu durumun temel nedeni, yolsuzlukların artışının göz ardı edilerek, yozlaşmaya neden olunmasıdır.

Bir başka deyişle, devletin kamu görevlilerinin münferit olarak gerçekleştirdiği yasa dışı eylemlerinde tam rücu ilkesini uygulamayarak, bir anlamda yolsuzluğu teşvik etmesi, ilerleyen zamanlarda partizanca ve politik gerekçelerle eylemlerinin sonuçlarına karşı yaptırım uygulanmadığını fark eden münferit kamu görevlileri sayesinde yolsuzluğun artması ile yozlaşmanın başlaması söz konusudur. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında görüleceği gibi, Çin, Hindistan ve Kore gibi ülkelerde yolsuzluk ve yozlaşmanın artmasıyla, kurumsal ahlaki çöküntü, sistemde kurumsal bir kültür olarak kalıcı hale gelmektedir.

Ülkemizde olduğu gibi de politik karşıtlığın çok ötesinde, sistem karşıtı, ülke birlik ve bütünlüğünü bozucu ve hatta sivil halka yöneltilen ateşli silahlara sahip emir-komuta zinciri altında sıcak temasa dönüşmesi durumunda (15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi), kurumsal ahlaki çöküntünün etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik çabalar kolayca, liyakatıyla ve kısa sürede sonuç vermemektedir. Kurumsal ahlaki çöküntünün demokrasi dışı araçlarla ve ait olduğu milletin hayatına kast ederek ortaya çıkması, liyakat esasını umursamadan, yolsuzluğun münferit olarak görülmesi, yozlaşmanın yeniden seçilmek, oy uğruna, partizanca desteklenmesinin doğal bir sonucu olduğunu dikkate almadan *dış mihraklar* masalına bağlanması ülkenin hala, asıl sorunsalının basitçe, *devletin kendi işleyişindeki hataları görmezden gelmesi* olarak yorumlanabilmektedir.

Ülkemizde psikolojik taciz konusunda yapılan yasal düzenleme ile başlayan ve kurumsal düzeyde ombudsmanlık görevini yürüten Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yapılan, takdire şayan çalışmalar mevcuttur. Ayrıca Cimer ve Bimer gibi uygulamalarla halkın kamu düzeninin işleyişi ile ilgili olarak şikâyet ve savunma hakkının verilmesi de olumlu gelişmeler olarak sayılabilmektedir. Bu durum devletin kamu kuruluşlarını denetleme faaliyetinde yol gösterici rol oynamaktadır. Fakat kabul etmek gerekir ki, devletin, memurlarına karşı *koruma* eyleminde, tam rücu ile mesafe koymaması, çalışmaların etkinliğini ve verimliliğini büyük ölçüde engelleyen ve zafiyete uğratan bir faktördür. Zira kamu görevlileri ve kamu kuruluşlarının denetiminde halka şikâyet hakkının verilmesi yeterli olmamakta, devletin memurlarını tam rücu ilkesini uygulamayarak, adeta saplantılı bir biçimde koruması altında olan kamu görevlileri ve kamu kurumları, adli ve idari açıdan yasal süreçte haksız bile bulunmuş olsalar dahi, devlet tarafından caydırıcı yasal bir yaptırım uygulanmaması, sadece görev yeri değişikliği ile kamuoyu tepkisine engel olunmaktadır. Bu durum düz mantıkta yolsuzluğun devlet eliyle yozlaşmaya dönüştürülmesidir. Kitle iletişim araçlarıyla devletin içindeki bu yönetsel erozyon halkın gözü önünde gerçekleşmesi, devlete olan güven de zedeleyici bir rol oynamaktadır.

Belirtilmesi gerekir ki, başlangıç olarak çalışma, derginin sayfa kriteri zorunluluğu altında, konu olarak *yolsuzluk*, *yozaşma* ve *ahlakî çöküntü* ile sınırlandırılıp, yöntemsel açıdan pratik- uygulamaya olabildiğince değinmeden, sadece literatür olarak *teorik bir inceleme* yapmak, uygulamadaki örnekleri, sonraki çalışmaların konusu olarak ele alınmak üzere ihmal edilmektedir.

Bu çalışmada yolsuzluğun, yozlaşmanın ve her ikisinin sistemde kanıksanıp, kurumsal bir kültür olarak ahlakî çöküntüye neden olmasının kavramsal çerçevesi, nedenleri, sonuçları, saptanması ve mücadele yöntemleri teorik açıdan araştırılmaktadır.

Başlangıçta, kurumsal ahlakî çöküntünün ilk adımı olan ve basit anlamdaki haliyle, *yolsuzluk*, münferit eylemler gibi görülüp, yaptırımlar ve cezalandırılmalar konusunda ihmalkar davranılması sonucu bulaşıcı hastalık gibi yayılıp, ülkenin tüm yapılarına sirayet eden, daha komplike anlamdaki haliyle *yozaşma* sosyal, hukuk, politik ve ekonomik sistemlerin düzgün, etkin ve verimli çalışmasında aksaklıklara, sistem çıktısının bölüşümünde bireyler arasında eşit ve adil dağılımına engel olan, bireyler arasında ayrımcılık gerçekleştirerek, bireylerin sisteme olan güvenini sarsan, sistem yapısını işlevsizleştiren ve ülkeyi çöküşe, yolsuzluk ve yozlaşmanın ülkede kalıtsallaşarak, kurumsal ahlakî çöküntüye yöneltten bir olgudur.

Çalışmanın ilerleyen kısımları yolsuzluk ve yozlaşmanın tanımlarının ne olduğu, yolsuzlukla başlayıp yozlaşma ile devam eden kurumsal ahlakî çöküntü sürecindeki geçiş aşamalarının neler olduğunu, kurumsal ahlakî çöküntünün sonuçları, saptanması ve önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin ne olduğuna dayanan araştırma soruları bağlamında gerçekleşmektedir.

1. Yolsuzluk ve Yozlaşmaya Dair Kavramsal Çerçeve

Yolsuzluk ve yozlaşma, zaman ve ülke ayrımı gözetmeksizin, tüm zamanlarda ve tüm ülkelerde, evrensel nitelikte ortaya çıkabilen bir olgu olarak, ülkenin sosyal, politik, hukuki ve ekonomik sisteminde ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluk ve yozlaşma, bir sürecin birbirini takip eden iki parçası olup, yolsuzluk bu sürecin ilk adımdır.

Dar anlamda, *yolsuzluk*, “*yolunu kaybetmiş*” kamu görevlilerinin “*kamu güvenini, suistimal etmesi*” olarak tanımlanmaktadır (Melki, Pickering, 2020, s. 3). Buna karşılık *yolsuzluğun birçok tanımı* mevcuttur. Bunlardan ilki, Nye (1967)’ ait, “*kişisel nedenlerden dolayı maddi veya statü kazanmak için, kamu görevlilerinin rüşvet, kayırmacılık ve kötüye kullanma*” eylemlerini gerçekleştirmesidir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 93). “*Bir kamu görevlisinin zaten yapmak zorunda olduğu bir şeyi yapmak için para veya paranın değerini kabul etmesi*” (McMullan, 1961, s. 183), “*kamu görevlisinin özel kazanç sağlamak için görevini, resmi pozisyonunu, rütbe ve statüsünü kullanması*” (Myint, 2000, s. 35), Rose- Ackerman (2008) tarafından, yolsuzluğu rüşvetle eş değer tutarak “*karar verme kriteri olarak, özel servet ve kamu gücünün örtüştüğü yerde, ödeme isteğinin yasa dışı kullanımı*” (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 93) biçiminde ve Xin ve Rudel tarafından, “*ekonomik sömürünün arttığı, hükümetlerin az vergi topladığı, kamu görevlilerine çok az ödeme yaptığı küçük piyasa ekonomilerinde, kamu görevlilerinin gelirlerini arttırmak için, güçlerini yasadışı olarak kullanması ve bu kullanımın halk üzerinde doğan güvensizlikle artması*” biçiminde tanımlanmaktadır (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 93).

Bütün bu tanımları tek bir tanımda birleştirmek gerekirse, yolsuzluk, *bir veya birden fazla kamu görevlisinin, kendi bireysel kararlarına göre, kendi kişisel nedenleri doğrultusunda, zaten maaş karşılığı yapmakla mükellef olduğu kamu hizmeti ve görevleri için veya bulunduğu resmi konumu, rütbesini veya statüsünü, vatandaşlar arasında ayrımcılık yaparak, hatır gibi sosyal samimiyet dolayısıyla, menfaat veya maddi kazanç amacı güderek, yasalara aykırı biçimde kullanarak (hediye, rüşvet ve kayırmacılık gibi), görevini kötüye kullanması olarak tanımlanabilmektedir.*

Dar anlamda yolsuzlukta taraflar, devlet memurları ile halk olup, geniş anlamda yolsuzlukta taraflar, hükümet düzeyindeki meclis üyeleri, yargıçlar ve büyükelçilik düzeyindeki yolsuzluklardır.

Yozlaşma ise, patolojik bir organizasyon olup, sosyal hayat da dahil olmak üzere, ülkenin politik, hukuki ve ekonomik sisteminde ortaya çıkabilmektedir. Bir başka deyişle, yozlaşma, bir ülkedeki “*köklü ve temel ekonomik, politik, hukuki ve sistemin tüm ilgili kurumsal zayıflıkları ve noksanlıkları*”dır. Özellikle ekonominin tüm sektörlerinde, kamu, özel sektör ve hatta kâr amacı taşımayan yardım kuruluşlarında bile var olabilmektedir (Walsh, 2019, s. 444, Myint, 2000, s. 56).

Yolsuzluk ve yozlaşma kavramlarının çok iç içe geçtiği ve aradaki farkın yoğunluğa (miktar) veya yaygınlığına göre belirlenmesine göre sınıflandırma yapılmasında, Yozlaşma, *Büyük Yolsuzluk veya Sistemik Yolsuzluk* (Dela Rama, 2017, s. 95) veya *Kurumsal Yolsuzluk* olarak da ifade edilmektedir (Robertson, 2016, s. 28).

Yolsuzluk ve yozlaşma arasındaki temel farklılık, yolsuzluğun münferit eylem veya eylemleri içermesine karşın, yozlaşmanın geniş kapsamlı ve sistemsel olmasıdır. Bir başka deyişle, bir memurun rüşvet alması münferit bir eylem olup, *dar anlamda yolsuzluk*, aynı kurumdan birkaç memurun rüşvet alması kısmen münferit olup, *geniş anlamda yolsuzluğa* örnek teşkil etmektedir. Az gelişmiş bir ülkede, sağlık sektöründe tarihi geçmiş aşının ithal edilerek, sağlık bakanlığı bünyesinde onaylanarak, ülke vatandaşlarına vurulmasını sağlamak *yozaşmaya* örnek olarak verilebilmektedir.

Yolsuzluk ve yozlaşma arasındaki ortak nokta, yasa dışı, haksız veya zararlı olmasıdır. Gerek yolsuzluk gerekse yozlaşma, en temel güdüde, "*insanların yasaları kabul etmediği için veya tercih ettikleri veya uymak zorunda oldukları başka çıkarları veya arzuları olduğu için ihlal etmesi*" durumunda ortaya çıkmaktadır (McMullan, 1961, s. 184).

Her ne kadar yozlaşmanın türleri, literatürde genel kabul görmüş sınıflandırmasıyla, Bürokratik Yozlaşma, Politik- Ekonomik Yaklaşım Dayalı Yozlaşma ve Neoliberal Politik Ekonomi Yaklaşımına Dayalı Yozlaşma olarak (Duvanova, 2014, s. 298) üç kısma ayrılmaktaysa da, çalışmada, yozlaşmanın türleri yerine, yolsuzluk ve yozlaşmanın iki ardışık aşama olarak başlayan bir sürecin, sonunda sistemde eşanlı olarak var olup, kalıtsallaşarak devam eden *kurumsal ahlaki çöküntüye* yol açmasının *nedenlerinin* araştırılması tercih edilmektedir.

2. Kurumsal Ahlakı Çöküntü Süreci

Yolsuzluk ve yozlaşma, bir ülkenin sosyal, hukuki, politik veya ekonomik sistemini etkileyerek, kurumsal ahlaki çöküntüye neden olan sürecin, ardışık iki aşamasıdır. Dar ve geniş anlamda *yolsuzluktan yozlaşmaya geçişin*, *yozaşmanın ülke sisteminde meşrulaşması ve yolsuzluk- yozlaşmanın eşanlı ve meşru biçimde gözlemlenmesi ile oluşan kurumsal ahlaki çöküntünün ortaya çıkmasına neden olan faktörler* araştırılırken, bilginin önemi, kurum ve bireyin amaç farklılıkları, ülkelerin gelişmişlik farklılıkları, politik kutuplaşma, bürokratik yapı, hukuki yapı ve bir bütün olarak sistemin incelenmesinde fayda vardır.

2.1. Bilginin Önemi

Kamu görevlisi, belirli eğitim ve öğretim düzeyinde olan ve çoğu zaman da sınavla istihdam edilen *seçkin* bir kişi olup, ilk defa mesleğe başlayan kamu görevlisi dahi görevi ile ilgili olarak, pratik yapma imkanına yeni sahip olmasına rağmen, teorik bilgi açısından donanım sahibidir. Kamu görevlisinde, bilgili ve yetkilendirilmiş olmanın verdiği bir özgüvene karşılık, devletin kamu hizmet sisteminde düzenin bozulmaması ve infiale neden olunmaması için, bireysel aksaklıklar karşısında tam rücu ilkesini uygulamayarak, *memurunu koruması* da söz konusudur.

Yolsuzluğa giden yolda karşılaşılan ve soruna yol açan temel soyut faktör, kamu görevlisi ile vatandaş arasındaki *bilgi farklılığıdır*. *Bilgi güç* olduğu kadar *bilgisizlik de zayıflıktır*.

Yolsuzluğun başlamasında, McMullan, bilginin önemine dikkat çekerek, okur yazar olmayan halktan biri olan çiftçi ile okur yazar kamu görevlisi olan polis arasında

sürtüşme meydana gelmesi ve bu sürtüşmenin sonunda da halkın “işinin görülmesi için” rüşvet vermesiyle açıklamaktadır. Çiftçinin çıplak ayaklı, polisin parlak botlu olmasını, kamu görevlilerinin kendilerini korumadaki göreceli yeteneğinin sembolü olarak görmektedir. Ayrıca somut olarak var olan ve polis güçlerinin uymak ve uyulmasını sağlamakla mükellef olduğu *Kurallar ve düzenlemeler*, ancak bunları başkalarına karşı kullanmak ve en azından kendi düzeyinde hukuksal açıdan bir otorite olarak, tutuklama, rapor etme ve diğer kamu görevlileriyle temas halinde olma fonksiyonlarına sahiptir. Diğer yandan çiftçi, görece olarak bir çocuk gibi olup, sahip olduğu silah için ruhsatı olması gerektiğini bilir ama okur yazar olmadığı için ruhsatındaki tarihten emin değildir. Diğer yandan silah için vergi ödemesi gerektiğini bilir ama değişen vergiden ve zamanından emin değildir. Haklı bile olup, dava açsa, hatta davayı kazansa bile diğer polisler de bunu öğrenecek ve ileride çiftçi gerçekten bir hata yaptığında, bu kez, misilleme niteliğine sahip, daha büyük sorunlardan kaçamayacaktır. Bu noktada çiftçinin rüşvet vererek, sorunu baştan çözmesi daha mantıklı bir karar olarak doğmaktadır (McMullan, 1961, s. 189).

Ülkemizde özellikle Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'n çıkarılması ile, polis ve vatandaş arasında, orantısız güç kullanımının engellenmesi, savunma ve şikâyet haklarının yasalarla sınırlandırılmasının ve özellikle her bireyin “suçunun ispat edilene kadar suçsuz kabul edilmesi” ilkesinin kabulü, özellikle emniyet güçleri ile vatandaşlar arasında oluşabilecek yolsuzluk ve yozlaşmanın önlenmesinde başarılı ve ciddi hukuki uygulamalar olarak kabul edilmektedir.

2.2. Bireysel ve Kurumsal Amaç Farklılıkları

Kurumların *resmi* amaçları, çalışan personelin *bireysel* amaçları vardır; ideal olan personelin kişisel amaçları ile kurumun resmi amaçlarının uyumlu olmasıdır. Fakat, altı çocuğu olan bir gardiyanın, maaşını yetersiz bulması durumunda, kendi kişisel amaçları için, kurumun resmi amacı ile çelişecek biçimde, mahkumlardan para alması yolsuzluğu meydana getirmektedir (McMullan, 1961, s. 184).

Bir başka deyişle, *maaşları yetersiz olan* memurlar ailelerinin geçim masraflarını karşılama zorunluluğundan dolayı yolsuzluk faaliyetlerine yönelmektedir. Maaşlarını yükseltmenin bir yolu olarak, yolsuzlukları saptandığında, kaybedecekleri daha çok şey varken, hayatlarını kazanmak için yasa dışı faaliyetlere daha fazla meylenmektedir. Memurlarına iyi ödeme yapan ülkelerin, maaş ölçeklerinin düşük olduğu ülkelere göre daha az kamu sektörü yolsuzluğuna sahip oldukları gözlenmektedir. Bir başka deyişle, bireylerin kazandıkları gelirin/ kazancın küçük olmasından kaynaklanan fırsatçı getirilerden dolayı ortaya çıkmaktadır. (Myint, 2000, s. 40).

Yozlaşma, tüm hükümeti etkileyen bir durum olup, bir yandan düşük seviyeli fırsatçıların birikmiş yolsuzlukların kurumsallaşması, diğer yandan anormal olarak görülmeyen, normalleşen yukarıdan aşağıya bürokratik bir hiyerarşide, seçim sisteminde veya hükümet yapısında meydana gelmektedir. Yozlaşmanın, yolsuzluğa göre daha tehlikeli ve kalıcı etkiye sahip olmasının nedeni, “*fon sağlayıcı ve karar verici arasındaki eğilim ve bağımlılığın sürekli olması*”dır (Dela Rama, 2017, s. 96, Robertson, 2016, s. 29).

Ackerman' a ait *Birim Teorisi'* ne göre, yolsuzluğun yozlaşmaya dönüşünde geleneksel ana birim sorunundan çok farklı olmayan bir biçimde, *kurumun hiyerarşik sıralamasını* esas almaktadır. Müdürden, sekreterden veya bakandan oluşan birimde, *kurum kültürü* bağlamında, rüşvetin ilgili kurumun doğrudan yetkilisi “müdür” sayesinde patolojik bir sorun olarak, yozlaşmanın meydana geldiğini ifade etmektedir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 94).

Kurum kültürü bağlamında kurumda meydana gelen, yolsuzluk, Dela Rama' ya göre, “*kıt kamu yararı, denetlenmeyen ve nitelikli faydaya sahip personelin var olduğu, bürokratik sürecin bir gecikme kaynağı olduğu ve maliyet getirisi olan hükümet programlarının olduğu durumlarda*” ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, “*yetkiliye takdir yetkisinin verilmesi, yetkilinin hem nitelikli hem niteliksiz kişilerden rüşvet ve komisyon toplama takdirine sahip olması, resmi görevlinin, işlerin engellenmesinden dolayı, işlemi hızlandırmak için gecikmeyi ve yolsuzluğun ortaya çıkardığı teşvikleri kullanması ve resmi noksan ödemeyi ihmal etmek veya yasadışı faaliyetleri tolere etmek için bedelleri*” belirlemektedir (Dela Rama, 2017, s. 95).

Kurumlar, idari işlevleri, öğrenme ve yenilikçi yöntemleriyle ve gelirin yeniden dağıtılması, sosyal uyum kanallarıyla, ekonomik kalkınmaya hizmet ve teşvik etmektedir. Fakat gelişmekte olan ülkelerde politik açıdan istikrarsızlık veya politikaya bağlı nepotik ilişkiler nedeniyle çalışmak zorunda kalan ve yozlaşmaya maruz kalan kurumlarda ekonomik kalkınmaya hizmet ve kalkınmanın teşvikinde, sistemin idari ve sosyal çalışma disiplini ve düzeninde ciddi sorunlar doğmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde kurumları Lin ve Nugent' in (1995) de ifade ettiği gibi “*aile, kabile ve akraba gruplarına*” dönüştüren bir yönetim sistemi (nepotizm), “*karşılıklı hayatta kalmanın teminatı, açlık veya açlığa karşı sigorta*” niteliğinde olup, ülke kalkınmasından çok, ailenin, kabilenin ve akrabanın kalkınmasına yol açmaktadır (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 102).

Yolsuzluk, sistemde “*rüşvet makinesi*” denecek kadar *yüksek ve yoğun oranlı* rüşvetin var olması, demokratik olmayan uygulamalara sahip ve bozuk bir seçim sisteminin varlığı, hükümet sözleşmelerinin politikleşmesi- baskı ve çıkar gruplarından oldukça fazla etkilenmesi ve *devlet memurlarının büyük ölçüde takdir yetkisine* sahip olmasıdır. Bu noktada özellikle seçim harcamalarının şeffaf olmayan faaliyetleri içeren, yasa dışı fonların ve zayıf kaynak yönetiminin kaynağı olabilmektedir. Hükümetin özellikle savunma gibi hassas konulardaki sözleşmelerde şeffaf olmayan karar almaların söz konusu olması, “*devleti tamamen başarısızlığa götürmekte ve ülke ekonomisinin altını oymaktadır*” (Dela Rama, 2017, s. 97).

Yozlaşmada, üst düzey bürokratları rant arayışlarına girmeye motive eden ekonomik, politik, sosyal ve kültürel zorunluluklar mevcuttur. Yozlaşmada, kişiler refah içinde olduklarından ve yüksek ofisleriyle ilişkili bir çok ayrıcalığa sahip olduklarından, yozlaşmış davranışları *düşük ücretlerle ilişkilendirilmemekte* olup, yani ailelerinin yaşam masraflarını düşünmek zorunda olmamasına rağmen, onların temel güdüsü olan *açgözlülük ve hırsları sonucu* ortaya çıkmaktadır (Myint, 2000, s. 39).

Ancak düşük seviyeli kamu çalışanlarının, üstlerinden daha az açgözlü olduğunu gösteren bir kanıt rastlanmamaktadır. “*ihtiyaç odaklı*” ve “*açgözlülük kaynaklı*” yolsuzluk arasındaki çizginin ne olduğu ve nasıl belirlenebileceği açık değildir. Bu nedenle, “*maaş artışının yolsuzluğun azaltılması*” üzerinde etkili olamayacağına inananlar da mevcuttur. Dahası maaş artışı ile yolsuzluktan doğan mali kayıp arasındaki fark, özellikle enflasyonist dönemlerde hem devlet bütçesine, hem de makroekonomik istikrarı bozma, spekülatif davranışlarda istikrarsızlık gibi ülke ekonomisine zarar verebilmektedir. Maaş artışlarının teşviklerin azalmasına, moral bozukluğunun artmasına, verimsizliğin yükselmesine, ek iş ve devamsızlığa, öz saygı ve itibar kaybına yol açabilmektedir. Bu arada, yolsuzluğa meyilemeyen çalışanların devletten ayrılıp, özel sektöre geçmesi veya yurtdışına daha yüksek maaşlı olarak gitmesine yol açabilmektedir (Myint, 2000, s. 41).

Yolsuzluk ***konusuna göre***, yani hukuki açıdan yolsuzluk türleri, rüşvet, görevi ihmal, görevini kötüye kullanma, gasp, dolandırıcılık, zimmete para geçirme, adam kayırma (klientelizm), kamulaştırma ile özel mülkiyete sahip varlıklara el konulması, kamu varlıklarının özel kullanımı, ve ticareti suç niteliğinde etkileme gibi türlere ayrılmaktadır (Myint, 2000, s. 35).

Rüşvet, ağır ve hafif düzenleyici ortamlarda gelişmekte, “temiz” hükümetler kapsamlı veya orta düzeyde düzenleme yapabilmektedir. Komünizm sonrası geçiş ekonomilerinde bu durum daha net görünmektedir (Duvanova, 2014, s. 298).

Rüşvet, sözleşmeyi kimin alacağını, sözleşme şartlarını ve proje uygulandığında alt sözleşmelerin şartlarını etkileme devlet sözleşmelerinde geçerli olmaktadır. Rüşvet, gasp ve nüfuz ticareti gibi diğerleri ile ilgili olarak iki taraflı gerçekleşen yolsuzluk türleridir. Rüşvet, kredi sübvansiyonları ve tercih edilen fiyatlar ve fiyat kontrollerinin ve birden fazla döviz kurunun mevcut olduğu döviz kurları gibi parasal faydaların dağılımını etkilemeleri biçiminde, devletin sağladığı faydalarda da gerçekleşebilmektedir. Yüksek talebe, arz noksanlığına sahip belirli malların ithali konusunda ruhsat, izin ve imtiyazlar, ayrıcalıklı okullar, sübvansiyonlu tıbbi bakımlar, sübvansiyonlu konutlar, sübvansiyonlu gayri menkullere erişim ve özelleştirilmekte olan işletmelerde cazip mülkiyet payları gibi aynı faydaları elde etmek için rüşvetin kullanılması söz konusu olmaktadır. Rüşvet, ticari firmalardan ve özel kişilerden toplanan vergi, ücret, harç, gümrük vergileri, elektrik ve diğer kamu hizmet ücretlerinin miktarını azaltmak için kullanılmaktadır. Zaman tasarrufu ve düzenlemelerden kaçınma, rüşvet, tamamen yasal olan faaliyetleri yürütmek için izin, lisans ve izinlerin verilmesi de rüşvet eylemlerini hızlandırabilmektedir. Bürokrasinin çarklarının daha sorunsuz, hızlı ve doğru yöne çevirmek için amiyane olarak “*yağ parası*” olarak ifade edilen rüşvettir. Kuralların, düzenlemelerin ve uygulanma biçiminin karmaşık ve külfetli olduğu ve işleri halletmenin tek yolunun, onlardan kaçınmak için, para ödemekten ibaret olduğu olması gerçekten berbat bir durumdur (Myint, 2000, s. 35).

Düzenleyici makamlara harekete geçmekten kaçınmaları için teşvik sağlamak ve özel şahıslar gibi mevcut yasaları, kuralları ve düzenlemeleri ihlal eden faaliyetlerde bulunurken, diğer tarafa bakmak için rüşvet kullanılmaktadır. Bina kanunları ve trafik

yönetmeliklerinde olduğu gibi, kirliliğinin kontrol edilmesi, sağlık tehlikelerinin önlenmesi veya kamu güvenliğinin teşvik edilmesi gibi yasal ve düzenleyici işlemlerde bir tarafı diğer tarafa tercih etmek için rüşvet kullanılmaktadır. Dolandırıcılık ve zimmete geçirme gibi faaliyetler, tek başına ve ikinci bir tarafın müdahalesi olmaksızın bir yetkili tarafından gerçekleştirilmektedir (Myint, 2000, s. 35).

Ülkelerin *ekonomik sıkıntıda* olması, yani insanların asgari geçim düzeyine sahip bir gelire sahip olduğu, sağlam ve düzgün çalışan politik bir yapının mevcut olduğu bir ortamda, memurların rüşvet, hediye vb. gayri ahlaki ve gayri yasal yollara yönelmemektedir. Kamu görevlilerinin rüşvet, dolandırıcılık, yolsuzluk ve kamu görevini kötüye kullanmasını içeren şüpheli anlaşmalarına "*rant arama faaliyetleri*" de denmektedir (McMullan, 1961, s. 185, Myint, 2000, s. 37).

Yolsuzluk tek taraflı bir olgu değildir; sadece arz yönünden, rüşvet verenlerin işlerini gördürmek için yaptıkları eylemlerde, kamu görevlileri "*masum bir kurban rolünde*" değildir. Yolsuzlukta tek kurban "halk" olup, yolsuzluktaki taraflar eşit oranda "*halkı dolandırmak için kompl*" kurmaktadır (Myint, 2000, s. 42).

Yolsuzluğun *ekonomik nedenlerinin temeli olan, tekel karı*, literatürde geniş yer kaplamaktadır. Ekonomik rant, bir kişinin sahip olduğu benzersiz veya özel bir şeye sahip olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu özel durum, lüks bir mahalledeki lüks bir apartman dairesi, şehrin merkezi iş bölgesinde bir arsa, petrol kuyusu gibi doğal bir kaynak ve hatta güzellik ve çekicilik gibi bazı hoş kişisel özelliklere sahiptir. Böyle bir özel varlığa sahip olan bir kişi, kullanımı için normalden fazla bir fiyat talep etmekte ve ekonomik kira veya tekel karı elde edebilmektedir. Ayrıca fiyatların yapay olarak düşük seviyelerde sabitlenmesi, sübvans edilen mallar için arzın aşılmasına yol açmakta ve böylece çok bilinen kıtlıklar, tayınlama, yolsuzluk, yozlaşma ve karaborsa ile sonuçlanmaktadır (Myint, 2000, s. 36, s. 51).

2.3. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerinin Farklılıkları

Persson ve diğ. (2003), gelişmiş ülkelerde dahi, demokrasi yolsuzluğu ortadan kaldırmamaktadır (Aktaran Melki, Pickering, 2020, s. 1). Buna karşın, dünya üzerinde, halihazır itibarıyla, yolsuzluğun en az görüldüğü ülkeler Singapur, Kanada ve İskandinav ülkeleri gibi *gelişmiş ülkeler* ve en fazla görüldüğü ülkeler olarak Paraguay, Papua Yeni Gine ve Venezuela gibi *az gelişmiş ülkelerdir* (Jetter, Parmeter, 2018, s. 12).

Gill ve Kharas (2017), yolsuzluğun en fazla Doğu Asya' da yaygın olduğunu belirterek, araştırmaların, hükümetlerin ve ekonomilerin etkin fonksiyonel çalışmasını etkileyecek öngörülebilirlik ve öngörülemezlik derecesine odaklandığını açıklamaktadır (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 93).

Almanya' da düşük yolsuzluğa karşın, Arnavutluk' ta yüksek oranda yolsuzluk mevcuttur (Harri vd., 2020, s. 1).

Her ülkede görülebilen yolsuzluğun az gelişmiş ülkelerde daha çok görülmesinin nedeni, bu ülkelerin yolsuzluk için elverişli şartlara sahip olmasıdır. Yolsuzluk, "tutku" değil, "hesaplama" fiilidir. Bu nedenler, faydalar yüksek olduğunda, yakalanma şansı az

olduğunda ve yakalandığında cezalar hafif olduğunda, o zaman bir çok insan boyun eğmektedir. Düşük gelirli ülkeler genellikle büyük tekel rantlarına yol açan yüksek düzeyde düzenlenmiş ekonomilere sahiptir. Bu ülkelerde hesap verebilirlik genellikle zayıftır. Politik rekabet ve sivil özgürlükler kısıtlanmaktadır. Hükümette etik kanunları ve ilkeleri yeterince gelişmemiş olup, bunları uygulamakla görevli yasal kurumlar bu karmaşık görevi yerine getirmekten mahrumdur (Myint, 2000, s. 52).

Yolsuzluğun sosyo kültürel davranışların bir sonucu olduğuna dair Cameron vd. (2009), araştırmalarında Avusturalya, Hindistan, Endonezya ve Singapur olarak dört ülke karşılaştırmasında Avusturya' da daha az rüşvet verme, kabul etme ve rüşveti cezalandırma açısından daha düşük oranlara sahip olduğu sonuçlarına ulaşmaktadırlar (Aktaran Harri vd., 2020, s. 4).

Yolsuzluğun ve yozlaşmanın, toplumsal kanaat ve davranışları üzerinde etkili olan kültür birikimi ve tarihle de ilişkisi mevcuttur. Tarihsel ve kültürel faktörlerin yolsuzluğun oluşumundaki rolünü üzerine literatürde Sandholtz ve Taagepera (2005), Treisman (2000), Sandholtz ve Koetzle (2000), Treisman (2000), Kunicova (2001)' in çalışmaları öne çıkmaktadır. Harri (2020) bu konuda Arnavutluk ülkesini örnek vermektedir. 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu' na bağlı yaşayan Arnavutluk, 1939' da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. 1945 ikinci dünya savaşından sonra, Arnavutluk en sert ve en kendine özgü olarak, diğer avrupa ülkelerinden soyutlanmış, dini uygulamaları reddetmiş ve muhaliflerine karşı son derece sert bir politik zulümle kurulmuş olan komünist bir ülkeye dönüşmüştür. Huntington (1991)' e göre, üçüncü demokrasi dalgasının son örneği olduğu halde, ülkede demokrasinin kurulmasını gerçekleştiremeyen Arnavutluk yozlaşmayı "sürekli ekonomik gelişmenin bir göstergesi" olarak kullanmaktadır (Aktaran Harri vd., 2020, s. 2).

Yozlaşmanın en kötü yanı, muhtemelen Hindistan, Pakistan ve diğer altı Güney Asya ülkesinin olduğu bir Dünya Bankası' nın toplantısında, Pakistanlı delegenin "*hepimiz benzer sorunlarla karşı karşıyayız ve ne olduklarını biliyor olmamıza rağmen, reformları gerçekleştirmek için bir çok politik soruna sahibiz*" itirafı olup, kurumsal yozlaşmanın az gelişmiş ülkelerde *kader* gibi algılanıp, veri olarak kabul edilip, çözümsüz bırakılması olarak açıklanmaktadır (Dela Rama, 2017, s. 103).

Şeffaflık, *hesap verebilirlik* ve *tutarlılık noksanlığına* sahip, *merkezi yönetimin yoğun olduğu* ve önemli kurumsal düzenlemelerden mahrum, *yasama ve yargı sistemlerindeki gibi kurumsal zayıflıklar* az gelişmiş ülkelerde mevcuttur. Hesap verilebilirlik, "*kurallara ve düzenlemelere uygun şekilde uyulabilmesi için, kuralları yönetenlerin eylemlerinden sorumlu tutulmaları*" anlamına gelmektedir. Yolsuzluğun uluslararası boyutu da mevcuttur. Gelişmiş ülkelerin tarihi geçmek üzere olan aşılarını, yiyeceklerini veya önceki yılların teknolojisinden kalan ürünlerini, az gelişmiş ülkelerin bürokrat ve firmalarına rüşvet vererek, görünüşte ucuz ama gerçekte faydası düşük ürünleri, bir pazar olarak az gelişmiş ülkelere arz etmesi de söz konusudur. Bir başka deyişle, az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerin "*arka bahçesi olarak*" kullanılmaktadır (Myint, 2000, s. 38, s. 43).

Uluslararası Şeffaflık - Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Dünya Bankası Çalışma Verileri karşılaştırmasında, Litvenya ve Slovenya' nın Gürcistan ve Kırgız Cumhuriyeti' ne kıyasla "daha temiz" demokrasilere sahip olduğunu ancak aynı sayıda resmi düzenleyici prosedürlere sahip olduğunu belirtmektedir. Çek Cumhuriyeti, Romanya' ya iş dünyasına giriş konusunda iki kat daha fazla düzenleme uygulanmış olsa da, Çek hükümeti Romanya hükümetinden önemli ölçüde daha az yolsuzluğa sahiptir. Aynı zamanda düzenleme yükünün yolsuzluk düzeyiyle örtüştüğü ülkeler de mevcuttur. Macaristan ve Estonya' da az sayıda düzenleme ve düşük yolsuzluk varken, Ukrayna ve Tacikistan' da her iki kalemde de yüksek puana sahiptir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 298).

Uluslararası yolsuzluğun doğrudan yabancı sermayeyi etkileme kanalı, çevre politikası veya doğrudan yabancı sermayenin mekansal dağılımı belirlemede, kamu harcamaları için ayrılan kamu fonlarının daha fazla çalınmasıyla sermaye akışlarını etkilemesi ile açıklanmaktadır (Fredriksson ve diğ., 2003, s. 1407).

Ayrıca yolsuzluğun özellikle uluslararası ekonomi açısından Çin' de yükselen sahtecilik ve korsanlık dalgasının ABD'nin ticari çıkarları açısından tehdit olması konusunda da iddialar söz konusudur. 2005 yılındaki ABD-Çin İş konsey' inin yaptığı anket sonuçlarına göre, fikri mülkiyet haklarının korunmasının uygulanmasına dair duyulan endişelerin arttığına dair kanaatler yaygınlaşmaktadır. Bu kanaatlere, yerel düzeyde inisiyatif kullanmak (proaktif) ve caydırıcı fikri mülkiyet uygulamalarının noksanlığı temel neden olarak gösterilmektedir (Du ve diğ., 2008, s. 412).

Kamu kaynaklarının israfı, kamu fonlarının, politikacıların veya devlet memurlarının ceplerine nihai olarak aktarılırken, diğer yandan devlet sözleşmesi için rüşvet veren iş adamı, verdiği rüşveti kamu fonlarından tahsil etmektedir. Bu durumda yabancı şirketlerin yatırım yapma cesaretleri kırılmaktadır (McMullan, 1961, s. 182).

2.4 Politik Kutuplaşma

Genel olarak kutuplaşma toplumdaki bireylerin nüfusun bazı özelliklerine göre kümeler halinde, kendi içlerinde homojen, karşılaştırılabilir durumda yüksek düzeyde heterojen oluşumlara sahip olarak, gruplanabileceğini ifade etmektedir (Keyifli ve Akdede, 2020a: s. 323).

Politik kutuplaşmaya dair deneysel araştırmaların sayıları sınırlı olup, bunun nedeni istatistiki açıdan ölçümünün oldukça zor olmasıdır (Akdede ve Keyifli, 2020b: s. 341).

Politik kutuplaşmanın bireyleri daha fazla bireyci davranmaya, devletten daha az harcama talebinde bulunmaya vergi yükünü azalttığına, heterojen toplumların kamu hizmetlerinin finansmanına daha az katılma arzusuna sahip olmasına yol açtığına, buna karşılık, politik istikrarsızlığa yönelik etkiler taşıdığına ve artan gelir eşitsizliği ile politik kutuplaşmanın da arttığına dair çalışmalar mevcuttur (Keyifli ve Akdede, 2020a: s. 323, Akdede, Keyifli, 2019: s. 1, Şanlısoy, Çetin, 2017: 236).

Bu çalışmanın doğrudan içeriği ile ilgili olarak McMullan' a göre, politik kutuplaşma olgusu mevcutken, yozlaşmanın en önemli nedeni, yapısal olup, "politik açıdan sistemli

ve sağlam bir yapının olmaması” na dayanmaktadır (McMullan, 1961, s. 186). Bu durumda insanlar, mevcut kaos ortamında geleceğin belirsizliği altında, yaptıklarına, hukuki açıdan yaptırım uygulanmayacağı fikrine de kapılmaktadır. Özellikle seçim dönemleri politikacıların yeniden seçilme amaçları doğrultusunda gerçekleştirdikleri politik ve sosyal kutuplaşma, başlangıçta yolsuzluğa, daha sonra yaygınlaşarak yozlaşmaya neden olmaktadır. Kötü hükümetler, halkı etnik gruplararası din, ideoloji, dil veya gelir gibi faktörlerle halkı ayırıştırarak, kötü politikalarla yönetmektedir (Testa, 2012, s. 1104).

Yozlaşmanın temelde başlangıcı, seçim dönemlerine denk gelmektedir. *Politik* yani *parti kutuplaşması*, ideolojik standartların farklılaşması, politik rekabet derecesini arttırarak, hükümetin yolsuzluğunu azaltabilmekte önemli faydalar sağlamaktadır. Bu kutuplaşma, başlangıçta seçimleri kazanmak için personel seçiminde liyakati esas alırken, seçimlerin kazanılmasından sonra hatta kaybindan sonra kazanılan seçmenler için bir bedel, maliyet ödenmesinde liyakat yerine, politik yani parti kutuplaşması esas alınmaktadır. Yüksek düzey yozlaşmanın olduğu rejimlerde ekonomik büyüme üzerinde, düşük büyüme veya durgunluk olarak ciddi oranda olumsuz etkiye sahiptir (Aidt vd. 2008, s. 195).

Politik kutuplaşma, ilk aşamada marjinal düşük seviyeli yolsuzluğu belirleyen bir faktördür. Kamu görevlileri gelecekteki ideolojik politikayı önemseyerek, özel faydalar sağlarken, seçim beklentilerine zarar vermektedir. Muhalefet, iktidarın tercihlerinden uzak bir taktik uyguladığında, seçim kaybının maliyetleri, iktidar ve muhalefet arasındaki ideolojik mesafenin artmasıyla artmaktadır. Böylece, ideolojik (politik) kutuplaşma, uygulanan politikalarda seçilmiş politikacıların rolünün ön plana çıkmasına ve sorumlu tutulmasına yardımcı olmaktadır (Melki, Pickering, 2020, s. 1).

Politik Kutuplaşmayı, Kay (1980), kamu kuruluşlarının politize olmasını, karar ve uygulamalarında, “*nesnel, teknik ve bilimsel faktörler*” yerine, sadece “*kendi çıkarını, popüleritesini ve partizan*” amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılması olarak açıklamaktadır. Kamu kuruluşlarının politize olmasındaki tehlikelerden bir tanesi de, yönetimde “*korku ve belirsizliğin*” hakim olmasıdır. Bu durum, halkın güven duygusunu ve özellikle kurumların “*adaletine*” olan inancı zedelemektedir (Dela Rama, 2017, s. 104).

Politik kutuplaşma, gelişmiş ülkelerde Testa’ ya (2012) göre de, daha az yolsuzluğa neden olmaktadır. Diğer yandan, seçim rekabetinin yüksek olduğu az gelişmiş ülkelerde seçimleri kazanmak amacıyla, “*politik kutuplaşmaya neden olarak*”, hesap verilebilirliği azaltarak, istihdam edilen kişiler sayesinde, yolsuzluğa süreklilik kazandırarak, sistematikleştirmektedir. Partizan seçmenlerin payı, ideolojik gerekçelerle, otokratik bir rejimde, belirli bir grubun desteğine ihtiyaç duyulduğunda ortaya çıkabilmektedir (Aktaran Testa, 2012, s. 1106 ve s. 1115).

Politik kutuplaşmanın başlangıçta meydana getirdiği düşük düzey potansiyel ve fiili yolsuzluğun artması, seçim desteğinin kaybedilmesi durumunda, seçim kaybının ideolojik maliyetlerini arttırmaktadır (Melki, Pickering, 2020, s. 3).

Politik kutuplaşmaya maruz kalarak, politize olmuş bir sistemde, halkın kararlarının ve davranışlarının politikacılardan ve bürokratlardan daha az önemli hale gelmesi, ilerleyen

dönemlerde halkın politika ve bürokrasiye güveninin azalmasıyla, ilk sorun ortaya çıkarmaktadır. Politik kutuplaşmanın artması durumunda, kamusal hizmetlerde ayrıcalık elde edebilmek isteyen bireyler iktidardaki politikayı desteklemekte veya destekler görünmektedir. Böylece politik kutuplaşma liyakat sahibi olmayan bireylerin kamu sektöründen partizanca nedenlerle nemalanmaktadır.

Fisman (2001), Svensson (2003), Clarke ve Xu (2004), Di Tella ve Schargrodsky (2003), Khwaja ve Mian (2005) ve Cai vd. (2009) yolsuzluğun firmaların yönetsel çabalarını üretken faaliyetlerden ziyade, politik bağlantı kurma gibi rant arama faaliyetlerine yönlendirebileceğini ifade etmektedir (Aktaran Yan, Oum, 2014, s. 119).

Lee ve Oh (2007) yaptıkları çalışmada, inceledikleri 12 Asya ülkesindeki yolsuzlukların farklılığının yaygınlaşmasını ve keyfilikliğini araştırmaktadır. Özellikle Endonezya ve Filipinler' deki diktatörlük (Sırasıyla Suharto ve Marcos) yönetiminde meydana gelen politik kutuplaşmadan etkilendiklerini açıklamaktadır. Bir başka deyişle, yönetimin merkezileşmesi, yolsuzluğun da merkezileşmesini ve yozlaşmanın yerleşik hale gelmesini sağlamaktadır. Diktatörlerin görevden ayrılmalarından sonra da meydana gelen iktidar boşluğunda, yolsuzluklar ve yozlaşmalar öngörülemez biçimde ortaya çıkarak devam etmektedir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 93).

İdeolojik mesafe olarak tanımlanan *Politik Kutuplaşma*, "*kamu görevlilerinin ofislerini özel kazanç için kötüye kullanmaları için teşvik ve fırsatları*"nı itici güç olarak etkilemektedir. Politik kutuplaşma, "*seçimde hile yapmak etkisi (gerrymandering effect)*" ile başlamaktadır. Yozlaşma ile mücadelede görevliler, başkanla aynı yetkilere sahip olmadığı sürece, politik kutuplaşmanın ve yolsuzluğun artması kaçınılmazdır (Melki, Pickering, 2020, s.1, s. 2).

Partiler arasındaki ideolojik uzaklık veya tek parti yönetimine dayalı hükümet değişimi, politik kutuplaşmayı ve ideolojik sonuçlarını arttırmaktadır. Mevcut olan personel, ideolojik olarak motive edilip, yolsuzluk nedeniyle liyakat sahibi potansiyel personel, seçimsel olarak cezalandırılırsa, yolsuzluğun değeri artmakta ve dolayısıyla politik kutuplaşmanın hesap verebilirliği de azalmaktadır. Rant peşinde koşma faaliyetlerinde işbirliği yapma olasılığı artarken veya benzer şekilde potansiyel personelin, mevcut personelin yolsuzluğunu izleme teşviklerini güçlendirmektedir. Bu arada politikacıların sorumlu tutulma derecesi, politik kutuplaşmayla beraber artış da göstermektedir. (Melki, Pickering, 2020, s. 2).

Yozlaşma ile politik kutuplaşma arasındaki güçlü negatif bir ilişki tespit edilmektedir (Melki, Pickering, 2020, s. 1). Bir başka açıdan, yolsuzlukla artan politik kutuplaşma arasında ciddi oranda bir paralellik mevcuttur. Bu iki sonuç, "*yolsuzluğun politik nedenlerle başladığını*" ve "*yozlaşmanın ise kurumsal kültürle kalıcılaştığı*" biçiminde de yorumlanabilmektedir.

Padro-i- Miquel (2007), kayırmacı (kleptokratik) bir görevlinin, muhalif bir etnik gruptan eşit derecede yozlaşmış bir yönetim altında yandaşlarının korkusunu sömürerek, iktidarda kalmayı başaracağını göstermektedir. "Korku Politikası", aynı zamanda demokratik bir bağlamda sapkın teşvikler de sağlayabilmektedir; burada 'dürüst' bir görevli yasa koyucu, gelecekte yozlaşmışların yerini alacağı korkusuyla büyük bir

olumlu etkiye sahip olabilecek, ancak risk taşıyan iddialı reformları üstlenmekten kaçınılabilmektedir (Testa, 2012, s. 1105).

McMullan (1961)' de, batı Afrika' daki eski kolonilerdeki ve İngiliz kolonilerindeki kamu hizmetlerinde ve hükümetlerinde görülen yozlaşmayı incelediği eserinde, öncelikle Afrika' da milliyetçi hareketlere sempati duyan insanların, bazen gerçek bir politik veya sosyal öneme sahip olmayan "geçiş aşaması" olarak gördükleri dönemlerde yolsuzluğa göz yumduklarını ifade etmektedir (McMullan, 1961, s. 181).

2.5. Bürokratik Yapı

Bürokratik Yozlaşma, Weberci Yaklaşımı esas alan, bürokrasinin organizasyonunun kalitesine dikkat çeken, bürokratların "ne" yaptıklarından çok, "nasıl" yaptıklarıyla ilgilenmektedir. Bu konuda literatürde, Brown, Earle ve Gehlbach (2009), Kohli (2010), Rauch ve Evans (1999) tarafından yapılan çalışmalar mevcuttur. Ayrıca Leff (1964), Huntington (1968), Meon ve Weill (2010) tarafından verimsiz ve külfetli devlet düzenlemeleri, ekonomik verimliliği arttırmak için gayri resmi bir mekanizma olarak yolsuzluk incelemeleri, bürokratik yolsuzluk ve devletin yasal düzenleyici faaliyetleri arasındaki ilişki Beazer (2012), Hallward vd. (2011), Stone vd. (1996) tarafından, Bürokratik Yozlaşma ve kurum merkezli gelenek ilişkisi, düzenlemelerin bürokratik yozlaşma ürettiği konusu Becker (1968), Klitgaard (1988) Klitgaard vd. (2000) tarafından, yasal düzenleyici düzenlemelerin artışı ile yozlaşmadaki artışın paralel olması Bergra vd. (2012), Wienekea ve Gries (2011) tarafından, idari yozlaşmanın kurumsal kaynakları üzerine, bürokratik istismara yol açan mekanizma Dey (1989), Krueger (1974), Klitgaard (1988), Rose-Ackerman (1999), Sheliefer ve Vishny (1993) tarafından incelenmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 298).

Bir bireyin tekelci politik ve ekonomik güce ulaştığında, ülkenin kurumları bu bireyin kişisel çıkar arayışından zarar görmektedir. Yöneticinin serveti ile ulusal gelirin büyümesi arasındaki bağlantı zayıfladıkça, mülkiyet hakları zarar görmeye başlamakta ve özellikle yağmacı vergilendirmeye ve ekonomik büyümede elverişsiz koşulların doğmasına yönelik bir eğilim artmaya başlamaktadır. Bu şartlar altında, mutlak güce sahip yöneticilere sahip az gelişmiş ülkelerde, kurumsal reformların gerçekleştirilmesi, yönetici, bürokrasi ve halk arasında var olabilecek güç savaşının sonucunun başarısız olması olasılığı yüksektir. Doğal olarak yönetici ve onu destekleyen bürokrasinin halka karşı üstün gelmesi, politize olmuş bir bürokratik sistemi ortaya çıkarmaktadır.

Bürokratların yozlaşmanın kaynağı olması, ekonomik birimler için ek, resmi olmayan maliyetler yaratan bürokrasi sayesinde. Fakat yasal düzenleyici rejimler, bürokrasinin ortaya çıkmasında yalnızca kısmen sorumludur ve yozlaşmanın birincil kaynağı olarak görülmelidir. Bir başka deyişle, ülkedeki kamu hizmetlerinin yürütülmesine dair kanun, yönetmelik, kanun hükmündeki kararname gibi yasal düzenlemeler, doğrudan yozlaşmaya neden olmamakta, yozlaşmayı amaçlamamaktadır. Fakat, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde bürokrasideki kırtasiyecilik, Tanzi (1998) tarafından da açıklandığı gibi, ek evrak işleri, karmaşık uyum prosedürleri, yapılacak eylem için uzun beklemler gibi

düzenleyici ve keyfi engeller, rant arama fırsatlarını arttırmakta, yolsuzluğu arttırmakta ve hatta yolsuzluğu teşvik etmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 300).

Bürokratik uygulama sürecindeki yolsuzluk ve yozlaşma, *bürokratik takdir yetkisinin* bürokrasinin ve artan rüşvet maliyetlerinin kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Bürokratlara bürokrasiyi azaltmak için rüşvet vermek, yolsuzluğun tek türü de değildir. Baskı, çıkar ve rant gruplarının, düzenleme politikasını, devletin ele geçirilmesi formülasyonunu etkilemesi ve resmi düzenleyici prosedürlerden muafiyet satın alması (kayırmacılık) yolsuzluk türlerini oluştururken, yozlaşmayı arttırmaktadır. Bunlar genellikle sokak düzeyindeki bürokratlardan ziyade üst düzey memurları ve politikacıları içermektedir ve genellikle bürokratik yolsuzluğun değil, politik yozlaşmanın kanıtı olarak kabul edilmektedir (Duvanova, 2014, s. 301).

"*Takdir yetkisi*", yolsuzluktaki anahtar kavramlardan bir tanesidir. Etkin ve verimli olan bir ekonomik faaliyeti, kontrol etmeye veya yönlendirmeye çalışırken ortaya çıkabilecek tüm beklenmedik durumlarla ilgilenecek kurallar ve düzenlemeler tasarlamak mümkün olmadığında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kuralların yorumlanması ve uygulanmasında yöneticilere bazı esneklik ve takdir yetkilerinin verilmesi gerekmektedir. Takdir yetkisinin en aza indirilmesi için, yazılı kurallar zorunludur (Myint, 2000, s. 37).

Bürokratik yapının yolsuzluktan yozlaşmaya doğru bir süreç olarak analizini yapan Tirole (1996)' ya göre "toplu itibar, bir yolsuzluk mekanizması"dır (Aktaran Harri vd., 2020, s. 2).

Bir başka deyişle, yolsuzluk "*bulaşıcı hastalık*" gibidir; bir kurumda yolsuzluk yapan memurlar, çoğaldıkça kurumsal yozlaşma da artmaktadır. Bir kurumda başlayan yolsuzluk, henüz yolsuzluğa bulaşmamış olan memurların davranışları açısından iki tercih olasılığını ortaya çıkarmaktadır. İlki, çevresinde yolsuzluğa bulaşmış meslektaşlarını gören memurlar da ek gelir, rant kazanmak için yozlaşmaya gönüllü olabilmektedir. İkinci tercih olasılığı, yolsuzluğa bulaşmamış memurun, kurumsal yozlaşmaya karşı direnmesidir ki bu kamu kurumlarında psikolojik tacize (mobing) yol açabilmektedir. Bir başka deyişle, yozlaşmış memurlar, yozlaşma fiilleri ile ilgili olarak ihbarda bulunabileceğinden dolayı, bir tehdit olarak gördükleri için, yozlaşmamış memuru barındırmak istememekte ve bu durumda kurumsal yozlaşmaya neden olmaktadır.

Becker' in (1968)' de ifade ettiği gibi, kırtasiyeciliğin artması, bürokrasinin yaratılması ve rüşvet talep etmenin yasal ve kurumsal kısıtlamaları ile beklenen fayda veya potansiyel faydalar arasındaki fark yolsuzluğu ve dahi yozlaşmayı arttırmaktadır (Aktaran Duvanova, 2014, s. 299).

Bürokrasinin kırtasiyeciliği üretmesine dayanan bu rant arama teorisi, Acemoglu ve Verdier (2000), Campos Giovannoni (2008) ve Djankov vd. (2002)' de belirtildiği gibi, yolsuzluğun önlenmesi için ekonomiye devlet müdahalesini önermektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 301). Yolsuzlukla rant arama faaliyetleriyle ilişkili potansiyel faydalar yüksek ve riskler küçük olduğunda, bürokratların bürokrasiyi teşvik etmek için güçlü teşvikleri mevcuttur. Rant arayışının faydalarını veya bürokratların bürokrasiyi azaltmak için talep edebileceği potansiyel rüşvet miktarını düşünmek gerekmektedir. Bürokratik düzenlemeye tabi olanların rüşvet ödemeye istekli olmalarıyla doğrudan ilgili kar

marjlarını ve fırsat maliyetlerini yansıtmaktadır. Bürokrasideki yolsuzluk ve yozlaşmanın hiyerarşideki ajanların sayısı, merkezileştirme derecesi, işlevlerin tekrarlanması ve karar vermenin tekelleşmesi, belirli bürokratik ofislerin takdir yetkilerini sınırlandırabilen veya arttırabilmektedir (Duvanova, 2014, s. 301).

Yerel mali gücün genişlemesi yozlaşmaya neden olmaktadır; yolsuzluğun artması yerel mali gücü arttırırken, merkezi yönetimi zayıflatmaktadır. Bu durum, zincirleme bir reaksiyon olarak yozlaşmaya neden olmaktadır (Wang vd., 2020, s. 1).

Yolsuzluğun ve dolayısıyla yozlaşmanın **faaliyet alanlarına** göre sınıflandırılmasında, devlet sözleşmeleri, devletin sağladığı faydalar, devlet geliri, zaman tasarrufu, düzenlemelerden kaçınma, yasal ve düzenleyici sonuçları etkileme olarak sayılmaktadır (Myint, 2000, s. 35).

Devlet memurlarının atamalarında yolsuzluk en önemsiz gibi görülmesine karşın, çok ciddi sonuçlara sahip bir yolsuzluktur. Çünkü, bu kamu hizmetlerindeki aksamaya, hakkın israfına, kamu kaynaklarının etkin ve verimli dağılmamasına, insanların yönetime güvenmemesine ve insanların hayal kırıklığına uğramasına yol açmaktadır (McMullan, 1961, s. 182).

2.6. Hukuki Yapı

Yozlaşmanın en önemli nedeni, hukukun üstünlüğünün zayıf olmasıdır. Yozlaşmanın ve yolsuzluğun temel nedenleri, *yasaların* etkili bir şekilde uygulanmaması, *yetersiz kaynaklara sahip yetenekler* veya kendi çıkarlarını gözeterek seçkinlerdir (Harri vd., 2020, s. 1, Dela Rama, 2017, s. 106).

Kafatası avcılığı, yasal olarak Yeni Gine ve Fransa' da suçtur. Ama Yeni Gine' deki kafatası avcılığına karşı yasa, Fransadakinden daha fazla popüler olduğu, yaptırımların daha zayıf olması, toplumun ve yönetimin homojen olmaması ve zayıf yönetim nedeniyle kolayca çiğnenmektedir. Bir başka deyişle, yasaların var olması yolsuzluğun kalıcı çözümünü değildir. Kalıcı çözüm, yasaları uygulayacak olan liyakat sahibi personelin artmasıyla elde edilmektedir (McMullan, 1961, s. 184).

Yolsuzluğun hukuki açıdan artmasının nedeni, savcılarının stratejik olarak, yukarıda açıkladığımız politik kutuplaşma çerçevesinde, politik müttefiklerin marjinal yolsuzluk eylemlerine göz yumması sonucunda da meydana gelmektedir (Melki, Pickering, 2020, s. 2).

2.7. Bir Bütün Olarak Sistem

Yozlaşmanın **beklenebilir (öngörülebilir) olup-olmamasını** belirleyen en temel özellik, sistem incelemesine dayanmaktadır. Yolsuzluk, yozlaşma ve hatta ahlaki çöküntü, sistemle paralel bir birlikteliğe sahiptir (Aktaran Harri vd., 2020, s. 1).

Ekonomik, politik ve hukuki olarak, sistemin bir bütün olarak ele alınmasıyla, *sistemsel ve kurumsal nedenlerle*, Klitgaard (1998), ahlaki çöküntünün (yolsuzluk ve yozlaşma) denklemini "*Ahlaki Çöküntü = (Ekonomik Rant + Takdir Hakkı İçeren Yetkiler) - Hesap*

Verebilirlik” olarak ifade etmektedir. Ekonomik rant ne derece fazla fırsata sahipse, yolsuzluk, yozlaşma ve dolayısıyla ahlaki çöküntü o kadar büyük olmaktadır. Takdir yetkisi, yani politik açıdan destek ve kabul gören yetki, ne kadar büyükse, yolsuzluk, yozlaşma ve dolayısıyla ahlaki çöküntü de o kadar büyük olmaktadır. Hukuki sistemin bir sonucu olarak yolsuzluğa ve yozlaşmaya uygulanan yaptırımların azlığı – çokluğu ele alındığında, Hesap Verebilirlik ne kadar artarsa, o kadar az ahlaki çöküntü ve dolayısıyla daha az ahlaki çöküntü olmaktadır (Aktaran Myint, 2000, s. 35).

Politik ekonomik yaklaşıma dayalı yozlaşma, düzenleyici bürokrasileri yanlış kaynak tahsisi, tercih yapma ve yozlaşma ile ilişkilendirilen çalışmalar, Nye (1969), Krueger (1974), de Soto (1990), Mauro (1995), Acemoglu ve Verdier (2000), ve Djankov ve diğ. (2002) tarafından, düzenleyici müdahale ve yozlaşma arasında pozitif bir ilişki de Kaufmann ve Wei (2000), Treisman (2000) tarafından incelenmektedir. Neoliberal Politik Ekonomi Yaklaşımına Dayalı Yozlaşma konusunda literatürde ki çalışmalarda, Ting (2003) tarafından büyük devlet bürokrasileri, Kydland ve Prescott (1977) tarafından isteğe bağlı düzenleyici müdahale, Hellman (1998) tarafından “*devletin ele geçirilmesi*” olarak incelenmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 298).

Ahlaki çöküntü, *sosyo-ekonomik ve politik* hayatın her aşamasında görülebilmektedir. Demiryolları kazaları, istasyon kaptanlarının vagonlara optimal ağırlıktan daha fazlasını yüklemeleri, hastanelerde hastalarına ihtiyaç duyulan tedaviler için rüşvet veya devlet memurlarının atamalarında yolsuzluk gözlemlenmektedir (McMullan, 1961, s. 181).

Sistemin *sosyal* parçası olarak İşçi ve çevre lobi grupları, olumlu çevre politikaları karşılığında, yozlaşmış bürokratlara olası rüşvet teklif etmekte ve her rüşvetçi bürokrat ayrıca, kamu harcamaları için ayrılan vergi gelirlerinden bir pay “çalabileceğini” varsaymaktadır (Fredriksson ve diğ., 2003, s. 1407).

Kaynakları yeniden tahsis etme ve isteğe bağlı karar alma gücü, kişisel kazanç, rant peşinde koşan hükümet yetkililerinin aracı olma eğilimindedir (Wang vd., 2020, s. 188). Bu noktada kurumsal ahlaki çöküntünün *psikolojik* nedeni olarak, “*Zihinsel Kirlenme*” ortaya çıkmaktadır. Zihinsel Kirlenme’nin önlenmesi için, kirlenmenin bilincinde olunmalı, önyargının büyüklüğünü ve yönünü belirlemeli, önyargıyı ortadan kaldırmak için motive olmalı ve tepkisini ayarlayabilmelidir (Robertson, 2016, s. 26).

3. Kurumsal Ahlakı Çöküntünün Sonuçları

Yozlaşma ve yolsuzluk kavramlarının anlam farklılığının ortadan kalktığı, eşanlı görüldüğü, ülke sisteminin ahlaki çöküntü sürecine girdiği bir noktada, ülkenin hala bağımsızlığını koruması ve yok olmaması, yolsuzluk ve yozlaşmanın gözlemlenen olumlu ve olumsuz sonuçlarından hangisinin baskın olduğuna bağlıdır. Bu noktada yozlaşma ve yolsuzluğun olumlu ve olumsuz sonuçlarını incelemek faydalı olmaktadır.

Yozlaşmanın sonuçları, olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılmakta olup, olumlu sonuçlara sahip yozlaşma türleri, Aidt (2003)’ e göre, dört kısımda incelenmektedir. İlki Etkili Yozlaşmadır. Yozlaşma, temelde hükümet başarısızlığıdır ve yozlaşmanın varlığı

ile hükümet başarısızlıkları düzeltilmekte ve kamusal malların özel sektör temsilcileri arasında dağıtım verimliliği kolaylaşmaktadır. Yozlaşmanın bu olumlu etkisi, “tekerleri yağlama etkisi” veya “tekerlerdeki kum etkisi” olarak ifade edilmektedir (Aktaran Harri vd., 2020, s. 1, Aidt vd. 2008, s. 195).

Yozlaşmanın ikinci tür olumlu sonucu, *Normatif Yozlaşma* olup, hükümet başarısızlığı, ilgili kamu görevlisinin yardımseverlik ilkesini esas almasıyla, sistemdeki aksama ve bozulma, yardımsever müdür gibi bir bürokratik bir düzenle bazı kararları gerçekleştirip, sistemin çalışmasının devamını sağlaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Gerçek yozlaşma seviyesi, bürokrasiyi yöneten optimal kurumların maliyetleri ve faydaları tarafından belirlenmektedir. Olumlu yozlaşmanın üçüncü türü hayırsever olmayan müdür tarafından özel sektör temsilcilerinden rant elde etmek amacıyla uygulamaya konulan oldukça işlevsiz ve verimsiz politikalarla ortaya çıkarmaktadır. Bu politikaların olumlu etkisi, ekonomik anlamda etkin ve verimli olmasa da yapılan yatırımlarla, popülistik uygulamalarla istihdam oranında artış sağlamasıdır. Bireylerin geçici istihdamlarında artan gelir, tüketimi arttırarak, ülke ekonomisinin gelişim zincirinde gelir artışı- tüketim- yatırım artışı etkisi yaparak, ülke ekonomisine olumlu etki yapmaktadır.

Olumlu yozlaşmanın dördüncü türü, kendi kendini pekiştiren yolsuzluk, bir toplumdaki yozlaşma düzeyini belirlemede tarih ve kültürün rolünü birleştirmektedir. Hindistan, Çin veya Kore gibi ülkelerde yozlaşmanın “kanıksandığı” ve sosyal kültürün bir parçası olduğu durumda, öncelikle basit yolsuzlukla (rüşvet ve hediye ile) devletin memurlarına yüksek ücret ödemesine gerek kalmamakta ve halkın kamu hizmeti alırken, verdiği rüşvet ve hediye ile bürokrasiye katlanmadan, kazandığı ek zamanın bedelini ödemektedir. Böylece her iki tarafında kazandığı bir durumda devlet işlerinin aksamaması olumlu etki olarak açıklanmaktadır (Aktaran Harri vd., 2020, s. 1, Aidt vd. 2008, s. 195).

Yozlaşmanın Turnuva Teşvik Yolsuzluk Modeli ile de açıklanması sözkonusudur. Ortaçağda “şövalyelerin at üstünde, kör mızraklarla dövüşerek, birbirlerini at üstünden düşürmeye çalıştıkları” Turnuva Oyunlarından esinlenerek açıklanan Turnuva Teşvik Yolsuzluk Modeli’ nin temeli, Çin ekonomisinde onlarca yıl boyunca yaşanan hızlı ekonomik büyümeyi mümkün kılan, yerel ekonomik büyümeyi teşvik ederek, daha yüksek bir seviyeye terfi etmek için rekabet eden alt düzey hükümet yetkililerine sahip olmasına dayanmaktadır. Çin kamu yönetim anlayışına göre, ekonomik karar verme açısından yüksek düzeyde özerkliğe sahip yerel yönetim yetkililerinin terfi için rekabete girmeleri söz konusudur. Turnuva Teşvik Yolsuzluk Modeli’ nin başarısı, kamu görevlisinin “daha yüksek rant elde etmek” yerine, “kariyeri boyunca elde ettiği servetini koruma güvencesi” arasında yapacağı tercihe ve bu tercihin zamanlamasına bağlıdır. Kamu görevlisi, uygun zamanda daha fazla rant elde etmek yerine, elde ettiği serveti korumak adına ekonomik büyümeyi sağladığında turnuvayı kazanmış olmakta ve böylece yerel ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. Açıktır ki turnuvayı kaybedenler, hukuki açıdan görevini kötüye kullanma veya rüşvet alma gibi suçlamalara karşı hesap vermekle sıkıntılı zamanlar geçirmektedir (Wang, Zheng, 2020, s. 182).

Yolsuzluğun olumsuz sonuçları en kısa yoldan, büyük miktarlarda kamu fonunun zimmete geçirilmesi, gizli saklanma yerlerinde saklanan altın, değerli taş ve mücevherlerle, yurt dışında gayrimenkul satın alımları ve yabancı banka hesaplarında yüksek rakamda para biriktirmekle, yozlaşma kötü yönetim, israf, eşitsizlik, sosyal çürüme ve kurumsal ahlaki çöküntü ile ifade edilebilmektedir (Myint, 2000, s. 45).

Yolsuzluk, bir derece rahatsızlık verici ve hatta kızgınlık nedeni olsa da, yozlaşma derin ve ciddi sorunların göstergesi olup, devletin işleyişini daha derinden tahrip etmekte, ekonomiyi baltalamakta ve devleti başarısızlığa sürüklemektedir (Dela Rama, 2017, s. 96).

Kurumsal ahlaki çöküntü ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda üç temel görüş mevcuttur. İlk görüş, Etkin Olmayan Yozlaşma Teorisi olup, yolsuzluğun sadece doğrudan yabancı yatırım stokunu artırmakla kalmayıp, işletmelerin etkisiz düzenlemelerden kaçınmasına, bazı kaynaklar elde etmesine ve rant arayışıyla rekabet avantajı elde etmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Yolsuzluk, rant arayışından elde edilen kar, maliyetlerden yüksek olduğu sürece ekonomik büyümeyi yönlendirerek yozlaşmaya yol açmaktadır. Yozlaşmanın zararlı etkileri üzerine ikinci görüş, kişi başına gelir ve özel yatırımlardaki artışa aykırı olduğu için, beşeri sermaye birikimi ve ticaret politikası açısından ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğuna dayanmaktadır. Yozlaşma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tekdüze olmadığını ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ortaya çıkma oranına bağlı olduğunu savunmaktadır. Kaynak tahsisi üzerindeki “yanlışlık”, ekonomik büyüme üzerinde kurumsal çarpıklık ve piyasa bölünmesine yol açarak, sermaye piyasasının gelişimini ve işleyişini bozarken, belirgin bölgesel farklılıkları ve ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Hsieh ve Klenow (2009) Çin ve Amerikan sanayindeki kaynak tahsisini inceleyerek, Çin’deki sanayi işletmelerin üretkenliğinin Amerikan sanayilerinden % 30- 50 daha düşük olmasının nedeninin, kaynakların % 49 gibi oldukça yüksek yanlış yönlendirilmesinden kaynaklandığı sonuçlarına ulaşmaktadır. Hsieh ve Klenow’ a göre, eğer Çin’deki kaynak tahsisi, ekonomik etkinlik ve verimlilik kriterlerine göre gerçekleştirilmiş olsa idi, Çin’ in toplam faktör üretkenliğinin % 86 ve hatta % 110 gibi oldukça yüksek oranda artış gösterebileceğini iddia etmektedir (Aktaran Wang vd., 2020, s. 2).

Uluslararası kitle medyasının beslendiği, özellikle üst düzeydeki kişi ve kurumların skandalları ve uygunsuz davranışları son derece dikkat çekici haber değeri taşımakta ve şevkle araştırılmaktadır (Myint, 2000, s. 33).

Yozlaşmanın sonuçları, birbirleriyle ilişkili ekonomik, politik, bürokratik, sosyolojik ve güvenlikle ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Kıt kaynakların verimsiz, etkin olmayan ve adaletsiz dağılımına yol açarak, kamu programlarının amaçlarını baltalamakta, yetkileri ile bürokrasiyi teşvik ederek iş yapma maliyetlerini arttırmakta ve devlet meşruiyetini azaltmaktadır (Dela Rama, 2017, s. 94).

Kaynakların yanlış tahsisi ve bu tahsisin neden olduğu yüksek kirlilik ve yüksek enerji üreten endüstriler ve işletmeler, çevre maliyetlerini rüşvet yoluyla karşılayabilmekte ve ekolojik verimlilikte azalma gözlemlenmektedir. İşletmelerin elde ettiği faydalar

rüşvet maliyetlerini karşıladığı sürece bu fenomen var olmaya devam etmektedir (Wang vd., 2020, s. 1).

Devlet bütçesi üzerindeki yozlaşma, bütçenin gelir ve harcama tarafından istenmeyen sonuçlara yol açabilmekte, vergilerin, harçların, gümrük vergilerinin, su ve elektrik gibi kamu hizmetlerinin rüşvetle daha düşük hatta bedelsiz edinilmesi, ülke ekonomisi için ciddi kayıplara yol açmaktadır (Myint, 2000, s. 48).

Shleifer ve Vishny (1993), önemli bir yolsuzluk biçimi olan rüşvetin neden olduğu ekonomik bozulmaların, vergilendirme kaynaklı bozulmalara benzediğini ifade etmektedir. Yolsuzluğun tespit ve cezalandırılmasından kaçınma, yozlaşmaya yol açtığı için daha tehlike görülmektedir (Aktaran Yan, Oum, 2014, s. 119).

Firmaların hükümet yetkililerine rüşvet vermesinin temel nedeni, daha az gözetim, daha az denetim ve daha fazla gelirdir. Diğer yandan yetkililerin kasıtlı olarak idari süreçleri erteleme ve işletmeleri yolsuzluktan gelir elde etmek için ranta teşvik etme olasılığı mevcuttur. Bu durumda üretken olmayan faaliyetlere yönlendirilmesi ve kaynak tahsisinin bozulması da söz konusudur (Wang vd., 2020, s. 2).

Yolsuzluk ve yozlaşma yeraltı ekonominin yükselmesine, sosyal maliyetlerin artmasına, gelir dağılımı, tüketim modelleri, yatırım, hükümet bütçesi ekonomik reformlar üzerinde olumsuz sonuçlara sahiptir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler, uyuşturucu ticareti, kaçakçılık gibi yasadışı olabildiği gibi, vergiden kaçınma veya hukuki boşluklardan yararlanarak kayıt dışı faaliyetlerden de ortaya çıkabilmektedir (Myint, 2000, s. 33 ve s. 45).

Mauro (1995, 1998), Ades ve Di Tella (1999)' ye göre, makro düzeyde yatırım ve yozlaşma arasında negatif ilişkinin var olması sözkonusudur. Mikro Düzeyde Dal Bo ve Rossi (2007), yozlaşmanın yüksek olduğu ülkelerin daha verimsiz elektrik dağıtım şirketlerine sahip olma eğiliminde olduğunu açıklamaktadır (Aktaran Yan, Oum, 2014, s. 119).

Yozlaşmanın kamu mal ve hizmetlerinin halka ulaştırılması maliyetinin yerel yönetim yolsuzluğundan etkilenmesi ve bu durumun yolsuz memurlar açısından görevlerini yerine getirirken olumsuz etkilere neden olması söz konusudur. Yerel yönetimler, bir yandan devlet okulları, ulaşım, sağlık hizmetleri ve diğer kamu hizmetleri hakkında karar alma yetkisine sahip olup, diğer yandan sermaye ve işgücü girdileri gibi maliyetler konusunda da karar verme yetkisine sahiptir.

Literatürde kurumsal ahlaki çöküntüde, De Witte ve Geys (2011) kamu malları sağlamanın maliyetinin finansman kaynaklarını, Grosskopf ve diğ. (2001), seçmenlerin rekabeti ve izlenmesini, Hoxby (1999) merkezi veya merkezi olmayan kamu maliyesi gibi faktörlerden, Oum ve diğ. (2008) kurumsal düzenlemelerden nasıl etkilendiğini ifade etmektedir. Kamusal Yozlaşmanın kamu mallarını sağlama maliyeti üzerindeki etkisi konusunda Treisman (2000) kamu dairelerinin özel kazançlar için kötüye kullanıldığını ve ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilediğini açıklamaktadır (Aktaran Yan, Oum, 2014, s. 119).

Özel sektördeki yüksek sahiplik yoğunlaşması, yerel kamu sektörü yolsuzluğunun ve yozlaşmanın belirtisi olduğu için, iş grubu pazar başarısızlığı ve kaynak bağımlılığı teorilerini desteklemektedir (Dela Rama, 2017, s. 98).

Yolsuzluk ve yozlaşma, Campus vd. (1999)' ne göre, serbest piyasa mekanizmasında özel sektörün çalışmasında dahi istikrarsızlığa neden olmaktadır (Aktaran, Duvanova, 2014, s. 299).

Yerel hükümet yetkilileri, işletmeleri rüşvet vermeye teşvik etmek için rant maliyetlerini belirleyebilmekte veya dolaylı rant tahsisini kullanabilmektedir. Bu, daha sonra üretken olmayan faaliyetlere daha fazla kaynak tahsisini yönlendirerek daha fazla kaynak israfına neden olmaktadır (Wang vd., 2020, s. 1).

Yolsuzluğun ve yozlaşmanın bir başka ekonomik sonucu da, uzun vadeli planlama ve ekonomik kalkınma için zararlı olan belirsizlik meydana getirdiği için yatırımcının güvenini zedeleyerek, rasyonel ekonomik faaliyetin gelişimini olumsuz etkilemesidir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 94).

Yolsuzluk ekonominin tüm sektörlerinde, hatta turizmde dahi yönetim şemasında başarısızlığa yol açabilmektedir (Towner, 2016, s. 217).

Yolsuzluk, yozlaşma ve yoksulluk arasında, doğrusal ve çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur. Kayıt dışı ekonomi ve yağmacı devlet, yoksulluğu arttıran faktörlerdir. Yoksulluk, yolsuzluk ve yozlaşma kültürünü artaya çıkarmaktadır. Yolsuzluğun gelir eşitsizliğine ve yoksulluğa nasıl yol açtığıyla ilgili çalışmalarda, genel büyüme, taraflı vergi sistemleri gibi çeşitli kaynakların yanı sıra varlık sahipliği, beşeri sermaye oluşumu, eğitim eşitsizlikleri ve faktör birikimindeki belirsizlik üzerindeki etkisi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluğun kısır döngüye dönüşmesi, büyümeyi nasıl sınırladığı ve bireyler arasında verimsiz bir şekilde paylaşıldığını açıklayan çalışmalar, ülkeye yönelik muhtemel finansman kaynaklarını ve yabancı yatırımları caydırmaktadır (Dela Rama, 2017, s. 98).

Yolsuzluk iddiaları ve suçlamaları, politik hayatta diğer zamanlardan daha merkezi bir rol oynamaktadır. Bunun sonucu olarak hükümetler düşmekte, dünyaca ünlü halk figürlerinin kariyeri yok olmakta ve saygın kuruluşların ve ticari firmaların itibarları kötü bir biçimde lekelenmektedir (Myint, 2000, s. 33).

Yolsuzluğun aşırı durumlarında, ekonomik kalkınmanın önünde, verimsizlik ve etkinsizlik nedenlerinden dolayı, büyük bir engel ve adaletsizlik nedeniyle politik istikrarsızlığa yol açmaktadır. Çok fazla yolsuzluğun olduğu bir ülkede, halkın da desteğini alarak, iktidardaki kişilere yönelik, politik ve terörist saldırıların düzenlenmesi biçiminde politik kaosa yol açabilmektedir (McMullan, 1961, s. 182).

Gelir dağılımındaki adaletsizlikler de bir ülkedeki yolsuzluğun göstergesi olarak alınabilmektedir. Eşitsiz gelir dağılımı ve servetin belirli ellerde toplanması, bir yanda elektrik olmadığı için mum ışığında ders çalışan çocukların olduğu bir ülkede, diğer yanda gece golf sahasının aydınlatılması gibi çarpık tüketim modellerini ortaya koyabilmektedir (Myint, 2000, s. 46).

Wang vd. tarafından, Çin için 2006- 2015 arasındaki istatistiksel verilere dayanılarak analiz edilerek, yolsuzluğun yanlış kaynak tahsisi sonucu ekolojik verimlilik üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu, "yolsuzluk ne kadar yüksek olursa, kaynak tahsisindeki uyumsuzluk o kadar büyük ve ekolojik verimlilik o kadar düşük olduğu" sonucuna ulaşmaktadır (Wang vd., 2020, s. 10).

Gray ve Kaufmann (1998) tarafından gerçekleştirilen, 60 adet üçüncü dünya ülkesinden, 150 üst düzey yetkilinin katıldığı bir anket sonuçlarına göre, ekonomik kalkınma sürecindeki yolsuzluk ülkenin modernleşmesinde en büyük engel olarak belirlenmektedir (Myint, 2000, s. 33).

Piyasa ekonomilerinin küçük olduğu veya ekonomik sömürünün büyük olduğu ekonomilerde, hükümet az miktarda vergi toplamakta ve memurlarına çok az ödeme yapmaktadır. Bu durumda, yetkililer güçlerini, yolsuzluk yaparak, gelirlerini desteklemek için kullanmaktadır (Dela Rama, 2017, s. 98).

Yolsuzluğun kısır döngüye dönüşmesi, büyümeyi nasıl sınırladığını ve kamuoyunu verimsiz bir şekilde paylaştırdığını gösteren çeşitli çalışmalarda kaynakları ve yabancı yatırımları caydırmaktadır (Dela Rama, 2017, s. 98).

Yolsuzluğun yaygınlaşmasında en büyük sorun, sistematik hale gelmesidir. Bir başka deyişle yolsuzluğun yaşam biçimine dönüşmesi, ülkedeki kamu kurum ve kuruluşlarına, personeline karşı halkın davranış ve tutumları ciddi anlamda rahatsız edici ve hatta ileri boyutta ayaklanmalara yol açabilecek düzeye gelebilmesidir. Sistematik yolsuzluğun üstesinden gelmek çok zordur ve ekonomi üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir (Myint, 2000, s. 41).

Ekonomik büyüme, liderlerin rantları elde ettikleri kaynak tabanının zamanla genişlemesi anlamına gelmektedir. Bu, onları politik güce tutunmaya daha istekli hale getirmektedir ve ekonomik büyüme ile yolsuzluk arasında "iyi huylu bir geri bildirim" döngüsü meydana getirmektedir. Bu da yüksek büyüme yolsuzluğu azaltmakta ve bu da büyümeyi arttırmaktadır. Bu örnekten kurumların kalitesinin yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi tanımlamada kritik bir rol oynayabileceği ve basit bir doğrusal ilişkiyi öne süren ampirik araştırmaların potansiyel olarak önemli etkileri noksan olduğu açıktır (Aidt vd. 2008, s. 195).

Şeffaflık noksanlığı, şüpheli anlaşmalar ve yozlaşmış uygulamalar Doğu ve Güneydoğu Asya' yı kasıp kavuran mali ve makroekonomik krize katkıda bulunan bir faktör oldu. Fiyat kontrolleri, sübvansiyonlu mallar ve karborsalar birçok gelişmekte olan ülkede fiyat kontrolleri kurmak ve tüketicilere, sübvansiyonlu fiyatlarla temel mal ve hizmetleri sağlamak yaygın bir uygulamaya dönüşmüş bu da Doğu Avrupa ülkesinde kitlesel sokak gösterilerine ve sivil kargaşaya yol açmıştır. Bir ülkede sosyal ve politik çalkantıları ateşleyen şehirlerde genellikle hoşnutsuzluk itici güçtür (Myint, 2000, s. 51).

Kurumsal ahlaki çöküntü, bazı kaynaklarda sistematik yolsuzluk olarak isimlendirilirken, Mauro' ya (1998) göre, "*Kaotik Yolsuzluk*" olarak ifade edilmektedir. İyi organize edilmiş bir yolsuzluk sisteminde, yöneticiler kime ne rüşvet vereceklerini ve onlara ne teklif verebilecekleri konusunda bilgilidir. İyi organize olmuş yolsuzluk sisteminde rüşvet alanlar da, "*yolunacak kaz sayesinde*" sürekli bir gelir akışında müreffeh yaşamaya başlamakta ve yolsuzluk yerleşik hale gelmektedir. Kronik yolsuzluğun bu noktada kaotik yolsuzluğa dönüşmesi, tarafların rüşvet ve rüşvet karşılığı yapılacak iş konusunda birbirlerine karşı güvensiz olmaları durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada, "*kazın*" kafasının karışması, onu yumurta bırakmak için gereken çabayı gösterme zahmetinden kaçınmasına yol açabilmektedir. Yolsuzlukların sonucunda, resmi dış ticaret istatistikleri,

kayıt dışı faaliyetlerin çokluğundan dolayı, ithalat ve ihracat açısından gerçek hacmini ve gerçek değerleri göstermeyebilmektedir ve resmi döviz kuru ile gayri resmi döviz kuru arasında farklılıklar doğmakta ve özellikle enflasyonu belirlemek için kullanılan tüketici sepetindeki mal seçimlerinin farklı alınması gibi makro ekonomik rakamlardaki değişikliklerle çarpıtılmaktadır (Aktaran Myint, 2000, s. 45).

Sık sık arızalar, güvenilmez ve kötü hizmet ve hem üretim kapasitesi hem de üretilen enerji kalitesi açısından gereksinimleri karşılama genel yetersizliktir. düşük fiyatlandırma enerjisinin başka zararlı etkileri de vardır. Ucuz enerji, ekonomik olmayan ve savurgan kullanımına yol açmaktadır. Dahası enerji fiyatları onlarca yıldır maliyetin çok altında bir seviyede tutulduğunda, kullanıcılarının enerji verimli teknolojileri ve üretim yöntemlerini benimsemeleri için çok az teşvik vardır. Dolayısıyla, bir iç veya dış şok nedeniyle düşük fiyatlar artık sürdürülebilir olmadığına kaçınılmaz olarak ortaya çıkan büyük fiyat ayarlamasına yeterince hazır değildir. Sonuç, üretimde kesinti, daha yüksek ücretlerin ödenmesini önlemek için rüşvetten daha fazla yolsuzluk ve fiyatları yükselterek daha yüksek enerji maliyetleri tüketicilere yansıtacağı için artan enflasyonist baskılar mevcuttur. Dolayısıyla fiyat kontrolleri, sübvansiyonlar ve yarattıkları yolsuzluk ve karaborsalar istenmeyen sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açabilmektedir. Bu aynı zamanda kontrollerin kaldırılmasının sübvansiyonlardan kurtulmanın, fiyat çarpıklıklarının önlenmesinin ve genel olarak fiyatları doğru tutmanın ekonomik reformlarda ve düzgün işleyen bir piyasa ekonomisinin kurulmasında kilit unsurdur (Myint, 2000, s. 52).

McMullan' a göre yolsuzluğun alışkanlığa dönüşmesi, sosyolojik açıdan, Yolsuzluk İklimi' ni ortaya çıkarmaktadır. Yolsuzluk İklimi' nde yolsuzluk yapmayan, sanki çok özel ve farklı bir şey gerçekleştiriyormuşçasına övgü almaktadır. Oysa, yapması gerekeni, görevini yapmaktadır (McMullan, 1961, s. 187).

Duvanova' ya göre yolsuzluk iklimini arttıran faktör, yasal açıdan düzenleyici politikaların bürokrasinin takdir yetkisinin sistemde sürekli bir mekanizmaya dönüşmesinden kaynaklanmaktadır (Duvanova, 2014, s. 299).

Yolsuzluk İklimi, Kanuni Sultan Süleyman' ın Bağdat' ı fethetmesinden dolayı kaside yazıp da, beğenilmesine karşılık ödül olarak takdir edilen 9 akçeyi bürokrasi, rüşvetçilik ve yozlaşma nedenleriyle alamadığı için, Fuzuli tarafından, Şikayetname' sinde yazmasıyla da açıklanmaktadır;

"Selam verdim, Rüşvet değildir, deyü almadılar.

Hüküm gösterdüm, Faidesüzdür, deyü mültefit olmalıdır" (Karahan, 1948, s. 247)

Yolsuzluk özellikle politik arenada politikacıların muhaliflerini itibarsızlaştırmak için araç olarak kullanmasındaki artış eğilimi, medyanın bunu pazarlanabilir bir mal olarak meşgul olması ve halkın algılarını yönetmekte kullanılmasına da yol açmaktadır. Yolsuzluğun sosyal sonuçları özellikle gelir dağılımı açısından fakir olan sosyal grupların üzerinde çocuklarını düzgün okula gönderememek, uygun sağlık hizmeti alamamak ve devletin sağladığı kamusal hizmetlerden rüşvet vermediği için yararlanamamak gibi sorunlara yol açmaktadır (Myint, 2000, s. 46).

Yasadışı ağaç kesiminden kaynaklanan toprak erozyonunun, tüm köylerin su ve çamur altında kalması hayatları ağır bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca, uygun yangın önleme ve güvenlik yönetmeliklerine uyulmaması, alışveriş yapanlar ve müşterilerle dolu süpermarketlerin, otellerin ve diskoların alevler içinde yükselmesine neden olmaktadır. Aşırı yüklü feribotlar ve yolcu gemileri bölgenin her yerinde denizlerde ve nehirlerde batmaktadır. Yola çıkmaya elverişli olmayan ve bakımı iyi yapılmamış kamu araçlarının işletilmesi için rüşvet verilmesi, otoyollarda kazalara yol açmakta ve mekanik arıza nedeniyle vadilere ve boğazlara dalan otobüsler birçok ülkede yaygındır. Barajlar ve köprüler gibi büyük altyapı hizmetlerindeki yolsuzluklar, kalitesiz işçilik standart altı malzeme kullanımı ve bozulma nedeniyle uygun tasarım ve mühendislik şartnamelerine uyulmaması, köprülerin çökmesine ve barajların patlamasına neden olarak ağır can ve mal kaybına neden olmaktadır. Yetersiz denetlenen finansal sistemlerden kaynaklanabilecek belirsiz içeriden bilgi ticareti uygulamaları ve finansal dolandırıcılıkların da ciddi ekonomik ve sosyal sonuçları mevcuttur. İnsanlar mali dolandırıcılıklarda hayatlarını ve servetlerini kaybetmektedirler (Myint, 2000, s. 50).

Yolsuzluğun sonuçlarından birisi de hükümetin gelirlerinde bir kayıp oluşturmasıdır. Örneğin, devlet memurları ve araba sahipleri gibi sübvansiyonlu benzine erişimi olanlar onu resmi fiyatın birkaç katına karaborsada sattıklarında, büyük karlar elde etmektedir. Bu karlar, sübvansiyon yoksa, fiyat bozulması yoksa ve benzin gerçek fırsat maliyetiyle, yani hükümet tarafından piyasa takas fiyatı üzerinden ücretlendiriliyorsa, hükümet tarafından gelir olarak kamulaştırılmaktadır. İkincisi şehir sakinlerine ucuz yiyecek sağlamak için pirinç ve diğer tarımsal ürünlere düşük çiftlik fiyatları koymak, çiftçilerin şehirlerdeki insanları sübvansiyonla desteklediği anlamına gelmektedir. Benzin ve enerji için belirlenen düşük fiyatlar da aynı şekilde devlet bütçesindeki açıklara katkıda bulunmaktadır. Bu açıklar genel bütçeden karşılandığında, bu mal ve hizmetlerin kentsel sektör tarafından tüketimini sübvansiyonla destekleyerek, ülkenin geri kalanına ve özellikle de kırsal kesime eşdeğerdir. Üçüncüsü, yurt içinde üretilen ve ithal edilen diğer malların (gübre gibi) fiyatlarındaki keskin artışların ardından pirinç ve tarım ürünlerine düşük fiyatların sabitlenmesi, ticaret hadlerini çiftçilerin aleyhine çevirmektedir. Bu üretim teşviklerini ve dolayısıyla tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Dördüncüsü, enerji için belirlenen düşük fiyatlar, bu alanda faaliyet gösteren devlet teşebbüsleri için büyük kayıplara neden olmaktadır. Sonuç olarak, yeni tesislere yatırım yapacak, yedek parça satın alacak veya bakıma muhtaç hale gelen mevcut makine ve ekipmanı uygun şekilde bakımını yapacak kaynaklara sahip değildirler. Halen kullanımda olan bazı makineler ve iletim hatları, faydalı ekonomik ömürlerini geride bırakmış olabilmektedir (Myint, 2000, s. 51).

Baskıcı önlemlere dayalı yolsuzluk suçlamalarıyla uğraşmak yerine yolsuzluğun sonuçlarıyla uğraşmak daha kolay olabilmektedir (McMullan, 1961, s. 183).

Yolsuzluğun **sonuçlarına göre**, mali kapasiteyi zorladığı ve enflasyona bağımlılığını arttırdığı (senyoraj) için, para ve maliye politikaları yolsuzluğu olarak iki kısma ayrılmaktadır. Para ve maliye politikalarındaki yolsuzluk, merkez bankasının bağımsızlığını engelleyen, stratejik borç birikimini tetikleyen, hükümetin borç kullanma ve dolayısıyla genişletici para politikası uygulaması yönünde zorlayıcı bir etkiye sahiptir. Bu etki, sarmal şeklinde

borçlanmayı arttırırken, borçlanma sorunlarının çözümü ve fiyat istikrarını sağlamada olumsuz etkilere neden olmaktadır (Dimakou, 2015, s. 57).

Çoğu ülkede, uluslararası kuruluşlarca az gelişmiş ülkelerde 1990' lardan sonra başlatılıp, 2007' lerde tamamlanan yeni yasal düzenlemelerle politik ve ekonomik özerkliği güçlendirilen merkez bankalarının bağımsızlığının, özellikle fiyat istikrarına katkıda bulunduğu yaygın bir görüştür. Merkez bankalarının diğer ekonomik amaçlar çerçevesindeki başarısı ülkelere göre çeşitlilik göstermektedir. Yeni (New) Klasik İktisat Okulu çerçevesinde, Barro, Gordon (1983) ve Rogoff (1985) tarafından savunulan, merkez bankası reformları dalgası, para politikası tutarsızlığı ve iyileştirici kurumsal planlamaya ilişkin makroekonomik literatürle ilişkili olarak kurulan teorik altyapı, daha sonra Sargent ve Wallace (1981) ve Alesina ve Tabellini (1987) tarafından geliştirilerek, enflasyon eğiliminin ve dolayısıyla parasal planın belirlenmesinde maliye politikası ile ilişkilendirilmektedir. Ancak bu noktada mali kurumların duruş ve kalitesinin optimal planlama ile ilgisi pek ilgi görmemektedir. Bu noktada bürokratik yolsuzluk, mali kapasiteyi vergilendirme ile sınırlandırmakta ve hükümetin mali kararlarını etkilemektedir. Aslında, yolsuzluğun vergi gelirleri ve hükümetin bütçesi üzerindeki olumsuz etkisine dair hem teorik hem de ampirik kanıtlar mevcut olup, para ve maliye politikası etkileşimlerinin analizine dahil edilmektedir (Aktaran Dimakou, 2015, s. 57).

Dimakou da çalışmasında, teorik düzeyde vergi tahsilat sistemindeki yozlaşmış bir bürokrasi varlığında, ekonomi optimumu altında mali kurumlarla karşı karşıya geldiğinde, para politikasındaki zaman tutarsızlığı sorunununda, aktif mali politikanın borç dinamikleri e bürokratik yolsuzluk çerçevesinde merkez bankası bağımsızlığının optimalitesinin teorik ve ampirik değerlendirmesini yapmaktadır. (Dimakou, 2015, s. 58).

Yozlaşmış bir kamu hizmeti ve polis gücü, hükümetin kullanabileceği bir dizi politikayı da kısıtlamaktadır (McMullan, 1961, s. 183).

4. Kurumsal Ahlakı Çöküntünün Saptanması

Kurumsal ahlakı çöküntü ilgili argümanlar ve ifadeler, politik ve sosyolojik genelleme için kabul edilebilir türden olgusal olarak gerçeklere dayalı veya istatistiksel olarak kanıtlarla gösterilememektedir. Yolsuzluğun ve yozlaşmanın kesin saptanması, adalet bakanlığındaki ilgili birimler tarafından yıllık rapor olarak sunulmaktadır. Amerika'da Kamu Bütünlüğü Bölümü ve ABD Avukatları tarafından kovuşturulan, devletler arası ticaret, hırsızlık ve rüşvet için 10.000 Dolar' dan fazlası soygun ve gasp konusunda yargı yetkisine sahiptir (McMullan, 1961, s. 183, Melki, Pickering, 2020, s. 4).

Yolsuzluk seviyesinin ölçümünde, kamu görevlisinin ücret oranı, yolsuz bir eylemi keşfetme olasılığını belirleyen izleme sistemi ve yolsuzluk yaptığı belirlenen birimlere verilecek cezalar kullanılmaktadır (Harri vd., 2020, s. 1).

Yozlaşmanın saptanması, yolsuzluğa göre, daha geniş kapsamlı ve daha fazla olmasından dolayı, daha kolay olarak gerçekleşmektedir. Özellikle internet sayesinde kurumların web sayfalarının oluşumu bu konuda bazı göstergelere sahiptir. Örneğin yozlaşmaya

açık kurumların web sayfalarında vatandaşların lehine olan bilgilerin verilmemesi, web sayfalarının vatandaş haklarından çok, vatandaş yükümlülüklerine yönelik olarak inşa edilmesi, kurumsal değişimlerle ilgili şeffaflığın olmaması (personel alımlarının sonuçlarının kurum sayfasında yer almaması), vatandaşın personel kimlik bilgilerinin sayfada olmaması sonucu muhatap bulmakta zorlanması (sadece departman adına iletişim adreslerinin verilmesi), internet başvuru sisteminin varlığına rağmen kırtasiyeciliğin artırılmasına yönelik başvuru belgelerinin ayrıca posta yoluyla ve ıslak imza ile de gönderilmesinin istenmesi, kurum hakkında idari dava sayısının artması, şeffaflığın ve hesap verilebilirliliğin azalması gibi faktörler, yozlaşmanın kurumsal göstergeleri olarak dikkate alınabilmektedir.

5. Kurumsal Ahlaki Çöküntünün Önlenmesi

Yolsuzluğun ve yozlaşmanın bir "oyun" gibi ele alınması durumunda, "oyunun kurallarının adil" olması temel şarttır. Adil oyunun ilk özelliği de objektif "kuralların ve düzenlemelerin" var olması, "açgözlü, yağmacı ve diğer tatsız insanların iç güdülerinin kontrol altında tutulması", "belirli ahlaki davranış standartlarının belirlenmesi", "kurallara uygun şekilde uyulması için kuralların şeffaf olması, açıkça ortaya konması, anlaşılabilir olması", "kuralların tarafsız bir şekilde uygulanması ve tutarlı olması", "kurallara uyulmadığı zamanlarda uygulanacak yaptırımlar" ve "kural ve düzenlemelerin sıkça değişmemesi" gerekmektedir (Myint, 2000, s. 37).

Bu nedenle etkili olabilmesi için, yolsuzluğa karşı tedbirlerin semptomları değil, bu temeldeki nedenleri ele alması gerekmektedir. Ekonomik, politik ve kurumsal reformlar yaparak yozlaşmaya yol açan temel nedenleri ortadan kaldırarak, öncelikle yolsuzluğun önlenmesine vurgu yapılmalıdır. Gözetim organları, güçlendirilmiş bir polis gücü ve daha verimli hukuk mahkemeleri gibi yozlaşma ile mücadelede uygulama tedbirleri, temel nedenlere dikkate alınmadığı sürece ve ciddi bir çaba sarf edilmediği takdirde etkili olmamaktadır.

Yozlaşma ve yolsuzluğun politik istikrarsızlık, bürokratik bürokrasi ve zayıf yasama ve yargı sistemleri gibi diğer kurumsal zayıflık biçimlerinin olduğu yerlerde yaygın olduğu konusu dikkate değerdir. Önemli olan nokta, yolsuzluk, yozlaşma ve bu tür kurumsal zayıflıkların birbirine bağlı olması ve birbirlerinden beslenmeleridir. Örneğin, bürokrasi yolsuzluğu mümkün kılmakta ve yolsuzluk yapan yetkililer daha fazla rüşvet alabilmek için bürokrasinin kapsamını arttırarak yozlaşmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla yolsuzluğun ve yozlaşmanın ortadan kaldırılması, bir ülkenin diğer kurumsal zayıflıkların üstesinden gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle etkili olabilmesi için, yolsuzluğa ve yozlaşmaya karşı tedbirlerin semptomları değil, bu temeldeki nedenleri ele alması gerekmektedir. Bu nedenle ekonomik, politik ve kurumsal reformlar yaparak yolsuzluğa yol açan temel nedenleri ortadan kaldırarak yozlaşmanın önlenmesine vurgu yapılmalıdır (Myint, 2000, s. 56).

Mülkiyet haklarının korunması, fikri mülkiyet haklarının korunmasının kapsamı, ticari faaliyetlere devlet müdahalesinin derecesi ve hükümetin yozlaşma düzeyi dahil,

sözleşmelerin uygulanması, uyuşmazlık çözümünde mahkemelerin etkinliği için endeksler oluşturulmalıdır (Du ve diğ., 2008, s. 413).

Yolsuzluğun önlenmesinde iyimser bakış açısına sahip olanların, önerileri, liderlik, güvenilirlik, dahil olan insanlar, sorumlu basın, gözetim organları ve gelişen kurumlar olarak sayılmaktadır (Myint, 2000, s. 53).

Alatas (1999), birçok ülkede liderliğin yolsuzlukla mücadelede kilit bir role sahip olduğunu ifade etmektedir. Liderleri ve otorite sahiplerini yüksek saygı ve itibarda tutmak bir Asya geleneğidir. Bu nedenle üst düzey liderlik, dürüstlük, doğruluk ve sıkı çalışma kapasitesi açısından iyi bir örnek oluşturmalıdır. Yozlaşma ile mücadelede zor kararlar alınacağından, liderlik gerekli reformları gerçekleştirmek için kararlılık, politik irade ve kararlılık göstermelidir. Ancak dürüst ve adanmış liderler, yozlaşmaya karşı koymak için gerekli, ancak yeterli bir koşuldur. Diğer birkaç koşulun yerine getirilmesi gerekmektedir (Aktaran Myint, 2000, s. 54).

Başarı için, yolsuz bir anlaşmanın hem arz hem talep tarafındaki suçlular, hükümetin yolsuzlukla mücadele konusunda ciddi olduğuna ikna edilmelidir. Bu amaca yönelik bir öneri, "büyük balıkları kızartmak" yani ülkedeki bazı tanınmış yozlaşmış insanları alenen cezalandırmaktır. Bazı Asya ülkelerinde, önemli görevliler ve işadamlarının yolsuzluk suçlamasıyla kamuoyuna oldukça duyurulmuş bazı davaları ve mahkumiyetleri yapılmaktadır. Bununla birlikte, yolsuzluk iddiaları genellikle politik muhalifleri itibarsızlaştırmak için kullanıldığından, "*kızartılan balığın tercihen kendi havuzunuzdan olması gerektiği*" ileri sürülmektedir.

Yozlaşmanın olumsuz etkileri hakkında daha fazla farkındalık yaratmak için bir tanıtım kampanyası ve onu kontrol altına alma arzusu konusunda açık ve net bir resmi açıklama yararlı olmaktadır. Sıradan vatandaşlar yozlaşma ile ilgili pek çok ilk elden deneyime sahiptir ve iyi bir bilgi kaynağıdır. Bu arada da yolsuzlukla mücadele girişiminin başarılı bir şekilde başlatılması için yardımları ve işbirlikleri talep edilmelidir. İnsanlar, yolsuzlukla mücadele için samimi ve gerçek bir çabanın sürdürüldüğünde ikna olduktan sonra, sorunun çözümünde tam işbirliğini arttırmaktadır. Sadece biraz açılmak ve onlara konuyla ilgili görüşlerini ifade etmeleri için fırsatlar sağlamak, herkesin hayal gücünün ötesinde bir bilgi, fikir ve önerileri ortaya çıkarmaktadır. Bilgiyi toplamak, analiz etmek, organize etmek, sunmak ve yaymak için sorumlu bir basın daha fazla kamu bilinci oluşturmak ve yozlaşmanın üstesinden gelmek için reformlar gerçekleştirmeye ivme kazandırmak için hayati önem taşımaktadır. Gizlilik, kamu görevlilerinin ve politikacıların yozlaşmanın üstesinden gelmesini sağlayan kilit bir faktör olmaktadır. Sorumlu ve araştırmacı bir basın, hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan birçok ülkede suistimali açığa çıkarmada ve yozlaşmayı sınırlamak ve kontrolden çıkmasını önlemek için bir bekçi olarak hizmet etmede önemli bir rol oynamaktadır. Basın her zaman sorumlu davranmamakta ve bu dünyadaki her şey gibi mükemmel değildir. Bununla birlikte, basının suistimali ve uygunsuz davranışı sınırlama gücü de küçümsenmemelidir (Myint, 2000, s. 55).

Yozlaşma ile mücadele gözetim veya izleme organlarının etkililiğine ilişkin görüşler karmaşıktır. Yararlı olduklarını kanıtladıkları durumlar mevcuttur. Örneğin, Hong

Kong, Çin' deki Bağımsız Yozlaşma Mücadele Komisyonu ve Botsvana, Şili, Malezya ve Singapur' daki benzeri kurumlar iyi bir iş çıkarmaktadır. Ancak kamu görevlileri ve sivil toplum örgütü üyelerinin anket ve görüşmelerinde çoğu katılımcının onlar hakkında yüksek bir fikri mevcut değildir. Hakim görüş, bu tür organların etkili olabilmeleri için, liderlerin dürüst olduğu, memurların politik müdahaleden uzak tutulduğu ve yozlaşmayı önlemek için daha iyi teşviklerin sağlandığı bir politik atmosferde yaratılması gerektiğidir. Aksi takdirde, gözetim organları işe yaramaz hale gelecek veya daha kötü hale gelecek, politik kazanç için kötüye kullanılmaktadır. Bu durumda istenmeyen bir durum ortaya çıkabilmekte ve ülke, "bekçi" kurumunu izlemek için de, bir "bekçi" atamak zorunda kalabilmektedir (Myint, 2000, s. 55).

Yasal çerçevenin iyileştirilmesi gibi şeyler içermekte, hukuk mahkemelerinin işleyişinde ve adaletin idaresinde iş yürütmenin daha sorunsuz, daha az zaman alıcı ve daha az külfetli yolları, polis gücünün etkinliğini arttırmak, genel denetçi ofisinin güçlendirilmesi, yolsuzluğu soruşturma ve kovuşturma yetkisine sahip sorumlu bir genel müfettişin atanması uygundur. Asya ve pasifik bölgesindeki çoğu ülke, içinde yaşadıkları yozlaşmadan büyük bir endişe duymakta ve ülkelerinin ekonomik, politik ve sosyal gelişimlerini engelleyen büyük bir kısıtlama olduğu konusunda fikir birliğindedir (Myint, 2000, s. 34).

Kamu kurumlarındaki yozlaşmanın önlenmesi için en önemli araç, şeffaflaşmadır. Wu (2005), kamu kurumlarındaki "şeffaflığın" ve hesap verilebilirliğin artmasının, rüşvet ve yolsuzluk kısır döngüsünü kırabilecek tek araç olduğunu belirtmektedir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 105).

Heywood (1997), Adsera ve diğ. (2003), Alt ve Lassen (2003) ve Lederman ve Loayza (2005) kamu politikası oluşturmanın hesap verebilirliği ile yolsuzluk seviyesi arasındaki negatif korelasyonu tespit etmektedir. Hesap verebilirlik söz konusu olduğunda seçmenler politikanın sonuçları hakkında yeterince bilgilendirilmemiştir. Kamu politikası oluşturma oranı düşüktür. Bu nedenle kamu yararını sağlamanın maliyetinin yolsuzluktan etkilendiği varsayılmaktadır. Çünkü, bürokratlar yozlaşmış bir ortamda zorunlu görevler için çaba harcamak için güçlü teşviklere sahip değildir (Aktaran Yan, Oum, 2014, s. 119).

Kurumların mükemmeliğinin ötesinde, asıl önemli olan örgütsel kapasitelerin oluşturulmasıdır. Kanunlardaki ve yaptırımlardaki sağlamlık, devletin meşruiyetini sağlamaktadır. Kanunlar, yönetmelikler, hükümet politikaları ve resmi kararlar, ticaret faaliyetlerini sınırlandırarak, ticaretin çarklarını yağlamaktadır. Bu araçların yokluğu, iyi işleyen bir toplum için engel olup, sosyal normlar, meşru sosyal eylemlerin yerine geçememektedir (Dela Rama, 2017, s. 101).

OECD, 2008 küresel mali krizin ardından G20 ülkeleri tarafından benimsenen düzenleyici reformlarını 2015 itibariyle yayınlayarak, temelde altı temel faktörü açıklamaktadır. Bu faktörler etkili bir kurumsal yönetim çerçevesinin temelini sağlama, vatandaşların hakları ve hakkaniyetli muamelesi ve temel mülkiyet fonksiyonları, menkul kıymetler piyasasındaki kurumsal yatırımcılar, hisse senedi piyasaları ve diğer araçlar, kurumsal-idari yönetimde menfaat sahiplerinin rolü, açıklama ve şeffaflığı ve kurumların sorumluluklarıdır. Bu ilkeler, modern, dışa dönük, kendinden emin bir ekonominin

kurulması için plan görevi gören, “yumuşak yasa” yani öneri niteliğinde normatif çerçevededir (Aktaran Dela Rama, 2017, s. 99).

Yolsuzlukla mücadelede ilk eylem, personelin sıkça değiştirilmesi olmalıdır. (McMullan, 1961, s. 1983).

Kurumsal yönetim, kurumları yatırımları teşvik etmekte, sözleşmeleri uygulamakta, şeffaf ve zamanında bilgi sağlamakta, bilgisizliği, belirsizliği azaltmakta ve uzun vadeli faydalar sağlamaktadır. Tersine, ekonomik krizler bir ülkenin kurumsal yönetim sisteminin zayıflığını yoğunlaştırma eğiliminde olup, bu firmaların zayıf yönetim sistemleri yoksul insanlar için ciddi sonuçları olabilen mali ve ekonomik krizlerle ilişkilidir. Finansal ve teknolojik küreselleşmenin geçerli olduğu günümüz dünyasında artan şeffaflık, iyileştirilmiş kurumsal bir yönetim ve daha güçlü bir kamuoyu, depolitize edilmiş kurumlar inşa etme kampanyaları her zaman mevcuttur ve bu durumlarda mevcut sorunlardan birileri sorumlu tutulmaya başlanmaktadır. Yozlaşmanın etkisi, bir ülkedeki kurumsal yönetişimin nasıl uygulandığı ve kurumsal yönetim kurumlarının sağlamlığı ile hafifletilebilmektedir. Güçlü kurumların varlığı, daha geniş sosyo ekonomik ortama yardımcı olmaktadır ve hatta bölgesel refahı iyileştirebilmektedir (Dela Rama, 2017, s. 106).

Gelişmiş ülkelerdeki basın ve savcılar, yolsuzluk faaliyetlerini araştırmaları, kamuoyu bilinci meydana getirmiş ve iyileştirme önlemlerinin alınmasını sağlamaktadır. 1970’ lerde Amerika’ daki Watergate skandalı, ülkenin Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu ile Senato’ nun Çokuluslu Şirketler Alt Komitesi tarafından ortaya çıkarılan uluslararası şirket skandalları, 1978’ de Yabancı Yolsuzluk Uygulamaları Yasası’ nın kabulü için bir teşvik sağlamaktadır. 1997’ de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) 29 üye hükümeti, Uluslararası Ticari İşlemlerinde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesiyle Mücadele Sözleşmesini imzalamıştır. Ayrıca Uluslararası Yolsuzluk konusunda danışmanlık yapan STK (Uluslararası Şeffaflık Örgütü) 1990’ ların başında faaliyete geçmiş ve dünya çapında 70 ulusal bölümü mevcuttur (Myint, 2000, s. 45).

Yolsuzluğun önlenmesi için daha fazla şeffaflık, hesap verilebilirlik, serbest ve adil rekabet, deregülasyon ve piyasa güçlerine ve özel inisiyatife güvenmenin yanı sıra takdir yetkilerini, özel ayrıcalıkların ve fiyat çarpıklıkların sınırlandırılmasını gerektirirken, bütün bunlar ekonomik rant fırsatlarını azaltarak, yolsuzlukları arttıracak ve yolsuzluğu temel kazanç sistemi olarak alan zengin ve güçlüler, reformlara karşı çıkmaktadır. Müfettişler, muhasebeciler, basın ve diğer sivil toplum örgütleri gibi rüşvetle mücadele eylemi için tespit ve yaptırımın dayandığı bilgileri sağlayan gözlemci örgütleri yeterince gelişmemiş ve bazen bastırılmaktadır. Öte yandan, idarecilerin takdir yetkileri büyüktür, kötü tanımlanmış, sürekli değişen ve yetersiz bir şekilde dağıtılan kurallar ve düzenlemeler durumu daha da kötüleştirmektedir (Myint, 2000, s. 52, s. 53).

6. Yozlaşma ve Yolsuzluk Konusundaki Tartışmalar

Yolsuzluğun ve yozlaşmanın etkisinin saptanmasında, ilk kez rüşvet olarak “olumsuz dışsallık” olarak Frank ve Schulze (2000), Abbink vd. (2002) tarafından ele alınırken (Harri vd., 2020, s. 4), Meon ve Sekkat (2005) tarafından “tekerlerdeki kum/ yağ etkisi”nin

sınanması konusunda kurumların kalitesi ve yolsuzluk göstergeleri arasındaki etkileşimin test edildiğinde, yönetimin yolsuzlaşmasının büyümeyi de olumsuz etkilediği ifade edilmektedir. Yöntemlerine “etkileşim yöntemi” adını veren Meon ve Sekkat’ ın bu yöntemin yozlaşan kurumların kalitesini ölçen düzgün bir endeks olduğu genel kabul görmektedir (Aktaran Aidt vd. 2008, s. 195).

Yozlaşma ve yolsuzluğa olumlu bakış açısı, yolsuzluğun en aza indirgenebileceğini, olumsuz bakış açısı yozlaşmanın sistemi yok edebileceği ve ülkeyi iflasa kadar götürebileceği biçiminde basitçe iddia edilmektedir. Olumlu görüşe göre, yolsuzluk, sonuçta “insan” tarafından gerçekleştirilen yasal ve etik açıdan uygun olmayan faaliyetlerdir. Hiçbir şeyin sonsuza kadar sürmediği, sınırsız özgürlüğün olmadığı ve sınırsız özgürlüğün özgürlüğü yok etmesi varsayımları doğrultusunda, bir kurumda yolsuzluğun artışına karşılık, yolsuzlukla mücadele etmekten vazgeçmeyen, hem personel hem de vatandaş sayısının artışı ile, kaliteli kurumların artması ile yozlaşmanın azalabilmesi mümkündür (Aidt vd. 2008, s. 196).

Yolsuzluğun artmasının, politik kutuplaşma karşısında “ters nedenselliğe” sahip olduğu ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, yolsuzluğun ve yozlaşmanın artması, seçmenlerin politikadan kopmasına ve dolayısıyla daha az ideolojik olması ve daha az kutuplaşmasına yol açmaktadır (Melki, Pickering, 2020, s. 18).

Az Gelişmiş ülkelerde yolsuzlukların önlenmesi yerine, önlenmemesinin nedenleri mevcuttur: uluslararası firmalarla ve önde gelen yerel iş adamlarıyla işbirliği içinde üst düzey liderler, kilit politikacılar ve iktidardakiler sürece dahil olduklarından ve sistemden büyük faydalar elde ettiklerinden, değişim sağlama şansı uzak görünmektedir. Kötümser bakış açısında, Gray ve Kaufmann (1998) tarafından, İngiltere gibi bir ülkede bile yolsuzluğu kontrol altına almanın yüz yıldan fazla zaman aldığına işaret edilmektedir. Bir çok Asya ülkesinde sürmekte olan yolsuzlukla mücadele çabalarında önemli ilerleme noksanlığına sahiptir (Myint, 2000, s. 53). Doğrudan yabancı sermaye söz konusu olduğu zaman, ev sahibi bir ülkede yolsuzluğu önemli ölçüde caydırmaktadır (Du ve diğ., 2008, s. 412).

Pek çok ülkede, yolsuzluk artık kuralların ve düzenlemelerin kamu görevlileri tarafından düşük maaşlarını arttırmak için bir araç olarak giderek daha fazla görüldüğü yeni boyutlara ulaşmaktadır. Yeni kurallara başvurulmaktadır ve mevcut kurallar yalnızca kendilerine gelir elde etmek için değiştirilmektedir. Rüşvet ve haraç kurumsallaşmış ve gelir arttırmanın bir yolu olarak, açık katkı talepleri ve istenmeyen ve gereksiz makalalelerin yüksek kâr payı fiyatlarından topluma zorla satılması gibi biçimler almaktadır.

Sistemik yolsuzlukla ve yozlaşma ile ilgili temel bir zorluk, insanların çoğunluğunun böyle bir sistem altında faaliyet göstermesi durumunda, yozlaşma olmasaydı herkes daha iyi durumda olsa bile, bireylerin onu değiştirmeye veya buna katılmaktan kaçınmaya teşvik edilmemesidir. Böylece insanlar istifa etmekte ve durumdan en iyi şekilde yararlanmaya ve hayatlarına devam etmeye çalışmaktadır (Myint, 2000, s. 53).

Yaygın, bölgesel ve kendine özgü yolsuzluğun doğasında ve düşük gelirli ülkelerin pek çoğunun vazgeçilmez olduğu konusunda herkes hemfikir değildir. Bu noktada iyimser

görüşler, pek çok gelişmiş ülkedekinden daha az yolsuzluğa sahip olan Botswana ve Şili gibi gelişmekte olan ülkeler de mevcuttur. Ayrıca, Hong Kong, Çin ve Singapur gibi gelişmekte olan ekonomilerin kendilerini oldukça kısa bir süre içinde oldukça yozlaşmış olnaktan nispeten temizliğe dönüştürebildiklerini belirtmektedirler. Genel kabul gören görüşe göre, ekonomik rant fırsatlarını ve dolayısıyla yolsuzluğun getireceği faydaları azaltmakta, ekonomik rant fırsatlarını ve dolayısıyla yolsuzluğun getireceği faydaları azaltacağını bildiği için bir çok gelişmekte olan ülkede gerçekleşen piyasa reformları ve demokratik kurumların geliştirilmesinde ciddi çabalar gözlemlenmektedir (Myint, 2000, s. 53).

Asya ve pasifik bölgesindeki bir çok üst düzey lider, ülkelerindeki yolsuzluğu açıkça tartışan, toplumlarının sosyal ve ahlakî dokusuna ciddi bir baskı uyguladığını, kurumların tahrip ettiğini özgürce kabul eden ve dolayısıyla tanıyan bir çok üst düzey lider tarafından, acilen ele alınması gereken bir kritik bir sorun olarak teşvik edilmektedir (Du Julan, 2008, s. 413).

İyimser görüşler, yoksulluk, açlık, hastalık ve adaletsizliğe karşı kampanyaların onlarca yıldır devam ettiğini ve dünyanın pek çok yerinde henüz tatmin edici sonuçlar vermemiş olmasının, bu tür çabaların sona ermesi gerektiği anlamına gelmediğini de belirtmektedir. Yolsuzlukla ve yozlaşma ile mücadeleye aynı ışıkta bakılması gerektiğini söylemektedir. Bunun ortadan kaldırılabileceğini kimse iddia etmemektedir. Ancak kötü etkilerin en aza indirilmesi için kontrol altına alınabileceğine ve kontrol altına alınması gerektiğine inanmaktadırlar (Myint, 2000, s. 53).

Bendor ve diğ. (2001), Huber ve McCarty (2004), Lipsky (1980), Moe (1982) ve Piore (2011), bürokraside kamu yöneticisinin optimal düzeydeki takdir veya düzenleme yetkisinin bağlılık, uzmanlaşma ve istikrar sorunlarında ve ekonomik sonuçlar açısından olumlu etkilere sahip olduğunu iddia etmektedir. Fakat, Rose- Ackerman (1986), Djankov vd. (2002), Fisman ve Svensson (2007), Frye (2004), Tanzi ve Davoodi (2000) tarafından, çok fazla takdir yetkisine sahip ve uzmanlık sahibi olmadığı halde nepotik ilişkilerle atanmış kamu görevlilerin “tembellik, yanlışlık, yolsuzluk ve yozlaşma” üretebildiği ve “bürokrasinin mülkiyet haklarını baltaladığını ve iş hayatını istikrarsızlaştırdığını” ifade etmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 300).

Ayrıca, Beazer (2012) tarafından, geçiş ekonomilerinde, politik ve yasal kurumların isteğe bağlı davranışı izlemek için etkili mekanizmalar sağlamadığı geçiş ekonomilerinde, isteğe bağlı politika uygulaması, tutarlılık yerine daha fazla düzenleyici öngörülemezliğe yol açabilmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 300).

Gordon ve Hafer (2005), gelişmiş ekonomilerde de düzenleyici bürokrasilerin isteğe bağlı politika uygulaması, sosyal olarak arzu edilen ekonomik sonuçlardan çok rant arayışıyla ilişkilendirmektedir (Aktaran Duvanova, 2014, s. 300).

Shleifer ve Vishny (1993) tarafından “*hırsızlıkla yolsuzluk*” olarak ifade edilen, bürokraside kırtasiyeciliğin artması sonucu ortaya çıkan yolsuzluk, sosyal refahı teşvik eder gibi görünmektedir; işletmeler, resmi düzenleyici standartlardan ödün vermeden ve evrak işlerinde azalmayı satın almaktadır ve kamu yararını bürokratlar gelirlerini

tamamlarken, resmi düzenleyici standartlardan ödün vermeden satın almaktadır (Aktaran Duvanova, 2014, s. 300).

Güçlü yolsuzluk ve yozlaşma ile mücadele mevzuatı ve etkili kanun yaptırımı, bürokratik rant arayışının potansiyel faydaalrından daha ağır basan potansiyel faydalarından daha ağır basan önemli maliyetler getirebilmektedir. Ancak bu yasal caydırıcılar, bürokratların düzenlemelerin içeriğini yorumlama özgürlüğü üzerindeki kurumsal kısıtlamalarla karıştırılmamalıdır. Yasal caydırıcılık yolsuzluğa ve yozlaşmaya karşı hareket ederken, politik ve idari kısıtlamalar ilk etapta bürokrasinin yaratılmasını engellemektedir. Bürokrasiyi sıkı poltik kontrol altına alan bürokratik hesap verebilirliği arttıran ve düzenlemelerin içeriğini netleştiren sistemler sokak düzeyindeki bürokratları düzenleyici uygulama mekanizmalarını değiştirme konusunda çok az yetkiye sahip bırakmaktadır (Duvanova, 2014, s. 299).

Meon ve Weill (2008) gibi bazı teorisyenler, yolsuzluk yoluyla hükümet yetkililerinin kaynak tahsisini piyasa ihale ilkesine göre tamamlamak için hangi kaynakların diğerlerinden daha fazla dağıtılması gerektiğini belirleyebileceğine ve böylece yozlaşmanın faydalı olduğuna, hem kaynakların tahsisini hem de üretkenliği arttıracığına inanmaktadır. Yolsuzluk, yozlaşma ve ekonomik kalkınma ilişkisi tartışmalıdır. Leff (1964), Dreher ve Gassebrier (2013), Bologna ve Ross (2015), Dutta ve Sobel (2016)' ye göre, kaynak tahsisinin yapısını etkileme şeklini inceleyerek ekonomik kazanç üzerindeki etkisini analiz etmekte ve sonuçların değişken olduğunu ifade etmektedir (Aktaran Wang vd., 2020, s. 2).

Ehrlich ve Lui (1999), yolsuzluk ve yozlaşma konusuna farklı bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Onlara göre, yolsuzluk yönetime karşı bir başkaldırı niteliğinde olup, "seçilmiş politikacılar olmasına rağmen diktatör gibi görüldüğü için" yönetime karşı, memurların "resmi sektöre giriş için vatandaşlardan bir ücret alarak" rant sağlamaktadır (Du Julan, 2008, s. 416).

Diğer yandan vatandaşlar bu rantı ödemeyerek kendilerini korumaya karar vermeleri durumunda, bedeli daha düşük ücretler ve yasal sistem gibi değerli kamu hizmetlerine erişimin kaybı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, kayıtlı sektördeki vatandaşlar, rantları açgözlülükle toplayan yönetime karşı, yönetimi değiştirmekle tehdit ederek yolsuzluğu azaltmaya çalışmaktadır. Demokrasilerde yönetim değişikliği seçimle olurken, Ferejohn' (1986)' nin belirttiği gibi otokrasilerde değişimler darbe, isyan veya devrimler yoluyla gerçekleşmektedir. Yönetimler ise kurumların yeterince yüksek kalitede olduğu durumlarda, yolsuzluğa dayalı rantları azaltmaya yönelmektedir (Aktaran Aidt vd. 2008, s. 197).

Yönetimlerde "Q ve P başarısızlığı" olarak iki önemli hata söz konusudur. Vatandaşların iyi yönetimi iktidarda tutacaklarına dair söz veremedikleri durumda P Başarısızlığı' nin, düşük performans gösteren politikacıları değiştiremediği durumlarda Q Başarısızlığı' nin ortaya çıkması söz konusudur. P başarısızlığı, seçmenlerin politikaya katılımının zayıf ve değişken olduğu bir durumda, Q başarısızlığı, zayıf kurumlara, yaygın seçim sahtekarlıklarına, iktidar seçkinleri tarafından muhalefetin sindirilmesine veya politik gücün bir diktatörün elinde yoğunlaştığı ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Politik ve bürokratik yönetimin dışsal kaitesini gösteren P ve Q başarısızlıkları birlikte ele alındığında, kontrol değişken olarak

büyüme, yönetimin teşviklerini arttırarak yolsuzlukları azaltabilmektedir. Karşit görüş olarak, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azaltması da söz konusu mümkündür; bu durumda yolsuzluk içselleşmektedir (Aktaran Aidt vd. 2008, s. 197).

Banuri ve Eckel (2012), yolsuzluğun önlenmesi konusunda, aynı ceza kurumları altında farklı sosyal normların söz konusu olduğunu belirtmektedir (Aktaran Harri vd., 2020, s. 1).

Değerlendirme ve Sonuç

Yolsuzlukla başlayan yozlaşma ile sonuçlanan devlet yönetimindeki sorunların kurumsal ahlaki çöküntü olarak kalıtsallaşmasının orjini, öncelikle çalışan devlet görevlisinin liyakat esasına göre seçilmemesidir. Politik, nepotik ve keyfi kriterlere göre istihdam edilen ve “oturduğu koltuğu” hak etmeyen görevli, çalıştığı kurumun nosyonunu ve amacını idrak etmeyerek, “hatır”la başlayan usulsüzlüklerini, aşama aşama “hediye”, “rüşvet”, “dolandırıcılık”, “zimmetine para geçirme” ve “görevini ihmal ve kötüye kullanma” fiilleri ile yolsuzluk sürecine girmektedir.

Kurumlarda artan yolsuzlukların, belirli bir süre sonra yaygınlaşıp, kalıtsallaşması ile doğan yozlaşma iklimi nihayetinde, tüm ülke çapındaki devlet kurumlarında kurumsal ahlaki çöküntü meydana getirmektedir. Bu noktadan sonra, vatandaş ile devlet arasındaki güven zedelenmekte ve başlangıçtaki münferid şikayetler, ilerleyen dönemlerde kargaşa, kaos ve hoşnutsuzluklara dahi neden olmaktadır. İstisnai bir durumda “sıcak temas” gerçekleştiğinde, iktidar değişikliklerine yönelik, demokratik olmayan yöntemler seçilerek, ayaklanma, isyan ve devrimle, yönetimle vatandaş arasındaki bağın tamamen koparılmasına çalışılmakta veya ülke içinde darbe girişimine yol açarak, sivil ve silahlı halkın can güvenliğini dahi tehdit etme noktasına gelebilmektedir.

Literatürdeki araştırmalarda her ne kadar yolsuzluk ve yozlaşmanın faydalı olduğuna dair görüşler mevcut olsa da, yaygın görüş, en uçlarda kurumsal ahlaki çöküş ve ülke içi sıcak savaş tehlikelerini barındırdığı yönündedir. Adalet, eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, etkinlik ve verimlilik ilkelerinin uygulanması ülkenin güçlü ve sağlam temellerde var olmasının en önemli koşullarıdır.

Yazarlık Katkı Beyanı: “Kurumsal Ahlaki Çöküntü: Yozlaşma Ve Yolsuzluk Üzerine Teorik Bir İnceleme “ başlıklı çalışmayı şahsım Sara ONUR olarak tek başıma hazırladığımı beyan ederim.

Kaynakça

- Aidt, T., Dutta, J., Sena, V. (2008). Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 195-220.
- Dela Rama, M. (2017). Corruption, corporate governance, and building institutions in the Asia-Pacific. *In The Changing Face of Corruption in the Asia Pacific* (pp. 93-108). Elsevier”, <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-101109-6.00007-1> Erişim Tarihi 23.11.2020.

- Dimakou, O. (2015). Bureaucratic corruption and the dynamic interaction between monetary and fiscal policy. *European Journal of Political Economy*, 40, 57-78.
- Du, J., Lu, Y., Tao, Z. (2008). Economic institutions and FDI location choice: Evidence from US multinationals in China. *Journal of comparative Economics*, 36(3), 412-429.
- Duvanova, D. (2014). Economic regulations, red tape, and bureaucratic corruption in post-communist economies. *World Development*, 59, 298-312.
- Fredriksson, P. G., List, J. A., & Millimet, D. L. (2003). Bureaucratic corruption, environmental policy and inbound US FDI: theory and evidence. *Journal of public Economics*, 87(7-8), 1407-1430.
- Harri, A., Zhllima, E., Imami, D., & Coatney, K. T. (2020). Effects of subject pool culture and institutional environment on corruption: Experimental evidence from Albania. *Economic Systems*, 44(2), 1- 18.
- Jetter, M., Parmeter, C. F. (2018). Sorting through global corruption determinants: Institutions and education matter–Not culture. *World Development*, 109(1), 279-294.
- Karahan, A. (1948). "Fuzulinin Mektupları I". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 2(3-4), 245-266.
- Keyifli, N., Akdede, S. H. (2020a). Politik kutuplaşma ve devletin ekonomik boyutu 1. *Sosyoekonomi*, 28(44), 319-335.
- Keyifli, N., Akdede, S. H. (2020b). Politik kutuplaşma ve gelirin kişisel dağılımı. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 337-351.
- Akdede S.H. ve Keyifli N. (2019), "Ülkelerin vergi yükü, politik kutuplaşma ve sosyal çeşitlilik", *Vergi Sorunları Dergisi*, 42(366), 64-77.
- Şanlısoy, S., Çetin, M. (2017). Türkiye ekonomisinde politik istikrarsızlık-makro ekonomik performans ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 207-237.
- Mcmullan M. (1961), "Theory of Corruption", *Sociological Review*, 1(18), 181- 201. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1961.tb01093.x>
- Melki M., Pickering A., (2020), "Polarization and Corruption In America", *European Economic Review* 124, 1- 23.
- Myint, U. (2000). Corruption: Causes, consequences and cures. *Asia pacific development journal*, 7(2), 33-58.
- Robertson C. T., (2016), "Why Blinding? How Blinding? A Theory of Blinding and Its Application To Institutional Corruption", 25- 38. DOI, s. 10.1016/B978-0-12-802460-7.00002-4, https://www.researchgate.net/publication/303903252_Why_Blinding_How_Blinding_A_Theory_of_Blinding_and_Its_Application_to_Institutional_Corruption Erişim Tarihi: 15. 12. 2020

- Testa, C. (2012). Is polarization bad?. *European Economic Review*, 56(6), 1104-1118.
- Towner, N. (2016). How to manage the perfect wave: Surfing tourism management in the Mentawai Islands, Indonesia. *Ocean & Coastal Management*, 119, 217-226.
- Walsh, J. P., Lee, Y. N., Tang, L. (2019). Pathogenic organization in science: Division of labor and retractions. *Research Policy*, 48(2), 444-461.
- Wang, B., Zheng, Y. (2020). A model of tournament incentives with corruption. *Journal of Comparative Economics*, 48(1), 182-197.
- Wang, S., Zhao, D., Chen, H. (2020). Government corruption, resource misallocation, and ecological efficiency. *Energy Economics*, 85, 1- 10.
- Yan, J., Oum, T. H. (2014). The effect of government corruption on the efficiency of US commercial airports. *Journal of Urban Economics*, 80, 119-132.

INSTITUTIONAL MORAL HAZARD: A THEORETICAL REVIEW ON CORRUPTION AND DEGENERATION

Sara ONUR

Extended Abstract

The origin of the inheritance of the problems in the state administration, which started with degeneration and ended with corruption, as institutional moral hazard, is the fact that the working state official is not selected on the basis of merit. The officer who is employed according to political, nepotic and arbitrary criteria and does not deserve the "his seat", not realizing the notion and purpose of the institution he works for, and the irregularities that start with "sake", it enters into a degeneration process with the acts of gradually "gift", "bribery", "fraud", "embezzlement" and "negligence of abuse of duty".

The climate of corruption, which emerged as a result of the widespread and inheritance of the increasing corruption in institutions, ultimately causes institutional moral hazard in all state institutions across the country. After this point, the trust between the citizen and the state is damaged and the individual complaints at the beginning even cause chaos and discontent in the later periods. In an exceptional situation, when "warm contact" occurs, non-democratic methods are chosen for power changes, riots, revolts and revolution are attempted to completely break the link between the government and the citizen, or by causing a coup attempt within the country, it may even come to the point of threatening the life safety of civilian and unarmed people.

Although there are opinions in the literature that degeneration and corruption are beneficial, the common view is that it poses the dangers of corporate moral hazard and domestic war at the extreme. The implementation of the principles of justice, equality, transparency, accountability, efficiency and productivity are the most important conditions for the existence of the country on strong and solid foundations.

IMMANUEL WALLERSTEİN. (2020). DÜNYA SİSTEMİ VE AFRİKA. (ÇEV.) ATA MERT BİNİCİOĞLU. ANKARA: ARYEN YAYINLARI.

Kitap İncelemesi

İskender GÜMÜŞ

Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

iskender.gumus@klu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1428-0512

Wallerstein'in 1970'lerde modernleşme teorilerine alternatif bir yaklaşım oluşturmak için geliştirdiği ve teorik arka planının Annales okulu, Marksist teori ve Bağımlılık Okuluna dayandığı "Dünya Sistemi Kuramı", kapitalist dünya ekonomisinde merkez ve çevre arasındaki ilişkileri açık bir biçimde ortaya koyan dünya sisteminin, sınırları, yapıları, üyeleri, meşruiyet kuralları ve tutarlılığıyla bir sosyal sistem olduğunu ileri sürmektedir. Bu yönüyle "merkez" ve "çevre" olarak iki anahtar kelimedenden yola çıkarak analizini geliştiren Wallerstein, kapitalist ekonomik sistemin merkezden çevreye doğru büyümesinin kapitalizme eklenmiş toplumlar ile kapitalizm öncesi toplumlar açısından benzer etkilere sahip olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kapitalist olmayan ve merkezde konumlanan Batı toplumlarının çevrede yer alan ve kapitalizm öncesi toplumları sömürerek hegemonya kurduğu ve üstünlük elde ettiği düşüncesi Wallerstein'in geliştirdiği kuramın temelini oluşturmaktadır.

Wallerstein'in 16. yüzyılda modern kapitalist ekonomik sistemin ortaya çıkışında keşif ve sömürgecilik faaliyetleri ile dünya coğrafyasının genişlemesi, farklı coğrafi bölgelerde ve kıtalarda farklı emek kontrol süreçlerinin gelişmesi, uluslararası ticarete kapitalizme eklenen yeni güçlü devletlerin gelişmesinin etkili olduğunu vurgulamaktadır. Merkezde yer alan ve kapitalizme kolaylıkla eklenmiş Batı toplumlarının sömürü düzeninin en trajik olanının ise bir çevre olarak görülen Afrika kıtası olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 1970'li yıllara kadar Afrika siyaseti ve uluslararası ilişkileri üzerine odaklanan Wallerstein'in dünya sistemi analizinin çıkış noktasının da Afrika üzerine yaptığı bu derin araştırmalar olduğu söylenebilir. Kuşkusuz Wallerstein'a göre Afrika gibi çevrede yer alan ülkeler, Avrupa gibi merkez ülkelerin kapitalist dünya ekonomisine dayalı kurulan sistemin devamını sağlamak için ve merkez ülkelerinin varlığının devamını sağlamada önemli bir kaynak olarak da görülmektedir. 1970'lerden itibaren makro düzeyde kapitalist ekonomik düzene ve dünya tarihine odaklanan Wallerstein'in bu süreçte hem Afrika'da hem de dünya sisteminin bütününde çok fazla değişim ve dönüşüm olduğundan hareketle yeni meseleleri tartışmaya açtığı "The World-System and Africa" başlıklı kitabı "Dünya Sistemi ve Afrika" başlığıyla Türkçe'ye çevrildi.

Wallerstein, "Dünya Sistemi ve Afrika" başlıklı eserinde üç temel meseleyi ve tartışmayı üç bölüm halinde gündeme getirmektedir. Bunlardan ilki, "Kapitalist Dünya Sisteminin

Yapısal Krizi: Afrika Üzerine Etkisi” başlığını taşımakta ve Wallerstein’in modern dünya sisteminin yapısal krizi olarak adlandırdığı süreci anlatmaktadır. Wallerstein bu konuda yaklaşık 500 yıldır modern dünyayı şekillendiren kapitalist sistemden, halefi olacak sisteme veya sistemlere tekil dönüşüm sürecinde olduğumuza inandığını ifade etmektedir. Afrika ülkelerinin 1950’lerin sonunda itibaren bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle yaşanan dönüşümün izlerini süren Wallerstein, Afrikalıların dünya sistemindeki diğer toplumlar karşısındaki gücünün aşırı düşük bir noktadan bir nebze yukarı bir noktaya ilerlediğini ama asıl sorunun ne kadar yükseldiği noktasında tartışılması gerektiğini ileri sürmektedir. Wallerstein yine bu bölümde, 1870’lerden 2000’lere dünya ekonomisinde Afrika’nın rolünü, Güney Afrika’da özgürlük hareketlerinin geçmişini ve geleceği ile Afrika’nın modern dünyadan ne umduğu ile modern dünyanın Afrika’dan ne umduğunu kapitalist sistemin yapısal krizi ekseninde farklı argümanlarla tartışmaktadır. Wallerstein’in Afrika’nın dünya sistemine eklenme sürecini, eğer Afrikalıların, dünya sisteminin mevcut tanımına dahil olma iddiasına saplanıp kalırsa yel değirmenlerine karşı savaşmış olacakları yönünde bir eleştiri sunarak, Afrikalıların kısa vadeli yerel iyileştirmelerle orta vadede değerlerle yapıların dönüşümünü birleştirmenin yolunu gösterirlerse sadece Afrika’ya yardım etmiş olmayacaklarını, dünyanın geri kalanlarına da katkı sağlayacaklarını iddia etmektedir.

Kitabın ikinci bölümünün başlığı “Kimlik Politikalarının Yükselişi: Dünya Sistemi Bağlamında Afrika’nın Açmazları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde de birinci bölümde olduğu gibi dört makale yer almaktadır. Bu bölümde, kapitalist dünya ekonomisinin başlangıçta Avrupa’da olan ilk konumundan çevreye doğru genişlemeye başladığında, çekirdek ve çeper üretim süreçlerinin yoğunlaşmasının coğrafi olarak giderek daha da farklılaştığı ve ırksal kategorilerin belirli etiketlerin etrafında belirginleştiği ileri sürülmektedir. Özellikle, Güney Afrika’da Apartheid rejiminin odaklandığı Avrupalılar, Hintliler, Renkliler ve Bantular tasnifi ekseninde analiz edilmektedir. Diğer taraftan, Wallerstein dünya ekonomisi içindeki emeğin eksensel bölüşümünün emeğin mekânsal bölüşümünü ortaya çıkardığını, merkez-çevre karşıtlığının emek bölüşümünün oluşturucusu olduğunu iddia etmekte ve ırkın ve ırkçılığın emeğin eksensel bölüşümüyle bağlı coğrafi yoğunlaşmaların ifadesi, destekçisi ve sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bu bölümde Marksist ve Weberyen sınıf tartışmalarına da yer veren Wallerstein, yüzyılı aşkın bir süredir dünya solunun, dünyanın işçilerinin gereğinden fazla kendilerini halk biçiminde örgütlenmeleri açmazı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Bu bölümde, özetle son otuz yılda öne çıkan bir siyasi duruş olan kimlik siyasetine odaklanan Wallerstein, sadece Afrika’ya özgü olmayan kimlik siyasetinin dünya sisteminde her yerin siyasi mücadelelerinin merkezinde olduğuna dikkat çekerek, kimlik siyasetinin Afrika’daki açmazlarına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, ırktan halka, etnisite tartışmalarından milliyetçiliğe ve İslam siyaset anlayışına, toplumsal cinsiyetten kimliğe, korumacılıktan ekonomi politığe ilişkin geniş yelpazede tartışmalar dünya sisteminin yapısal krizi ekseninde analiz edilmektedir.

Kitabın son bölümü ise “Afrikalı Düşünürlerin Bakış Açıları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Wallerstein, Afrikalı düşünürlerin hem dünya sistemindeki hem Afrika’daki

güncel meseleler hakkında çözümlenmeleri üzerine odaklanmaktadır. Wallerstein, Afrika modern dünya sisteminin yapısal krizini çözmekte uygun ve önemli bir rol oynayacaksa, ilgili meselelere, yapılacak ahlaki tercihlere ve izlenecek siyasi stratejilere ilişkin entelektüel manada anlamlı ve iyi aydınlatılmış bir tartışmanın devam etmesini olmazsa olmaz olarak görmektedir. 1950'li yıllardan önce daha çok Afrika antropolojisi ile ilgili çalışmaların yaygın olduğunu, ancak post-kolonyal dönemde Afrika çalışmalarının köklü bir değişiklikle yeniden tanımlanır hale geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, 1950 öncesi olduğu gibi sadece Avrupalı bazı araştırmacıların değil, dünyanın farklı ülkelerinden araştırmacıların da Afrika üzerine araştırmalara yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölümde, Basil Davidson'un Afrika Yolculuğu adlı kitabı, Walter Rodney'in ve Oliver Cox'un eserlerini yine dünya sistemi açısından yeniden bir yorumlama çabasına giren Wallerstein'in derin bir Afrika analizi yaptığı da söylenebilir. Son olarak Frantz Fanon'un "Siyah Deri Beyaz Maskeler" kitabını günümüz açısından değerlendiren Wallerstein, Fanon'un şiddet, sınıf mücadelesi ve kimlik siyasetine ilişkin düşüncelerini dünya sistemi analizi üzerinden yorumlamaktadır.

Wallerstein'in uzun yıllara dayanan makalelerinden oluşan "Dünya Sistemi ve Afrika" kitabı, modern dünya sisteminin yapısal krizini anlamada ve bu yapısal krizin Afrika'ya yansımaları açısından oldukça önemli tartışmaları içermektedir. Siyasi ve ekonomik krizlerin yol açtığı tahribata, küreselleşmenin etkisiyle kültürel melezeleşmenin de eklenmesiyle modern dünya sisteminin yapısal bir kriz yaşadığı günümüzde pek çok yazar tarafından da tartışılmaktadır. Bu noktada Afrika'nın post-kolonyal süreçteki durumunun analiz edilmesi yapısal krizin çözülmesi ya da en az tahribatla atlatılması açısından önem arz etmektedir. Özellikle, 1600'lü yılların başından itibaren başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer bazı ülkelerin sömürgesi durumuna gelen Afrika'ya yönelik ilginin son yıllarda arttığı da göz önünde bulundurulduğunda, Wallerstein'in "Dünya Sistemi ve Afrika" kitabında verilen tartışmaların önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu eser, hem kapitalist dünya ekonomisinin inşasının ve hem de Afrika'nın modern dünya sistemine eklenme çabasının anlaşılmasına bir katkı sunmaktadır. Akademik hayatının ilk 20 yılını Afrika'yı anlamaya yönelik çalışmalarla geçiren Wallerstein'in bu kitabı, son yıllarda yükselişe geçen Afrika ilgisine ve Afrika çalışmalarına bir ışık tutacaktır.

ERDEM DEMİRTAŞ. (2017). ORTADOĞU'DA DEVLET VE İKTİDAR: OTORİTER REJİMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME. İSTANBUL: METİS YAYINLARI.

Kitap İncelemesi

Fatma Dilan TAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, SBE, Uluslararası İlişkiler Bölümü

fatmadilan34@gmail.com | ORCID: 0000-0002-2446-5676

2009 yılında Kadir Has Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olan Erdem Demirtaş, 2009-2012 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimi almıştır. Analize konu olan bu kitap da Demirtaş'ın yüksek lisans tezinden üretilmiş, söz konusu tez, kitabın ana gövdesini oluşturmuştur. Demirtaş günümüzde Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora çalışmalarına devam etmekte ve çalışmalarında siyaset sosyolojisi, karşılaştırmalı siyaset ve dış politika alanlarına yoğunlaşmaktadır.

Demirtaş'ı Ortadoğu çalışmalarına iten temel motivasyon, esasında onun yüksek lisans dönemine denk gelen Arap ayaklanmalarıdır. Aralık 2010'da Tunus'ta geçimini sağlamak için tezgahçılık yapan ve aslında işsiz bir mühendis olan Muhammed Buazizi'nin tezgahına el konulması sonucu kendini ateşe vermesi, ayaklanmanın fitili ateşlenmiş ve çok kısa bir sürede önce bütün Tunus'a sonra da domino etkisiyle Ortadoğu ve diğer Kuzey Afrika ülkelerine ulaşmıştır. Hızla yayılan eylemler başlangıçta ekonomik nedenlerle gerekçelendirilse de zamanla eylemcilerin öfkesi ülkeyi demir yumrukla yöneten otoriter rejimlere yönelmiş, bu öfke bazı ülkelerde rejim değişikliğiyle sonuçlanmıştır (s. 13).

Olayların devam ettiği bu dönemde, gelişmeleri takip etmek amacıyla ana akım medyanın epistemik şiddetine maruz kalmamak için akademik kaynaklara yöneldiğini belirten Demirtaş, literatürün de medyaya benzer biçimde özensiz ve önyargılı tavrına tanıklık etmiş ve bu durum yazarı bu konuda çalışma yapmaya itmiştir. Yazar, Ortadoğu isyanları üzerine düşünürken dikkatini çeken ilk noktanın akademik çevreler, siyasetçiler, sosyal çevresi ve hatta kendisinin dahi yıllardır "atalet" ile anılan bu toplumun böyle bir ayaklanmaya kalkışmaları karşısındaki şaşkınlıkları olduğunu belirtmiştir. Bu şaşkınlığı da devletlerin, Tunus'ta 24, Mısır'da 30, Suriye'de ise 42 yıldır, aynı kişiler/aileler tarafından yönetilmesine dayandırmıştır. Buradan hareketle Demirtaş, uzun yıllardır otoriter rejimlerle yönetilen bu bölgeye yönelik "Otoriter rejimler neden Ortadoğu siyasetinin yapısal bir özelliği halini almıştır ve bu rejimler uzun yıllar boyunca kendilerini nasıl sürdürmüşlerdir?" sorularını yönelterek çalışmaya başlamıştır.

Yazar, Arap isyanlarının Ortadoğu rejim çalışmalarında koşulsuz kabul edilen Arap toplumlarının durağan oldukları, değişime direndikleri, otoriteye kolaylıkla boyun eğdikleri gibi birçok görüşü boşa çıkardığını ileri sürmüştür. Ona göre bu durum değişimin Batı ile ataletin de Doğu ile özdeşleştirildiği oryantalist söylemleri sarsmıştır.

Yazara göre Arap toplumlarının demokrasi istemediği ve Arap toplumlarında demokrasinin gerçekleştirilebileceği olgunluğun oluşmadığına dair şarkiyatçı yaklaşımlar aslında Ortadoğu'daki demokrasi isteyen kitleyi görmezden gelmek demektir çünkü yıllardır özgürlük, demokrasi, katılım isteyen muhalif sesler otoriter rejimler tarafından kanlı bir biçimde bastırılmıştır (s. 19). Bu sebeple yazar Ortadoğu'daki otoriter rejimleri mevcut literatürden farklı bir biçimde ele almak istemiştir.

Çalışma, Ortadoğu'da otoriter rejimler üzerine akademik literatürün bilançosunu sunmayı hedeflemiştir. Yazar çalışmaya başladığında karşılaştığı en büyük zorluk olarak literatüre nasıl yaklaşması gerektiğine dair yol gösterici bir çalışma olmadığını, literatürün çoğunun yalnızca demokrasi, din gibi konular üzerine odaklandığını ve bu çalışmalarını da geneli anlamada çok yeterli bulmadığını belirtmiştir. Bu çerçevede yazar çalışmaların literatüre katkıları ve sorunlu yönlerine dair eleştirel bir yaklaşım benimsemiş, kendi karşılaştığı sorunun çözümüne katkı sağlamak için de diğer çalışmalardan farklı bir literatür sınıflandırması önermiştir (s. 21-30).

Demirtaş sınıflandırmasında literatürde ele anılış biçimine göre "Otoriter Rejimlerin Kaynakları" ve "Otoriter Rejimlerin Stratejileri" şeklinde bir ayrıma gitmiştir. Yazarın burada dikkat çektiği nokta, diğer çalışmalarda yapılmış olan siyasal rejimleri ortaya çıkaran faktörlerle rejimin sürmesini sağlayan faktörlerin birbirinden kesin olarak ayıramayacağıdır. Çünkü rejimi ortaya çıkaran faktörlerden bazıları aynı zamanda onun sürdürülmesi için zemin hazırlar. Dolayısıyla "sürdüren faktörler" doğrudan rejimin herhangi bir etkisinin bulunmadığı yapısal faktörleri de kapsadığından, yazar burada doğrudan rejim tarafından geliştirilen siyaset tarzlarını ifade etmek adına "stratejiler" tanımını kullanmıştır (s. 21).

Girişten sonra ikinci bölüm olan "Otoriter Rejimlerin Kaynakları" bölümünde kültürel ve siyasal iktisadi açıklamalar şeklinde bir ayrıma giden yazar, kültürel açıklamalarda literatürde ele alındığı gibi İslam dini ve Arap toplumunun kabile kültürünün demokratikleşmenin en büyük engeli olduğu görüşlerine karşı çıkarak burada literatürde yer alan bazı çalışmalar ışığında Müslüman toplumların din-devlet ilişkisinin Batılı toplumlardan çok farklı olmadığını; kabilecilik meselesindeyse günümüz Arap toplumlarının siyasal yönelimlerinin kabilecilikle açıklanamayacağını, sömürge sonrası dönemde yaşanan modernleşme hamlesiyle kabile yapılarının etkisinin azaldığını ileri sürmüştür (s. 31-56).

Literatürdeki mevcut kültürel analiz sorunsalını ortaya koyan yazar, bu problemlere karşın kültürün yekpare bir yapı olarak değil, toplumsal gerçekliğin bir boyutu olarak ele alınması gerektiğini ve oryantalist söylemi yıkmak için İslamcılarının ve Hristiyan muhafazakarların karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar, karşılaştırmalı analizle toplumların siyasal eğilimlerinin de araştırılacağını, bunun otoriter rejimler bağlamında *meşruiyet* ve *rıza* konularına katkı sağlayacağını ileri sürerek rejimlerin ayakta kalabilmek için sadece baskıya dayalı sert güce değil rızaya da ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir.

Siyasal iktisadi açıklamalar kısmında iki sav ileri süren yazar, klasik rantıye devlet teorisinin Ortadoğu'daki dinamik sermaye birikim süreçlerini ve petrole bağımlı sermaye birikiminin

sınıf oluşumu ve rejim karakteri üzerindeki etkisini yeterince açıklayamadığını, bir meta olarak petrolün üretim sürecine ve toplumsal etkilerine kör kaldığını; Ortadoğu'daki ekonomik liberalleşmenin bağımsız bir kapitalist sınıf oluşturmadığı için rejimlerin güçlerini pekiştirdiğini iddia etmiştir (s. 63).

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan "Otoriter Stratejiler ve Rejimlerin Sürekliliği" bölümünde yazar, rejimlerin sıklıkla başvurdukları stratejilerden söz etmiştir. Yazar burada siyasal stratejiler olarak seçim sistemleri, seçim mühendislikleri, seçimlerin devletten pay kapma yarışı olarak görülmesi ve muhalefeti ılımlı ve radikaller olarak bölerek toplumsal kalkışma sırasından bu bölünmüş muhalefeti karşı karşıya getirmek gibi siyasal stratejilere değinmiştir. Yazar kendi belirtmese de bu bölümde bahsedilen stratejilerin başarısız devletler teorisiyle de örtüştüğü söylenebilir.

Üçüncü bölümün ikinci alt başlığında otoriter rejimlerin sürekliliğinde güç ve güvenlik aygıtlarının rolü ele alınmıştır (s. 105-123). Buna göre, Ortadoğu devletlerini istisnai kılan durum, otoriter yönetimlerin kontrolü altındaki güçlü güvenlik aygıtlarıdır. Ancak burada da iki unsura bakılması gerekmektedir: kapasite ve irade. Yazar, Ortadoğu devletlerinde hem güçlü güvenlik kapasitesi hem de bu kapasiteyi toplumsal olayları bastırmaya yönelik kullanacak iradenin olduğunu ileri sürmüştür. Elbette burada ordunun yaklaşımı da önemlidir ancak otoriter yönetimlerdeki patrimoniyal askeri yapılar, rejim değişikliğinde kaybedecek çok şeyleri olduğu için rejimi korumak adına sonuna kadar savaşacaktır.

Bu bölümde son olarak otoriter rejimlerin hem muhalefeti yönetmek hem de meşruiyet sağlamak için başvurdukları stratejilere değinilmiştir. Yazar bu bölümde otoriter yönetimlerin militarizasyon stratejileriyle günlük hayatı şekillendirdiğini ve güvenlik söylemleriyle de baskıcı politikalarına meşruluk kazandırmaya çalıştıklarını iddia etmiştir (s. 116).

Kitabın dördüncü bölümü olan "Otoriter Rejimleri Yeniden Düşünmek" başlığında son dönemlerde çıkan otoriter rejimler çalışmaları değerlendirilmiş, buradan hareketle otoriter rejimlerin nasıl incelenmesi gerektiği tartışılmıştır. Yazar burada siyasal rejimlerin yalnızca kurumsal düzenlemeler olmadığını, bu rejimlerin toplumsal iktidar mücadelelerinin devlet alanlarındaki tezahürü niteliğini taşıdığını belirtmiştir. Aynı zamanda yazar, siyasal rejimlerin iktidar perspektifinden okunmasının toplumsal süreçlerin, siyasal iktidarın rejimler altında kuramsallaşmış tezahürlerinin ve rejimlerin kendilerini yeniden üretme mekanizmalarının bir bütün olarak değerlendirilebilmesine yardımcı olacağı savını ileri sürmüştür (s. 150).

Kitabın son bölümünde Mısır ve Suriye'deki ayaklanmaların karşılıklı analizini yapan yazar, iki ülkede gerçekleşen ve farklı sonuçlara yol açan ayaklanmaların hem ülke rejimlerinin örgütlenme biçimi hem de bu ülkelerin toplumsal sermayelerinin ve toplumsal yapılarının arasındaki farklara göre değişiklik gösterdiğini ileri sürmüştür (s. 159-170). Yazar bu farklı tutumun, rejimlerin 1970'lerde başlayan toplumsal kaynaklarında ve örgütsel yapılarında meydana gelen dönüşümden kaynaklandığını belirtmiştir. Ayrıca yazar, Arap Baharı sürecinde kitleler tarafından elde edilen kazanımların geri döndürülebilir olduğunu, rejimlerin kitapta bahsedilen kaynakları ve sürdürülme mekanizmalarından

dolayı bu ayaklanmalara karşı çok da olumlu beklentiler içinde olunmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Günümüzde geldiğimiz noktada yaşanan olaylar Demirtaş'ın bu savını doğrular niteliktedir.

Temel hatlarıyla incelendiğinde kitabın başlığının içerdiği konuya uygun olduğu ve Demirtaş'ın sınıflandırmasının da yerinde ve önemli olduğu söylenebilir. Kitap, bölgeye dair çalışma yapacak kişiler için kaynakları ele alınış biçimlerine göre sınıflandıran bir yol haritası niteliğindedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, yazar kitabın giriş bölümünde isyanların "Suriye dışında" barışçıl niteliğini koruduğunu belirterek Libya, Mısır gibi örnekleri göz ardı etmiştir (s. 17). Bu da okuyucuda Arap Baharı'nın yalnızca Suriye'de sorunlara neden olduğu ve diğer ülkelerde gerçekleşen ayaklanmaların tam bir barış havasında devam ettiği şeklinde yanlış bir algı oluşturabilmektedir.

**ILAN PAPPÉ. (2018). İSRAİL HAKKINDA ON MİT. (ÇEV.) S. ERDEM TÜRKÖZÜ.
ANKARA: NİKA YAYINEVİ.**

**ROGER GARAUDY. (2019). İSRAİL MİTLER ve TERÖR İSRAİL SİYASETİNİN DAYANDIĞI
EFSANELER. (ÇEV). CEMAL AYDIN.İSTANBUL: TİMAŞ YAYINLARI.**

Kitap İncelemesi

Aylin Gamze ATEŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

aylingamzeatess@outlook.com | ORCID: 0000-0002-2314-0490

İsrail tarihçisi ve Sosyalist aktivist olarak tanınan Ilan Pappé'nin "Filistin'de Etnik Temizlik", "Modern Filistin Tarihi" ve "Ortadoğu'yu Anlamak" isimli eserleri bulunmaktadır. Yazar, ağırlıklı olarak İsrail-Filistin sorunu çalışmaktadır. Yazarın temel gayesi İsrail tarihçisi olarak İsrail-Filistin meselesine Filistin açısından bir pencere açarak kitlelere farklı bir bakış açısı sunabilmektir. Pappé'nin İsrail kökenli olması bu çabasını daha da anlamlı kılmaktadır. Yazar, İsrail'in Filistin topraklarını işgaline rağmen kamuoyunda oluşan haklı imaja sebep olan mitleri 2017 yılında yayımlanan İsrail Hakkında On Mit kitabında ortaya koymaya çalışmaktadır (Pappé, s. 9).

Roger Garaudy ise Fransa parlamentosunda milletvekili, meclis başkanı ve senatör olarak görev yapmıştır. Garaudy'nin başlıca eserleri; "Dünyadaki Tek Medeniyet Batı Değil", "Siyonizm Dosyası", "İsrail'in Kuruluşundaki Mitlerdir". 1982 yılında İslam'ı seçip, Filistin halkının haklarını savunmaya başlayınca Avrupa ve Amerikan medyası Roger'e ambargo uygulanmış ve 1996 yılında yayımlanan "İsrail Mitler ve Terör" kitabı çok büyük bir yankı uyandırdığından dolayı kitabın basıldığı kitabevi Siyonistler tarafından yağmalanmıştır (Garaudy, s. 5 dipnot 1).

Her iki yazar da İsrail hakkında doğru bilinen yanlışları eleştirel bir dille ele almaktadır. İsrail hakkında türetilen bu mitler Siyonizm'i haklılaştıran bir işlev üstlenmektedir. Dolayısıyla bu mitleri açığa çıkarmak her iki yazarın da temel amacıdır. Fakat aynı amacı paylaşıyorlar da farklı bakış açılarına sahiptirler.

Her iki kitabın da ismindeki ve bazı bölümlerindeki benzerliklerden dolayı karşılıklı olarak incelenmesinde yarar vardır. İsrail ve mitleri konusunda dikkat çektikleri farklı mitler de oldukça önemlidir. Ayrıca benzer konulara, her iki yazarın da yaklaşımlarını incelemek yararlı olacaktır.

Garaudy eserini kaleme alma amacını, "(...) böylesine utanç verici olan bir siyaset belli bir gizlenmeyi gerektirir ki benim kitabım da işte bu üstü örtülü şeyi ortaya çıkarmayı hedefliyor." (Garaudy, s. 11) şeklinde dile getirmiştir. Garaudy'ye göre eser, "Saptırılmış mitolojilere karşı çağdaş dünyanın eleştirel tarihine katkı olacaktır." (Garaudy, s. 15).

Pappé, "İsrail Hakkında On Mit" kitabında yer alan önsözde yazma amacını şöyle özetlemiştir; "*Genel kamuoyu için bu kitap, sık sık aşırı derecede karmaşık görünen bir konunun basit bir sürümünü temsil eder; ama bu konu kolayca açıklanabilir ve adalet ve insan haklarının evrensel bakış açısıyla ilişkilidir. Son olarak umut ediyorum ki bu kitap, geçmişteki ve günümüzdeki İsrail-Filistin sorununun kalbindeki derin yanlış anlamaların bazılarını açığa kavuşturacaktır.*" (Pappé, s. 14). İsraili bir Yahudi olan Pappé'nin bu eseri yazmasının bir diğer amacı ise adaletsizlik yaratan mitleri çürütmek ve Filistinlilerin lehine güç dengesini onarmaktır.

Pappé ve Garaudy'nin eserlerini kaleme alma amaçları benzerlik göstermektedir. Her iki yazarın da temel gayesi İsrail'in kamuoyuna empoze ettiği düşüncelerin yıkılması ve tartışılmaya açılmasıdır. Yöntemsel olarak farklılıkları ise Pappé, mitlerin eleştirisini İsrail politikaları üzerine yaparken, Garaudy mitlerin eleştirisini Yahudiliğin saptırılmasını gerekçe göstererek yapmaktadır.

Pappé ve Garaudy'nin eserlerinin konuları da benzerlik göstermektedir. Her iki eserde de İsrail-Filistin sorununda İsrail'in masum olmadığı, ezilen ve haklı olan tarafın Filistin olduğudur. Pappé, kitabın başlığında da belirtildiği gibi, on mit üzerinden bu konuyu açıklamaya çalışmıştır. Bahsedilen on mit kronolojik olarak alt başlıklar şeklinde sürdürülmüştür. Her alt başlık mitleri destekler nitelikte örneklendirilmiştir.

Garaudy'nin eserinde de aynı kronolojik sıralama kullanılmıştır. Garaudy eserinde, İsrail medyası, dünya medyası, İsraili tarihçiler ve bilim insanları, karar alıcı aktörler gibi birçok unsura yer verilmiş ve mitleri anlatırken İsrail'in söylemleri de es geçilmemiştir.

Pappé, kendi gözlemlerini ve buna paralel kendi görüşünü pekiştirecek tarihsel kayıtlardan yararlanmıştır. Pappé, önsözünde de belirttiği gibi kendi toplumu kadar Filistin toplumunu da önemsemekte ve endişelenmektedir (Pappé, s. 13). Pappé'nin İsraili bir yazar olması, içeriden gelen eleştiri olarak bakıldığında oldukça kıymetli ve bir İsrailinin konuya nasıl baktığı açısından oldukça ilgi çekicidir. Garaudy, İsrail'in geçmişten günümüze kadar nasıl bir yol haritası çizdiğini ve amaçlarının sadece bir yurt sahibi olmak olmadığını gözler önüne sermek istemiştir.

Her iki eserde de yer alan bazı mitler oldukça dikkat çekicidir. Bunların birkaçına değinmek yararlı olacaktır. İlan Pappé'nin ele aldığı "Siyonizm Sömürgecilik Değildir" miti (Pappé, s. 65) ilk Siyonist yerleşimciler Filistin'e göç etmeye başladığında Filistin'in boş olmadığına Siyonist liderler tarafından bilindiğini ve sistematik olarak göçe devam edilmesi gerektiğini içermektedir. Aynı zamanda yerleşmeye başlayan Yahudi gruplar Siyonist yetkililere "gelin güzel ama başka bir adamla evli" (Pappé, s. 65) raporunu göndermişlerdir. Bu raporda anlatılmak istenen "vatanın çok güzel ama insanlarla dolu" olduğudur. Siyonist liderler ise orada yaşayanların ülkede hiçbir hakkı olmadığını Filistin'in onlara (Yahudilere) vaat edilen topraklar olduğunu vurgulamıştır. Pappé ise eğer orada yaşan bir halk varsa ve sistematik olarak göç ediliyor ve mal sahibi olunup, orada yaşayan halk kovulmaya başlanıyorsa bunun adının sömürgecilik olduğunu ileri sürmüştür.

Bir diğer ilgi çekici mit ise “İki Devletli Çözüm İleriye Dönük Tek Yoldur” mitidir (Pappé, s. 183). İki devletli çözümün olabileceğini ileri süren bu mit İsrail’in Batı Şeria’yı sömürgeleştirdiği sürece imkânsız olarak görünmektedir. Pappé bu mitin her zaman servis edilen yumuşak bir karın olduğunu ileri sürmektedir. Pappé, İsrail’in bunu kullanarak kendisinin demokratik bir ülke olduğunu, amacının sömürgecilik değil bir vatana sahip olmak olduğunu kamuoyuna yansıtma amacı olduğunu öne sürmüştür. Aynı zamanda Pappé, iki devletli bir çözümün olabilmesi için Filistin’in Birleşmiş Milletlere tam üyeliğinin mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Ilan Pappé’nin eserinde yer alan diğer mit “Filistin Boş Bir Ülkeydi” mitidir (Pappé, s. 19). Yahudiler gelmeden önce Filistin’in kurak, boş ve neredeyse çöl halinde bir bölge olması genel olarak kabul gören bir anlayıştır. Yahudi göçlerinin ardından topraklar verimli hale gelip işlenmeye başlanmıştır. Pappé ise bunun bir mit olduğunu modernleşme ve uluslaşma adına belirli süreçlerden geçen Filistin’in her türlü ticaret ağına sahip bir ülke olduğundan bahsetmektedir.

Pappé’nin eserindeki diğer bir mit ise “Yahudiler Ülkesiz Bir Halktır” mitidir (Pappé, s. 29). Mit, Avrupa’nın hiçbir ülkesinde Yahudilere insanca yaşam hakkı tanınmadığından ve yaşadıkları devletin vatandaşı olarak kabul edilmedikleri için kendilerini ülkesiz bir halk olarak adlandırdıklarından bahsetmektedir. Pappé’in bu mite karşı eleştirisi ise Siyonizm’in Yahudi yapımı değil Hristiyan yapımı olduğu ve Yahudileri Avrupa’dan atmak için bir plan olarak inşa edildiğidir.

Garaudy, ““Altı Milyon” Efsanesi” başlığının altında Larousse Sözlüğünün soykırım tanımlamasına yer vermiştir. “Soykırım: Fertlerini imha etmek suretiyle etnik bir grubun düzenli olarak yok edilmesi” (Garaudy, s. 165). Garaudy’e göre bu kelimenin anlamı Nürnberg’de yanlış anlaşılmıştır (Garaudy, s. 166). Bütün Yahudi halkının yok edilmediğini öne sürmüştür. Aynı zamanda Yahudi soykırımının herkesin işine geldiğinden bahsetmiştir. İngiliz ve Amerikan yöneticilerin 13 Şubat 1945’te Dresden’de yaptıkları katliamı hafızalardan silmek için Yahudi soykırımını kullandıklarını belirtmiştir (Garaudy, s. 168).

Garaudy’nin eserinde yer alan ilgi çekici başlık ise “Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Lobi” başlığıdır (Garaudy, s. 211). Garaudy başlığın hemen altında, Paul Findley’in sözünü paylaşmıştır. “İsrail Başbakanı, Amerika Birleşik Devletleri’nin Ortadoğu ile ilgili dış politikasında, kendi ülkesinde sahip olduğundan çok daha fazla nüfuza sahiptir”. Garaudy, İsrail nüfuzunun nasıl elde edildiği konusunda ise lobiciliği öne sürmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) yaşayan 6 milyon Yahudi’nin oyunun belirleyici olduğu olduğunu ve bu oyu alabilmek için İsrail bazında bazı desteklerin olduğunu ileri sürmektedir. Lobilerin siyasi eylemleri saptıracak güçte olduğunu ve ABD’deki güçlü oy potansiyeli sayesinde İsrail haklı olmasa dahi ABD’nin İsrail yanında yer aldığını vurgulamıştır. Aynı zamanda lobi faaliyetlerinin İsrail iddialarını politika aracı haline getirilmesinde rol oynadığını belirtmektedir.

Roger Garaudy’nin eserindeki “Topraksız Halk İçin Halksız Toprak” miti Pappé’in yukarıda bahsedilen “Filistin Boş Bir Ülkeydi” ve “Yahudiler Ülkesiz Bir Halktır” mitleri

ile paralel içeriğe sahiptir. Garaudy mitin anlatımına geçmeden önce İsrail'in eski Başbakanlarından Golda Meir'in şöyle bir demecini paylaşmıştır; "*Bir Filistin halkı yoktur... Bizler gelip de onları kapıya koyduğumuz ve ülkelerini ellerinden aldığımız için değil. Onlar zaten yoktular!*" (Garaudy, s. 185). Garaudy bu miti anlatırken daha çok vaat edilmiş topraklar üzerinden eleştiri geliştirmiş ve İsrail'in sadece %15'lik kısmın Yahudi olduğunu geriye kalanların ise bir dine mensup olmadıklarını belirtmiştir (Garaudy, s. 185). Yazar vaat edilmiş toprak konusuna eleştiri getirerek İsrail halkının çoğunluğu Yahudi değilken yaşadıkları toprakların vaat edilmiş toprak adı altında bir öneminin olmadığını eleştirmektedir (Garaudy, s. 186). Eserlerin alt başlıklarında örtüşen başka mit bulunmamaktadır. Bunun nedeni kitapların yazım tarihlerinin farklı olması ve yazarların konuya farklı yönden bakmalıdır. Diğer yandan her iki kitapta da farklı olarak yorumlanabilecek bazı mitler bulunmaktadır. Garaudy'nin eserindeki "Vaat Efsanesi" bunlardan biridir.

Garaudy vaat edilen topraklar mitini eleştirmeden önce İsrail' "Bizler Tevrat'a sahipsek, bizler kendimizi Tevrat'ın halkı olarak görüyorsak, Tevrat'a vaat edilen bütün topraklara sahip olmak zorundayız." (General Moşe Dayan) notunu paylaşmaktadır. Hemen ardından miti iki bölüme ayırmış ve birinci bölümde Hristiyan tasvirinde vaat edilen topraklara, ikinci bölümde ise Yahudi Peygamberlerin tasvirinde vaat edilen topraklara yer vermektedir. Genel olarak birinci kısımda ileri sürülen argüman vaat edilen toprak mitinin yerleşik bir hayata geçme hasreti çeken konar göçer toplumların pek çoğunda görülen bir vaat olmasıdır. Vaat edilen toprakların birer efsane olduğunu ve her dinde bunun olabileceğini ileri sürülmektedir. İkinci kısımda ise Yahudi Peygamberlerin vaat efsaneleri incelenmiştir. Bu bölümde bahsedilen temel argüman ise gerçek Siyonizm'in şu an İsrail'in yaptığı politikalarla örtüşmediğini ve kutsal topraklara sahip olmak için orayı sömürgeleştirmenin doğru olmadığını vurgulamaktadır.

Ilan Pappé ise vaat edilen topraklar mitine ayrı bir başlık açmasa da diğer mitlerin anlatılması esnasında bu konuya vurgu yapmıştır. Vaat edilen toprakların bir Siyonizm savı olduğunu ve Siyonizm'in Yahudiliğin önemsiz bir dışı vurumu olduğunu ileri sürmektedir. Siyonizm'in Yahudilere ülke seçimi konusunda vaat edilmiş toprak efsanesini empoze ettiğinden bahsetmektedir. Diğer bir ilginç argümanı ise Yahudileri Avrupa'dan uzaklaştırmak için vaat edilen topraklar efsanesinin Hristiyan planı olduğudur (Pappé, s. 30).

Pappé'nin deşindiğı bir diğer mit "Filistinliler 1948'de Gönüllü Olarak Vatanlarını Terk Etti" mitidir (Pappé, s. 75). Pappé, Siyonizm'e göre Filistin'in %80'ininde Yahudi halkın yaşaması gerektiğini ve bunun gönüllü ve zorunlu göç şeklinde iki yol ile gerçekleşebileceğini öne sürmektedir (Pappé, s. 75). Pappé'ye göre bir topluluğu göç etmeye zorlamak için onların köylerini yakıp yağmalıyorsanız, buna gönüllü göç demek doğru değildir (Pappé, s. 92).

Garaudy'nin eserinde yer alan ancak Pappé'nin deşinmediğı mit ise "Seçkin Millet Efsanesi" mitidir. Garaudy miti eleştirmeye geçmeden önce "*Şöyle seslenir Rab: Benim ilk doğan oğlum İsrail'dir.*" (Garaudy, s. 43) sözüne yer vermektedir. Garaudy bu mitin bir temele dayanmayan efsane olduğunu ileri sürmüş ve bu inancın Eski Ahit'le birlikte ortaya çıktığından bahsetmiştir. Aynı zamanda bu inancın ortaya çıktığı Kitab-ı Mukaddes'in

yazıya geçirilmesi görevini yapanların monoteist olmadıklarını vurgulamaktadır. Bu mitin efsaneleşmiş bir inanç olduğundan bahsetmektedir.

İlan Pappé ve Roger Garaudy'nin eserlerinin ortak noktasının İsrail-Filistin anlaşmazlığındaki dengesizlik olduğu açıkça görünmektedir. Her iki eser de İsrail'in birtakım haksızlıklar yaptığını dikkat çekerek, Filistin'in haksızlığa maruz kaldığını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Her iki yazar da bunu farklı yöntemlerle yapmaktadır. İlan Pappé, İsrail hakkındaki mitlerin gerçekte örtüşmediğini İsrail politikaları üzerinden analiz ederken, Roger Garaudy bu mitleri Siyonizm'in ve Yahudilik 'in saptırılması ve yanlış yorumlanması bağlamında ele almaktadır.